



ละคร เรื่อง รถเสน

กัญญาภัทร	บุญเพ็ง	จิรายุ	โพธิ์ทอง
จิฬาภา	จันทะคัต	ชลลดา	ผอบทอง
ชาคริทธิ์	เหลื่องทอง	ตะวันฉาย	วงศ์สุวรรณ
ปานนิปัทม์	ผิวผ่อง	ศิริมล	ใจหาญ
สุภาวดี	กันตะบุตร	สุเจตน์	สถิตย์กุล
เสาวนีย์	ห่อดี	เสาวลักษณ์	เนื่องอุทัย
อภิญญา	พุ่มเจริญ	แอนนิต้า	คัมбини

ศิลปนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ปีการศึกษา 2566



ละคร เรื่อง รถมเสน

Thai Classical Dance Drama: The Rotthasen

กัญญาภัทร	บุญเพ็ง	ศิวิมล	ใจหาญ
จิรายุ	โพธิ์ทอง	สุภาวดี	กันตะบุตร
จิฬาภา	จันทะคัต	สุเจตน์	สถิตย์กุล
ชลลดา	ผอบทอง	เสาวนีย์	ห่อดี
ชาคริทธิ์	เหลื่องทอง	เสาวลักษณ์	เนืองอุทัย
ตะวันฉาย	วงศ์สุวรรณ	อภิญญา	พุ่มเจริญ
ปานนิปัทม์	ผิวผ่อง	แอนนิต้า	คัมปินิ

ศิลปนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ปีการศึกษา 2566

Thai Classical Dance Drama: The Rotthasen

Kanyapat	Boonpeng	Siwimon	Jaiharn
Jirayu	Phothong	Supawadee	Kuntabutra
Jirapa	Jantakat	Sujet	Satidkul
Chollada	Phaodthong	Saowanee	Hordee
Chakrit	Leangtong	Saowalak	Nueangauthai
Tawanchay	Wongsuwan	Apinya	Pumeharoen
Pannipat	Pewplong	Anita	Cambini

THE ART THESIS SUMMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF BACHELOR IN EDUCATION

MAJOR IN THE CLASSICAL DANCE

DEPARTMENT OF DRAMA AND MUSIC

FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS

RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY THANYABURI

ACADEMIC YEAR 2023

COPYRIGHT

หัวข้อศิลปนิพนธ์	ละคร เรื่อง รถเสน			
คณะผู้วิจัย	กัญญาภัทร บุญเพ็ง	ศิวิมล	ใจหาญ	
	จิรายุ	โพธิ์ทอง	สุภาวดี	กันตะบุตร
	จิฬาภา	จันทะคัต	สุเจตน์	สถิตย์กุล
	ชลลดา	ผอบทอง	เสาวนีย์	ห่อดี
	ชาคริทธิ์	เหลื่องทอง	เสาวลักษณ์	เนื่องอุทัย
	ตะวันฉาย	วงศ์สุวรรณ	อภิญา	พุ่มเจริญ
	ปานนิปัทม์	ผิวผ่อง	แอนนิต้า	คัมปินิ
ปริญญา	ศึกษาศาสตรบัณฑิต			
สาขาวิชา	นาฏศิลป์ไทยศึกษา			
ปีการศึกษา	2566			

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาศิลปนิพนธ์ 0721 1419 มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของการแสดงละครเรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร 2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบในการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร เพื่อประยุกต์ใช้ในการแสดง 3) เพื่อถ่ายทอดและนำเสนอการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาบทละครเรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ของกรรมศิลปากร และศึกษาทฤษฎีการถ่ายทอดของธอร์นโดค เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ว่า เพื่อถ่ายทอดกระบวนการทำรำให้กับนักศึกษา สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารงานวิจัยเล่มนี้ จะมีประโยชน์ต่อผู้ที่กำลังศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา รูปแบบการแสดง และบทละครเรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ รวมไปถึงการวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาศิลปนิพนธ์ 0721 1419 มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของการแสดงละครเรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร 2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบในการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร เพื่อประยุกต์ใช้ในการแสดง 3) เพื่อถ่ายทอดและนำเสนอการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาบทละครเรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ของกรรมศิลปากร และศึกษาทฤษฎีการถ่ายทอดของธอร์นโดค เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ว่า เพื่อถ่ายทอดกระบวนการทำรำให้กับนักศึกษา

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารงานวิจัยเล่มนี้ จะมีประโยชน์ต่อผู้ที่กำลังศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา รูปแบบการแสดง และบทละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ์ รวมไปถึงวิเคราะห์ทฤษฎีการถ่ายทอดของธอร์นไดค์ และทฤษฎีการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก ของ ผศ.ดร.มานิช บุญทองเล็ก

Title	Thai Classical Dance Drama: The Rotthasen			
Author	KANYAPAT	BOONPENG	SIWIMON	JAIHARN
	JIRAYU	PHOTHONG	SUPAWADEE	KUNTABUTHA
	JIRAPA	JANTAKAT	SUJET	SATIDKUL
	CHOLLADA	PHAOBTHONG	SAOWANEE	HORDEE
	CHAKRIST	LEANGTONG	SAOWALAK	NUEANGAUTHAI
	TAWANCHAY	WONGSUWAN	APINYA	PUMEHAROEN
	PANNIPAT	PEWPONG	ANITA	CAMBINI
Degree	Bachelor of Education			
Program	Thai classical dance education			
Academic Year	2566			

ABSTRACT

This research is part of the course Thesis 07211419. The objectives are: 1) To study the evolution of the Thai Classical Dance Drama: The Rotthasen according to the format of the Fine Arts Department. 2) To analyze the style and elements of the Thai Classical Dance Drama: The Rotthasen according to the format of the Fine Arts Department. to apply in the show 3) To broadcast and present the Thai Classical Dance Drama: The Rotthasen according to the format of the Fine Arts Department. The research team studied documents, textbooks, related research, and the drama "Rot Sen" of the Fine Arts Department. and study Thorndike's theory of transmission. To be consistent with the objectives To convey dance steps to students Department of Thai Dance Studies Department of Dramatic and Music Faculty of Fine and Applied Arts Rajamangala University of Technology Thanyaburi

The research team sincerely hopes that this research It will be useful to those who study information about the history of Display format and the drama "Rotsen", part Sanham Chon Kai - Ubai Sun Thee. Also, analysis of Thorndike's theory of transmission and transmission theory KSAT Teaching model for global citizenship of Asst.Prof.Manodch Boonthomglrk, Dr

กิตติกรรมประกาศ

การทำศิลปนิพนธ์การแสดงละครละคร เรื่อง รถแสน การดำเนินงานและการปฏิบัติงาน ภายใต้อุปกรณ์สำเร็จและลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากได้รับสนับสนุน ส่งเสริมชี้แนะแนวทางอย่างถูกต้องที่ควร และให้ความอนุเคราะห์ก่อให้เกิดคุณค่าในผลงาน ตั้งแต่เริ่มศึกษาจนมาเป็นศิลปนิพนธ์ที่มีคุณค่าเล่มนี้ ข้าพเจ้าขอขอบใจบุคคล ดังนี้

คณะผู้ศึกษาขอขอบพระคุณท่านผู้มีอุปการคุณ ท่านผู้เชี่ยวชาญ ท่านคณะกรรมการ ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่าน ดังรายนามต่อไปนี้

น้อมระลึกคุณบิดา - มารดา ของคณะผู้ศึกษาทุกท่านที่คอยให้กำลังใจและกำลังทรัพย์ในการ จัดทำศิลปนิพนธ์ครั้งนี้

คำนำ

การวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาศิลปนิพนธ์ 0721 1419 มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษา วิวัฒนาการของการแสดงละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรม ศิลปากร 2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบในการแสดงละคร เรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร เพื่อประยุกต์ใช้ในการแสดง 3) เพื่อถ่ายทอดและ นำเสนอการแสดงละคร เรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาบทละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ของกรรมศิลปากร และศึกษาทฤษฎีการถ่ายทอดของธอร์นไคค์ เพื่อให้ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ว่า เพื่อถ่ายทอดกระบวนการทำรำให้กับนักศึกษา สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารงานวิจัยเล่มนี้ จะมีประโยชน์ต่อผู้ที่กำลังศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติความเป็น รูปแบบการแสดง และบทละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ รวมไปถึง ทฤษฎีการถ่ายทอดของธอร์นไคค์ หากมีข้อแนะนำหรือข้อผิดพลาดประการใด คณะผู้วิจัยขอน้อม รับไว้และขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

คณะผู้วิจัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความเป็นเอกราชมาช้านานมีศิลปวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่มีความวิจิตรงดงามในศาสตร์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมไทย ที่คนไทยยังสามารถอนุรักษ์และสืบทอดได้มาจนถึงในปัจจุบันที่เรียกว่า "นาฏศิลป์ไทย" อันเป็นศิลปะประจำชาติที่ควรแก่การรักษาและให้การสนับสนุน (นิคม มูลิกะคามะ, 2545 : 84) ซึ่งนาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะการฟ้อนรำ เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความประณีตงดงามให้ความบันเทิงอันน่านำอารมณ์ความรู้สึกของผู้ชมให้คล้อยตาม ซึ่งนาฏศิลป์ไทยสามารถถ่ายทอดการแสดงออกมาได้หลายรูปแบบทั้งการแสดงในรูปแบบของ โขน มหรสพ ละคร ระบำ รำ ฟ้อน รวมถึงแสดงละครอีกด้วย (สุนิษา สุกิน และคณะ, 2560 : บทนำ)

ละครไทยมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นศิลปวัฒนธรรมของไทย อันเป็นมรดกทางด้านวัฒนธรรมแสดงถึงเอกลักษณ์ของไทย กล่าวถึงประเภทของละครไทย แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 ละครรำ ได้แก่ ละครตั้งเดิม คือละครที่ใช้ศิลปะการรำในการดำเนินเรื่อง ได้แก่ ละครชาตรี ละครนอก ละครใน และละครรำที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ คือ ละครที่ใช้ศิลปะการรำในการดำเนินเรื่องโดยมีการปรับปรุงวิธีการแสดงขึ้นใหม่ ได้แก่ ละครพันทาง ละครดึกดำบรรพ์ ละครเสภา ประเภทที่ 2 ละครที่ไม่ใช่ละครรำ ได้แก่ ละครร้อง ละครพูด และละครสังคีต (สุกัญญา ณ ตะกั่วทุ่งและคณะ, 2562 : 11)

ละครจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ การแสดงละครได้จำลองบทบาทของมนุษย์ในชีวิตจริง การละครจึงมีคุณค่ามากในฐานะที่เป็นที่รวมของศิลปะสาขาต่างๆ โดยเฉพาะ ศิลปะแขนงจิตรศิลป์ หรือประณีตศิลป์ ซึ่งเป็นศิลปะแห่งความงามที่มุ่งหมายเพื่อสนองความต้องการทางอารมณ์สติปัญญา ก่อให้เกิดความสะเทือนใจ หรือมุ่งแสดงสุนทรียภาพโดยตรง (สุนนมาลย์ นิมเนตพันธ์, 2543 : 6)

ละครมีต้นกำเนิดมาจากการเล่นโนราห์และละครชาตรีที่นิยมกันในภาคใต้ของไทย เรื่องที่แสดงจะนิยมแสดงเรื่อง พระสุธนและนางมโนราห์ จึงเรียกการแสดงประเภทนี้ว่า “โนราห์ชาตรี” เพราะชาวภาคใต้ มักจะชอบพูดตัดพยางค์หน้า ต่อมาละครชาตรีได้เข้ามาแสดงในเมืองหลวงสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อ พ.ศ.2312 ต่อมา พ.ศ.2323 คณะละครของเจ้านครฯ ได้เข้ามาร่วมการแสดงในงานฉลองพระแก้วมรกต ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีผู้คิดนำเอาละครชาตรีกับละครนอกมาผสมกัน เรียกว่า “ละครชาตรีเข้าเครื่อง” หรือ “ละครชาตรีเครื่องใหญ่” การแสดงแบบนี้บางครั้งก็มีฉาก

แบบละครนอก แต่บางครั้งก็ไม่มีฉากอย่างละครชาตรี ดนตรีประกอบก็ใช้แบบผสม คือใช้เครื่องดนตรีของละครชาตรีผสมกับวงปี่พาทย์ของละครนอก (สุนนมาลย์ นิมนต์พันธ์, 2543 : 116)

ละครนอก หรือ ละครนอกวัง คือ การแสดงอย่างหนึ่งของไทยที่แสดงเป็นเรื่องราวโดยมีกำเนิดมาจากนอกวังหลวง เมื่อประมาณสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา แต่สมัยก่อนไม่ได้เรียกว่า ละครนอก จนกระทั่งกำเนิดละครในพระราชสำนักขึ้น จึงเรียกการแสดงละครที่ไม่ได้ดำเนินตามแบบแผน และกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดว่า “ละครนอก” แต่เดิมละครนอกจะใช้ผู้แสดงเป็นผู้ชายเท่านั้นต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงให้ผู้หญิงร่วมแสดงละครนอกด้วยได้ สำหรับเรื่องที่ใช้แสดงละครนอกสามารถแสดงได้ทุกเรื่อง ยกเว้นเพียง 3 เรื่อง คือ เรื่องอุณรุท อิเหนา และรามเกียรติ์ วิธีการแสดงของละครนอกจะมีวิธีการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็ว โลดโผน ตลกขบขัน ในบางครั้งก็จะติดหยาบโผนและไม่ต้องรักษาประเพณีมากนัก (วีระ บัวงาม, 2558 : 193)

เรื่องสำหรับการแสดงละครนอกแบบนี้ในสมัยอยุธยาคงจะมีอยู่เป็นอันมาก แต่ที่ยังมีต้นฉบับตกมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ จำนวน 19 เรื่อง เป็นบทครั้งกรุงศรีอยุธยา 14 เรื่อง ส่วนอีก 5 เรื่องอาจแต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือสมัยธนบุรี หรือสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชก็ได้ บทละคร 5 เรื่องดังกล่าว ได้แก่ ไกรทอง โคบุตร ไชยเชษฐา ศิลปอุรังค และ เรื่องพระรถเมรี (จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์, 2527 : 12)

บทละครเรื่องพระรถเมรี มีอีกชื่อหนึ่งว่า รถเสน โดยสมัยนายธนิต อยู่โพธิ์เป็นอธิบดีกรมศิลปากร ได้จัดทำบทละครเรื่องรถเสนขึ้น หลังจากที่ทำบทละครเรื่องมโนห์ราและจัดแสดงเมื่อพ.ศ.2498 มาแล้ว แนวคิดในการสร้างบทได้แก่การดำเนินเรื่องตามรถเสนชาดกในปัญญาสาตกเป็นหลักและนำเรื่องราวบางตอนในกลอนอ่านตามนิทานพื้นบ้านเพิ่มเติมเข้ามา ส่วนชื่อบทละครคงตามปัญญาสาตกว่า เรื่องรถเสน เหมือนเดิม (กรมศิลปากร, 2500 : 2)

บทละครของกรมศิลปากรเริ่มที่กุฎธารนคร เมืองของท้าวรถสิทธิ์ เปิดฉากที่ตำหนักของนางสนธิ ซึ่งชาดกเรียกสนธมาร โดยตัดรายละเอียดเรื่องนางสิบสองตอนต้นออกไป อย่างไรก็ตามมีการท้าวความอยู่ในระหว่างการดำเนินเรื่องทำให้ต่อเนื่องได้ ลักษณะบทประกอบด้วยกลอน บทละคร เพลงร้อง เพลงหน้าพาทย์ ตามแบบละครรำทั่วไป มีบทเจรจาไว้อย่างละเอียด นอกจากการปรับปรุงบทแล้วกรมศิลปากร ยังระบุในคำนำว่า “ปรับปรุงวิธีเล่นวิธีแสดงขึ้นใหม่ตามขนานาฏกรรม” เมื่อพิจารณาตัวบทจะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับวิธีเล่น กล่าวคือ เป็นการแสดงที่เรียกว่าละครชาตรีเครื่องใหญ่ หรือละครชาตรีแบบหลวง ดนตรีและเพลงร้องจะใช้ทั้งแบบละครนอกและละครชาตรี

บทละครเรื่องรถเสนที่กรมศิลปากรสร้างและปรับปรุงใหม่ได้แพร่ไปเป็นต้นแบบให้แก่การแสดงเรื่องรถเสน ของคณะหรือหน่วยงานที่แสดงละครแบบหลวง มีหลักฐานว่าหลังจากแต่งบทใหม่ได้ไม่นานบทละครเรื่องรถเสน ฉบับกรมศิลปากร ได้มีการนำไปแสดงอย่างแพร่หลายและยังคงใช้

แสดงจนกระทั่งปัจจุบัน เพียงแต่อาจเล่นแค่บางฉากหรือตัดตอนบท เพื่อให้เหมาะสมกับเวลาหรือสถานที่เท่านั้น (กรมศิลปากร, 2500 : ข)

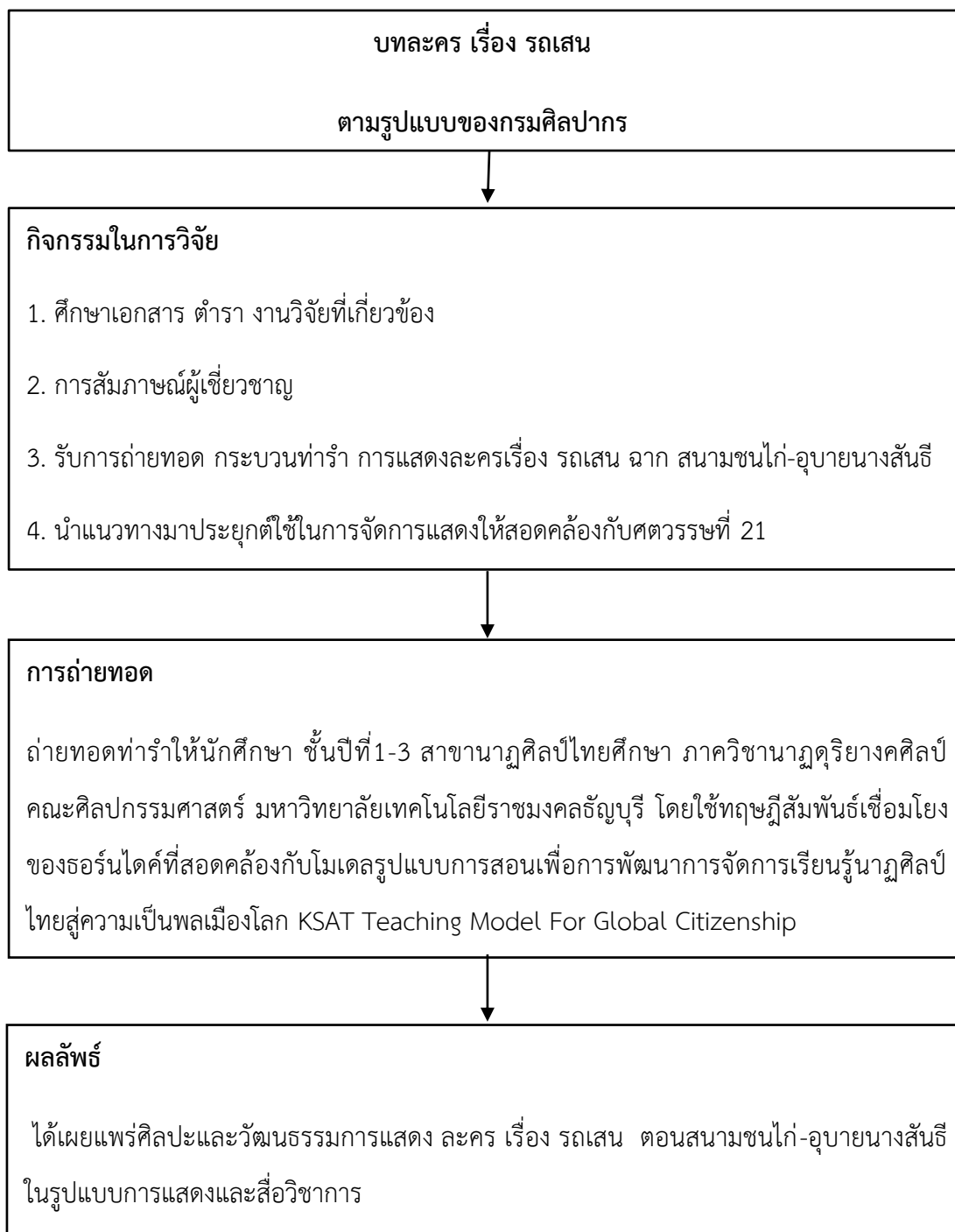
ด้วยเหตุดังกล่าว ละครเรื่อง รถมเสน ฉาก สนามชนไก่-อุบายนางสนธิ จากคัมภีร์ปัญญาสชาดกเป็นชาดกเรื่องหนึ่งชื่อว่า รถมเสนชาดก ซึ่งเป็นหมวดชาดกนอกนิบาต (พาหริชาดก) เป็นเนื้อหาที่น่าสนใจ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษาบทที่ใช้ในการแสดง จากบทละคร เรื่อง รถมเสนตามรูปแบบของกรมศิลปากร โดยผู้ประพันธ์ ฉากที่ 3 สนามชนไก่คือ นายประเวช กุมุท และฉากที่ 4 ดำหนักนางสนธิ นางพินดา สิทธิวรรณ เป็นผู้จัดทำบท รูปแบบการแสดงละคร เรื่อง รถมเสนตามรูปแบบของกรมศิลปากร ซึ่งมีกระบวนการทำในรูปแบบของละครชาตรีและละครนอกประสมกันเรื่องรถเสน ฉาก สนามชนไก่-อุบายนางสนธิ จะมีเพลงที่ใช้ในการแสดงในรูปแบบละครชาตรี ได้แก่ เพลงชาตรีตลุง เพลงกรับ เพลงร่ายชาตรี เพลงร่ายชาตรีสาม และเพลงในรูปแบบการแสดงละครนอก ได้แก่ เพลงเทพทอง เพลงร่ายนอก เพลงจระเข้ขวางคลอง เพลงสืบท เป็นต้น ซึ่งกระบวนการทำในแต่ละเพลงจะมีกระบวนการทำแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของเพลงและมีการตีบทตามคำร้องอันเป็นอัตลักษณ์ของการแสดงละครเรื่อง รถมเสน ตามรูปแบบของกรมศิลปากร นอกจากนี้ในบทบาทของตัวพระมีกระบวนการทำรถเสนจับม้าและกระบวนการทำระบำม้า โดยตอนรถเสนจับม้ามีลักษณะเฉพาะคือการขึ้นลอยระหว่างรถเสนกับม้าตัวเอกในเพลงเร็ว และในบทบาทของตัวนางมีกระบวนการทำของนางสนธิ ที่แสดงอารมณ์ครุ่นคิดนึกอุบายระหว่างนางสนธิและนางอัมพิกาที่จะกำจัดรถเสน ในเพลงจระเข้ขวางคลอง เพลงร่ายนอก เพลงกำปอ เพลงยวนขึ้นเขา ซึ่งต้องแสดงอารมณ์ของตัวละครให้ได้ธรรมชาติ จึงจะเกิดสุนทรียะในการแสดง ในศตวรรษที่ 21 มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาการจัดฉากและพัฒนากระบวนการชนไก่ โดยใช้คนแสดงสวมบทบาทในการเป็นไก่ แทนการใช้ไก่จริงเหมือนในอดีต และมีการลดทอนบางช่วงบางตอนของบทละครให้มีความกระชับไม่ยืดเยื้อเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชม รวมถึงการพัฒนา แสง สี เสียงในการแสดงให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปการแสดงละครมิให้สูญหาย โดยถ่ายทอดองค์ความรู้การแสดงละครเรื่อง รถมเสน ฉาก สนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ให้แก่นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เพื่อให้ชนรุ่นหลังเล็งเห็นถึงคุณค่า ความสำคัญและสร้างความภาคภูมิใจในศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยสืบไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของการแสดงละคร เรื่อง รถมเสน ฉาก สนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร
2. เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ประกอบในการแสดงละคร เรื่อง รถมเสน ฉาก สนามชนไก่- อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร เพื่อประยุกต์ใช้ในการแสดง
3. เพื่อถ่ายทอดและนำเสนอการแสดงละคร เรื่อง รถมเสน ฉาก สนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร

1.3 กรอบแนวคิด (ถ้ามี)

กรอบแนวคิดในการวิจัยบทร้อง เรื่อง รถมอเตอร์ ฉาก สนามชนไก่-อุบายนางสนธิ
ตามรูปแบบของกรมศิลปากร



แผนผังที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยละคร เรื่อง รถมอเตอร์ ฉาก สนามชนไก่-อุบายนางสนธิ

คณะผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดในการศึกษารูปแบบละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่-อุบาย นางสนธิ โดยการค้นคว้าบทละครที่ใช้แสดงและนำบทละครที่แสดงในอดีตมาศึกษาวิวัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลงของการแสดงแต่ละครั้ง จากนั้นศึกษาลักษณะและรูปแบบการแสดง โดยการสังเกตจากบทละคร และสถานที่จัดแสดง เมื่อศึกษาบทละครและลักษณะรูปแบบการแสดงแล้ว จึงขอรับการถ่ายทอดทำร่ำจากครูผู้เชี่ยวชาญและนำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนารูปแบบการแสดงให้ เหมาะสมกับยุคสมัยโดยใช้เทคนิค แสง สี เสียง ประกอบการแสดง เพื่อสร้างสุนทรีย์ในการแสดง ถ่ายทอดทำร่ำให้นักศึกษา ชั้นปีที่1-3 สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยใช้ทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยง ของธอร์นไค์ที่สอดคล้องกับโมเดลรูปแบบการสอนเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยสู่ ความเป็นพลเมืองโลก KSAT Teaching Model For Global Citizenship เผยแพร่ในรูปแบบการ แสดงและสื่อวิชาการ

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาประวัติความเป็นมา และองค์ประกอบของการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่-นางอุบายสนธิ ตามรูปแบบของกรมศิลปากร

1.4.2 ขอบเขตบุคคล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1. นางรจนา พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ ปีพุทธศักราช 2554 สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย - ละคร) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบทละครและองค์ประกอบของการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ตอนสนามชนไก่-อุบายสนธิ รับการถ่ายทอดกระบวนการทำร่ำของตัวละครในบทของ นางสนธิและนางอัมพิกา

2. นายชวลิต สุนทรานนท์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญประจำ ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความหมายและ ประวัติความเป็นมาของละคร เรื่อง รถเสน ตามรูปแบบของกรมศิลปากร และรับการถ่ายทอด กระบวนการทำร่ำของตัวละครในบทของ รถเสน รถสิทธิ์ ม้าเอก ระเบิดม้า และเสนาอำมาตย์

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาโนช บุญทองเล็ก คณบดีศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลธัญบุรี ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับทฤษฎีการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยศึกษาสู่ความเป็นพลเมือง โลก (KSAT Teaching Model For Global Citizenship)

4. นางสุณี ลิ้มปิยะพันธ์ อาจารย์ประจำภาคนาฏศิลป์ไทย (ละครพระ) วิทยาลัยนาฏศิลป-
นครศรีธรรมราช ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการแสดงระบำชนไก่

5. นายบุญสืบ เรืองนนท์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีไทย ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับทำนองเพลงและ
เครื่องดนตรีในการแสดง

กลุ่มประชากร

นักศึกษาชั้นปีที่ 1-3 สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

กลุ่มตัวอย่าง

นายณัฐปคัลภ์ ตั้งชัยชนกิจ	ชั้นปีที่ 1	รับบท	รถเสน
นายชลธาร มิ่งแก้ว	ชั้นปีที่ 3	รับบท	รถสิทธิ์
นายจิระศักดิ์ สะแพ	ชั้นปีที่ 1	รับบท	นางสนธิ์
นายสันติภาพ อ่อนอุดม	ชั้นปีที่ 2	รับบท	อัมพิกา
นางสาวกรองแก้ว แหลมนาค	ชั้นปีที่ 2	รับบท	ระบำม้า
นางสาวณัฐธัญญา เอ็บสูงเนิน	ชั้นปีที่ 2	รับบท	ระบำม้า
นางสาวอารยา แซ่ชิน	ชั้นปีที่ 2	รับบท	ระบำม้า
นางสาวบัวชมพู สมองคล้าย	ชั้นปีที่ 3	รับบท	ระบำม้า
นางสาวชนมณีภา สาก	ชั้นปีที่ 3	รับบท	ระบำม้า
นางสาวสุพิชชา พุทธเจริญ	ชั้นปีที่ 3	รับบท	ระบำม้า
นางสาวเกศกนก พะน่าน	ชั้นปีที่ 3	รับบท	ระบำม้า
นางสาวกานติมา ศรีดี	ชั้นปีที่ 3	รับบท	ระบำม้า
นายธนโชติ นกน้อย	ชั้นปีที่ 3	รับบท	ม้าเอก
นายชนาธิป กลิ่นเกสร	ชั้นปีที่ 3	รับบท	ไก่ชน
นายฤทธิรงค์ ภูประดิษ	ชั้นปีที่ 1	รับบท	ไก่ชน
นายสรยุทธ มลสุขราช	ชั้นปีที่ 1	รับบท	นางกำนัล
นายปณณธร ตั้งอรุณ	ชั้นปีที่ 1	รับบท	นางกำนัล
นายชิตพล หอมจันทร์	ชั้นปีที่ 1	รับบท	นางกำนัล

นายพลากร ดาวกลาง	ชั้นปีที่ 1	รับบท	นางก้านัล
นายชาคริทธิ์ เหลืองทอง	ชั้นปีที่ 4	รับบท	ราชทูต
นายภานุพงศ์ เสริมรัก	ชั้นปีที่ 3	รับบท	เผือก
นายขวัญชัย สมยาโลน	ชั้นปีที่ 1	รับบท	หมอ
นายเมืองแมน เพ็งแสง	ชั้นปีที่ 3	รับบท	กรรมการ
นางสาวอิสริย์ อินทร์สุข	ชั้นปีที่ 1	รับบท	ชาวบ้าน
นางสาวศิวพร แสงณวันศุกร์	ชั้นปีที่ 1	รับบท	ชาวบ้าน
นางสาวปริญญานุช พุ่มอินทร์	ชั้นปีที่ 1	รับบท	ชาวบ้าน
นางสาวอนัญญพร สุริยะกุล	ชั้นปีที่ 1	รับบท	ชาวบ้าน
นางสาวศิริขวัญ บุญขวัญ	ชั้นปีที่ 1	รับบท	ชาวบ้าน

1.5 ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ได้ทราบถึงวิวัฒนาการของการแสดง ละครเรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่-อุบายนางสนธิตามรูปแบบของกรมศิลปากร

1.5.2 ได้รู้รูปแบบการแสดง ละครเรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

1.5.3 ปลุกฝังให้เยาวชนรุ่นหลังเกิดความรักในศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงละครเรื่อง รถเสน ฉากที่ 3 สนามชนไก่-ฉากที่ 4 อุบายนางสนธิ ตามรูปแบบของกรมศิลปากร และเผยแพร่แก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

ละคร	ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ละครที่มีการแสดง การดำเนินเรื่อง ผสมผสานในรูปแบบของ ละครชาตรี และละครนอกแบบหลวง
เรื่อง	ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การเล่าถึงเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องราว ทำให้เกิดเป็นบทละคร เรื่องรถเสน ฉากที่ 3 สนามชนไก่ - ฉากที่ 4 อุบายนางสนธิ์
รถเสน	ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ตัวละครฝ่ายพระ บุตรชายของรถสิทธิ์และนางเภา ปรากฏอยู่ในละคร เรื่องรถเสน เรื่องรถเสน ฉากที่ 3 สนามชนไก่ - ฉากที่ 4 อุบายนางสนธิ์
ฉาก	ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง บางช่วงบางตอนของการนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นและถูกแบ่งมาจาก บทละครเรื่อง รถเสน
สนามชนไก่	ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง สนามที่ใช้ในการแข่งขันชนไก่ระหว่างรถเสนกับท้าวสุทัศน์ เพื่อเติมพันเอาบ้านเอาเมือง
อุบายนางสนธิ์	ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง เหตุการณ์ที่กล่าวถึง นางสนธิ์ และ นางอัมพิกา ร่วมกันคิดหาอุบายเพื่อกำจัดรถเสน
ท้าวรถสิทธิ์	ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ตัวละครฝ่ายพระ ผู้ครองราชย์ เมืองกุดารนคร ปรากฏอยู่ในละคร เรื่องรถเสน ฉากที่ 3 สนามชนไก่- ฉากที่ 4 อุบายนางสนธิ์
นางสนธิ์	ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ตัวละครฝ่ายนาง เป็นยักษิณีแปลงเป็นอัคมเหสีของท้าวรถสิทธิ์ ปรากฏอยู่ในละครเรื่องรถเสน ฉากที่ 3 สนามชนไก่ - ฉากที่ 4 อุบายนางสนธิ์

อัมพिकाค่อม	ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ตัวละครฝ่ายนาง เป็นนางข้าหลวง ในเมืองกุฏารนคร ปรากฏอยู่ในละคร เรื่องรถเสน ฉากที่ 3 สนมชนไก่ - ฉากที่ 4 อุบายนางสนธิ์
เมืองกุฏารนคร	ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง เมืองของท้าวรถสิทธิ์ ปรากฏอยู่ในละคร เรื่องรถเสน ฉากที่ 3 สนมชนไก่ - ฉากที่ 4 อุบายนางสนธิ์

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ คณะผู้วิจัยได้มีการศึกษาดำรงแนวคิดทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประกอบการวิจัย ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอตามลำดับ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 วิวัฒนาการของการแสดงละคร

2.1.1 ความหมายของละคร

2.1.2 ประวัติความเป็นมาของละครชาตรี

2.1.3 ประวัติความเป็นมาของละครนอก

2.1.4 ประวัติความเป็นมาของละคร เรื่อง รถเสน ตามรูปแบบของกรมศิลปากร

2.2 องค์ประกอบของการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ตอน สนามชนไก่- อุบายสนธิ

2.2.1 บทละคร เรื่อง รถเสน

2.2.2 เพลงบรรเลงและเพลงขับร้อง

2.2.3 เครื่องดนตรีประกอบการแสดง

2.2.4 เครื่องแต่งกาย

2.2.5 อุปกรณ์ประกอบการแสดง

2.2.6 การคัดเลือกผู้แสดง

2.3 ทฤษฎีการถ่ายทอด

2.3.1 ทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยงของธอร์นไคค์

2.3.2 การสอนเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะไทยสู่ความเป็นพลเมือง โลก KSAT Teaching Model For Global Citizenship

2.1 วิวัฒนาการของการแสดงละคร

2.1.1 ความหมายของละคร

"ละคร" หมายถึง การแสดงที่ผูกเป็นเรื่อง ซึ่งได้รับสืบทอดมาจากกรีก อียิปต์ จีน มนุษย์ทุกเชื้อชาติย่อมมีการแสดงละคร ความหมายโดยทั่ว ๆ ไปหมายถึงว่า สิ่งใด ๆ ก็ตามจะปรากฏเรื่องราวที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ความบันเทิงใจแก่มนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์ได้แสดงธรรมชาติของตนออกมาให้ปรากฏเป็นการกระทำ หรือสิ่งที่ได้ทำไปแล้วและมีการแสดงซ้ำอีกครั้งหนึ่ง หมายความว่า "ละคร" ได้เริ่มแล้ว ความหมายนั้น ๆ หมายถึงสิ่งที่กระทำ หรือแสดง สำหรับละครของไทย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแปลคำว่า "ละคร" ไว้ว่า การมหรสพอย่างหนึ่งซึ่งมักจะเล่นเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ หมายความว่า "ละคร" จะต้องแสดงเป็นเรื่องจึงจะเป็นละคร แม้จะใช้ทำรำก็ ต้องเป็นเรื่อง ซึ่งต่างกับคำว่า "ระบำ" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแปลว่า "การฟ้อนรำเป็นชุดกัน" (สุนนมาลย์ นิมนติพันธ์, 2543 : 5-6)

อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีก ได้ให้ความหมายของละครไว้ในหนังสือ The poetics ซึ่งถือว่า เป็นตำราเกี่ยวกับทฤษฎีการละครเล่มแรกของโลกไว้ว่า การละครเลียนแบบการกระทำของมนุษย์ "Drama is an imitation action of man." โดยมีความเห็นว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่เลียนแบบเก่งที่สุด การเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ครั้งแรกของมนุษย์ใช้วิธีการเลียนแบบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการแกะสลัก การวาดภาพ หรือการเลียนแบบพฤติกรรมของคน สัตว์ ด้วยการสร้างท่าทาง สีหน้า และคำพูด โดยถอดแบบเหตุการณ์ที่เขาเห็นหรือคิดขึ้น ความเพลิดเพลินของการเลียนแบบและการดูผู้อื่นเลียนแบบ ทำให้คนที่เจริญแล้วเขียนบทละคร แสดงละคร และรวมหมู่กันชมละคร

สไตน์ พันธุมโกมล กล่าวว่า ละครคือ การแสดงที่เป็นเรื่อง คำว่า ละคร ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Drama ซึ่งคำนี้มีรากศัพท์ภาษากรีก ซึ่งอ่านออกเสียงได้ว่า ดรเอ แปลว่า I do : ฉันกระทำ หรือ I act : ฉันแสดง ซึ่งอาจเลยไปถึงศัพท์ที่เราคุ้นเคยกันคือ Action หรือ Doing คือ การกระทำ โดยการแสดงที่เป็นเรื่องนั้น ต้องประกอบด้วยจุดสำคัญที่ทำให้เกิดเป็นละครนั้นคือ ความขัดแย้ง (Conflict) ถ้าละครไม่มีความขัดแย้ง ก็ไม่มีอะไรที่จะทำให้ตื่นเต้นพอที่จะเติมต่อให้เป็นเรื่องเป็นราวได้ (2517 : 5-6)

การละครไทย คำว่า “การ”ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แปลว่า “กิจ งาน ธุรกิจ หน้าที่” เพราะฉะนั้น การละครจึงหมายถึง กิจการงานที่เกี่ยวกับการแสดงละครทั้งหมด นับแต่อุปกรณ์ เวที ฉาก แสง สี เสียง ดนตรี บท ฯลฯ และเมื่อมีคำว่า “ไทย” มาต่อท้ายเป็นการละครไทย จึงทำให้มีความหมายแคบเข้าให้อยู่แต่เฉพาะในวงการแสดงที่เป็นของไทยเท่านั้น (สุมนมัลย์ นิมนต์พันธ์, 2543 : 6)

การละคร ในความหมายโดยรวม หมายถึง การแสดงที่เป็นเรื่อง ถ้าจะกล่าวจำเพาะเจาะจงลงไปว่า “การละครของไทย” ก็คงจะมีความหมายครอบคลุมถึงศิลปะการแสดงที่เป็นเรื่องราว ซึ่งมักจะมีการพรรณนาเป็นส่วนประกอบสำคัญ และมีศิลปะแบบแผนอันแสดงถึงความเป็นไทย (อารดา กิระนันท์, 2523 : 81)

จากความหมายของละครที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น คณะผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของละครได้ว่า ละคร หมายถึง การแสดงที่เป็นเรื่องเป็นราว เลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์หรือสัตว์ มีการลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง มีมูลเหตุหรือข้อขัดแย้ง จึงจะเรียกว่าละครได้ ซึ่งประกอบไปด้วย ฉาก แสง สี และเสียง จุดประสงค์เพื่อก่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินและสร้างความบันเทิงใจให้แก่มนุษย์

2.1.2 ประวัติความเป็นมาของละครชาตรี

มีกำเนิดขึ้นตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา มีผู้สันนิษฐานว่า คงจะเกิดจากการนำเอาการขับร้องและระบำรำฟ้อนประกอบดนตรี ซึ่งไทยเรามีอยู่ตั้งแต่สมัยสุโขทัย มาผสมกับการแสดงละครเป็นเรื่องแบบอินเดีย ดังที่นายธนิต อยู่โพธิ์ ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการบางอย่างของละครชาตรีที่มีนักแสดงเป็นหลัก 3 คน คือ ตัวนายโรง ตัวนาง และตัวตลกดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นว่าเป็นละครประเภทเร่ร่อนไปตามหัวเมืองต่างๆ จึงจำกัดตัวแสดงเพื่อความสะดวกในการเดินทาง แม้แต่เครื่องดนตรีก็ต้องมีน้อยชิ้น และคล้ายคลึงกับละครอินเดีย เครื่องดนตรีที่เล่นมีเพียงปี่เลา 1 คู่ กลองเล็ก 1 คู่ และฆ้อง 2 ลูก ในสมัยโบราณละครชาตรีเป็นที่นิยมแพร่หลายในภาคใต้ของไทย เรื่องที่แสดงคงจะนิยมแสดงเรื่องพระสุธนและนางมโนห์รา จึงเรียกการแสดงประเภทนี้ว่า “โนห์ราชาตรี” เพราะชาวใต้มักชอบพูดตัดพยางค์หน้า ต่อมาละครชาตรีได้เข้ามาแสดงในเมืองหลวงสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อ พ.ศ. 2312 ต่อมา พ.ศ. 2323 คณะละครของเจ้านครฯ ได้เข้ามาร่วมการแสดงในงานฉลองพระแก้วมรกต และได้แสดงประชันกับละครผู้หญิงของหลวงด้วย เมื่อมาถึงปลายรัชกาลที่ 6 ได้มีผู้คิ้นำเอาละครชาตรีกับละครนอกมาผสมกัน เรียกว่า “ละครชาตรีเข้าเครื่อง” หรือ “ละครชาตรี-เครื่องใหญ่” การแสดงแบบนี้บางครั้งก็มีฉากแบบละครนอก แต่บางครั้งก็ไม่มีฉากอย่างละครชาตรี

ดนตรีประกอบก็ใช้แบบผสม คือใช้เครื่องดนตรีของละครชาตรีผสมกับวงปี่พาทย์ของละครนอก การแสดงเริ่มด้วยรำซัดชาตรี แล้วลาโรง จับเรื่องด้วยเพลง “วา” แบบละครนอก ปัจจุบันการแสดงละครชาตรียังคงอยู่ และเป็นที่นิยมแพร่หลายในการจัดให้มีละครชาตรีแค้น (สมุลมาลย์ นิมนต์พันธ์, 2543: 116-117)

ครั้งแรกละครชาตรีคงมีเล่นที่กรุงเก่าหรือกรุงศรีอยุธยา ในหมู่บ้านเหมือนละครนอก โดยมีขุนศรีทธาเป็นครู ต่อมาขุนศรีทธาทำความผิดต่อราชทัณฑ์ ถูกลอยแพออกไปทางปากน้ำและไปติดเกาะสีชัง พวกชาวทะเลมาพบเข้าจึงส่งไปที่นครศรีธรรมราชความที่เป็นครูละคร จึงได้นำความสามารถทางละครของตนไปฝึกละครขึ้นที่นครศรีธรรมราชตามแบบที่เคยเล่น และเล่นเรื่องนางมโนห์ราเป็นหลัก โดยทรงระบุน่าได้ศึกษาจากคำไหว้ครูของชาวภาคใต้ไหว้ครูเดิมของเขาชื่อขุนศรีทธา ดังข้อความว่า “ตำนานของมโนห์ราในคำไหว้ครูของเขาว่า ครูเดิมชื่อ ขุนศรีทธา อยู่ในกรุงศรีอยุธยา ต้องราชทัณฑ์ให้ลอยแพไปออกปากน้ำและไปติดอยู่ที่เกาะสีชัง พวกชาวทะเลพบเข้าจึงนำไปส่งขึ้นที่นครศรีธรรมราช จึงได้เป็นครูฝึกหัดโนห์ราที่เมืองนครเป็นเดิมมา” และมีข้อสันนิษฐานไว้ว่า “ในชั้นแรกละครเรื่องนางมโนห์รา คงมีเล่นกันที่กรุงเก่าเป็นพื้นและขุนศรีทธาเป็นตัวดีมีชื่อเสียงมาก เมื่อถูกเนรเทศก็ไปฝึกละครขึ้นที่นครศรีธรรมราชตามแบบเก่าและเล่นเรื่องมโนห์ราที่ตนชำนาญ ชาวใต้จึงเรียกว่าโนห์ราต่อมา” เมื่อพิจารณาทำรำที่ปรากฏในเพลงไหว้ครูพบว่า ตรงกับตำรารำของกรุงเก่าเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นหลักฐานให้เห็นว่าละครชาตรีไปจากกรุงศรีอยุธยา เครื่องแต่งตัวละครชาตรีก็นับเป็นหลักฐานหนึ่งได้ไปจากกรุงศรีอยุธยา คือนุ่งสนับเพลาเชิงกรอมถึงข้อเท้า นุ่งผ้าหยัดรังจีบโยงไว้ทางหงส์ สวมเครื่องอาภรณ์กับตัวเปล่าไม่ใส่เสื้อ และศรีษะสวมเทริด ซึ่งยังแต่งอยู่จนถึงทุกวันนี้เป็นแบบเครื่องต้นแต่งตามท้าวพระยาสมัยโบราณ เหมือนรูปภาพครั้งกรุงเก่า ซึ่งปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอยุธยา จึงทรงมีพระวินิจฉัยว่าต้องเป็นของเกิดแบบอย่างขึ้นในราชธานี ไม่น่าจะใช้นิสัยที่ชาวนครฯ จะคิดขึ้นแต่งโดยลำพัง จึงควรเชื่อได้เป็นหลักฐานว่าละครโนห์ราชาตรีที่เล่นกันมิได้ไปเอาอย่างมาแต่ละครพม่าดังที่มีผู้สันนิษฐานไว้ ที่จริงได้แบบแผนลงมาจากกรุงศรีอยุธยา คือแบบแผนละครที่เล่นกันอยู่เป็นพื้นเมืองในสมัยนั้นนั่นเอง (วีณา วิสเพ็ญ, 2548 : 94-96)

ละครรำที่เปลี่ยนแปลงแบบแผนการแสดงซึ่งเกิดขึ้นในรัชกาลที่ 6 ก็คือ ละครชาตรี-เครื่องใหญ่หรือละครชาตรีเข้าเครื่อง ในขณะนั้นทั้งละครชาตรีและละครนอกได้รับความนิยมแพร่หลายอยู่ในภาคกลางเป็นจำนวนมาก ละครชาตรีก็นำมาดัดแปลงมาแต่งตัวแบบละครนอก และเพิ่มตัวละครมากขึ้นแล้วจึงมีผู้คิดรวมละครทั้งสองแบบนี้เข้าผสมกันโดยใช้วงปี่พาทย์ทั้งสองอย่าง คือ

ปีพาทย์สามัญและปีพาทย์ละครชาตรี วิธีแสดงมีทั้งสองแบบ เริ่มโหมโรงด้วยวงปีพาทย์เหมือนละครนอกและรำไห้วครู รำซัดอย่างชาตรีพอจับเรื่องใหญ่ใช้เพลงทั้งสองแบบ มีทั้งเพลงรำรำและเพลงรำชาตรี เพลงหน้าพาทย์ใช้อย่างละครนอก เช่น เชิดเสมอ เพลงเร็ว ทำรำแล้วแต่เพลงร้องเป็นแบบใดก็ใช้แบบนั้น เรียกว่าเป็นละครชาตรีเครื่องใหญ่ หรือ ละครชาตรีเข้าเครื่อง ซึ่งนิยมแสดงกันมาจนปัจจุบันนี้ (จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์, 2527 : 20)

จากประวัติความเป็นมาของละครชาตรีที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น คณะผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ละครชาตรีกำเนิดขึ้นตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเกิดจากการนำเอาการขับร้องและระบำรำฟ้อนประกอบดนตรีมาผสมกับการแสดงละคร แสดงเป็นหลัก 3 คนคือ ตัวนายโรง ตัวนาง และตัวตลกแสดงให้เห็นว่าละครชาตรีเป็นละครประเภทเร่ร่อนไปตามหัวเมืองต่างๆ จึงจำกัดตัวแสดงและเครื่องดนตรีเพื่อความสะดวกในการเดินทาง ละครชาตรีเป็นที่นิยมแพร่หลายในภาคใต้ของไทย ต่อมาได้มีผู้นำเอาละครชาตรีกับละครนอกมาผสมกันเรียกว่า “ละครชาตรีเข้าเครื่อง” หรือ “ละครชาตรีเครื่องใหญ่” การแสดงบางครั้งก็มีฉากแบบละครนอกแต่บางครั้งก็ไม่มีฉากอย่างละครชาตรี เครื่องดนตรีประกอบใช้เครื่องดนตรีของละครชาตรีผสมกับวงปีพาทย์ของละครนอก เครื่องแต่งตัวละครชาตรี หลักฐานจากกรุงศรีอยุธยา คือนุ่นสนับเพลาเชิงกรอมถึงข้อเท้า นุ่งผ้าหยัดรังจีบโยงไว้หางหงส์ สวมเครื่องอาภรณ์กับตัวเปล่าไม่ใส่เสื้อ ศรีษะสวมเทริด ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอยุธยา เป็นหลักฐานว่าละครโนราห์ชาตรีได้แบบแผนจากกรุงศรีอยุธยาคือแบบแผนละครที่เล่นกันอยู่เป็นพื้นเมืองในสมัยนั้น

2.1.3 ประวัติความเป็นมาของละครนอก

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ในหนังสือตำนานอิเหนาว่าละครนอกเป็นละครที่พัฒนาจากละครโนห์ราชาตรี โดยเห็นว่าคำว่า "ละครของชาวนอก" หรือ "ละครที่เล่นกันอย่างชาวนอก" ซึ่งหมายถึง ชาวนครศรีธรรมราช เพราะชาวกู๋มักเรียกชาวหัวเมืองปักษ์ใต้ว่า "ชาวนอก" จึงเลยมาเรียกละครแบบโนห์ราชาตรีของชาวนอกว่า "ละครชาวนอก" ต่อมาเรียกสั้นเข้า จึงกลายเป็นละครนอกที่ผู้ชายแสดงล้วน เพราะในสมัยโบราณถือว่าผู้หญิงไม่ควรแสดงสิ่งที่ไม่เรียบร้อย สามารถแสดงระบำ รำ ฟ้อนเท่านั้น จึงพอจะสรุปได้ว่าละครนอกวิวัฒนาการมาจากละครชาตรี (วิณา วิสเพ็ญ, 2548 : 109)

วิมลศรี อุปรมัย ได้กล่าวไว้ในหนังสือนาฏกรรมและการละครเกี่ยวกับละครนอกว่าละครนอกเกิดก่อนละครใน เมื่อประมาณสมัยต้นกรุงศรีอยุธยาแต่สมัยก่อนมิได้ เรียกว่าละครนอกจนกระทั่งกำเนิดละครใน ทั้งนี้เพราะเกิดจากการจัดระเบียบแบบแผนขึ้นจึงเรียกการแสดงละคร ซึ่งไม่ได้ดำเนินตามแบบแผนและกฎเกณฑ์ อย่างเคร่งครัดว่า "ละครนอก" ซึ่งหมายถึงละครที่แสดงภายนอกราชฐานนั่นเอง (2553 : 129)

ละครนอก เป็นละครรำที่ดัดแปลงปรุงแต่งมาจาก โนราห์ชาตรี ลีลากระบวนกรำและบทร้องรวดเร็วกว่าละครใน มุ่งหมายดำเนินเนื้อเรื่องและตลกขบขันเป็นพื้น วิธีการแสดงง่าย ๆ ไม่พิถีพิถันกระบวนกรำไม่ประณีตงดงาม เพลงที่ร้องมักเป็นเพลงง่าย ๆ ไม่มีลีลาการเอื้อนมากและมักเป็นระดับเสียงผู้ชายซึ่งเรียกกันว่า เสียงนอก เพราะใช้ผู้ชายแสดงล้วน (ปัจจุบันใช้ผู้ชายและผู้หญิงแสดงปนกัน) ละครนอกมีการบอกบทนำร้องเรื่องที่เล่น เว้นแต่ 3 เรื่อง คือ อิเหนา รามเกียรติ์ และอุณรุฑ ซึ่งเป็นเรื่องสำหรับแสดงละครใน ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการแสดงที่พัฒนามาจากละครชาตรีเรียกกันว่า ละครนอก ใช้ผู้ชายแสดงทั้งหมดและเพิ่มตัวละครขึ้น โดยไม่จำกัดจำนวน มีความมุ่งหมาย เพื่อสร้างความบันเทิงเริงรมย์ให้ผู้ชมดังนั้นจึงดำเนินเรื่องรวดเร็ว มุ่ง ความตลกขบขันเป็นสำคัญ และจัดแสดงนอกพระราชฐาน (พรเทพ บุญจันทร์เพ็ชร, 2558 : 545)

ละครนอกแบบดั้งเดิมเป็นละครผู้ชายซึ่งชาวบ้านเล่น ส่วนละครใน คือละครผู้หญิงของหลวง เรื่องที่เล่นก็แยกกันอย่างชัดเจน แต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ทรงนำเรื่องที่เล่นในละครนอกมานิพนธ์ใหม่ให้ละครหลวงซึ่งเป็นผู้หญิงเล่น(เสาวนิต วิงวอน, 2558 : 99) จึงพระราชนิพนธ์บทละครนอกให้เหมาะกับนางละครในวังโดยการนำละครในมาผนวกกับละครนอก จึงกลายเป็น "ละครแบบหลวง" พระองค์ทรงประพันธ์บทละครให้มีความไพเราะมากขึ้น ทำนองงดงามมากขึ้น เพราะผู้แสดงนั้นมีความสามารถในการร่ายรำอยู่แล้ว ผู้แสดงรำเอง เจริญใจ แต่ไม่ต้องร้องเอง ภาษา เครื่องแต่งกาย และเพลงยังคงใช้แบบละครในอยู่ ในการดำเนินเรื่องใช้ร่ายของละครนอก แต่ไม่ถึงกับเป็นละครนอก ตัวละครนอกแบบหลวงนั้น ตัวเอกที่เป็นท้าวพระยาสามารถพูดเจรจาเล่นตลกกับพวกเสนาจำวอดได้ จาริตในการแสดงไม่เคร่งครัดอย่างละครใน (ธนพล เพ็ชรฤทธิ์, 2563 : 20)

ละครนอกแบบหลวง คือละครนอกที่สตรีในราชสำนักเป็นผู้แสดงมีการปรับกระบวนการเล่น ทำนองร้องและวิธีรำให้ไม่เหมือนกับละครนอกที่เล่นกันในพื้นเมืองมีหลักฐานว่าเริ่มมีการแสดงครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเป็นแบบอย่างต่อมาให้แก่ละคร

ของผู้มีบรรดาศักดิ์ตลอดจนการแสดงละครนอกในปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์ บทละครนอกของเก่า 5 เรื่อง รวมทั้งที่โปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) ทรงพระนิพนธ์ 1 เรื่อง ทรงเลือกเฉพาะตอนที่เหมาะกับการ เล่นละครให้ละครผู้หญิงของหลวงเล่น (เสาวณิต วิจารณ์, 2558 : 92)

ละครนอก ใช้ผู้ชายแสดงล้วน ดังนั้นเนื้อเรื่องและถ้อยคำที่ใช้ในการแสดงจึงรวดเร็วและ ตัดตก มุ่งหวังความสนุกสนานและตลกคะนองเป็นส่วนใหญ่ วิธีแสดงนั้นไม่ยึดถือขนบธรรมเนียม ประเพณี กษัตริย์อาจจะเล่นกับเสนาได้ เครื่องแต่งกาย แต่งแบบเครื่องทรงของกษัตริย์ เรื่องที่นิยม แสดงมี สังข์ทอง สุวรรณหงส์ ฯลฯ ในปัจจุบันนี้การแสดงละครนอก ใช้ผู้หญิงแสดงเป็นที่นิยมกันมาก (จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์, 2527 : 69)

เรื่องสำหรับแสดงละครนอกแบบนี้ ในสมัยอยุธยาคงจะมีอยู่เป็นอันมาก แต่ที่ยังมีต้นฉบับ ตกมาถึงสมัยปัจจุบันซึ่งมีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติเพียง 19 เรื่อง คือ เรื่องการะเกด คาวิ ชัยทัต พิกุลทอง พิณสุวรรณค์ พิณสุริวงษ์ มโนห์รา โม่งป่า มณีพิชัย สังข์ทอง สังข์ศิลป์ชัย สุวรรณศิลป์ สุวรรณหงส์ โสวัต ไกรทอง โคบุตร ไชยเชษฐ์ พระรถ และศิลป์สุริวงษ์ (จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์, 2527 : 11-12)

จากประวัติความเป็นมาของละครนอกที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น คณะผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ละครนอกเป็นละครที่พัฒนามาจากละครโนห์ราชาตรีมีลีลากระบวนกรำและบทร้องรวดเร็วกว่า ละครใน มีความมุ่งหมายดำเนินเนื้อเรื่องและตลกขบขันเป็นพื้น ไม่พิถีพิถัน กระบวนกรำไม่ประณีต งดงาม เพลงที่ร้องเป็นเพลงง่ายๆไม่มีการเอื้อนมาก เพราะใช้ผู้ชายแสดงล้วน(ปัจจุบันใช้ผู้ชายและ ผู้หญิงแสดงปนกัน) ละครนอกแบบดั้งเดิมเป็นละครผู้ชาย ซึ่งชาวบ้านเล่น ส่วนละครในคือละคร ผู้หญิงของหลวง เรื่องที่เล่นก็แยกกันอย่างชัดเจนแต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลง คือ พระบาทสมเด็จพระ พุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่2) ทรงนำเรื่องที่เล่นในละครนอกมาพระราชนิพนธ์ใหม่ให้ ละครหลวงซึ่งเป็นผู้หญิงแสดงพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอกให้เหมาะกับนางละครในวัง การนำละครในมาผนวกกับละครนอกจึงเกิดเป็นละครแบบหลวง พระองค์ทรงประพันธ์บทละครให้มีความไพเราะมากขึ้นมีทำนองงดงามมากขึ้นเพราะผู้แสดงนั้นมีความสามารถในการร่ายรำแล้วเจรจาเอง แต่ไม่ต้องร้องเอง ภาษา เครื่องแต่งกายและเพลงยังคงใช้แบบละครใน

2.1.4 ประวัติความเป็นมาของละคร เรื่อง รถมเสน ตามรูปแบบของกรมศิลปากร

บทละครเรื่องรถเสนตามประวัติการละครกล่าวว่ามีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ต้นฉบับที่เหลืออยู่ไม่อาจยืนยันได้แน่นอนว่าเก่าถึงสมัยนั้นจริง บทของเก่าที่เป็นฉบับสมุดไทยเรียกเรื่อง พระรถเมรี เป็นบทที่ใช้เล่นละครชาตรีหรือละครนอก ในระยะแรกนิยมเล่นคู่กับเรื่องมโนห์รา ซึ่งมาจาก ปัญญาสชาดกด้วยกัน ในนิทานพื้นบ้านมีการผูกเรื่องทั้งสองเข้าด้วยกันโดยกล่าวว่า เรื่องรถเสนเป็นเรื่องชาดิก่อนของเรื่องมโนห์รา อาศัยเหตุการณ์ในเรื่องที่ตัวละครติดตามหากันเป็นการเชื่อมโยง เรื่องพระรถเมรีเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายแต่ไม่ปรากฏว่ามีการแต่งเป็นบทละครของหลวง จนถึงยุคกรมศิลปากรสมัยนายธนิต อยู่โพธิ์เป็นอธิบดีจึงได้จัดทำบทละครเรื่องนี้ขึ้นใหม่ให้ชื่อว่า เรื่องรถเสน เป็นบทละครรำ แบบละครชาตรีเครื่องใหญ่ซึ่งเป็นละครทางหลวงประพันธ์กลอนและบรรจุเพลงใหม่ จัดแบ่งฉาก แทรกกระบำชุดต่างๆ ทำให้มีกระบวนการทางนาฏศิลป์ต่างไปจากเดิม (เสาวณิต วิงวอน, 2560 : 86)

บทความนี้กล่าวถึงความสำคัญของวรรณคดีลายลักษณ์เรื่องพระรถเสน หรือ พระรถเมรี ในสังคมไทย ประกอบด้วย ภาพยัชบไม้เรื่องรถเสนที่ใช้เป็นบทยัชบไม้ในพระราชพิธีสมโภชขึ้นสูงพระรถคำฉันท์วรรณคดีสมัยอยุธยา พระรถนิราศและบทมโหรีเรื่องพระรถเสน วรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สันนิษฐานว่าเป็นผลงานของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จึงอาจกล่าวได้ว่านิทานเรื่องพระรถเสนได้รับการสร้างสรรค์เป็นวรรณคดีไทยอย่างกว้างขวางและแพร่หลายเรื่องหนึ่ง (บุญเตือน ศรีวรพจน์, 2560 : 26)

เรื่องพระรถเสน หรือ พระรถเมรี เป็นนิทานโบราณที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับตำนานบรรพชนกลุ่มหนึ่งซึ่งแพร่กระจายอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาช้านาน ปรากฏหลักฐานเป็นตำนานสถานที่ต่างๆทั้งในประเทศลาว กัมพูชา พม่า และในประเทศไทย เรื่องรถเสนนับว่ามีความสำคัญยิ่งเรื่องหนึ่ง ปรากฏทั้งในตำนานและมีการนำมาสร้างสรรค์เป็นกวีนิพนธ์หลากหลายรูปแบบ เมื่อพระเถระชาวเชียงใหม่รจนาคัมภีร์ปัญญาสชาดกขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 20 ได้นำเรื่องไปปรับเป็นชาดกด้วยเรื่องหนึ่ง วรรณคดีสำคัญ ๆ สมัยอยุธยาหลายเรื่องอ้างถึงพระรถเมรีไว้ (บุญเตือน ศรีวรพจน์, 2560 : 27)

เรื่องรถเสนนั้นไม่ปรากฏว่ามีการแสดงเป็นละครนอกแบบหลวง อีกทั้งไม่ปรากฏบทละครฉบับหลวงนับแต่ต้นรัตนโกสินทร์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีหลักฐานการเล่นละครเรื่องรถเสนว่าเล่นเป็นละครชาตรีซึ่งขณะนั้นยังเป็นละครชาตรีแบบเดิมดังที่ปรากฏในโคลงถวายพระเพลิงพระบรมอัฐิพระเจ้าหลวง (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นศรีสุนทร, 2512: 28)

จนถึง พ.ศ.2500 กรมศิลปากรสมัยนายธนิต อยู่โพธิ์เป็นอธิบดีได้จัดทำบทละครเรื่อง รถเสนขึ้นหลังจากที่จัดทำบทละครเรื่องมโนห์ราและจัดแสดงเมื่อ พ.ศ.2498 มาแล้ว แนวคิดในการสร้างบทได้แก่การดำเนินเรื่องตามรถเสนชาดกในปัญญาชาดกเป็นหลัก และนำเรื่องราวบางตอนในกลอนอ่านตามนิทานพื้นบ้านเพิ่มเติมเข้าส่วนชื่อบทละครคงตามชาดกว่าเรื่องรถเสนเหมือนเดิม (กรมศิลปากร, 2500 : ข)

ละครเรื่องรถเสนที่แสดงตามแบบละครชาตรีเครื่องใหญ่เหมือนกับละครนอกแบบหลวงหลังรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา คือใช้ผู้ชายล้วนหรือผู้หญิงล้วนหรือใช้ผู้ชายกับผู้หญิงก็ได้ (เสาวณิต วิงวอน, 2560 : 108)

บทละครเรื่องรถเสนที่กรมศิลปากรสร้างและปรับปรุงใหม่ได้แพร่ไปและเป็นต้นแบบให้การแสดงเรื่องรถเสนของคณะหรือหน่วยงานที่แสดงละครแบบหลวง มีหลักฐานว่าหลังจากแต่งบทใหม่ได้ไม่นานบทละครเรื่องรถเสนฉบับกรมศิลปากรได้มีการนำไปแสดงอย่างแพร่หลายและยังคงใช้แสดงจนกระทั่งปัจจุบัน เพียงแต่อาจตัดเล่นบางฉากหรือตัดทอนบทเพื่อให้เหมาะสมกับเวลาหรือสถานที่เท่านั้น (เสาวณิต วิงวอน, 2560 : 108)

จากประวัติความเป็นมาของละครเรื่องรถเสนตามรูปแบบของกรมศิลปากร ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น คณะผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ละครเรื่องรถเสนมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ต้นฉบับที่เหลืออยู่ไม่อาจยืนยันได้แน่นอนว่ากล่าวถึงสมัยนั้นจริง เรื่องพระรถเมรี เป็นบทที่ใช้เล่นละครชาตรีละครนอกซึ่งนิยมอย่างแพร่หลาย แต่ไม่ปรากฏว่ามีการแต่งเป็นบทละครของหลวงจนถึงยุคกรมศิลปากร สมัย นายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นอธิบดีจึงได้จัดทำบทละครเรื่องนี้ขึ้นใหม่ให้ชื่อว่าเรื่องรถเสน มีหลักฐานการเล่นละครเรื่องรถเสนว่าเล่นเป็นละครชาตรีซึ่งขณะนั้นยังเป็นละครชาตรีแบบดั้งเดิม จนถึงพ.ศ. 2500 กรมศิลปากรได้จัดทำบทละครเรื่องรถเสนขึ้น มีแนวคิดในการสร้างบทละครได้แก่การดำเนินเรื่องตามรถเสนชาดกในปัญญาชาดกเป็นหลักและ นำเรื่องราวบางตอนในกลอนอ่านตามนิทานพื้นบ้าน ส่วนชื่อบทละครคงตามชาดกเรื่องรถเสนและให้ผู้เชี่ยวชาญหลายคนช่วยกันแต่งบทคนละฉาก (กรมศิลปากร, 2500: ข)

ปัญญาสชาดก นับเป็นหนังสือที่รู้จักกันแพร่หลายและซึ่มซาบในจิตใจของคนไทย รวมทั้งดินแดนใกล้เคียง และยังมีอิทธิพลอย่างมากมาโดยเฉพาะในด้านวรรณกรรมของไทย กล่าวได้ว่าปัญญาสชาดกเป็น “หนังสือชุมนุมนิทานพื้นบ้าน” เล่มแรกของประเทศไทย “หนังสือเรื่องนี้แม้จะเป็นหนังสือประเภทธรรมคดี แต่ก็ต่างกับหนังสือธรรมคดีทั่วไป ด้วยมีเนื้อเรื่องทำนองนิทาน มีคติชวนอ่าน บางเรื่องก็มีผู้นำเค้าโครงมาประพันธ์เป็นโคลงฉันท์ และบทละคร กลายเป็นวรรณคดีที่แพร่หลายไปหลายเรื่อง เช่น เรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ บทละครเรื่องพระสุธนและนางมโนห์รา บทละครเรื่องสังข์ทอง บทละครเรื่องคาวี และเรื่องพระรถเสน เป็นต้น” (พระอริการฤชดา สุทธิญาณ, 2561 : 2)

2.2 องค์ประกอบของการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่- อุบายนางสนธิ

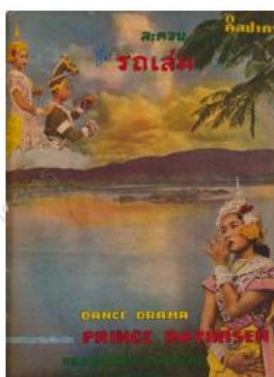
2.2.1 บทละคร เรื่อง รถเสน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงรวบรวมบทละครนอกของเก่าไว้ในหอพระสมุดสำหรับพระนครจำนวน 19 เรื่อง มีพระวินิจฉัยว่าเป็นบทครั้งกรุงศรีอยุธยา 14 เรื่อง ส่วนอีก 5 เรื่องเข้าใจว่ามีมาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่บทที่เหลืออยู่ในหอพระสมุด ไม่แน่ใจจำนวนว่าแต่งเมื่อใด รู้แต่ว่าแต่งก่อนพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอก ดังนั้นอาจแต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือสมัยธนบุรี หรือสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชก็ได้ บทละคร 5 เรื่องดังกล่าวได้แก่ ไกรทอง โคบุตร ไชยเชษฐ์ ศิลปะสุริวงศ์และเรื่องพระรถเมรี (2508 : 130-131)

บทละครของกรมศิลปากรเริ่มที่กุฎธารนคร เมืองของท้าวรถสิทธิ์ เปิดฉากที่ตำหนักของนางสนธิซึ่งชาดกเรียกสนธิมาร โดยตัดรายละเอียดเรื่องนางสิบสองตอนต้นออกไป อย่างไรก็ตามมีการทำความเข้าใจในระหว่างการดำเนินเรื่องทำให้ต่อเรื่องได้ ลักษณะบทประกอบด้วยกลอนบทละคร เพลงร้อง เพลงหน้าพาทย์ ตามแบบบทละครรำทั่วไป มีบทเจรจาไว้อย่างละเอียด นอกจากการปรับปรุงบทแล้วกรมศิลปากร ยังระบุไว้ในคำนำว่า “ปรับปรุงวิธีเล่นวิธีแสดงขึ้นใหม่ตามแนวนาฏกรรม” เมื่อพิจารณาตัวบทจะเห็นว่าสอดคล้องกับวิธีเล่น กล่าวคือเป็นการแสดงที่เรียกว่าละครชาตรีเครื่องใหญ่หรือละครชาตรีแบบหลวง ดนตรีและเพลงร้องจะใช้ทั้งแบบละครนอกและละครชาตรี เช่น การร้องรำ ใช้ทั้งร่ายนอกและร่ายชาตรี ส่วนเพลงร้องนอกจากเพลงที่ใช้ในละครนอกทั่วไปแล้วยังมีเพลงสำเนียงชาตรี เช่น ชาตรีกรับ ลิงโลดชาตรี ชาตรีตลุง ลำชาตรี เป็นต้น



ภาพที่ 1 บทละครเรื่องรถเสน กรมศิลปากรทำบทใหม่



ภาพที่ 2 สุนจิบัตรการแสดงละครเรื่องรถเสน พิมพ์ครั้งแรกและครั้งที่ 2 พ.ศ.2500

ปัจจุบันมีต้นฉบับบทละครเรื่องพระรถในหอสมุดแห่งชาติอยู่ในหมวดวรรณคดี หมุกกลอน บทละคร เป็นสมุดไทยจำนวน 10 เล่ม ใช้ชื่อเรื่องว่า “พระรถเมรี” และมีเรื่องพระรถ กระดาศฝรั่ง จำนวน 2 เล่ม สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ได้ชำระสมุดไทยเรื่องพระรถเมรี และพิมพ์รวมอยู่ใน “ประชุมเรื่องพระรถ” เมื่อ พ.ศ.2552 รายการสมุดไทยเรื่องพระรถเมรีใน กลุ่มหนังสือตัวเขียน และจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ เรื่องพระรถเมรีฉบับสมุดไทยทั้งหมดไม่มีฉบับใดที่เนื้อเรื่องสมบูรณ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะต้นฉบับขาดหายไปอย่างหนึ่ง หรือเนื่องจากเป็นฉบับที่ใช้เล่นละครของแต่ละคณะ จึงไม่จำเป็นต้องมีเนื้อความทั้งเรื่อง เพราะในการเล่นละครนั้นนิยมจับเป็นตอนอยู่แล้ว รูปแบบบทละครนอกจาก คำกลอนแล้วยังกำหนดเพลงร้องและเพลงหน้าพาทย์ รวมทั้งมีคำว่า “เจรจา” แทรกอยู่เป็นระยะด้วย (เฉลิม เศวตน์นันทน์, 2529 : 54) ผู้ใช้นามแฝงว่า “ศุภหัทศน์” กล่าวว่าต้นฉบับบทละครต่างเขียนด้วยสมุดไทยหรือสมุดข่อย การคัดลอกด้วยลายมือต่อๆ กันมาอาจคลาดเคลื่อนได้ง่ายการเล่น

ละครต้องมีการบอกบทดั่งนั้นต้นฉบับสมุดไทยจึงสืบมาให้เห็นทุกวันนี้ จากคำกล่าวนี้นี้เห็นได้ว่าต้นฉบับสมุดไทยเรื่องพระรถเมรีก็มีการคัดลอกคลาดเคลื่อนอยู่ บางสำนวนเขียนตามเสียงอ่านและสะกดต่างๆ กัน (เสาวณิต วิจารณ์, 2560 : 92)

ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดละครชาตรีผสมกับละครนอก เรียกว่า “ละครชาตรีเข้าเครื่อง” หรือ “ละครชาตรีเครื่องใหญ่” ดนตรีมีทั้ง 2 อย่างคือตามแบบละครชาตรีกับแบบปี่พาทย์สามัญของละครนอก เพลงร้องใช้ปนกัน ร่ายดำเนินเรื่องใช้ทั้งร่ายชาตรีและร่ายนอก นิยมแสดงเรื่องของละครชาตรีแต่เดิม ลักษณะนี้เป็นแม่แบบให้กรมศิลปากรสร้างบทละครเรื่องมโนห์ราและเรื่องรถเสนในเวลาต่อมา (เสาวณิต วิจารณ์, 2560 : 100)

เรื่อง รถเสน เป็นเรื่องชาตก มีมาในคัมภีร์ปัญญาสชาตก เช่นเดียวกับ สุนทราชาตก ซึ่งได้สร้างขึ้นเป็นบทละครเรื่องมโนห์รา และนำออกแสดงมาแล้ว ณ โรงละครอนศิลปากร เมื่อ พ.ศ.2498 ชาวบ้านรู้จักเรื่องรถเสนกันดีในชื่อว่า พระรถเมรี ซึ่งเป็นชื่อพระเอกและนางเอกในเรื่อง ทั้งมีความเชื่อถือกันว่า พระรถและนางเมรีเป็นอดีตชาติของพระสุนทรและนางมโนห์รา โดยเล่ากันสืบมาว่าเมื่อพระรถหนีนางเมรีมาจากเมืองคชบุรีนั้นนางเมรีได้รับติดตามมาทัน แล้ววิงวอนขอให้พระรถกลับ แต่พระรถไม่ยอมกลับนางเมรีมีความเสียใจจนดวงหทัยแตกตายแต่ก่อนนางเมรีจะสิ้นใจ นางได้อธิษฐานจิตคิดผูกเวรไว้ว่า ในชาตินี้นางต้องติดตามสามีมาด้วยความทุกข์ยาก ต่อไปในชาติหน้าขอให้สามีจงติดตามเธอไปบ้าง ด้วยเหตุนี้ เมื่อได้กำเนิดมาเกิดในชาติใหม่ พระรถเสนจึงมาเกิดเป็นพระสุนทรและนางเมรีก็มาเกิดเป็นนางมโนห์รา แล้วสามีเหตุให้พระสุนทรต้องติดตามนางมโนห์ราไปด้วยความทุกข์ยากกระหกระเหินดังที่ท่านได้ทราบจากการแสดงละครเรื่องมโนห์รานั้นแล้ว ละครเรื่อง รถเสน และ มโนห์รา ทั้งสองเรื่องนี้เคยนิยมเล่นคู่กันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่บทละครเรื่องรถเสนในสมัยนั้น หามีเหลือสืบมาไม่ คงมีแต่ กาพย์ขับไม้ และ บทมโหรี แต่ก็มีเหลือสืบมาเฉพาะบางตอนสำหรับบทละครจำเป็นต้องสร้างกันขึ้นใหม่ ซึ่งในการสร้างบทละครเรื่องรถเสนขึ้นแสดงในคราวนี้นอกจากเพื่อให้มีไว้เป็นเรื่องคู่กับมโนห์รา เช่นเคยมีมาในครั้งกรุงศรีอยุธยาแล้วยังเห็นว่ารถเสนเป็นเรื่องหนึ่งที่มีช่องทางจะแซกชั้นเชิงศิลป์แห่งนาฏกรรมได้ดีด้วย

ในรถเสนชาตก มีเรื่องเล่าว่า เศรษฐีกับภรรยา มีธิดา 12 คน ครั้นธิดา 12 คนนั้นเจริญวัย เศรษฐีกับภร่ายก็ยากจนไข้ใจลงจนไม่มีแม้แต่อาหารจะเลี้ยง เศรษฐีผู้บิดาจึงลวงธิดา 12 คน ขวนขึ้นเกี่ยวนาไปเที่ยวป่าแล้วก็เลยปล่อยทิ้งเสียในป่า แล้วตนเองลอบหนีกลับบ้าน ฝ่ายนางทั้งสิบสองนั้น เมื่อบิดาหายไปถึงก็เที่ยวตามหา พวกนางหลงเข้าไปในสวนของนางยักษ์ณี ชื่อ สันธิ ผู้ครอง

เมืองคบุรี นางยักษ์ณีเห็นนางสิบสองคนก็มีจิตรักใคร่จึงเลี้ยงไว้ในนครของนาง ครั้นภายหลังสิบสองนางแอบเห็นนางยักษ์ณีกินเนื้อมนุษย์เป็นอาหาร ก็มีความหวาดกลัว จึงพากันลอบหนีไปจนถึง เมืองกุฏารนคร ท้าวรณสิทธิ์ ซึ่งทรงครองราชย์อยู่ในกุฏารนคร เสด็จออกประพาสภายนอกพระนครได้ทอดพระเนตรเห็นสิบสองนางก็ทรงเสนาหา จึงโปรดให้เชิญเข้ามาในพระราชวังและทรงอภิเษกให้เป็นมเหสีของพระองค์ทั้งสิบสองคน

ฝ่ายนางยักษ์ณีสันธิ เมื่อนางสิบสองหายไป ก็มอบราชสมบัติในคบุรี ให้ธิดาบุญธรรมชื่อ เมรี อยู่ครองครองแทนแล้วนางยักษ์ณีก็ติดตามสิบสองนางไปจนถึงกุฏารนคร แล้วแปลงกายให้สวยงามพักอยู่ภายนอกพระนคร นางค่อม ชื่อ อัมพิกา ซึ่งเป็นนางข้าหลวงมาพบเข้า จึงกลับไปกราบทูลท้าวรณสิทธิ์ให้ทรงทราบ ท้าวรณสิทธิ์ก็เสด็จออกมารับนางสันธิเข้าไปในพระราชวังและทรงอภิเษกให้เป็นเอกอัครมเหสี โดยเหตุที่นางสันธิแปลงกายสวยงามและมีเสน่ห์เป็นที่โปรดปรานอย่างยิ่งของท้าวรณสิทธิ์นางสันธิจะเพ็ดทูลวิงวอนให้ทรงทำการอย่างใด ท้าวรณสิทธิ์ก็ทรงเชื่อถือ และโปรดให้ทำตามนางสันธิปรารถนา นางสันธิจึงสร้างอุบายกราบทูลท้าวรณสิทธิ์ขออนุญาตควักลูกนัยน์ตานางสิบสองออกเสียทุกคน คนละ 2 ข้าง เว้นแต่นางเกาน้องเล็กนั้น ควักออกแต่เพียงข้างเดียว คงให้เหลืออยู่อีกข้างหนึ่ง แล้วนางสันธิก็ลอบส่งลูกนัยน์ตานั้นไปให้นางเมรีเก็บรักษาไว้ในเมืองคบุรีพื้น ส่วนทางกุฏารนครนี้ ท้าวรณสิทธิ์ตรัสสั่งให้สร้างอุโมงค์ใหญ่แล้วให้นางสิบสองไปขังไว้ในอุโมงค์นั้น ครั้นมีข้านางสิบสองที่ตั้งครรภ์ และด้วยความอดอยากหิวโหยไม่มีอาหารจะกิน เมื่อนางคนใดคลอดบุตรออกมา ก็ฉีกเนื้อบุตรแบ่งกันกิน ครั้งหลังสุดเมื่อนางเกาน้องสุดท้องคลอดบุตรออกมา นางก็ซุกซ่อนไว้จนบุตรของนางเจริญวัย แม่และป้าจึงพร้อมใจกันตั้งนามว่า รถมเสน พระกุมารรถเสนก็มีฝีมือในการเล่นชนไก่พนัน จึงไปเที่ยวเล่นชนไก่พนัน โดยมีห่อข้าว 12 ห่อเป็นเดิมพัน ซึ่งชนชนะเสมอมา จึงได้ห่อข้าวครั้งละ 12 ห่อ กลับไปยังอุโมงค์ และจัดให้แม่และป้าบริโภค ทั้งแม่และป้าจึงมีอาหารกิน ค่อยมีสุขสำราญขึ้นบ้าง แต่ก็ยังคงทนทุกขเวทนาอยู่ในอุโมงค์ใหญ่นั้นครั้นต่อมาราชแห่งสุทศันครนัยว่าเป็นพระอินทร์ แกล้งส่งทูตมาทำพินันชนไก่กับท้าวรณสิทธิ์ โดยกำหนดเอาบ้านเมืองเป็นเดิมพัน ถ้าใครเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ จะต้องเสียเมืองให้แก่ฝ่ายชนะ

ฉากที่ 1 กุฏารนคร

ตอนที่ 1 ตำหนักฝ่ายใน

ท้าวรณสิทธิ์ ประทับทอดพระเนตรหม່นางระบำพ็อนรำ ซึ่งนางสันธิจัดถวายอยู่ในตำหนักที่ประทับของนางสันธิ ด้วยความเพลิดเพลินพระราชหฤทัย พอหมดระบำก็มีนางกำนัลผู้หนึ่งคลานเข้ามากราบทูลว่า ได้เวลาเสด็จออกมารับราชทูตท้าวสุทศันแล้วท้าวรณสิทธิ์จึงเสด็จออกจากตำหนักนางสันธิ

ตอนที่ 2 ท้องพระโรง เมืองกุตารนคร

ท้าววรสิทธิ์เสด็จออกต้อนรับคณะทูตจากสุทัศน์นคร เมื่อตรัสปราศรัยทุกข์สุขในการเดินทางตามธรรมเนียมแล้ว ราชทูตจึงกราบทูลถวายพระราชสาส์น ครั้นโปรดให้อาลักษณ์อ่านและทรงทราบว่าเป็นพระราชสาส์นจากท้าวสุทัศน์มีมาทำพินันชนโก่เอาบ้านเมืองเป็นเดิมพัน ครั้งแรกก็ทรงอัดอั้นเพราะมิได้ทรงคาดคิดไว้ แต่ด้วยขัดตียมานะท้าววรสิทธิ์จึงฝืนพระทัยทรงรับทำพินัน แต่ขอผลัดเวลาไม่เกิน 3 วัน เพื่อทรงตระเตรียมหาโก่ชนก่อน ราชทูตและคณะจึงถวายบังคมลากลับไปสู่ที่พัก ท้าววรสิทธิ์ตรัสปรึกษากับหมู่เสนาพฤตมาตย์ มีผู้กราบทูลว่า มีเด็กหนุ่มคนหนึ่ง ชื่อ รถมเสน มีโก่ตีเทียวตีพินันชนะเสมอมา แต่หาทรงทราบไม่ว่ารถเสนนั้นที่แท้เป็นพระโอรสของพระองค์ คงทรงตรัสชักใช้แต่เรื่องโก่ชนที่จะตีแข่งขันพินันเอาเมืองกันรถเสนทูลรับอาสา ครั้นนัดวันเวลาแล้ว รถมเสนก็ถวายบังคมลาออกไป

ฉากที่ 2 ภายในอุโมงค์ใหญ่

นางสิบสอง ผู้เป็นป้าและแม่ของรถเสน ถูกนำมาขังอยู่ภายในอุโมงค์ ในจำนวนนั้นบรรดาป้าทั้ง 11 คน ถูกควักลูกนัยน์ตาหมดทั้ง 2 ข้าง ส่วนนางเภาผู้เป็นน้องคนสุดท้องและเป็นมารดาของรถเสนนั้น ถูกควักลูกนัยน์ตาแต่เพียงข้างเดียว ทุกคนต่างรำพึงรำพันถึงความทุกข์ยาก ไม่เห็นทางจะรอดพ้นเวรกรรมอันยากเข็ญนี้ไปได้ ขณะนั้นรถเสนก็เข้ามาในอุโมงค์และตรงมาหานางเภาผู้เป็นมารดา เล่าความเรื่องท้าววรสิทธิ์โปรดให้เข้าเฝ้า และให้นำโก่ชนไปตีพินันเอาบ้านเมือง ได้กราบทูลรับอาสาจะนำไปตีพินันตามพระราชประสงค์แล้ว มารดาจึงบอกให้ทราบว่าท้าววรสิทธิ์นั้นคือพระบิดาของรถเสน แม่และป้าล้วนเป็นมเหสีของท้าววรสิทธิ์ทั้งนั้น ตั้งแต่พระบิดาได้นางสนธิ ซึ่งเป็นยักษ์ณีแปลงมาเป็นอัครมเหสี ก็ทรงเสนาหาโปรดปรานเป็นเหลือล้น จนนางสนธิทูลให้ควักลูกนัยน์ตาแม่และป้า ก็โปรดบัญชาตาม แม่และป้าจึงถูกควักลูกนัยน์ตาและถูกนำมาขังไว้ในอุโมงค์นี้ ทั้งแม่และป้าช่วยกันเล่าเรื่องนางสนธิให้รถเสนทราบ แล้วมารดาก็สั่งกำชับลูกชายให้ระวังตัว รถมเสนกล่าวพลบใจมารดาแล้วกราบลาออกจากอุโมงค์ ชวนเพื่อนร่วมใจมาอีกสองคน อุ้มโก่ชนตรงไปเฝ้าท้าววรสิทธิ์ ตามที่โปรดให้นัดหมายไว้

ฉากที่ 3 สนามชนโก่

บรรดาเจ้าหน้าที่และกรรมการโก่กำลังจัดสถานที่และตกแต่งพลับพลาที่ประทับอยู่ ณ สนามชนโก่ ทำงานไปพลางคุยกันไปพลางถึงเรื่องการชนโก่พินันครั้งนี้ ประชาชนหญิงชายก็พากันมาดูโก่ชนตีพินันเอาบ้านเมือง ครั้นได้เวลา ท้าววรสิทธิ์และนางสนธิ พร้อมด้วยนางกำนัล ก็มาถึงท้าววรสิทธิ์และนางสนธิขึ้นประทับบนพลับพลา แล้วโปรดให้เปิดการชนโก่ ทั้งสองฝ่ายก็วางโก่ชนลงในสังเวียน โก่ชนก็เริ่มตีกันเป็นพัลวัน ในขณะที่นางสนธิกับท้าววรสิทธิ์ต่างทรงเพลิดเพลินในการดูโก่ชนจนลืมพระองค์ และนางสนธิก็หลงถือหางเข้าข้างโก่รถเสน นางค่อมทูลกระซิบบอก ว่ารถเสนนั้นคือลูกนางเภาพวคนางสิบสอง นางสนธิจึงสั่งแฉกอาการริษยาจนออกนอกหน้า ในที่สุด โก่ชนของรถ

เสนมิชัชนะ ท้าวรลสิทธ์ทรงดีพระทัยเป็นที่ยิ่ง ตรัสโปรดพระราชทานรางวัลแก้วแหวนเงินทองเสื้อผ้า แต่รลเสนไม่รับ ทูลขอพระราชทานแต่ข้าวห่อเพียง 12 ห่อ แม้ท้าวรลสิทธ์จะทรงทราบว่ารลเสนเป็น ลูกนางเภาและเป็นโอรสของพระองค์ แต่ด้วยเหตุที่ทรงหลงใหลด้วยอำนาจสินหาในนางสนธิ จึง เพียงแต่โปรดสั่งให้จัดข้าวห่อ 12 ห่อพระราชทาน แล้วเสด็จกลับ

ฉากที่ 4 ตำนานนางสนธิ

เมื่อนางสนธิทราบว่ารลเสนเป็นโอรสท้าวรลสิทธ์ ซึ่งเกิดด้วยนางเภา ก็เคียดแค้นคิดหา อุบายจะฆ่าเสีย จึงปรึกษาอุบายกับนางข้าหลวง ชื่ออัมพิกา ซึ่งเป็นหญิงค่อมสร้างอุบายทำเป็น ประชวรหนัก ท้าวรลสิทธ์ทรงทราบ จึงเสด็จมาเยี่ยมและรับสั่งให้หมอตรวจอาการ แต่นางสนธิไม่ยอม ให้หมอตรวจแต่ทูลวิธีแก้ไขโรคของตนว่าต้องได้มะม่วงหาวมะนาวโห่ ซึ่งมีอยู่ในแคว้นคชบุรี มา เป็นน้ำกระสายยาเสวยจึงจะหายโรคและผู้ที่จะไปนำมาให้ได้ก็เห็นแต่รลเสนเท่านั้น

ท้าวรลสิทธ์โปรดให้หารลเสนเข้าเฝ้า ตรัสเล่าเรื่องให้รลเสนทราบ รลเสนก็ทูลรับอาสา และ ทูลฝากฝังท้าวรลสิทธ์ช่วยโปรดให้เลี้ยงดูแม่และป้าทั้ง 12 คนนั้นด้วยกับทูลขออนุญาตออกไปเลือกจับ ม้าดีสำหรับใช้เป็นพาหนะขับขี่ไป ท้าวรลสิทธ์ก็โปรดอนุญาต นางสนธิก็มอบถักราชสาส์นที่ตนเขียน ถึงนางเมรีให้แก่รลเสน รลเสนทูลลาออกไปจับได้ม้าสีกระเลียว จากฝูงม้าที่นอกเมือง ผูกถักราชสาส์น เข้ากับคอม้า แล้วขึ้นขับขี่เดินทางไป

ฉากที่ 5 ป่าไถล้าอาศรม

รลเสนเดินทางมาในป่า จนไถล้าอาศรมพระกบิลดาบศ รู้สึกเหนื่อยอ่อนก็แวะลงหยุดพักผ่อน จึงนอนหลับไปพร้อมกับม้า พอดีพระกบิลดาบศออกจากอาศรมมาพบเข้า เห็นถักราชสาส์นที่คอม้าก็เบ็ด ออกอ่าน ทราบว่ารลเสนเป็นทูตถือสาสน์มรณะที่จะนำตัวเองไปให้เขาฆ่า โดยมีความในราชสาสน์ ซึ่ง นางสนธิสั่งไปถึงนางเมรีว่า ถ้ารลเสนไปถึงกลางวัน จงจับฆ่าเสียในกลางวัน และถ้าไปถึงกลางคืน จง จับฆ่าเสียในกลางคืน อย่าให้ข้ามคืนวันไปได้ พระฤษีได้ทราบดังนั้นก็นึกสงสาร จึงแปรงสาสน์เสีย ใหม่ว่า “ ถ้ารลเสนผู้ถือสาสน์นี้ไปถึงกลางคืน จงแต่งงานกันเสียในกลางคืน ไปถึงกลางวันจงแต่งงาน กันในกลางวัน” เสร็จแล้วใส่ในถักที่ผูกคอม้าไว้ตามเดิม แล้วจึงปลุกรลเสนขึ้นไต่ถามเรื่องราว รล เเสนก็เล่าความให้ฟังตั้งแต่ต้นจนปลาย และขอให้พระฤษีช่วย พระฤษีจึงปลอมโยน และสั่งสอนรล เเสนอย่าหลงมัวเมาในลาภยศและรูปพรของสตรีกลางชีวิตที่จะไปยังเมืองคชบุรี รลเสนก็กราบลาพระ ฤษีออกเดินทางต่อไป

ฉากที่ 6 เมืองคชบุรี

เมื่อรลเสนมาถึงเมืองคชบุรี และนางเมรีผู้ครองนครได้ทราบความในสาสน์ที่มารดา ส่งมา ก็ต้อนรับรลเสนด้วยดีและให้จัดการอภิเษกสมรสระหว่างเธอกับรลเสน ครั้งโปรดให้มีนางระบำ ฟ้อนรำสมโภชตามประเพณีด้วย เมื่อประทับอยู่แต่สองต่อสอง ต่างก็พรอดพรั้งถึงความรักซึ่งมีอยู่ต่อ กัน จนล่วงเวลาต่อมาหลายวัน ครั้นคืนหนึ่งเมื่อเวลาใกล้รุ่ง ขณะที่รลเสนบรรทมหลับอยู่กับเมรี

รถเสนก็ต้องสะดุ้งตื่น เพราะได้ยินเสียงมาแผดร้องเสียงสนั่นเป็นเชิงเตือน ก็ทรงระลึกได้ถึงภารกิจที่ได้รับมอบหมายมา จึงเสด็จออกไปหาม้า มาก็ทูลเตือนให้รีบดำเนินการภารกิจตามที่มุ่งหมายไว้ รถเสนรับคำเตือนของม้าแล้วกลับมา แสร้งอุบายกับนางเมรีว่า พระองค์ทรงพระสุบินว่า ในสวนของนางมีผลไม้ชื่อมะม่วงหาวมะนาวโห่ อยากจะทอดพระเนตร เมรีจึงให้นางกำนัลไปเก็บมาถวาย รถเสนรับผลไม้ไว้ แล้วทำเป็นทุกข์ไม่สบายใจ อยากเสวยสุราเพื่อให้ลืมทุกข์ร้อนรำคาญใจ เมรีกำลังหลงรัก ไม่ทราบในอุบาย จึงสั่งให้จัดสุราและโภชนาหารออกมาให้เสวย รถเสนไม่เสวย แต่กลับชวนเมรีให้ดื่มมอมเหล้าเสียจนเมรีเมาเมา แล้วก็หลอกถามถึงห่อวัตถุต่างๆ ที่วางอยู่ในที่ใกล้นั้น เมรีก็ทูลว่า ห่อที่หนึ่ง เป็นยาผงโรยลงแล้วทำให้เกิดเป็นภูเขา ห่อที่สองเป็นไฟ ห่อที่สามเกิดเป็นแม่น้ำ ห่อที่สี่ เป็นห่อยารักษาตา ส่วนห่อที่ห้า เป็นห่อน้ำมันตานางสิบสอง ส่วนไม้ถือนั้นคือไม้กำพวดอันมีฤทธิ์วิเศษ ถ้าใช้ข้างต้นซีกออกไปตรงคนและสัตว์จะตาย ถ้าซีกปลายออกไป คนและสัตว์ที่ตายจะฟื้นคืนมา แล้วนางก็หมดสติด้วยฤทธิ์สุรา รถเสนเห็นเมรีเมาเมาหลับไหลไม่ได้สติ จึงลักของวิเศษทั้งหมดตามที่ถามนางไว้ รวมทั้งห่อน้ำมันตานางสิบสองด้วย แล้วเสด็จออกไปทรงม้า รับหีนางมาด้วยความอาลัยรักเป็นอย่างยิ่ง ครั้นเมรีสร้างเมาฟื้นขึ้น ไม่แลเห็นรถเสน ทั้งของวิเศษก็หายไปหมด ก็เชื่อแน่ว่ารถเสนคงหนีไปแล้ว นางเศร้าโศกเสียพระทัย สั่งให้บริวารเตรียมทัพและยกออกติดตามรถเสนไป

ฉากที่ 7 ป่าสูง

รถเสนกำลังรับหีนเมรีมุ่งกลับกรุงกุตารนคร ด้วยความเศร้าโศกอาลัยถึงเมรีปานจะขาดใจมาตลอดทาง ทันใดนั้นม้าทรงเหลียวไปเห็นฝูงคลีมีดครุ่มอยู่เบื้องหลังก็ทราบว่ามีภัยติดตามมา จึงทูลรถเสนให้ทราบและพากันหนีขึ้นไปอยู่บนยอดภูเขา พอเมรีติดตามมาทันและเห็นรถเสนอยู่บนยอดเขา ก็รำให้รำพันทูลวิงวอนให้รถเสนกลับ ม้าทรงก็พารถเสนหนีต่อไปอีก เมรีก็ยกทัพติดตามเรื่อยไปจนใกล้จะทัน รถเสนเห็นจวนตัวดังนั้นจึงโรยยาห่อแรกลงไปก็กลายเป็นภูเขาใหญ่ขวางหน้าเมรีก็ไพร่พลข้ามภูเขาติดตามไป รถเสนจึงโรยยาห่อที่สองลงไปก็เกิดเป็นไฟกลับ เมรีก็รำยมนต์แก้ไขให้ไฟดับแล้วยกทัพติดตามไปไม่ละลด รถเสนจึงโรยยาห่อสุดท้าย บังเกิดเป็นแม่น้ำใหญ่มีกระแสไหลเชี่ยวเป็นน้ำกรด เมรีสิ้นฤทธิ์ไม่อาจติดตามไปได้ จึงหยุดทัพอยู่คนละฟากฝั่งน้ำกับรถเสน แล้วนางร้องวิงวอนขอให้รถเสนกลับมารับนางไปด้วย รถเสนแม้จะทรงอาลัยรัก แต่ก็จำต้องหักพระทัยแล้วกล่าวปณิธานนางขอให้กลับเมืองเสียเถิด เมื่อเสร็จกิจแล้วจะกลับมาอยู่ด้วยความสุขสำราญดังเดิม ฝ่ายเมรีทั้งรักทั้งแค้นแน่นหทัยจึงตั้งจิตอธิษฐานผูกเวรไว้ว่า “เกิดชาติใดขอให้เป็นคู่กันไปทุกชาติ ในชาตินี้ นางมีกรรมต้องติดตามรถเสนมา ในชาติหน้า ขอให้รถเสนจงติดตามนางเช่นนี้บ้าง” ครั้นสิ้นคำอธิษฐานแล้วดวงหทัยของนางก็แตกตาย รถเสนทั้งรักทั้งอาลัยแต่จำใจจากมาด้วยความเศร้าโศก

บทละคร เรื่อง
รถเสน
กรมศิลปากรสร้างบทใหม่
จัดเฉพาะ 7 ฉาก

ฉากที่ 1 กุฎารนคร

ตอน 1 ตำนานฝ่ายใน

ตอน 2 ท้องพระโรง

ฉากที่ 2 ภายในอุโมงค์ใหญ่

ฉากที่ 3 สนามชนไก่

ฉากที่ 4 ตำนานนางสนธิ์

ฉากที่ 5 ป่าใกล้อาศรม

ฉากที่ 6 เมืองคบุรี

ฉากที่ 7 ป่าสูง

รายนามผู้สร้างบทละครเรื่อง รถเสน

มนตรี ตราโมท	เป็นผู้แต่ง	ฉากที่ 1
หม่อมแก้ว สนิทวงศ์เสนี	เป็นผู้แต่ง	ฉากที่ 2
ประเวช กุมุท	เป็นผู้แต่ง	ฉากที่ 3
พินดา สิทธิวรรณ	เป็นผู้แต่ง	ฉากที่ 4
เสรี หวังในธรรม	เป็นผู้แต่ง	ฉากที่ 5
ประทีน พวงสำลี	เป็นผู้แต่ง	ฉากที่ 6
พินดา สิทธิวรรณ	เป็นผู้แต่ง	ฉากที่ 7

ฉากที่ 3 สนามชนไก่

สมมติเป็นกลางวัน เวลาห่างจากฉากที่ 2 เล็กน้อย

เปิดม่าน

- สนามชนไก่หน้าเมืองกุฏารนคร -

- มีพลับพลาที่ประทับอยู่ทางด้านหนึ่ง หน้าพลับพลามีสังเวียนชนไก่ -

- มีเครื่องมือประกอบการชนไก่อย่างพร้อมเพรียง -

- เสนาอำมาตย์และกรรมการชนไก่กำลังดูแลความเรียบร้อยของสถานที่ -

ร้องเพลงเขมรไล่ควาย

บัดนั้น

ท่านอำมาตย์ผู้รับพระบรรหาร

ครั้นถึงวันชนไก่ให้จัดการ

ปลุกสถานที่ประทับพลับพลาทอง

ตั้งสังเวียนเนียนแบบฉบับ

ตามตำหรับกติกาว่าถูกต้อง

ทั้งเครื่องใช้เบ็ดเตล็ดเสร็จสมบรอง

สิ่งของครบครันทันเวลา

- เจรจา -

อำมาตย์

- เออๆ เรียบร้อยทันการดีมาก นี่กรรมการไก่อังไม่มาอีกหรื

กรรมการ

- มาแล้วครับท่าน นี่ผมกรรมการไก่อ

อำมาตย์

- เอ... นี่แนะกรรมการ รู้ไหมว่าการชนไก่พนันครั้งนี้สำคัญมาก เดิมพันสูง

เหลือเกิน

กรรมการ

- นั่นสิครับ ไม่เป็นปัญหาละครับ ในหลวงทรงเล่นเองยังจ้คงหลายตำลึง

อำมาตย์

- แล้วกัน อะไรหลายตำลึง นี่เขาพนันเอาเงินทองกันเมื่อไรละ เขาพนันเอาบ้านเมือง
กันเชียวนา ถ้าแพ้เขาละบ้านเมืองถูกริบหมดเลย

กรรมการ

- อ๊ะ นี่เอาขังเงินเชียวนะครับ โอ้อโฮ

อำมาตย์

- ยังงั้นซิ ตามข่าวที่เล่าลือกัน เขาว่าไก่อ่ายโน้นเก่งเสียด้วยซี ดีชนะมา หลายเมือง
แล้ว ของเราจะเป็นไงบ้างก็ไมรู้ พลาดท่าพลาดทางแพ้เขาละก็ บ้านเมืองเราต้องถูก
ริบเป็นข้าเขาแน่

กรรมการ

- เอ๊ะ! ถ้างั้นมันก็ต้องโกงกันละ ไม่เป็นไร ผมมีวิธีทำ โย้ยต้องแพ้เราเด็ด

อำมาตย์

- ฮ้า! จริงๆ รึ

กรรมการ

- จริงสิครับ แล้วกัน คนอย่างผม เล่นไก่อมานานแล้วครับ เองรู้เคล็ดลับ

อำมาตย์

- ป๊ะ มันก็ตีนะซี, เออ ไหนทำอย่างไรบอกหน่อยไม่ได้หรืละ

- กรรมการ - โอ้! ไม่อยากเย็นอะไรเลย พรึกซื้อหมูเม็ดเดียวเท่านั้น ทาหน้าแข็งเข้าให้ พอดี สักสองสามผลัวะเท่านั้น ไก่ฝ่ายโน้นก็ลืมนตาไม่ขึ้น ที่นี้ก็หวานเลย
- อำมาตย์ - อ้อ ดูมันก็ช่างง่ายดีเหมือนกันนะ อ้อ เอาพรึกทาแข็งไก่ พอดีกันพรึกก็ไป ถูกหน้าไก่ตัวโน้น มันร้อนพรึกก็ลืมนตาไม่ได้ เอ เข้าที่เหมือนกันนี่
- กรรมการ - โอ้ เรื่องพรรค์นี้ พูดแล้วว่าจะคุย นี่เป็นวิธีง่ายๆ นะครับ รับรองว่ายังไม่มี ใครรู้เลยที่ผมบอกให้เนี่ยะก็เพราะเห็นเป็นเรื่องช่วยเหลือบ้านเมืองเราหรอกนะ
- อำมาตย์ - เอาละๆ ดีแล้ว บ้านเมืองเราเราก็ต้องรัก เออ ว่าแต่จะทำยังไงล่ะ ที่จะเอา พรึกซื้อหมูทาแข็งไก่อ่ะ
- กรรมการ - มันจะยากเย็นอะไร เดียวก็แอบเอาพรึกมอมกับคนให้น้ำไว้ พอให้น้ำอัน แรกก็ให้ทาเลย ง่ายนิดเดียว นี่ผมไม่เคยบอกใครนา วิธีนี้ง่าย แต่ไม่มีใครรู้

- ปี่พาทย์ทำเพลงเทพทอง -

- พวกชาวเมืองออกเวที่ลางทาง 2 ประตุ -

ร้องเพลงเทพทอง

บัดนั้น	ประชาชนหญิงชายถ้วนหน้า
พอรู้ข่าวโจษจรรพากันมา	ดูก็หาชนไก่พนันเมือง
ทั้งหนุ่มสาวเฒ่าแก่อีกแม่หม้าย	ออกมากมายโคลคลามาแน่นเนื่อง
พวกหวังรวยต่อรองกินองเนื่อง	พูดแต่เรื่องต่อรองกองเดิมพัน

- เจริญจิตตลก -

- มีการแสดงถึงกติกาชนไก่ตามสมควร -

- ปี่พาทย์ทำเพลงแปดบท -

- ท้าวรณสิทธิ์ และ นางสนธิ์ออก -

- นางอัมพิกา กับพวกนางกำนัลตามเสด็จออกเวที่บนด้านขวา -

- รถเสนกับเพื่อนอีกสองคนอุ้มไก่ออกมา -

ร้องเพลงแปดบท

เมื่อนั้น	ท่านท้าวรณสิทธิ์รังสรรค์
ได้เวลานัดหมายไม่ช้าพลัน	จรจรัสเสด็จมาหน้าเวียงชัย
พร้อมพร้อมมเหสีกำนัลนาง	สรรพางค์ลายองผ่องใส
พระตรัสชวนสนธิ์ศรีวิไล	เข้าในที่ประทับพลับพลา

- รถมอเตอร์ไซด์ข้างพลับพลาด้านขวา -
 - พวกทูตต่างเมืองอ้อมไก่ออกเวทีบนด้านซ้ายถวายบังคมแล้วนั่งอยู่ทางหนึ่ง -

ร้องเพลงร่ายนอก

จึงเอื้อนอรชรตรัสสั่งทั้งสองข้าง	จงเริ่มวางไก่อเทียบเปรียบเถิดหนา
ของใครดีดูกันให้ทันตา	อย่ารอราธิบเร่งดำเนินการ

ร้องเพลงฝรั่งควง

เมื่อนั้น	รถเสนคักดากล้าหาญ
น้อมเศียรประณตบทมालย์	ขึ้นบานสมหมายในอารมณ
พระจึงเสียดยอริชฐาน	ด้วยบุญญาธิการเคยสร้างสม
จงคลให้ไก่อ่านานิยม	ได้ชื่นชมโชคชัยในครานี้

ร้องเพลงร่ายนอก

แล้วอ้อมไก่อ้วดีที่แกลัวกล้า	วางลงตรงหน้าพลับพลาศรี
เชิญทูตผู้ทำพณันตี	นำไก่อ้อมมาดูเปรียบคู่กัน
บัดนั้น	ราชทูตปริดีเปรมเกษมสันต์
จึงอ้อมไก่อมาพลาวางลงพลัน	แล้วเหยยหันแสร้งว่าดูท่าที่
จะตกลงปลงใจอย่างไรเล่า	จะสู้เราหรือว่าจะล่าหนี
รถเสนตอบไปใช่อวดดี	ไก่อเรานี้ถึงเล็กก็เหล็กเพชร
เคยผจญชนมาทั่วธานี	ไม่เคยมีครันคร้ามหรือขามเข็ด
ไซ้จะว่าเสแสร้งแกล้งกล่าวเท็จ	ถึงที่เด็ดอันส่งจงคอยดู
ว่าพลาวางไก่อในสังเวียน	ไก่อหันเหินปีกป้อเข้าต่อสู้
ต่างแกลัวกล้าท่าดีเหมือนมีครู	พวกคนคู่อืออึ้งคึงไป

- ปี่พาทย์ทำเพลงแทงวิสัย -

ร้องเพลงชาติรีตสูง

เมื่อนั้น	นวลนางสนธิศรีใส
เห็นไก่อเป็นต่อก็พอใจ	นางทราวมวยลูกชะแง้แลมอง
ตบเพลลาพาทีดีชีพอ	อย่ามัวรอให้มันถึงอันสอง
เห็นไก่อโดดขยับด้วยช่วยลำพอง	พอคนจ้องเข้าหนักก็ชักอวย

- เจริจา -

กรรมการ - อันชนจมาแล้วครับ ให้น้ำได้
- คนให้น้ำจับโกไปให้น้ำ -

ร้องเพลงร่ายนอก

บัดนั้น	นางค่อมทูลกระซิบนางโฉมฉาย
หม่อมแม่ม่ายาหนุให้วุ่นวาย	ข้าเสียดายจะเหนียวเปล่าไม่เข้าการ
อันไถ่น้ำที่แก่งก็จริงอยู่	แต่เป็นไถ่ศัตรูคู่ประหาร
ด้วยวาระถเสนผชัยชาญ	เป็นลูกหลานของนางสิบสองคน
(ทอด)	นางเภาเป็นแม่กุมารนี้ ขอเทวีทรงทราบอนุสนธิ

- เจริจา -

สันธิ - (กระซิบ) ไหนๆ ค่อมเอ๊ย เองว่าอะไร ข้าฟังไม่ค่อยถนัด พูดให้มันดังๆ ฟัง ให้มัน
ชัดหูหน่อยเถอะวะ

ร้องเพลงร่ายนอก (ต่อ)

นางเภาเป็นแม่กุมารนี้	ขอเทวีทรงทราบอนุสนธิ
ต่อนานไปทรงชัยทราบยุบล	เห็นไม่พ้นโปรดปรานดีพระทัย
นางสันธิเฝ้าคิดริษยา	มองหน้ารณเสนยิ่งหมั่นไส้
เมินมองตรองตริกันใจ	มิโยไก่อจะเป็นต่อไม่ขอแล
- เจริจา -	

กรรมการ - (ตีกะลอ) อันให้น้ำจมาแล้วครับ เตรียมตัว จะวางอันชนเดี๋ยวนี้นี้แล้ว
(เอาไก่อ่เข้าสังเวียน)

ร้องเพลงชาติกรับ

พอดิไก่อพระกุมารทะยานตี	ขยิกขยี้ข้าชายเป็นหลายแผล
ไก่อ่ต่างแดนแล่นถลาท่าท้อแท้	ลงล้มแผ่ซีกดินแทบสิ้นปราณ
พวกชาวเมืองสรวลเสเฮสนั่น	พระทรงธรรม์ตบหัตถ์อยู่ฉาดฉาน
เสด็จเข้าสวมสวดกอดกุมาร	พระภูบาลรับขวัญจ่านรรจา

ร้องเพลงร่ายนอก

บุญคุณพ่อมากมายในครั้งนี้	กู่บูรีรอดเชื้ญพนเป็นข้า
เหมือนตายแล้วกลับฟื้นได้คืนมา	ดังเทวาช่วยชีวิตไม่ปลิดปลง
จะทดแทนคุณพ่อให้พอใจ	ขอสิ่งใดจะให้ตามประสงค

ปลื้มอารมณ์สมหวังดังจํา	พระจอมพงศ์ผินพัศตร์มาพาที่
ดูก่อนทูตท้าวสุทนต์เจ้าสถาน	ไก่อของท่านแพ้ข้าจนล่าหนี
ตามสัญญาว่าไว้อย่างไรมี	จงแถลงแจ้งคดีมาโดยไว
บัดนั้น	ราชทูตผู้มีอัครมาสัย
นบนิ้วทูลองค์พระทรงชัย	ภูวนายโปรดทรงพระเมตตา
อันไก่อนี้ตีแพ้แก่พระองค์	จะดำรงสัตย์ไว้ไม่มูสา
ขอกลับไปทูลท้าวเจ้าพารา	ให้ส่งมาซึ่งราชบรรณาการ
ยอมเป็นข้าสืมาอาณาเขต	แห่งนิเวศน์กุดารมหาสถาน
ทูลเสร็จจันอมประณตบทมลาย	ลนลานกลับหลังยังนคร

- พวกทูตพากันออกไป ชาวเมืองต่างทยอยกลับ -

ร้องเพลงขึ้นพลับพลา

เมื่อนั้น	องค์ท้าวรณสิทธิ์อดิศร
ขึ้นประทับแท่นสุวรรณอันบรร	พระภูธรจึงมีพระวาจา

- พุด -

นี่แน่พ่อหนุ่มน้อยหน้าคมสัน	เป็นเผ่าพันธุ์ผู้ใดที่ไหนหนา
เอื้ออำนวยช่วยชูกู้พารา	รอดเชยไม่เข้าพวกไพร่
เราขอบใจเจ้านักจกทดแทน	ทั้งแก้วแหวนแพรพรรณอันสดสี
อีกเงินทองเสื้อผ้าบรรดามี	ให้สมที่ทำความอดทนเรา

ร้องเพลงอนงค์สุชาดาตัด

เมื่อนั้น	รถเสนประนมกัมเกล้า
ทูลแถลงแจ้งความตามสำเนา	แม่นางเกานงคราญเป็นมารดา
แมมีพี่สาวสิบเอ็ดคน	ต้องติดคุกทุกซทนทั้งแม่ป้า
ดาบอดมีดมนธทวนเวทนา	จะหันหน้าพึ่งใครก็ไม่มี

ร้องเพลงร้ายนอก

พอเตบโตแม่ข้าได้อาศัย	ลูกดีไก่อเลี้ยงท้องสุดหมองศรี
ซึ่งจะทรงเมตตาโปรดปรานี	ให้เงินทองของดีพระราชทาน
ข้านี้ไม่ปองต้องประสงค์	เจตนจํานงใครหาแต่อาหาร
หากจะทรงเอื้อเฟื้อโปรดเจือจาน	ขอประทานข้าวห่อพอใจครัน
(ทอด)	สิบสองห่อพอเลี้ยงปากกับแม่ เพียงได้แก้หิวหายไม่อาสัญ

- เจริญ -

- รณสิทธ์ - อะไรกันเจ้ารณเสน นี่เจ้าเป็นลูกนางเภา ที่ข้าสั่งให้เอาไปขังคุกหรื
- รณเสน - พะยะคะ พระมารดาหม่อมฉันนั่นคือคุณแม่นางเภาผู้อาภัพ ทั้งแม่และป้า ถูกจับติดคุกขัง ตากก็บอดต้องอดหยากเซซึ่งอยู่ชมซาน หม่อมฉันต้องหา อาหารมาเลี้ยงแม่กับป้า เพราะได้ไก่อดีทีเก่งกล้ามมีชัยชนะอยู่เสมอๆ
- รณสิทธ์ - (ป้อง) เอ ถ้าเช่นนั้นเจ้ารณเสนคนนี้ ก็ต้องเป็นโอรสเรา เออ ดูช่างพริ้งเพรา งดงามเหมือนตัวเราเมื่อยามยังหนุ่มแน่น ดูลักษณะหน้าตาก็จะละม้าย แม้นเราไม่มีผิด
- สนธิ์ - บ่นอะไรเพคะเสียงพิมพ์ ชักไซ้รกันสิ้นเงื่อนสิ้นงำแล้วหรือยัง ดูรีบปล่อยให้ หม่อมฉันต้องนั่งเป็นไขเป็นเปื้อ มันท่าเปื้อเหลือเกินเชียว รีไ้วะค่อมเอ๊ย
- อัมพิกา - นันซิเพคะ หม่อมฉันก็เบื่อเบื่อจนเหลือจะทน ยิ่งมานั่งปะปนกับคนจำพวก เลวๆ ดูมันยิ่งปวดศีรษะปวดสะเอวปวดหลังไหล่ จะทนไม่ไหวแล้วเพคะ
- รณสิทธ์ - เตียวว่นน้องสนธิ์ รอประเดี๋ยวทีจะตกลงเรื่องรางวัล (กับรณเสน) จะว่าอย่างไรกันล่ะ
- พอรณเสน เงินทองของเข้าเราจะประเคนให้หรือเจ้าก็ไม่ต้องการ จะขอเอาแต่อาหารเท่านั้นรี
- รณเสน - พะยะคะ หากจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ก็ขอพระราชทานแต่ข้าวเพียง สิบสองห่อ หม่อมฉันคิดว่าคงจะพอต่อชีวิตแม่กับป้าให้ยั่งยืน อันเงินตรา ผ้าผ่อนของสิ่งอื่นหม่อมฉันไม่ปรารถนาเลยพะยะคะ
- รณสิทธ์ - แนรีพอรณเสน
- สนธิ์ - อู๊ย! ทูลกระหม่อมนี้ ก็ช่างพิโยกพิเณนน่าระอา ก็เขาบอกออกมาว่าขอ เอาแต่เพียงนั้น ก็รีบๆ ให้มันไปเสียก็สิ้นเรื่อง หมั่นไส้
- รณสิทธ์ - เตียวซึ น้องสนธิ์, โธ่-เสียแรงเขากู้บ้านกู้เมืองให้ทั้งที ก็อยากจะให้เขาเป็นการทดแทนพอสมควร นื่องอย่าพึงรีบด่วนทำใจร้อนไปซิ (กับรณเสน) ไ้พอรณเสน ข้าวของเงินทองอะไรทั้งหมดพอจะให้เจ้า
- อัมพิกา - อู๊ย! เตาะพ่อเข้าแล้วเพคะ
- รณสิทธ์ - ใจคอเจ้าจะไม่รับเอาบ้างเลยรี
- รณเสน - เป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ หม่อมฉันอยากได้แต่ข้าวห่อมากกว่า อย่างอื่นจริงๆ พะยะคะ

ร้องเพลงร่ายนอก (ต่อ)

สิบสองห่อพอลี้งป่ากับแม่ เพียงได้แก้หิวหายไม่อ้าสัญ
ปานฉะนี้มารดากับป้านั้น จะพากันเหลียวแลชะเง้อคอย

ร้องเพลงสืบท

เมื่อนั้น พระองค์ดำรงวังทรงฟังถ้อย
ให้สุดแสนสงสารกุนน้อย ทรวงละห้อยแสนละเหี่ยเสียหทัย
ด้วยกรรมอกุศลแต่หนหลัง งบดบังเบียนจิตไม่คิดได้
จึงลืมนางสิบสองผ่องอำไพ ดลพระทัยไฝรักแต่สนธิ์

ร้องเพลงร่ายชาติรี

จึงตรัสสั่งอำมาตย์เร่งจัดการ ห่ออาหารโดยด่วนให้ถ้วนถี่
แต่ละห่อทั้งสิบสองล้วนของดี มอบให้กุมารนรับไปพลัน
สั่งเสด็จพระเสด็จลงจากอาสน์ ยุรยาตรเยื้องกรายผายผัน
จูงกรสนธิ์คู่ชีวัน ผูก้านัลถวันหน้าคลาไคล

- ปี่พาทย์ทำเพลงเร็ว -

- รถเสน เสนาอำมาตย์ ถวายบังคม -
- ทำวรลสิทธิ์กับนางสนธิ์และนางกำนัลลงมารำเวทิล่าง -

ปิดม่าน จบฉากที่ 3

ฉากที่ 4 ตำแหน่งนางสนธิ์

สมมติเป็นเวลากลางวัน ห่างจากฉากที่ 3 ราว 2-3 วัน

- ปี่พาทย์ทำเพลงจรเข้ขวางคลอง -

เปิดม่าน

- นางสนธิ์นั่งอยู่บนเตียง นางอัมพิกาและนางกำนัลเฝ้าอยู่ -
- มีเครื่องพานพระศรี เครื่องเขียนและกลักราชสาสน์ -

ร้องเพลงจรเข้ขวางคลอง

เมื่อนั้น นวลนางสนธิ์ศรีใส
เฝ้าแต่เคื่องขุ่นขุ่นใจ ทรมวยเร้าร้อนดังเพลิงกำลัปี
ด้วยหมกมุ่นครุ่นคิดริษยา จะใคร่ฆ่ารถเสนให้อ้าสัญ
ต้องหาช่องทางทางสังหารมัน เลือกสรรอุบายให้แยบยล

ร้องเพลงร่ายนอก

ตรีพลางทางเรียกอัมพิกา เจริญบอกความตามนุสนธิ
เรามีเรื่องขุนซ้องหมองมกล อับจนเดือดร้อนทุกข์
(ทอด) ทำไฉนเราจะได้สังหาร รถมเสนกุมารให้ตักชัย

- เจริญ -

สนธิ - เฮ้อ กลุ้มใจจริงๆ ค่อมเว้ย เอ็งไม่ช่วยข้าคิดบ้างนี่นา
อัมพิกา - โถทุลกระหม่อมแก้ว ค่อมเองก็เฝ้าแต่ตริตรอมองหาอุบายจนสมองหมุน
 ไปด้วยแล้วละเพคะ
สนธิ - เราจะทำยังไงดีล่ะค่อม เวลานี้ในหัวอกของข้ามันยอกอยู่แป๊บๆ ปวด แสบ
 ปวดร้อนไปหมดแล้ว
อัมพิกา - (กระซิบกระซาบทุล) หม่อมแม่เพคะ การนี้เป็นการใหญ่ เป็นเรื่องลับไม่สมควร ทำ
 ให้อีกเกริกรู้ไปถึงหูที่ 5 จริงไหมเพคะ
สนธิ - เออจริงสินะ (พูดกับนางกำนัล) นี่แน่ะจ๊ะ แม่เล็กๆ
นางกำนัล - เพคะ
สนธิ - ออกไปข้างนอกเสียก่อนไป, แล้วก็อย่าสารแนเข้ามาก่อนข้าเรียกละ
นางกำนัล - เพคะ

- นางกำนัลถวายบังคมแล้วคลานเข้าโรง -

ร้องเพลงร่ายนอก (ต่อ)

ทำไฉนเราจะได้สังหาร รถมเสนกุมารให้ตักชัย
แม้นมันมีชีวิตอยู่ตราบใด เราคงไม่มีสุขสักราตรี

ร้องเพลงกำปอ

บัดนั้น อัมพิกาบังคมก้มเกศี
กระซิบทุลอุบายเหว ตามที่จะประหารให้บรรลัย
พระแม่จรงเสสร้างแกลังประจวร ปวดป่วนนาถมิทนได้
วอนขอต่อพระภูวไนย สั่งให้รถเสนไปหายา
แล้วจึงอุบายลอบพิฆาต คงสมดังมาดปรารถนา
เมื่อลูกสัตรูมรณา ความทุกข์ในวิญญานก็สิ้นไป

ร้องเพลงญวนขึ้นเขา

ยินดี	นางสนธิ์ยิ้มย่องผ่องใส
ลงจากแท่นสุวรรณทนต์ไค	กอดอัมพิกาไว้แล้วพาที
ความคิดของเจ้าช่างแยบยล	รถเสนคงปั่นเป็นผี
จะเขียนสารส่งไปให้เมรี	สังหารชีวีไม่รอร่า
การนี้เราขอกำชับ	ปิดเป็นความลับให้หนักหนา
เจ้าจงไปทูลพระภัสตา	ว่าข้านี้เจ็บเจียนตาย

- เจรจา -

สนธิ์ - อย่างนี้สิ ถึงจะเรียกว่าคู่คิด ช่างตริช่างตรองมองหาทาง เราจะแสวงทำปดท้อง
ร้องครางตามอุบายของเจ้า เมื่อพระผ่านเผ้าเสด็จ เราจะเพ็ดทูล ขอให้รถเสนไปเอา
โอสถจากลูกเมรีของเราในเมืองคบุรี

อัมพิกา - หม่อมแม่ต้องเขียนสารศรีกำชับกำชาไปด้วยนะเพคะ ม่ายอย่างนั้น องค์เมรี ราช
ธิดาจะไม่ทรงทราบเรื่อง ไม่แจ้งเหตุที่เราแค้นเคืองหมายกำจัดให้ถึงตาย

สนธิ์ - (หัวเราะรำ) ช่างแยบคายเหลือประมาณ เอาละ เราจะเขียนสารในบัดนี้

ร้องเพลงร่ายนอก

ว่าพลางนางเขียนสารศรี	ถึงเจ้าเมรีโฉมฉาย
เสร็จสิ้นส่งความตามอุบาย	สมหมายซ่อนไว้ใต้ที่นอน

- เจรจา -

สนธิ์ - (ส่งสารให้นางค่อม) เอ้า เจ้าลองอ่านดูทีไร

อัมพิกา - เพคะ (รับสารมาอ่าน) อู๊ย จะแจ้งดีแท้เพคะ ครั้นนี้ละเจ้ารถเสนคงไม่พ้น ตาย
(หัวเราะดัดจริต) อู๊ย อย่างนี้ละก็ สมใจนางค่อมแท้ๆ ทีเดียวเพคะ

สนธิ์ - ข้าจะซ่อนไว้ให้ลับตา ถ้าพระรถสิทธิ์เข้ามาจะได้ไม่รู้เห็นว่าเป็นอุบาย ดีไหม ะ
ค่อม

อัมพิกา - อู๊ย ดีไม่มีอะไรเปรียบละเพคะ หม่อมแม่

สนธิ์ - เออ, ถ้าอย่างนั้นเจ้าจงเร่งไปทูลเถอะ ถ้าล่าช้าจะเสียการนะ

ร้องเพลงแขกอะหวัง

บัดนั้น	อัมพิการู้ความตามอักษร
แจ้งในจ่านงองค์บังอร	บทจรไปตามพระเสาวนีย์

- ปี่พาทย์ทำเพลงแขกอะหวัง -

- นางอัมพิกาถวายบังคม แล้วเข้าโรง -

ร้องเพลงหนีเสือ

เมื่อนั้น	นางแปลงปลื้มเปรมเกษมศรี
คิดอุบายสมถวิลยินดี	เอนองค์ลงบนที่ไสยา
สร้างร้องโอดโอยโหยไห้	สาวใช้ต่างออกมาพร้อมหน้า
ตรงเข้านวดพินักลยา	ไม่ทราบว่าเป็นกลของเทวี

- นางสาวนักร้องเสียงขรม นานๆ ก็ชะเงว่ดูต้นทางที่ท้าวรณสิทธิ์จะเสด็จ -

- นางกำนัลลนลานช่วยกันนวดพิน่วนวาย -

- ท้าวรณสิทธิ์เสด็จออก นางค่อมตามเสด็จ -

ร้องเพลงทูปมะพร้าว

เมื่อนั้น	ท่านท้าวรณสิทธิ์เรืองศรี
ได้ข่าวความไฉนนางสนธิ์	ภูมีรีบเสด็จมาพลัน

ร้องเพลงร่ายนอก

ประทับเหนือแท่นสุวรรณบรรจถรณ์	บังอรเสสร้างกันแสงศัลย์
บิดกายวายวุ่นพลวัน	แล้วตรัสว่าดูราแม่เนื้อเย็นโรคาก่อเชิญเป็นไฉน
หันมาสั่งนางกำนัลใน	เร่งไปตามหมอมาบัดนี้

- เจริจา -

สนธิ์	- ปวดเพคะ ทูลกระหม่อมแก้ว ปวดแทบตายแล้วเพคะ โอ๊ย
รณสิทธิ์	- ปวดตรงไหนๆ
สนธิ์	- ปวดตรงนี้เพคะ ปวด-ปวดไปทั่วร่างแล้ว โปรตช่วยหม่อมฉันด้วย (ร้อง ครวญคราง ใส่จรีต)
รณสิทธิ์	- ช่วยซี เร็วๆ นิ่งเล็กๆ เร็วซีหว่า
นางกำนัล	- เพคะ เร็ว (วิ่งวนเวียนติดตลก)
รณสิทธิ์	- นั่นเองจะทำอะไรวะ ?
นางกำนัล	- ก็เร็วๆ ไล่เพคะ
รณสิทธิ์	- ไปตามหมอมารับแม่สนธิ์ชีวะ (ปลอมนาง) โถ แม่คุณ อย่าร้องให้อึ้งคึงไป ประเดี๋ยวหมอก็มาถึงแล้ว (กับนางกำนัล) ไปชีวะ เร็วๆ
นางกำนัล	- เพคะ

- นางกำนัลวิ่งลงเวทีล่างเรียกขุนนาง ขุนนางออก -
- นางกำนัล - มีพระกระแสรับสั่งให้ไปตามหมอด่วน
- ขุนนาง - ตามหมอ ตามมาทำไมกัน
- นางกำนัล - ไปตามมารักษาพระนางสนั่นนะซีเยะ เร็วๆ เข้าเถอะ อย่ามัวชักถามอยู่เลย ขึ้น
ชักข้าหวายจะลงหลัง ฉันไม่รู้ด้วยนะ
- นางกำนัลขึ้นเวทีบน ขุนนางติดตลกหาหมอและพาเข้าเฝ้า -
- ขุนนาง - หมอมาแล้วพะยะค่ะ
- รณสิทธิ์ - อ้อ มาแล้วเรอะ ลองตรวจดูอาการของพระมเหสีทีไร ว่าเป็นประการใด
- หมอ - พะยะค่ะ
- หมอเข้าไปจะตรวจอาการนางสนั่น นานสนั่นถอยหนีและร้องลั่น -
- สนั่น - ปวดเพคะ ทูลกระหม่อมแก้ว
- รณสิทธิ์ - ก็หมอเขาจะตรวจไข้ให้อย่างไรเล่า เอ้า หมอลองตรวจอีกทีซี
- สนั่น - โอ้ย ฝ่าบาท ไม่หายหรอกเพคะ หมอยิ่งเข้ามาใกล้ก็ยิ่งปวดใหญ่เพคะ โอ๊ยๆ
ไล่ไปทีเถอะเพคะ
- รณสิทธิ์ - เอ๊ะ ยังไง พี่ไม่เข้าใจเลยละ (ถอนใจ) แล้วจะให้พี่ทำอะไรเล่า น้องสนั่น
- สนั่น - โรคนี้หม่อมฉันเคยเป็นเพคะ ถ้าจะทรงพระกรุณา หม่อมฉันก็จะทูลวิธีแก้ไข แต่
ทรงไล่หมอไปเสียก่อนซีเพคะ
- รณสิทธิ์ - ถ้าเช่นนั้นก็ตามใจ ขุนนางพาหมอกลับไปเสีย ขอบใจนะพ่อหมอ
- ขุนนางผู้ใหญ่และหมอถวายบังคมเข้าโรง -
- รณสิทธิ์ - น้องบอกว่ามีวิธีแก้ แก้อย่างไร บอกพี่ซี

ร้องเพลงร่ายนอก

- | | |
|----------------------------|---|
| เมื่อนั้น | นางแปลงแสร้งทำเป็นหมองศรี |
| ชบกับบาทาพระสามี | เหวี่สะอื้นทูลพระราชา |
| ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเดช | ปกเกล้าร่มเกล้าเกศา |
| ไม่มีสิ่งใดในพารา | จะรักษาโรคนี้ให้เสื่อมคลาย |
| ต่อได้มะม่วงหาวมะนาวโห่ | ผสมโอสถเป็นน้ำกระสาย |
| ได้ดื่มกินครองรอดไม่วอดวาย | จะชวนขวยไขใครให้หามา |
| ด้วยเป็นผลกรรมของข้าบาท | จะถึงที่ซีวิวัฒมว้ายสังขาร |
| (ครวญ) | ทูลพลางนางทำเป็นโศกา บิมาว่าจะสิ้นชีवालย์ |

ร้องเพลงร่ายนอก

เมื่อนั้น	พระจอมวังขึ้นชมสมประสงค์
ตรัสกับโอรสยศยง	พ่อจ่านงตามเจ้าให้เข้ามา
ด้วยว่าพ่อนี้มีกิจ	เจ้าจงคิดช่วยพ่อให้หนักหนา
บัดนี้น้องสนธิศรีโสภา	เกิดโรคอาเบียดเบียนเอาเจียนตาย
อยากเสวยมะม่วงหาวมะนาวโห่	ผลโตโตมาทำน้ำกระสาย
แม้ได้มาคงเปลื้องเรื่องรุ่มรวย	ภรรยาเอ็นดูด้วยช่วยพ่อที

ร้องเพลงสามเส้า

ขอเดชะพระอาญาปกเกล้า	ลูกนี้เล่าไม่ขัดบพศรี
ใช้ไหนรับใช้ด้วยภักดี	ถึงยากยิ่งกว่านี้จะขอไป
อันต้นมะม่วงหาวมะนาวโห่	ผลพันธุ์โตนั้นมีอยู่ที่ไหน
ลูกขออาสาคลาไคล	รีบไปนำมาอย่าอวารถ

- เจาจา -

รถสิทธิ์	- อย่างนี้ซี ถึงจะเรียกว่าเป็นหน่อเนื้อเชื้อษัตริย์ เออ พ่อคุณของพ่อ ช่าง กล้าหาญ ชาญชัย น่ารักจริงๆ (ลงจากแท่นไปลูบหน้าลูบหลังรถเสน) ลูกของ เราน่ารักมาก จริงไหมน้องสนธิ
สนธิ	- (กระแทกเสียงสะบัดหน้า) ก็แน่ละซีเพคะ ฮี (พูดป้องกันนางค่อม) หมั่นไส้จัก ดูซี โอ้กันใหญ่
อัมพิกา	- (กระซิบกระซาบ) เร่งดำเนินอุบายซีเพคะ หม่อมแม่ ล่าช้าจะเสียการนะเพคะ
สนธิ	- โอ้ย....ทูลกระหม่อมเพคะ โอ้ย ปวดอีกแล้วเพคะ ช่วยเมื่อยด้วย โอ้ยๆ
รถสิทธิ์	- (กลับมาแท่น) ไหน ปวดตรงไหน มาพี่จะช่วยบีบนวดให้หายคลายปวด
สนธิ	- ตรงนี้เพคะ ตรงนี้ทูลกระหม่อม (รถสิทธิ์นวด) เออ. ค่อยผ่อนคลายลงบ้างแล้ว (กับรถเสน) นี่แน่ะ พ่อรถเสน พ่อพูดจริงๆ รีที่ว่าจะอาสาไปเก็บมะม่วงหาวมะนาว โห่มาให้แม่นะ
รถเสน	- ลูกขออาสาไปเก็บมาถวายพระมารดาพะยะค่ะ แต่ว่าผลมะม่วงหาว มะนาวโห่นั้น มันอยู่ที่แห่งใด
สนธิ	- จะมีอยู่ที่แห่งเดียวเท่านั้นแหละ แต่ว่ามันอยู่ไกลแสนไกลถึงในแดนดง พ่อ จะไปได้ หรือ อันตรายออก ร้อยแปดพันประการ

- รถเสน - ถึงลำบากยากเข็ญเป็นตายอย่างไร ก็ขออาสาเพื่อทดแทนพระกรุณาที่ได้ทรงเมตตาชุบเลี้ยง
- สันธิ - เจ้าจะต้องเดินป่าฝ่าไฟโพรไปยังคบุรี ซึ่งอยู่ทางทิศบูรพา ที่นั่นนางเมรีเป็นผู้ครองเมืองแม่จะเขียนสาส์นเล่าเรื่องไปถึงเขาเมื่อเจ้าได้ของที่ต้องการแล้วจงรีบกลับมาอย่าได้รีรอเลยนะ
- รถสิทธิ์ - เจ้าคิดว่าจะไปคบุรีเมื่อไร
- รถเสน - จะขอถวายบังคมลาไปเดี๋ยวนี้พะย่ะค่ะ
- รถสิทธิ์ - เจ้าไม่ต้องการอะไรบ้างรี บอกละพอสั่งให้เจ้าทุกอย่าง

ร้องเพลงกล่อมพญา

ทรงเดช	โปรดเกศคุ้มครองสิบสองสมร
อย่าให้แม่ป้าอนาทร	เดือดร้อนลำบากยากนาน
ส่วนข้าขอแต่พาสี	ตัวดีเรียวแรงกำแหงหาญ
ขับขี่คันแดนแสนกันดาร	โปรดประทานให้ด้วยช่วยลูกลยา

ร้องเพลงร้ายชาติรี

เมื่อนั้น	รถสิทธิ์สำรวจสรรพวรา
พลางดำรัสตรัสสั่งเสนา	เร็วหาเร่งจัดอาชาไนย
คัดแต่ม้าดีฝีเท้าวิ่ง	เครื่องอาสน์ทุกสิ่งอย่าขาดได้
ลูกรักเจ้าจงออกไป	เลือกตามชอบใจพ่อประทาน

- เจริจา -

- รถสิทธิ์ - ไปเถอะ พ่อรถเสน ไปเลือกเอาตามชอบใจของพ่อ ม้าดีๆ ในโรงม้านั้นมีถมไป
- รถเสน - ขอเดชะ พระราชาอาญาไม่พ่นเกล้า ฯ ที่โปรดนี้พระคุณเป็นที่สุด แต่ม้าต้น ทั้งโรงนอกและโรงใน ได้เห็นมาหมดแล้ว ไม่มีม้าตัวใดถูกใจข้าพระพุทธเจ้าเลยพะย่ะค่ะ
- สันธิ - (พูดใส่จรีต) อู๊ย ม้าต้นมีรีออกมากมาย ไม่ถูกใจพ่อรถเสน ช่างพิโยกพิเกนเหลือเกินละ ทูลกระหม่อมเพคะ หม่อมฉันคิดว่าเป็นกลอุบายจะไม่ยอมไปนะนา โอย ปวดอีกแล้ว ทูลกระหม่อมแก้ว เมียคงตายแน่แล้ว ช่วยด้วยเพคะ ออ้ย
- รถสิทธิ์ - ไหนๆ ตรงไหน โอ้ แม่คุณ (หันมาทางรถเสน) เหม่ เจ้ารถเสน เจ้าสร้างเพทุบายจะไม่ไปตามคำของข้าอย่างนั้นรี ชะ ชะ เจ้าลูกเนรคุณ (นางสันธิคราง) โอแม่คุณ อย่าร้องไห้ดินรนไป พี่รับจะจัดการให้ (กับรถเสน) ว่ายังงี้ เจ้ารถเสน เจ้าจะหลีกเลี้ยงอย่างนั้นรี

2.2.2 เพลงบรรเลงและเพลงขับร้อง

จากการวิเคราะห์สังคีตลักษณะทำนองรายชาตรีในเรื่องรถเสน พบว่าระดับเสียงรายชาตรีหนึ่ง และรายชาตรีสอง มีระดับเสียงคล้ายกับระดับเสียงของทำนองร่ายนอกและร่ายใน และใช้การเอื้อนน้อยมากเนื่องจากการเป็นการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็ว ในขณะที่รายชาตรีสามมีจุดเด่นคือ มีระดับเสียงและตำแหน่งที่สม่ำเสมอชัดเจน และใช้สำนวนเอื้อนแบบครวญ เพื่อทำให้เกิดอารมณ์โศกเศร้ามีคำร้องว่านะเจ้าเอ๋ย ซึ่งครูสุตจิตต์ ดุริยประณีต อธิบายว่าเป็นรูปแบบการใช้คำสร้อยในเพลงรายชาตรีสาม กล่าวได้ว่าเพลงรายชาตรีสามมีพัฒนาการมาไกลกว่าเพลงร้องรายของละครแบบดั้งเดิมโดยสิ้นเชิง มีเพียงลักษณะที่ไม่มีดนตรีรับเท่านั้นที่ยังบ่งชี้ว่าเป็นเพลงราย

เพลงรายชาตรีถูกประดิษฐ์คิดค้นขึ้นใหม่เพื่อใช้ในละครเรื่องรถเสนของกรมศิลปากร เป็นเพลงร้องประเภทที่ไม่มีดนตรีรับ มีเพียงหน้าทับโทนชาตรีประกอบ ตรงกับคุณสมบัติของเพลงในกลุ่มเพลงโทนอันเป็นเพลงร้องละครชาตรีแบบดั้งเดิม รูปแบบการดำเนินทำนองรายชาตรีแต่ละเพลงมีเอกลักษณ์ในตัวเอง ถึงแม้เพลงรายชาตรีสองชนิดแรกจะมีระดับเสียงคล้ายกับทำนองร่ายนอกและร่ายในที่ใช้แสดงโขนละครทั่วไป ก็ตาม แต่ก็มีจุดเด่นในเพลงรายชาตรีสาม คือมีการใช้สำนวนเอื้อนแบบครวญ เพื่อให้เกิดอารมณ์โศกเศร้า มีการใช้คำร้องเป็นคำสร้อยว่า "นะเจ้าเอ๋ย" นับได้ว่าเพลงรายชาตรีมีพัฒนาการมาไกลกว่าเพลงร้องละครโนราชาตรีและเพลงร่ายแบบโขนละครดั้งเดิมเป็นอย่างมาก (ปรัชญา บุญมาสูงส่ง, มปป. : 3-8)

เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง

ในการแสดงละครชาตรี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระรถเมรี เรื่องมโนห์ราและเรื่องอื่นๆก็ตามมีเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงหลายเพลง ดังนี้

1. เพลงบ้องตัน ใช้กับตัวตลก เวลาออกปาล่าสัตว์
2. เพลงมอญลงสรหรือลงสรมอญ ใช้ในโอกาสการอาบน้ำ เล่นน้ำ
3. เพลงบุลงขันเดียว ใช้ในโอกาสเบิกบานสำราญใจ
4. เพลงอาเฮีย ใช้ในการชมโฉม
5. เพลงบังใบ ใช้ในการคร่ำครวญ วิงวอน โศกเศร้า
6. เพลงเย้ย ใช้ในการเยาะเย้ย
7. เพลงลิงโลดชาตรี ใช้ในการคร่ำครวญ วิงวอน โศกเศร้า
8. เพลงรายชาตรี ใช้ในการปลอบโยน แจ้งเรื่องราว ตระหนกตกใจ
9. เพลงชาตรีตลก ใช้ในโอกาสดีใจ ยินดี สมหวัง
10. เพลงเวศุกรรม ใช้ในโอกาสตั้งจิตอธิษฐาน เสี่ยงทาย รำลึก
11. เพลงการะเวก ใช้เมื่อปรีดีเปรม เกษมสันต์
12. เพลงลมหวน ใช้เมื่อชื่นชม ยินดี สมหวัง

13. เพลงร่ายนอก ใช้ในการแจ้งเรื่อง กราบพูลเรื่องราวต่อกษัตริย์ ยินดี
14. เพลงลึงโลด ใช้เมื่อโกรธ หมั่นไส้ ไม่พอใจ
15. เพลงต่อยุรูปชั้นเดียว ใช้เมื่อคลั่งแค้น โกรธ ไม่พอใจ
16. เพลงแขกอาหวัง ใช้เมื่อยินดี สมหวัง ดีใจ
17. เพลงแขกไพรชั้นเดียว ใช้เมื่อชื่นชม ศรัทธายกย่อง
18. เพลงตะนาว ใช้เมื่อโศกเศร้า รำพึงรำพัน
19. เพลงกนิษฐา ใช้ในการร่ำรำ สั่งเสีย อาลัยอาวรณ์
20. เพลงรำชาติรี ใช้ในการปลอบประโลม
21. เพลงชาติกรับ ใช้เมื่อตกใจ วิตกกังวล
22. เพลงกราวรำสองชั้น ใช้เมื่อสมหวัง ดีใจ แสดงอารมณ์แจ่มใส
23. เพลงแขกลพบุรี ใช้เมื่อโศกเศร้า เสียใจ ผิดหวัง
24. เพลงกราวกลาง เพลงกราวดง ใช้ตอนตรวจพล ออกศึก ฝึกอาวุธ
25. เพลงร่ายมโนห์รา ใช้ในการเดินดง ชูบั๋งคับ ฯลฯ

2.2.3 เครื่องดนตรีประกอบการแสดง

วงปี่พาทย์ เกิดจากการนำเครื่องดนตรีประเภทตีทั้งฝ่ายเครื่องทำนองและจังหวะ ประกอบด้วยวัสดุที่ทำจากไม้ โลหะ เครื่องหนัง มาประสมวงกัน แล้วเชื่อมโยงเสียงสั้นๆ ของเครื่องตีเหล่านั้นด้วยเสียงดังกังวานยาวของปี่ สมัยก่อนเรียกว่า "วงพิณพาทย์" เนื่องจากเคยใช้พิณเป็นเครื่องทำนองร่วมกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ต่อมาใช้ปี่เป็นเครื่องนำแทนจึงเรียกว่า "วงปี่พาทย์" ถึงแม้ในบางครั้งจะใช้ขลุ่ยเป่าแทนปี่ ก็ยังคงเรียกว่าวงปี่พาทย์อยู่นั่นเอง ปี่ที่ใช้ในวงปี่พาทย์เป็นปี่ไทยลักษณะเป็นท่อกระบอกป่องกลางซึ่งให้เสียงที่ดังเจิดจ้า ระบายและช่องวงจึงต้องตีด้วยไม้แข็ง เพื่อให้ได้เสียงที่ดังสู้กับเสียงปี่ได้ เรียกว่า "วงปี่พาทย์ไม้แข็ง" ส่วนวงปี่พาทย์ที่ใช้ขลุ่ยเป็นเครื่องเป่าแทนปี่ระนาดและช่องจะตีด้วยไม้นวม เพื่อไม่ให้เสียงดังเกินเสียงขลุ่ย เรียกว่า "วงปี่พาทย์ไม้นวม" (อานันท์ นาคคง, 2550: 48-49)

สังัด ภูเขาทอง (2539: 230) ได้กล่าวถึงการจำแนกประเภทของวงปี่พาทย์ว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้จำแนกประเภทของวงปี่พาทย์แบบมาตรฐาน ไปตามจำนวนการประสมของเครื่องดนตรีไว้ดังนี้วงปี่พาทย์เครื่อง 5 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงค้นหาลักษณะว่า คงได้แบบอย่างมาจากปัญจดุริยางค์ของอินเดีย จำแนกเป็น 2 ชนิด คือ ชนิดเบา และ ชนิดหนัก ปี่พาทย์ชนิดเบาเป็นเครื่องเบาใช้สำหรับเล่นละครพื้นเมือง เช่นละครชาตรีทางปักษ์ใต้ได้แก่ มโนราห์ หนังตะลุง เป็นต้น เครื่องดนตรีประกอบด้วย ปี่เป็นเครื่องทำลำนนำ 1 ทับ 2 กลอง 1 และฆ้องคู่ เป็นเครื่องทำจังหวะอีก 1 ซึ่งมีลักษณะตรงตามตำราเดิมผิดแต่ใช้ทับแทนโทนโบหนึ่งเท่านั้น

พาทย์ชนิดหนัก ประกอบด้วย ปี่ 1 ระนาด 1 ฆ้องวง 1 กลอง 1 และ โทน (ตะโพน) 1 ใช้สำหรับเล่น โขน ละคร การแสดงละครไม่ว่าเป็นละครชนิดใดจะต้องมีดนตรีบรรเลงประกอบทั้งสิ้น ยิ่งเป็นการแสดงที่ใช้การร่ายรำประกอบด้วยแล้วดนตรียิ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดที่จะขาดเสียมิได้ และดนตรีที่บรรเลง ประกอบการแสดงละครก็คือ " ปี่พาทย์ "

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงละครชาตรี

ในการแสดงละครชาตรี มีเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงหลายเครื่อง ดังนี้

1. ปี่ชวา



ภาพที่ 3 ปี่ชวา

ที่มา: <https://shorturl.asia/oJ8OV>

2. โทนชาตรี



ภาพที่ 4 โทนชาตรี

ที่มา: <https://shorturl.asia/p02uh>

3. กลองชาตรี (กลองตุ๊ก)



ภาพที่ 5 กลองตุ๊ก

ที่มา: <https://shorturl.asia/eGIE8>

4. ฉิ่ง



ภาพที่ 6 ฉิ่ง

ที่มา: <https://shorturl.asia/eGI>

5. กรับ



ภาพที่ 7 กรับ

ที่มา: <https://shorturl.asia/moCyl>**เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงละครนอก**

ดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบละครนอก ส่วนมากใช้วงปี่พาทย์จะเป็นเครื่องห้า เครื่องคู่หรือเครื่องใหญ่ก็ได้ในการแสดงละครนอก มีเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงหลายเครื่อง ดังนี้

1. ปี่



ภาพที่ 8 ปี่

ที่มา: <http://www.donmusics.com/peenai.html>

2.ระนาดเอก



ภาพที่ 9 ระนาด

ที่มา: <https://churairatmusic.com/th/product/renad-aek1>

3.ฆ้องวง



ภาพที่ 10 ฆ้องวง

ที่มา: <https://churairatmusic.com/th/product/kong-wong>

4. ตะโพน



ภาพที่ 11 ตะโพน

ที่มา: <https://churairatmusic.com/product/tapone-thai>

5. กลองทัด



ภาพที่ 12 กลองทัด

ที่มา: <https://shorturl.asia/moCyl>

6. ฉิ่ง



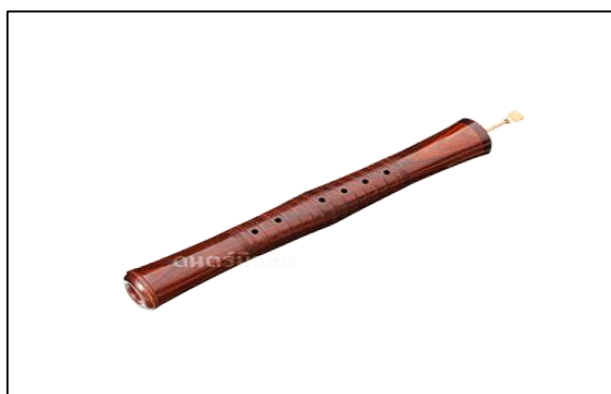
ภาพที่ 13 ฉิ่ง

ที่มา: <https://shorturl.asia/eGIE8>

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงละครเรื่อง รถมเสน ตามรูปแบบของกรมศิลปากร

ในการแสดงละครเรื่องรถเสน ตามรูปแบบของกรมศิลปากร มีเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงหลายเครื่อง ดังนี้

1. ปี่ – ขลุ่ย



ภาพที่ 14 ปี่

ที่มา: <http://www.donmusics.com/peenai.html>

2. ระนาดเอก



ภาพที่ 15 ระนาดเอก

ที่มา: <https://churairatmusic.com/th/product/renad-aek1>

3. ระนาดทุ้ม



ภาพที่ 16 ระนาดทุ้ม

ที่มา: <https://shorturl.asia/Z1>

4. ฆ้องวงใหญ่และฆ้องวงเล็ก



ภาพที่ 17 ฆ้องวง

ที่มา: <https://shorturl.asia/LWCFA>

5. ระนาดทุ้มเหล็ก



ภาพที่ 18 ระนาดทุ้มเหล็ก

ที่มา: <https://shorturl.asia/Dvj40>

6. ตะโพน



ภาพที่ 19 ตะโพน

ที่มา: <https://churairatmusic.com/product/tapone-thai>

7. กลองตุ๊ก



ภาพที่ 20 กลองตุ๊ก

ที่มา: <https://shorturl.asia/eGIE8>

8. ซอฮู้



ภาพที่ 21 ซอฮู้

ที่มา: <https://churairatmusic.com/product/sor-u1>

9. ฉิ่ง



ภาพที่ 22 ฉิ่ง

ที่มา: <https://shorturl.asia/eGIE8>

10. โหม่ง



ภาพที่ 23 โหม่งทองลงหิน
ที่มา: <https://shorturl.asia/dy72I>

11. ฉาบเล็ก



ภาพที่ 24 ฉาบเล็ก
ที่มา: <https://shorturl.asia/HN1oC>

2.2.4 เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายละครชาตรี

การแต่งกายของละครชาตรีแต่โบราณไม่สวมเสื้อ เพราะทุกตัวใช้ผู้ชายแสดง ตัวซึ่งเป็นตัวที่แต่งกายดีกว่าตัวอื่น ก็นุ่งสนับเพลา นุ่งผ้าคาด เจียรบาด มีห้อยหน้า ห้อยข้าง สวมสังวาล ทับทรวง กรองคอกับตัวเปล่า บนศีรษะสวมเทริดเท่านั้น ในสมัยปัจจุบันผู้แสดงเป็นผู้หญิงโดยมาก และการไม่สวมเสื้อก็เป็นที่น่ารังเกียจของชนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเวลาปกติหรือในการทำงานใดๆ ดังนั้นการแสดงละครชาตรีในสมัยปัจจุบันจึงใช้แบบสวมเสื้อ อนุโลมอย่างละครนอก ส่วนหน้าในสมัยโบราณใช้หมิ่นลงพื้น สีหน้าจึงบนเหลืองมิใช่บนแดงอย่างทุกวันนี้ การแต่งกายของละครชาตรีในสมัยเก่าจัดว่าเป็นเครื่องต้นของเจ้าพระยาแต่ก่อน ซึ่งเหมือนกับรูปภาพจำหลักครั้งกรุงศรีอยุธยา (มนตรี ตราโมท, 2515 : 29-30)

ละครโนห์ราชาตรี มีเครื่องแต่งกายแต่ตัวยืนเครื่องเท่านั้น คือที่ใส่เทริดและสวมเครื่องอาภรณ์กับตัวเปล่านี้อย่างเดียว ไม่มีแบบอย่างเครื่องแต่งตัวนางอย่างทุกวันนี้ เพราะละครโนห์ราชาตรีนี้เป็นแบบเดิมของละครนอก คือ ละครชาวบ้าน แต่งตัวแบบสามัญแต่ให้รัดกุมแน่นแฟ้น ทำบทยาทได้สะดวก ถ้าจะทำบทย่างต่างเพศก็เอาเครื่องประดับประกอบเข้า พอให้คนดูรู้ว่าทำบทย่างตัวใด เช่น เอาผ้าขาวม้ามาห่มสไบเฉียง ให้รู้ว่าทำบทย่างเป็นผู้หญิง และใส่หน้ากากหรือเขียนหน้าให้รู้ว่าทำบทย่างเป็นยักษ์เป็นมาร ที่มีการแต่งตัวเป็นตัวยืนเครื่องก็ดี ตัวนางก็ดี เพิ่มมีขึ้นตอนหลังเมื่อได้รับอิทธิพลจากละครในและโขน ซึ่งมีเครื่องแต่งตัวสวยงาม (สมเด็จพระยาตำรา - ราชานุภาพ, 2508 : 22-24)

เครื่องแต่งกายละครนอก

สมเด็จพระยาตำราราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ในหนังสือ ตำนานอิเหนา ว่า ละครนอกที่เล่นกันในชั้นแรก ในการแต่งตัวเห็นจะแต่งอย่างธรรมดา แต่แต่งให้รัดกุมแน่นแฟ้น เพื่อสะดวกต่อการแสดงบทย่าง ถ้าหากจะทำบทย่างเป็นตัวย่างต่างเพศก็เอาเครื่องประดับเข้าพอให้คนดูรู้ว่าทำบทย่างเป็นตัวย่างใด เช่น เอาผ้าขาวม้ามาห่มเป็นสไบเฉียงให้รู้ว่าทำบทย่างเป็นผู้หญิง และใส่หน้ากากหรือเขียนหน้าให้รู้ว่าทำบทย่างเป็นยักษ์มาร เป็นต้น (วิณา วิสเพัญ, 2548 : 110)

เครื่องแต่งกายละครนอกใช้เครื่องแต่งกายที่ไม่ประณีตสวยงามนัก แต่เดิมผู้แสดงนุ่งโจงกระเบนทับสนับเพลา ไม่สวมเสื้อ แต่มีเครื่องประดับสวมทับบนตัวเปล่า ต่อมาได้รับอิทธิพลจากละครในได้ปรับปรุงการแต่งตัวมาแต่งตัวตามอย่างเครื่องละครใน (มนตรี มีเนียม, 2560 : 26) และละครนอกมีการแสดงแพร่หลายก็มีวิธีการประดิษฐ์เครื่องแต่งตัวให้งดงามขึ้น สำหรับตัวยืนเครื่องพระให้นุ่งสนับเพลาชักเชิงขึ้นไปเหนือบ่า นุ่งผ้าลาดเชิงมาถึงเข้าให้หยักครึ่งมา ละครนอก ไม่ใส่เสื้อแขนยาว เครื่องแต่งตัวนางนั้น นุ่งผ้าจีบรอมถึงท้องน่องพาดผ้าแถบลายทอง สะพักสองบ่า พาดชายไปข้างหลังไว้ชายเสมอน่อง ละครนอกชายหญิงในเรื่อง แม้ผู้เล่นจะเป็นชายก็

แต่งอย่างอื่นเครื่อง หรือตัวนางก็แปลก แตกต่างกันที่เครื่องสวมศีรษะ ถ้าเป็นตัวท้าวพระยาใส่ชฎา ตัวนางสวมรัดเกล้ามียอดและไม่มียอด ตัวที่มียศศักดิ์ต่ำลงมาก็สวมเครื่องสวมอย่างอื่นต่อไป เช่น กระบังหน้า เป็นต้น การแต่งตัวของละครนอกที่ปรับเปลี่ยนเช่นนี้ กล่าวว่า เป็นการเลียนแบบละครหลวงจนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงเห็นว่าไม่เหมาะสมที่ละครของราษฎรจะแต่งกายเลียนแบบละครหลวงจึงทรงมีประกาศห้าม จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงทรงเลิกห้ามปราม ละครนอกจึงแต่งตัวกันตามชอบใจ (วีณา วิสเพ็ญ, 2548: 110)

จากบทสัมภาษณ์ ดร.ชวลิต สุนทรานนท์ ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า ถ้าเป็นละครนอกกับละครชาตรี จะต้องแต่งกายอื่นเครื่อง ถ้าเป็นละครเรื่องจะแต่งกายอื่นเครื่องตัวพระใส่เทริด ตัวนางใส่เทริดนางหรือรัดเกล้า แต่ถ้าเป็นละครนอกตัวพระจะใส่ยอดหรือชฎา ตัวนางใส่มงกุฏนางหรือรัดเกล้า (ชวลิต สุนทรานนท์,สัมภาษณ์ 12 กรกฎาคม 2566)



ภาพที่ 25 การแต่งกายอื่นเครื่องตัวพระตามรูปแบบของละครนอก(สมัยปัจจุบัน)

ที่มา : <https://www.shorturl.asia/D12pA>



ภาพที่ 26 การแต่งกายยืนเครื่องนางตามรูปแบบของละครนอก(สมัยปัจจุบัน)

ที่มา : <https://www.shorturl.asia/D12pA>

2.2.5 อุปกรณ์ประกอบการแสดง

ละครนอกสมัยโบราณ โรงละครเป็น 4 เหลี่ยม ดูได้ 3 ด้าน กันฉากผืนเดียวโดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามท้องเรื่อง มีประตูเข้า-ออก 2 ทาง หน้าฉากตรงกลางตั้งเตียงสำหรับตัวละครนั่ง ด้านหลังเป็นส่วนสำหรับตัวละครพักแต่งตัว (สุกัญญา ณ ตะกั่วทุ่ง และคณะ, 2562 : 13)

1. เวที ขนาด รูปร่าง และอุปกรณ์ของเวที เป็นตัวกำหนดในการออกแบบฉากเวที ขนาดใหญ่สามารถออกแบบให้สลับซับซ้อนหรือตระการตาได้มากกว่าเวทีขนาดเล็ก รูปร่างของเวทีที่เปิดให้คนดูได้เห็นการแสดงด้านเดียวหรือหลายด้าน มีรอบเวทีหรือไม่มีเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อการออกแบบฉาก อุปกรณ์เวที เช่น ม่าน หลับ ระบาย รอกชักฉาก เวทีหมุน เวทีเลื่อนขึ้นลง เป็นต้น

2. การก่อสร้างฉากต้องคำนึงถึงสิ่งสำคัญ คือ

2.1 วัสดุฉากเป็นการจำลองสถานที่ให้ดูคล้ายจริง ด้วยความประหยัดและรวดเร็ว รวมทั้งเคลื่อนย้ายได้สะดวก ดังนั้นการเลือกวัสดุมาก่อสร้างฉากจึงต้องพิจารณาถึงน้ำหนักเบา ทนทานพอสมควร และวัสดุใดใช้รับน้ำหนัก วัสดุใดใช้ตกแต่ง วัสดุที่นิยมใช้ทำฉากมากที่สุด คือ ไม้ และไม้อัด ไม้ท่อนนิยมใช้ทำโครงสร้างโดยเฉพาะไม้เนื้ออ่อน เพราะมีน้ำหนักเบาเลื่อยง่ายไม่กินแรง ตอกตะปูสะดวก ทำงานเข้ามุมต่าง ๆ ได้ง่าย ส่วนไม้อัดนิยมใช้ทำพื้นและฝาเพราะมีน้ำหนักเบา ผิวบาง เนื้ออ่อน เลื่อยเป็นรูปต่าง ๆ ได้ง่าย และรวดเร็ว แผ่นใหญ่ทำงานปูพื้น ไม้อัดมีขนาดมาตรฐาน คือ 4 ฟุต 8 ฟุต มีความหนาหลายขนาดให้เลือกใช้ตามความจำเป็น ถ้าเป็นพื้นก็ใช้อย่างหนา

10 มิลลิเมตร หรือ 20 มิลลิเมตร เพราะต้องการความหนา ทนทาน และเสียงไม่ดังเวลาเดิน จากตัวอย่างดังกล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การใช้วัสดุที่เหมาะสมมีความสำคัญมาก

2.2 โครงสร้าง ฉากเป็นสิ่งก่อสร้างชั่วคราวและมักเน้นเพียงด้านที่คนดูเห็นเท่านั้น โครงสร้างของฉากจึงต่างไปจากโครงสร้างของอาคาร ซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม โครงสร้างฉาก มีเพียงส่วนที่จำเป็นและความแข็งแรงพอสมควรเท่านั้น โครงสร้างฉากอาจเป็นเพียงการนำฟางบาง ๆ สองชิ้นมาชนเข้ามุมกัน แล้วยึดไว้ด้วยตะปูหรือเชือกก็จะแข็งแรงพอสำหรับเป็นส่วนหนึ่งของฉากที่ไม่ได้รับการกระทบกระเทือนมากนัก

3. การจัดฉาก การแสดงนาฏศิลป์อาจจำเป็นต้องมีหลายฉาก การออกแบบฉากต้องคำนึงถึงการจัดฉากให้สะดวกรวดเร็ว ไม่เป็นอุปสรรคให้การแสดงต้องสะดุดหยุดรอการจัดฉาก และการแก้ปัญหาการจัดฉากซ้ำด้วยการมีการแสดงสลับฉากก็มีใช้สิ่งพึงประสงค์การออกแบบฉากต้องกำหนดให้ชัดเจนว่า ฉากใดมีขึ้นส่วนอะไร ถอดประกอบอย่างไรได้สะดวกรวดเร็ว สามารถพลิกแพลงใช้ในฉากต่อไปได้โดยปรับเปลี่ยนฉากเพียงบางส่วน เช่น จัดวางฉากย่อไม้ไผ่ข้างหน้า ฉากใหญ่ไว้ลึกเข้าไป มีม่านกันไว้ พอปิดม่านใหญ่หน้าเวที ก็ยกม่านกันนั้นขึ้น ขยับขึ้นส่วนของฉากย่อไม้ไผ่ไปรวมกับฉากใหญ่ ใช้คนจัดฉากไม่กี่คนใช้เวลาเพียงสั้น ๆ ก็เปิดฉากแสดงต่อเนื่องไปได้หรือเพียงเปลี่ยนผ้าม่านและเครื่องเรือนบางชิ้นก็เป็นอีกฉากหนึ่งได้เช่นกัน (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2543 : 202-209)

2.2.6 การคัดเลือกผู้แสดง

วิธีการเลือกตัวพระ

ครูอาวโสจะเริ่มตรวจดูใบหน้าซึ่งจะต้องเป็นคนหน้ารูปไข่มีใบหน้ายาวคิ้วดกพอสมควร จมูกโด่ง นัยตาไม่พิการปากเป็นรูปกระจับ หูไม่พิการและริมฝีปากบางพอสมควรคางไม่ป้าน หมายถึง ยาวรับกับใบหน้าทั่วบริเวณใบหน้าไม่มีตำหนิและทุกส่วนของใบหน้าได้รับการกันได้ ต่อมาก็ตรวจดูที่ลำคอ คือจะต้องมีช่วงคอกที่ยาวพอสมควร หัวไหล่จะต้องผึ่ง ไม่เป็นคนไหล่ยก และหลังไม่โก่ง ออกไม่แอ่นจนเกินไป ลำตัวกลมพอสมควร

ตรวจดูแขนจะต้องไม่แขนสั้นหรือยาวจนเกินไป และไม่พิการ เช่น แขนคอก หรือลีบ และงอไม่ได้มีส่วนสัดที่รับกับลำตัวและขาทั้งสองดูนิ้วมือทั้ง 5 นิ้ว จะต้องไม่หงิกงอหรือพิการแต่ประการใดและนิ้วมือครบทั้ง 5 นิ้ว แต่ละนิ้วจะยาวสั้นพอประมาณ ตรวจดูต่อมาที่ขาทั้งสองข้างคือขาทั้งสองไม่คดหรือโก่งและเก หรือพิการแต่อย่างใดนิ้วเท้าทั้ง 5 นิ้วจะต้องไม่บิดเบี้ยวหรือเกหงิกงอขาทั้งสองจะต้องมีความยาวเท่ากันคือไม่สั้นข้างยาวข้างจึงจะใช้ได้ รูปร่างจะต้องเป็นคนสูงโปร่ง คือไม่สูงจนเกินไปและไม่เตี้ยจนเกินไปโดยเฉพาะตัวพระจะต้องมีรูปร่างที่สูงกว่านางจึงจะใช้ได้

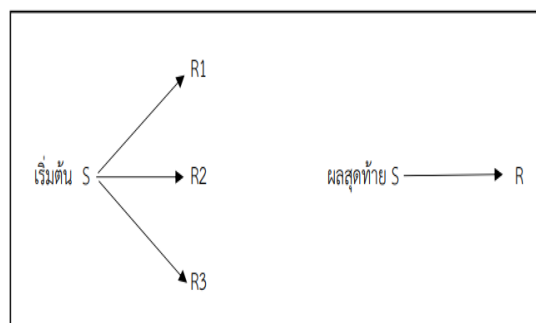
วิธีการเลือกตัวนาง

ครูอาวโโสจะเริ่มตรวจดูใบหน้าจะต้องเป็นคนที่มิใบหน้านายาวหรือกลมก็ได้ คิ้วตกพอประมาณ จมูกโด่ง นัยตาไม่พิการปากเป็นรูปกระจับหูสมบูรณ์ไม่เล็กไม่ใหญ่จนเกินไป มีริมฝีปากบางพอประมาณคางไม่ป้าน หมายถึงยาวรับกับใบหน้าทั่วบริเวณใบหน้าไม่มีตำหนิและทุกส่วนของใบหน้าจะรับกันดี ต่อมาก็ตรวจดูที่ลำคอ คือ จะต้องมีส่วนคอที่ยาวพอสมควร หัวไหล่จะต้องผึ่งไม่เป็นคนไหล่ยก ไม่เป็นคนไหล่งุ้มและหลังจะต้องไม่โก่ง ออกไม่แอ่นจนเกินไป ลำตัวกลมหรือแบนก็ได้ ต่อไปก็ตรวจดูที่แขน คือ แขนไม่สั้นและยาวจนเกินไปไม่เป็นคนแขนพิการ เช่น แขนคอกหรือแขนลีบเวลาจับอแขนดูยึดเข้ายึดออกได้ มีส่วนสัดที่รับกับลำตัวและขาทั้งสอง นิ้วมือทั้ง 5 นิ้วไม่หงิกงอ หรือพิการแต่อย่างใดมีนิ้วมือครบทั้ง 5 นิ้ว นิ้วกลมคล้ายลำเทียนหรือนิ้วดกท่อนาก ก็ยังดี ตรวจดูต่อไปที่ขาทั้งสองข้าง คือ ขาทั้งสองจะต้องไม่คดหรือโก่งและเกพิการแต่อย่างใด ดูนิ้วเท้าทั้ง 5 นิ้วจะต้องไม่บิดเบี้ยวหรือเก หงิกงอ ขาทั้งสองจะต้องมีความยาวเท่าๆกัน คือ ไม่สั้นข้างยาวข้างจึงจะใช้ได้ ส่วนสัดของตัวนางจะต้องเป็นคนรูปร่างโปร่งและจะต้องต่ำกว่าตัวพระรูปร่างสันทัด (ธนิต อยู่โพธิ์, 2516 : 131-133)

2.3 ทฤษฎีการถ่ายทอด

2.3.1 ทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยงของธอร์นไดค์(Thorndike's Connectionism Theory)

เอ็ดเวิร์ด ลี ธอร์นไดค์ (Edward Lee Thorndike, 1874 - 1949) นักจิตวิทยาการศึกษาชาวอเมริกัน ผู้ได้รับสมญานามว่าเป็น "บิดาแห่งจิตวิทยาการศึกษา" โดยทฤษฎีของธอร์นไดค์เรียกว่า “ทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยง” เนื่องจากการเป็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus – S) กับการตอบสนอง (Response – R) ที่เหมาะสม ทฤษฎีนี้มีหลักเบื้องต้นว่า การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองที่มักจะออกมาในรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบ โดยการลองผิดลองถูก (Trial and Error) จนกว่าจะพบรูปแบบที่เหมาะสมที่สุด (อาร์ พันธ์มณี, 2546 : 231) นั่นคือ การเลือกตอบสนองของผู้เรียนจะกระทำด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดมากำหนดหรือชี้ช่องทางในการปฏิบัติให้ และเมื่อเกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้วการตอบสนองหลายรูปแบบจะหายไป เหลือเพียงการตอบสนองรูปแบบเดียวที่เหมาะสมที่สุด และพยายามทำให้การตอบสนองเช่นนี้เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าที่ต้องการให้เรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ จากข้างต้นสามารถเขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้



จากภาพที่ 27 อธิบายได้ว่าถ้ามีสิ่งเร้าที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้มากระทบอินทรีย์ อินทรีย์จะเลือกตอบสนองเองแบบเดาสุ่มหรือลองผิดลองถูก (Trial and error) เป็น R1, R2, R3 หรือ R อื่นๆ จนกระทั่งได้ผลที่พอใจและเหมาะสมที่สุดของทั้งผู้ให้เรียนและผู้เรียน การตอบสนองต่างๆ ที่ไม่เหมาะสม จะถูกกำจัดทิ้งไปไม่นำมาแสดงการตอบสนองอีก เหลือไว้เพียงการตอบสนองที่เหมาะสม คือกลายเป็น S-R แล้วทำให้เกิดการเชื่อมโยงไปเรื่อยๆ ระหว่าง S กับ R นั้น (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2553: 20 - 21)

2.3.2 การสอนเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ฐานศิลปไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก KSAT Teaching Model For Global Citizenship

วิธีการถ่ายทอด คือ การใช้วิธีการต่างๆ ในการจัดบรรยากาศในการเรียน การสอน เพื่อก่อประโยชน์ให้แก่ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชาต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้ง ครูที่เก่ง คือครูที่สามารถชักจูงให้ผู้เรียนเกิดความเพลิดเพลินในบทเรียน ซึ่งวิธีการเหล่านี้ต้องอาศัยจิตวิทยา การเรียนรู้ของผู้เรียนการส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็นนั้น จำเป็นต้องมีวิธีการสอนที่เหมาะสม ครูผู้สอนจะต้อง พิจารณาเลือกใช้วิธีถ่ายทอดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้หากการสอนขาดวิธีสอนที่ดีย่อมมีผลกระทบต่อดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนตามไปด้วย การสอนลักษณะนี้ผู้สอนต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียน ต้องทำให้ผู้เรียนเกิดความร่าเริง และมีคุณค่า ตลอดจนความพร้อมของผู้เรียน การเรียนต้องเป็นไปอย่างธรรมชาติไม่เคร่งเครียดคำนึงถึงจุดสนใจของผู้เรียน และทำให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ครูผู้สอนต้องรู้จักโน้มน้าวให้ผู้เรียนเกิดความคล้อยตาม เช่นรูปแบบการถ่ายทอดในรายวิชานาฏศิลป์ไทย ที่ต้องให้ความสำคัญโดยการเน้นทักษะของผู้เรียนเป็นหลัก (รจนา สุนทรานนท์ และ คำณ สุนทรานนท์, 2559 : 50-52)

ขั้นรับรู้ (Recognize) ขั้นเริ่มแรกในการสอนนาฏศิลป์ ควรสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความพร้อมในการเรียนรู้แบบปฏิบัติ และเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิชานาฏศิลป์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน มีความภาคภูมิใจในสิ่งที่เรียน และสามารถอธิบายคุณค่านั้นให้กับผู้อื่นได้ ในขั้นนี้ครูผู้สอนมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ดังนี้

1. นำเข้าสู่ประวัติร่างมาตรฐาน ประโยชน์ คุณค่า
2. วิเคราะห์เนื้อหาของเพลงร่างมาตรฐานที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองโลก

เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความเป็นพลเมืองโลก

ขั้นเรียนรู้ (Learn) การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ ทักษะและทักษะปฏิบัติทางด้านนาฏศิลป์ โดยครูเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดให้กับผู้เรียนด้วยการเลียนแบบ และการฝึกจากครูผู้สอนเป็นหลัก มีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นให้ความรู้เนื้อร้องและทำนองเพลง

ขั้นที่ 2 ขั้นให้ความรู้ทางด้านทักษะปฏิบัติทางด้านนาฏศิลป์ไทย

ขั้นทบทวน (Repeat) การสนับสนุนให้ผู้เรียน ฝึกฝนปฏิบัติทักษะท่ารำด้วยตนเอง โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้คอยสังเกต ประเมิน และให้คำแนะนำในการแก้ไขท่ารำอย่างถูกต้อง ตลอดจนสอดแทรกการสอนทักษะความเป็นพลเมืองโลก

ขั้นชำนาญ (Skillful) การส่งเสริม ให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติท่ารำได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสมตามบุคลิกภาพของตนเองและตามลักษณะสำคัญเฉพาะของการแสดงในแต่ละชุดนั้นๆ อีกทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการปฏิบัติ ท่ารำในรูปแบบอื่นๆได้

ขั้นพัฒนา (Development) การสนับสนุน ให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการวิเคราะห์และพัฒนา โดยสามารถปฏิบัติท่ารำได้เหมาะสมและถูกต้อง ตามรูปแบบของการปฏิบัติท่ารำ โดยเริ่มจากการสังเกตตนเอง และสามารถปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาการรำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขั้นขยายผล (Expand) ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนนำองค์ความรู้และทักษะปฏิบัติท่ารำ ไปขยายผลสู่บุคคลอื่นในลักษณะการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ตอน สนามชนไก่ – อุบายสันธิ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ การสังเกต และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของการแสดงละคร ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ตอน สนามชนไก่-อุบายสันธิ
3. เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้นักศึกษา ชั้นปีที่ 1-3 สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

3.1 ประชากร

ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในด้านละคร เรื่อง รถเสน ตอน สนามชนไก่ - อุบายสันธิ ข้อมูลที่ได้มาจากการดำเนินการสัมภาษณ์ในเชิงลึก แยกได้เป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

1. วิวัฒนาการของการแสดงละคร
2. การพัฒนารูปแบบการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ตอน สนามชนไก่-อุบายสันธิ
3. การถ่ายทอดความรู้ให้นักศึกษา ชั้นปีที่ 1-3 สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวิจัย 2 ประเภท คือ แบบสัมภาษณ์ และการสังเกต แบบมีส่วนร่วม

3.2.1 วิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

- 1.) วิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำไปเป็นประเด็นข้อคำถามให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์
- 2.) สร้างคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3.) นำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจสอบและขอคำแนะนำในการแก้ไข ปรับปรุง
- 4.) นำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่แก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปดำเนินการทดลองกับอาจารย์ด้านนาฏศิลป์ จำนวน 3 ท่าน หากพบปัญหาให้ดำเนินการแก้ไข
- 5.) นำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างฉบับสมบูรณ์ไปสัมภาษณ์ประชากรในการวิจัย

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.3.1 ขั้นเตรียมการ

3.3.1.1 คณะผู้วิจัยดำเนินการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานและบุคคลที่กำหนดในขอบเขตบุคคล เพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ในการให้ข้อมูล

3.3.1.2 คณะผู้วิจัยจัดทำหนังสือราชการ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลงานวิจัยติดต่อประสานงานกับหน่วยงานและบุคคลที่กำหนดในขอบเขตบุคคลเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ในการให้ข้อมูล

3.3.2 ขั้นดำเนินการ

3.3.2.1 คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้านรูปแบบและกระบวนการทำรำที่ใช้ในการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ตอน สนามชนไก่-อุบายสันธิ จากผู้เชี่ยวชาญ และนาฏศิลป์ ด้วยแบบสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

3.3.2.2 คณะผู้วิจัยนำรูปแบบและกระบวนการทำรำในการแสดงละคร เรื่อง รถเสน มาถ่ายทอดให้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1-3 สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

จากการวิจัยละคร เรื่อง รถเสน ตอน สนามชนไก่ - อุบายสันธิ คณะผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์ และการสังเกต นำมาเก็บรวบรวมข้อมูลตามรายวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของการแสดงละคร ตามรูปแบบของกรมศิลปากร
 ตารางที่ 1 เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลำดับ	ชื่อหนังสือ	เรื่องที่ศึกษา
1	- วรรณคดีการละคร - การละครไทย - วรรณกรรมการแสดง (ออนไลน์)	- ความหมายของละคร
2	- วรรณคดีการละคร - ผลงานศิลปนิพนธ์ - นานาศิลปศึกษา	- ประวัติความเป็นมาของ ละครชาตรี - ประวัติความเป็นมาของละครนอก
3	- พระรถเมรี - ละคร เรื่อง รถเสน	- ประวัติความเป็นมาของละคร เรื่อง รถเสน ตามรูปแบบของกรมศิลปากร

ตารางที่ 2 แบบสัมภาษณ์

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สัมภาษณ์เรื่อง	ผู้สัมภาษณ์	ว/ด/ปี	สถานที่
1.	ดร.ชวลิต สุนทรานนท์	ประวัติความเป็นมา ของละคร เรื่อง - รถเสน ตามรูปแบบ กรมศิลปากร	ผู้วิจัยและ คณะ	12 กรกฎาคม 2566	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี 39 หมู่ 1 ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
2.	อ.บุญสืบ เรืองนนท์	ประวัติความเป็นมา ของวงปี่พาทย์ที่ใช้ ในการบรรเลง ละคร เรื่อง รถเสน ตามรูปแบบกรม- ศิลปากร	นายจิรายุ โพธิ์ทอง และนางสาว ชลดา ผอบ ทอง	8 สิงหาคม 2566	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี 39 หมู่ 1 ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

วัตถุประสงค์ที่ 2 พัฒนารูปแบบการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ตอน สนามชนไก่-อุบายสันธิ

ตารางที่ 3 เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลำดับ	ชื่อหนังสือ	เรื่องที่ศึกษา
1	บทความวิจัยเรื่องการใช้แสงสีทางจิตวิทยา เพื่อการออกแบบฉาก	- แสงและสี
2	ศิลปะคอนราห์หรือคู่มือนาฏศิลป์ไทย	- การคัดเลือกนักแสดง

ตารางที่ 4 แบบสัมภาษณ์

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	เรื่องที่สัมภาษณ์	ผู้สัมภาษณ์	ว/ด/ป	สถานที่
1	ดร.เชาวลิต สุนทรานนท์	การปรับปรุงบท ที่ใช้ในการแสดง เพื่อให้เหมาะสม กับสมัยปัจจุบัน แต่คงกระบวน ทำรำที่สำคัญไว้	นายจิรายุ โพธิ์ ทอง และ นางสาวชลดา ผอบทอง	10 สิงหาคม 2566	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี 39 หมู่ 1 ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ตารางที่ 5 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สัมภาษณ์เรื่อง	ผู้สัมภาษณ์	ว/ด/ป	สถานที่
1.	ดร.เชาวลิต สุนทรานนท์	กระบวนทำรำ รถเสน รถสิทธิ์ ม้าเอก ระเบิดม้า และเสนาอำมาตย์ ในการแสดงละคร เรื่องรถเสน ตอน สนามชนไก่- อุบายสันธิ		10 กันยายน 2566	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี 39 หมู่ 1 ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สัมภาษณ์เรื่อง	ผู้สัมภาษณ์	ว/ด/ป	สถานที่
2.	ดร.รัจนา พวง ประยงค์	กระบวนการทำ นางสนธิ์ และนาง อัมพิกา ในการ แสดงละครเรื่อง รถเสน ตอน สนาม ชนไก่-อุบายสนธิ์		18 กันยายน 2566	วิทยาลัยนาฏศิลป์ ศาลายา
3.	อ.บุญสืบ เรืองนนท์	ศึกษาข้อมูล เกี่ยวกับทำนอง เพลงและเครื่อง ดนตรี ในการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ตอน สนามชนไก่- อุบายสนธิ์		5 กันยายน 2566	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลธัญบุรี 39 หมู่ 1 ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อถ่ายทอดทำนองให้แก่ นักศึกษาชั้นที่ 1-3 สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา
ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี
ตารางที่ 6 เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลำดับ	ชื่อหนังสือ	เรื่องที่ศึกษา
1.	การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก (KSAT Teaching Model For Global Citize)	ทฤษฎีการถ่ายทอด
2.	ทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยงของธอร์นไดค์(Thorndike's Connectionism Theory)	ทฤษฎีการถ่ายทอด

ตารางที่ 7 แบบสัมภาษณ์

ลำดับ	ผู้ให้สัมภาษณ์	สัมภาษณ์เรื่อง	ผู้สัมภาษณ์	ว/ด/ป	สถานที่
1.	ผศ.ดร.มานิช บุญทองเล็ก	ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยสู่ความ เป็นพลเมืองโลก (KSAT Teaching Model For Global Citizenship)		อยู่ระหว่าง การ ดำเนินงาน	มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี 39 หมู่ 1 ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ศึกษาที่ได้จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ไปทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและนำเสนอในรูปแบบการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์ตามรายวัตถุประสงค์ของการวิจัยและนิทรรศการการแสดง

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการวิจัยการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ ได้ศึกษาจากหนังสือ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและรับการถ่ายทอดทำรำจากผู้เชี่ยวชาญคณะผู้วิจัยสามารถสรุปเรียงตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

4.1 เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของละคร เรื่องรถเสน ฉากสนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ พบว่ากรมศิลปากรจัดการแสดง ละครเรื่องรถเสนซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ต้นฉบับที่เหลืออยู่ไม่อาจยืนยันได้แน่นอนว่ากล่าวถึงสมัยนั้นจริง เรื่องพระรถเมรี เป็นบทที่ใช้เล่นละครชาตรี และ ละครนอก ซึ่งนิยมอย่างแพร่หลาย แต่ไม่ปรากฏว่ามีการแต่งเป็นบทละครของหลวงจนถึงยุค กรมศิลปากรสมัย นายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นอธิบดีจึงได้จัดทำบทละครเรื่องนี้ขึ้นใหม่ให้ชื่อว่าเรื่อง รถเสน มีหลักฐานการเล่นละครเรื่องรถเสนว่าเล่นเป็นละครชาตรีซึ่งขณะนั้นยังเป็นละครชาตรีแบบดั้งเดิม จนถึงพ.ศ. 2500 กรมศิลปากรได้จัดทำบทละครเรื่องรถเสนขึ้นใหม่

จากการวิเคราะห์ คณะผู้วิจัยพบว่าวิวัฒนาการของละคร เรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ มีวิวัฒนาการที่เกิดการพัฒนาสามารถสรุปได้ว่ามีทั้งสิ้น 2 ยุค ดังนี้

ยุคที่ 1 คือ บทของเก่าที่เป็นฉบับสมุดไทย มีชื่อเรียกว่า พระรถเมรี เป็นบทที่ใช้เล่นละครชาตรีหรือละครนอก ในระยะแรกนิยมเล่นคู่กับเรื่องมโนห์รา ซึ่งมาจาก ปัญญาสชาดก ด้วยมีเนื้อเรื่องทำนองนิทาน มีคติชวนอ่าน บางเรื่องก็มีผู้นำเค้าโครงมาประพันธ์เป็นโคลงฉันท์ และบทละคร กลายเป็นวรรณคดีที่แพร่หลายไปหลายเรื่อง หนึ่งในนั้นคือ เรื่อง พระรถเสน

ยุคที่ 2 คือ ยุคกรมศิลปากรสมัย นายธนิต อยู่โพธิ์ ได้จัดทำบทละครเรื่องนี้ขึ้นใหม่ให้ชื่อว่า เรื่อง รถเสน เป็นบทละครรูปแบบละครชาตรีเครื่องใหญ่ซึ่งเป็นละครทางหลวง ประพันธ์กลอนและบรรจุเพลงใหม่ จัดแบ่งฉาก แทรกกระบำชุดต่างๆ ทำให้มีกระบวนการทางนาฏศิลป์ต่างไปจากเดิม

4.2 เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ประกอบในการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่- อุบายนางสนธิ

อัตลักษณ์ของการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ในงานวิจัยเล่มนี้ คือ การศึกษาวิจัยในภาคทฤษฎี และในรูปแบบการแสดงในฉาก สนามชนไก่-อุบายนางสนธิ นำรูปแบบของละครชาตรีและละครนอกมา ประสมกัน และมีการลดทอนบางช่วงบางตอนของบทละครให้มีความกระชับไม่ยืดเยื้ออีกทั้งได้มีการ นำเอาชุดการแสดงระบำไก่ที่สร้างสรรค์โดยวิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช มาสอดแทรกใน ระหว่างการแสดงละครเรื่องรถเสนฉาก สนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชม รวมถึงสร้างความสนุกสนานและก่อให้เกิดสุนทรียะในการแสดง

การแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่- อุบายนางสนธิ สามารถแบ่งการแสดง ออกเป็น ฉาก ดังนี้

ฉากที่ 1 สนามชนไก่ มีเนื้อเรื่องคือ ณ สนามชนไก่ ประชาชนหญิงชายพากันมาดู ไก่ชนตีพนันเอาบ้านเมือง จนได้เวลาท้าวรถสิทธิและนางสนธิพร้อมด้วยนางกำนัลก็มาถึงท้าวรถสิทธิ และนางสนธิขึ้นประทับบนพลับพลาและโปรดให้เปิดการชนไก่ ทั้งสองฝ่ายวางไก่บนสังเวียน ไก่ชนก็ เริ่มตีกันพลัน ในขณะที่นางสนธิกับท้าวรถสิทธิทรงเพลิดเพลินในการดูไก่ชนจนลืมพระองค์และนาง สนธิก็หลงเข้าข้างไกรรถเสน นางค่อมทูลกระซิบบอกว่ารถเสนนั้นคือลูกนางเภาพวงนางสิบสอง นาง สนธิจึงสั่งแสดอาการริษยาจนออกนอกหน้า ในที่สุดไก่ชนของรถเสนก็ชนะท้าวรถสิทธิทรงตีพระทัย เป็นที่ยิ่งนัก ตรัสโปรดพระราชทานรางวัลแด่รถเสนไม่รับ ทูลขอพระราชทานแต่ข้าวห่อเพียง 12 ห่อ

ฉากที่ 2 อุบายนางสนธิ มีเนื้อเรื่องคือ เมื่อนางสนธิทราบว่ารถเสนเป็นโอรสของท้าว รถสิทธิซึ่งเกิดด้วยนางเภา ก็เคียดแค้นคิดหาอุบายจะฆ่าเสีย จึงปรึกษาอุบายกับนางอัมพิกาข้าหลวง ซึ่งแสดอุบายทำเป็นประชวรหนัก ท้าวรถสิทธิทรงทราบ จึงเสด็จมาเยี่ยมและรับสั่งให้หมอตรวจ อาการแต่นางสนธิไม่ยอมให้หมอตรวจแต่ทูลวิธีแก้ไขโรคของตนว่าต้องได้มะม่วงหาวมะนาวโห่ซึ่งมีอยู่ ในแคว้นคชบุรีมาเป็นน้ำกระสายจึงจะหายจากโรคและผู้ที่เป็นนำมาให้ได้ก็เห็นแต่รถเสนเท่านั้น ท้าวรถ สิทธิโปรดให้รถเสนเข้าเฝ้า ตรัสเล่าเรื่องให้ทราบ รถเสนก็ทูลรับอาสาและทูลฝากฝังรถสิทธิช่วยโปรดให้ ดูแลแม่และป่าทั้ง 12 คนแล้วกราบทูลขออนุญาตไปจับม้าดีมาเป็นพาหนะขับขี่ไป

ฉากที่ 3 รถเสนออกไปจับม้าที่นอกเมือง และเลือกม้าดีสี่กะเลียวเป็นพาหนะผูกกลักราชสาส์นเข้ากับค่อมและขับขี่ม้าเดินทางไปเมืองคชบุรี

การแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่- อุบายนางสนธิ์ สามารถจำแนกตามองค์ประกอบของการแสดงโดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 บทละคร เรื่อง รถเสน

จากการศึกษาบทละครเรื่อง รถเสน ลักษณะบทประกอบด้วยกลอนบทละคร เพลงร้อง เพลงหน้าพาทย์ ตามแบบบทละครรำทั่วไป มีบทเจรจาไว้อย่างละเอียด นอกจากการปรับปรุงบทแล้วกรมศิลปากร ยังระบุไว้ในคำนำว่า “ปรับปรุงวิธีเล่นวิธีแสดงขึ้นใหม่ตามนวนาฏกรรม” เมื่อพิจารณาตัวบทจะเห็นว่าสอดคล้องกับวิธีเล่น กล่าวคือเป็นการแสดงที่เรียกว่า ละครชาตรีเครื่องใหญ่หรือละครชาตรีแบบหลวง ดนตรีและเพลงร้องจะใช้ทั้งแบบละครนอกและละครชาตรี เช่น การร้องรำ ใช้ทั้งร่ายนอกและร่ายชาตรี โดยบทละครนายธนิต อยู่โพธิ์ได้ปรับปรุงเมื่อพ.ศ.2500 โดยได้นำมาเรียบเรียงและบรรจุเพลงตามแนวคิดการสร้างบทละครและให้ผู้เชี่ยวชาญหลายคนช่วยกันแต่งบทคนละครฉาก

จากการศึกษาบทเจรจาที่ปรากฏในการแสดงละคร เรื่องรถเสน คณะผู้วิจัยพบว่า

1. บทเจรจา

บทเจรจาที่ปรากฏในบทละครเรื่องรถเสน ปรากฏบทเจรจา 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1.1 บทเจรจาที่เป็นคำกลอนที่ไม่แทรกในบทร้อง

ในการแสดงละคร เรื่อง รถเสน นำคำกลอนจากเรื่องเดิมที่ควรบรรจุเพลงให้นักร้องได้ร้องมาให้ตัวละครเจรจา การเจรจาตามบทคำกลอนนี้โดยพร้อมทั้งลีลาการพูด และใส่อารมณ์ตามบทพูด โดยปีพาทย์จะไม่คลอทำนองดนตรี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ร้องเพลงขึ้นพลับพลา

เมื่อนั้น	องค์ท้าวรถสิทธิ์อดีต
ขึ้นประทับแท่นสุวรรณอันบรร	พระภูธรจึงมีพระวาจา

- พูด -

นี่แน่ะพ่อหนุ่มน้อยหน้าคมสัน	เป็นเผ่าพันธุ์ผู้ใดที่ไหนหนา
เอื้ออำนวยช่วยชูกู้พารา	รอดเข็ญไม่เป็นข้าพวกไพร่
เราขอบใจเจ้านักจกทดแทน	ทั้งแก้วแหวนเพชรพรรณอันสดสี
อีกเงินทองเสื้อผ้าบรรดา	ให้สมที่ทำความคุณอุหนุนเรา

1.2 บทเจรจาที่เป็นร้อยแก้ว

ในการแสดงละคร เรื่อง รถมเสน จะใช้ภาษาพูดที่เหมาะสมกับบทบาท แสดงอารมณ์ และแสดงบุคลิก ลักษณะนิสัยของตัวละคร ดังนี้

ตัวอย่าง ในตอนที่นางสนธิ์ให้वानให้รถเสนไปเอามะม่วงหาวมะนาวโห่ที่เมืองคบุรี รถมเสนจึงขอμάดกับรถสิทธ์

สนธิ์ - (พูดใส่จรีต) อู๊ย ม้าต้นมีออกมากมาย เจ้าช่างพิโยกพิเกเหลือเกิน ทูลกระหม่อมเพคะ หม่อมฉันคิดว่า อาจจะเป็นกลอุบาย จะไม่ยอมไปเสียมากกว่า โอ๊ยย ปวดอีกแล้ว ทูลกระหม่อมแก้ว เมียคงตายแน่แล้ว ช่วยด้วยเพคะ

รถเสน - มิได้พะยะค่ะ อันม้าต้นทั้งปวงล้วนรูปร่างเหมาะแก่การขี่ในพระนคร แต่ข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็นม้าดีอยู่นอกดลเมือง ถ้าทรงโปรด ข้าพระพุทธเจ้าก็จะขอไปจับม้าตัวนั้นมาเป็นพาหนะ พระเจ้าค่ะ

รถสิทธ์ - อย่างนั้นหรือกรี้ พ่อรถเสน พ่ออนุญาต ไปจับเอาเถอะ อ้อ น้องสนธิ์จัดแจงเขียนสาส์นเสียซี

สนธิ์ - เขียนเสร็จแล้วเพคะ ขอบใจมากนะพ่อรถเสนลูกรักของแม่ ถ้าเจ้าไปเจ้าจะต้องนำสาส์นนี้ไปให้กับนางเมรินางจะได้รู้เรื่องที่ข้าต้องการมะม่วงหาวมะนาวโห่

รถเสน - พะยะค่ะ (คลานเข้าไปรับสาส์นกับสนธิ์)

สำหรับบทละครที่ใช้ในการศึกษาวิจัยและรูปแบบการแสดงครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ปรึกษานายสวธา เสนามนตรี ในการปรับปรุงบทและให้นายชวลิต สุนทรานนท์ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบบท ปรับปรุงบทละคร ดังนี้

บทละคร เรื่อง รถมเสน

ฉาก สนามชนไก่-อุบายนางสนธิ์

ฉากที่ 1 สนามชนไก่

เปิดม่าน

- สนามชนไก่หน้าเมืองกุดารนคร -

- มีฟลัปปลาที่ประทับอยู่ทางด้านหนึ่ง หน้าฟลัปลา มีสังเวียนชนไก่ -

- มีเครื่องมือประกอบการชนไก่อย่างพร้อมเพรียง -

- เสนาอำมาตย์และกรรมการชนไก่กำลังดูแลความเรียบร้อยของสถานที่ -

ร้องเพลงแปดบาท

เหมือนนั้น

ท่านทำวรรณสิทธิรังสรรค์

พรั่งพร้อมมเหสีกำนัล

เสนามาตย์เรียงรายทั้งซ้ายขวา

- รถเสน่่งลงข้างปลั๊พลาด้านขวา -

- พวกทตต่างเมืองอุมไก่ออกเวที่บนด้านซ้ายถววยบังคมแลนนั่งอยู่ทางหนึ่ -

ร้องเพลงร้ายนอก

จึงเอื้อนรรถตรัสสั่งทั้งสองข้าง

จงเริ่มวางไถ่เทียบเปรียบเถิดหนา

ของใครดีดูกันให้ทันตา

อย่ารอรารีบเร่งดำเนินการ

ร้องเพลงฝรั่งควง

เมื่อนั้น

รถเสนค์กดากล้าหาญ

น้อมเศียรประณตบพมาลย์

ชุมชนสมหมายในอารมณ

พระเจ้าเสียงสัตย์อวิชฌาน

ด้วยบุญญาธิการเคยสร้างสม

จงดลให้ไก่ชำนานิยม

ได้ชื่นชมโชคชัยในคราวนี้

ร้องเพลงร้ายนอก

แล้วอุ้มไก่ตัวดีที่แกลวกแล้ว

วางลงตรงหน้าพลับพลาศรี

เชิญทูตผู้ทำพินันตี

นำไก่ดีเข้ามาอย่าช้า

- เจริญ -

รถเสน - ว่ายังโงะท่านราชทูต ไก่ของเราหะ พร้อมทั้งจะทำพันธุ์กับเจ้าแล้วนะ

ราชทูต - ไก่ของข้าก็พร้อมแล้วพอรถเสนา มา! มาลองดูกัน ว่าไก่ของใครมันจะเจ๋งกว่ากัน

รถเสน - ก็ถ้าไก่อของท่านเก่งจริงละก็เข้ามาสิ

กรรมการ - เอาละครับเชิญนำไก่ของท่านทั้งสองลงสังเวียนได้

***** เพลงระบำชนไก่ *****

ร้องเพลงชาติรีตลุง

เมื่อนั้น	นวลนางสนธิศรีใส
เห็นไก่เป็นตอก็พอใจ	นางทรมวยลุดชะแง้แลมอง
ตบเพลาพาทีดีชีพอ	อย่ามัวรอให้มันถึงอันสอง
เห็นไก่โตดขยับด้วยช่วยลำพอง	พอคนจ้องมองหน้าหลบตาแล

- กรรมการกล่าวพักให้น้ำไก่ -

- คนให้น้ำจับไก่ไปให้น้ำ -

- เจริญ -

อัมพิกา	- หม่อมแม่เพคะ ไม่อายคนอื่นเขาหรือเจ้าคะ
สนธิ	- ก็อายสิวะ ทำไมมึงไม่รีบเตือนลูกะ อีโง่
สนธิ	- ไหนๆ ค่อมเอ๊ย เองว่าอะไร ข้าฟังไม่ค่อยถนัด พูดให้มันดังๆ ฟัง ให้มันชัดหูหน่อย เถอะวะ
อัมพิกา	- หม่อมฉันมีเรื่องจะทูลแจ้งหม่อมแม่เพคะ
สนธิ	- เรื่องอะไรอีค่อม
อัมพิกา	- ก็ไฉนเรื่องของเจ้ารถเสนหนะสิเจ้าคะ
สนธิ	- ทำไม ทำไม รถเสนมันทำไมรี
อัมพิกา	- (กระซิบ)ก็ไฉนรถเสนคนนี่หนะ มันคือลูกของนางเกายังไงละเพคะหม่อมแม่
สนธิ	-ห๊ะ! ลูกของนางเกาจริงหรือ นางเกา ที่เป็นศัตรูของเราหนะหรอ
อัมพิกา	- ก็ใช่สิเจ้าคะหม่อมแม่

- กรรมการกล่าวให้เริ่มตีอีกรอบ -

สนธิ	- ให้ตายสิข้าก็หลงเชียรมาชะตั้งนาน ทำไมเอ็งเพิ่งมาบอกข้าละ
อัมพิกา	- แหม ก็หม่อมแม่มัวแต่เชียรเอาๆ หนะสิเจ้าคะ จะให้หม่อมฉันทูลยังไง
สนธิ	- เชอะ จันกูก็จะไม่เชียรละ

กรรมการ - (ตีกะลอ) อันให้น้ำจมนแล้วครับ เตรียมตัว จะวางอันชนเดี๋ยวนี้อแล้ว (เอาไก่ เข้า
สังเวียน)

- พี่เลี้ยงไก่อ้นำไก่เข้าสังเวียน -

ร้องเพลงรายชาติรี

พอดีไก่พระกุมารทะยานตี	ขยิกขี้ข้าวซ้ายเป็นหลายแผล
ไก่ต่างแดนแล่นกลาทำท้อแท้	ลงล้มแผ่ซัดดินแทบสิ้นปราณ
พวกชาวเมืองสรวลเสเฮสนั่น	พระทรงธรรม์ตบหัตถ์อยู่ฉาดฉาน
เสด็จเข้าสวมสอตกอดกุมาร	พระภูบาลวอนว่าด้วยอาทร

- เสร็จจา -

- รถสิทธิ์ลงมาขึ้นชมรถเสน -

รถสิทธิ์	- แหม พระกุมาร ไก่ของท่านนี้เก่งจริงๆเลยนะ
รถเสน	- ขอบพระทัยพะยะค่ะ
รถสิทธิ์	- อ้าว ว่ายังไถ่ท่านราชทูต ไก่ของเจ้าตีแพะเช่นนี้ เจ้าจะว่าอย่างไร
ราชทูต	- หม่อมฉันไม่ต้องการอะไรแล้วพระเจ้าค่ะ ขอลากลับบ้านเมืองของข้าก่อนแล้วกัน พระเจ้าค่ะ

- พวกทูตพากันออกไป ชาวเมืองต่างทยอยกลับ -

- รถเสนขึ้นประทับแทนพระที่นั่ง -

ร้องเพลงขึ้นพลับพลา

เมื่อนั้น	องค์ท้าวรถสิทธิ์อดิศร
ขึ้นประทับแทนสุวรรณอันบรร	พระภูธรจึงมีพระวาจา

- พุด -

นี่แน่ะพ่อหนุ่มน้อยหน้าคมสัน	เป็นเผ่าพันธุ์ผู้ใดที่โหดหนา
เอื้ออำนาจช่วยชูกู้พารา	รอดเชิญไม่เป็นข้าพวกไพร่

เราขอบใจเจ้านักจักษุทดแทน ทั้งแก้วแหวนเพชรพรรณอันสดสี
อีกเงินทองเสื้อผ้าบรรดามี ให้สมที่ให้คุณอุณหุนเรา

ร้องเพลงอนงค์สุชาดาตัด

เมื่อนั้น รถเสนประนมกัมเกล้า
ทูลแถลงแจ้งความตามสำเนา แม่นางเกานงคราญเป็นมารดา
แม่มีพี่สาวสิบเอ็ดคน ต้องติดคุกทุกซัชนทั้งแม่ป้า
ตาบอดมีดมนทวนเวทนา จะหันหน้าพึ่งใครก็ไม่มี

ร้องเพลงร่ายนอก

พอเติบโตแม่ข้าได้อาศัย ลูกตีไก่เลี้ยงท้องสุดหมองศรี
ซึ่งจะทรงเมตตาโปรดปรานี ขอเพียงมีข้าวปลาพระราชทาน
สิบสองห่อพอเลี้ยงปากกับแม่ เพียงได้แก้หิวหายไม่อาสัญ
ปานฉะนี้มารดากับป้านั้น คงพากันโหยหาไม่ปราณี

- เจริจา -

รถสิทธิ์ - นี้อะไรนะพ่อรถเสน นีเจ้าเป็นลูกนางเกาหรอกรี้
รถเสน - พะยะคะเกล้ากระหม่อม เป็นลูกของแม่เกา พะยะคะ
รถสิทธิ์ - จันเอาอย่างจี้ เดี่ยวข้าหนะจะให้แก้วแหวนเงินทองแก่เจ้าชะเลย ดีไหม
รถเสน - เกล้ากระหม่อมไม่ต้องการพะยะคะ กระหม่อมต้องการเพียงแต่ข้าวปลาอาหาร 12
ห่อเท่านั้นแหละพระเจ้าคะ
รถสิทธิ์ - ได้สิพ่อรถเสน ถ้าเจ้าต้องการเพียงเท่านั้นก็ตามแต่เจ้าประสงค์ ข้าจะให้เสนา
อำมาตย์ จัดการให้เจ้าไป

ร้องเพลงรายชาตรี

จิงตรัสสั่งอำมาตย์เร่งจัดการ	ห่ออาหารโดยด่วนให้ถ้วนถี่
แต่ละห่อทั้งสิบสองล้านของดี	มอบให้กุมารนี้รับไปพลัน
สั่งเสร็จพระเสด็จลงจากอาสน์	ยุรยาตรเยื้องกรายผายผัน
จูงกรสนธิ์คู่ชีวัน	ฝูงก้านัลถันหน้าคลาไคล

- ปี่พาทย์ทำเพลงเข้าม่าน -

- รถเสน เสนาอำมาตย์ ถวายบังคม -
- ทำวรสถิตกับนางสนธิ์และนางก้านัลลงมาร้าเวทีล่าง -

จบฉากที่ 1

ฉากที่ 2 ดำหนักนางสนธิ์

สมมติเป็นเวลากลางวัน ห่างจากฉากที่ 3 ราว 2-3 วัน

- ปี่พาทย์ทำเพลงจรเข้ขวางคลอง -

เปิดม่าน

- นางสนธิ์นั่งอยู่บนเตียงนางอัมพิกาและนางก้านัลเฝ้าอยู่ -
- มีเครื่องพานพระศรีเครื่องเขียนและกลักราชสาส์น -

ร้องเพลงจรเข้ขวางคลอง

เมื่อนั้น	นวลนางสนธิ์ศรีใส
เฝ้าแต่เคืองชุนุ่นใจ	ทราวม้วยเร้าร้อนดังเพลิงกัลป์
ด้วยหมกมุ่นครุ่นคิดริษยา	จะใคร่ฆ่ารถเสนให้อาสัญ
ต้องหาช่องทางทางสังหารมัน	เลือกสรรอุบายให้แยบยล

-นางสนธิ์เรียกนางอัมพิกา-

ร้องเพลงร้ายนอก

ตรีพลางทางเรียกอัมพิกา
 เจริญบอกความตามนุสนธิ์

เรามีเรื่องชวนชั่งหมองมกล อับจนเดือดร้อนหฤทัย

(ทอด) ทำไฉนเราจะได้สังหาร รถเสนกุมารให้ตักชัย

- เจริญ -

สันธิ - เอ้อ กลุ้มใจจริงๆ เอ เออ นางค่อมไปไหนเนี่ย

- เดินทางางอัมพิกา แล้ว เรียกหา -

- นางค์่อมเต็นออกมา -

อัมพิกา - เพคะหม่อมแม่ มีอะไรให้ค่อมรับใช้หรือเจ้าคะ

สันธิ - เอ็งนี่นะ หายไปไหนมานานาค่อม

อัมพิกา - (กระซิบกระซาบทูล) หม่อมแม่เพคะ การนี้เป็นการใหญ่ เป็นเรื่องลับไม่ควร
ทำให้เอิกเกริกไปถึงหี 5 จริงไหมเพคะ

สันธิ - เออจริงสินะ (พูดกับนางกำนัล) นี่แน่ะจ๊ะ แม่เล็กๆ

นางก้านัล - เพคะ

สนธิ - ออกไปข้างนอกเสียก่อนไป, แล้วก็อย่าสละแนเข้ามาก่อนข้าเรียกละ

นางกำนัล - เพคะ

- นางกำนัลถวายบังคมแล้วคลานเข้าโรง -

ร้องเพลงร่ายนอก (ต่อ)

ทำนองเราจะได้สังหาร รถเสนกุมารให้ตักชัย

แม่น้ำมีชีวิตอยู่ตราบใด เราคงไม่มีสุขสักราตรี

ร้องเพลงเขมรกำปอ

บัดนั้น อัมพิกาบังคมก้มกราบ

กระซิบทุกอย่างเอาไว้ ตามที่จะประหารให้บรรลัย

พระแม่จางเสสสร้างเกลี้ยงประจวร ปวดป่วนนาภิมิทนได้

วอนขอต่อพระภวนาย สั่งให้รถเสนไปหา

แล้วจึงอธิบายลอบพิฆาต

เมื่อลูกสัตว์มรณา ความทุกข์ในวิญญานก็สิ้นไป

- เจริจา -

- สันธิ - อู๋ย นางค่อม หล่อนนี้ช่างตริช่างตรอง สมกับที่เป็นเพื่อนคู่คิด มิตรคู่ใจ ของฉันซะ
 จริงๆนางค่อม เดี่ยวเราจะเสแสร้งแกล้งทำเป็นปวดท้องตี๋โหม่นนางค่อม เราก็จะแสร้ง
 เพ็ดทูลให้พระองค์ทรงใช้ไ้รธเสน ไปหายามา ตี๋โหม่นนางค่อม
- อัมพิกา - หม่อมแม่ต้องเขียนสารด้วยนะเพคะ
- สันธิ - อะไรนะนางค่อม ต้องเขียนสารด้วยรี
- อัมพิกา - ต้องเขียนซิเพคะหม่อมแม่ หม่อมแม่ต้องเขียนสารศรีกำชับกำชาไปด้วยนะเพคะ
 -นางสันธิทำท่ารื้อค้นหาคกระดากกับปากกา
- สันธิ - เอ๊ะ!.....อ๊ะ กระดาก ปากกาก็ไม่มี
- อัมพิกา - อู๋ย....ไม่ต้องห่วงเพคะหม่อมแม่ แหม! เรื่องจิบจ้อยแค่นี้ ค่อมไหน เตรียมไว้ให้
 เรียบร้อยแล้วเพคะหม่อมแม่
- นางสันธิเข้าไปสวมกอดนางอัมพิกา -

ร้องเพลงร่ายนอก

ว่าพลางนางเขียนสารนศรี	ถึงเจ้าเมรีโฉมฉาย
เสร็จสิ้นสั่งความตามอุบาย	สมหมายซ่อนไว้ใต้ที่นอน

- เจริจา -

- สันธิ - (ส่งสารให้นางค่อม) เอ..... ยังขาดอะไรอีกโหม่นเนี้ย ค่อมเอ๊ย เอ้า เอ็งลองอ่านดูที่ว่า
 มันตริยัง
- อัมพิกา - เพคะ (รับสารมาอ่าน) อู๋ย ตี๋โหม่นอะไรเปรียบเลยเพคะหม่อมแม่เจ้าขา
 สะอาดสะอ้าน หม่อมแม่รีบเอาไปซ่อนไว้ใต้หมอนเลยนะเพคะ

ร้องเพลงแขกอะหวัง

บัดนั้น	อัมพิการู้ความตามอักษร
แจ้งในจ่านองค์บังอร	บทจรไปตามพระเสาวนีย์

- ปี่พาทย์ทำเพลงแขกอะหวัง -

- นางอัมพิกาถวายบังคม แล้วเข้าโรง -

ร้องเพลงหนีเสือ

เมื่อนั้น	นางแปลงปลื้มเปรมเกษมศรี
คิดอุบายสมถวิลยินดี	เอนองค์ลงบนที่ไสยา
แสร้งร้องโอดโอยโหยไห้	สาวใช้ต่างออกมาพร้อมหน้า
ตรงเข้านวดพื้นกัลยา	ไม่ทราบว่าเป็นกลของเทวี

- รณสิทธิ์ - เอ้า มึงจะไปตามหมอดำแยมาทำไมวะ เมียกูไม่ได้ออกลูก !
- หมอ - ไม่ใช่เจ้าค่ะ ที่จริงหม่อมฉันเป็นพยาบาลเจ้าค่ะ
- รณสิทธิ์ - อ้าว เป็นพยาบาลที่ดีดี๊ดี งั้นก็รีบตรวจดูอาการเมียข้าที
- หมอ - อู๊ย อาการแบบนี้ต้องตรวจภายในอย่างเดียวนะเจ้าค่ะ ถึงจะทราบสาเหตุ
- หมอตรวจดูอาการให้นางสนธิ-
- สนธิ - โอ๊ย ฝ่าบาท ไม่หายหรือพะคะ หมอยิ่งเข้ามาใกล้ก็ยิ่งปวดใหญ่พะคะ โอ๊ยๆ
ไล่ไปที่เถอะพะคะ
- รณสิทธิ์ - เอ๊ะ ยังไง พี่ไม่เข้าใจเลยละ (ถอนใจ) แล้วจะให้พี่ทำอะไรเล่า น้องสนธิ
- สนธิ - โรคนี้หม่อมฉันเคยเป็นพะคะ ถ้าจะทรงพระกรุณา หม่อมฉันก็จะทูลวิธีแก้ไข
แต่ทรงไล่หม่อไปเสียก่อนซิพะคะ
- รณสิทธิ์ - ถ้าเช่นนั้นก็ตามใจ ขุนนางพาหม่อกลับไปเสีย ขอบใจนะพ่อหมอ
- ขุนนางผู้ใหญ่และหม่อถวายบังคมเข้าโรง -
- รณสิทธิ์ - น้องบอกว่ามีวิธีแก้ แก้อย่างไร บอกพี่ซิ
- สนธิ - มันต้องใช้มะม่วงหาวมะนาวโห่มาทำเป็นน้ำกระษัยแล้วจะหายเป็นปลิดทิ้ง
เลยพะคะ
- รณสิทธิ์ - มันต้องใช้มะม่วงหาวมะนาวโห่ เลยหรือจ๊ะน้องสนธิว่าแต่ไอ้มะม่วงหาวมะนาวโห่
ที่น้องว่ามันอยู่ที่ไหนกันละ
- สนธิ - อยู่ในแวนแคว้นแดนคชบุรีที่ไกลโพ้นพะคะ
- รณสิทธิ์ - ถ้าอย่างนั้นพี่จะให้อีคอม ที่นั่งเตี้ยๆอยู่นั้น ไปนำมะม่วงหาวมะนาวโห่มาให้ให้น้อง
- สนธิ - ไม่ได้พะคะๆ ค่อมหนะ ต้องอยู่กับน้อง ถ้าเกิดน้องเป็นอะไรไปใครจะดูน้องละพะคะ
- รณสิทธิ์ - อ้าว แล้วมันพอจะมีทางไหนบ้างละ น้องลองว่ามาซิ พี่จะฟัง
- สนธิ - หม่อมฉันเห็นว่าผู้ที่จะขันอาสาไปยังคชบุรีได้ ก็มีแต่พระองค์เดียว
(หันไป ยิ้มแยมกับนางค่อม)
- รณสิทธิ์ - ใครรี น้องสนธิ
- สนธิ - พ่อรถเสนอย่างไรละพะคะ ให้พ่อรถเสนไปยังคชบุรี เอาผลมะม่วงหาวมะนาวโห่
จากนางเมรี แม้ว่าได้สมดังคิด หม่อมฉันก็จะมีชีวิตอยู่สืบสนองรองพระบาทต่อไป
- ขุนนางผู้ใหญ่กลับออกมาเฝ้า -
- รณสิทธิ์ - อย่างนั้นรี (พูดกับขุนนาง) นี่แน่ะ เสนา ท่านจงเร่งไปตามพ่อรถเสนมาที่นี่ เร็ว
- เสนา - พระเจ้าข้า
- เสนาถวายบังคมแล้วเข้าโรง -

ร้องเพลงกระบอกเงิน

เมื่อนั้น รถมเสนกุมารหาญกล้า
มาถึงตำหนักรัตนมาลี ลีลาขึ้นเฝ้าพระภูบาล
- รถมเสนขึ้นเฝ้าถวายบังคม -

- เจริจา -

- รถสิทธิ์ - รถมเสนลูกรักของพ่อ ตอนนี้อยู่พระมารดาเขาประชวร ต้องการที่จะเสวยมะม่วงหาว
มะนาวโห่ ลูกหนะอาสา ไปนำมาให้พ่อได้ไหมลูก
- รถเสน - ได้พะยะค่ะ ลูกขอรับอาสาไปนำมาให้พระบิดา ว่าแต่ ผลมะม่วงหาวมะนาวโห่มัน
มีอยู่ที่ไหนหรือพะยะค่ะ
- สันธิ - ขอบใจมากพ่อรถเสน ผลมะม่วงหาวมะนาวโห่ มันมีอยู่ที่เมืองคชบุรีไกลโพ้นนั้น
แหะลูก หนทางก็ลำบากลูกจะต้องบุกป่าฝ่าดง แสนกันดารมากนะลูก
- รถเสน - ได้พะยะค่ะ ถึงจะลำบากยากเข็ญเป็นตายอย่างไร ก็ขออาสาเพื่อทดแทนพระ
กรุณาที่ได้ทรงเมตตาชุบเลี้ยงมา ว่าแต่เมืองคชบุรีมันอยู่ที่ไหนหรือพะยะค่ะพระ
มารดา
- สันธิ - อู้ยย เมืองคชบุรีนะ อยู่ทางทิศบูรพาหนทางก็ลำบากไกลแสนไกลนะลูก ที่นั่นนาง
เมรีเป็นผู้ครองเมือง เดี่ยวแม่จะเขียนสาส์นเล่าเรื่องไปถึงเขาเมื่อเจ้าได้ของที่ต้องการ
แล้วจงรีบกลับมา อย่าได้รีรอเลยนะ
- รถสิทธิ์ - เจ้าคิดว่าจะไปคชบุรีเมื่อไร
- รถเสน - จะขอถวายบังคมลาไปเดี๋ยวนี้พะยะค่ะ
- รถสิทธิ์ - รถมเสนลูกเจ้าต้องการอะไรไปบ้างละลูกเดียว พ่อจะให้เขาจัดเตรียมให้ทุกอย่าง
- รถเสน - ลูกไม่ต้องการอะไรพะยะค่ะ เพียงแต่ฝากดูแลแม่กับป้า และขอม้าดีเพียงหนึ่งตัวก็
พอแล้วพะยะค่ะ
- รถสิทธิ์ - อู้ยย ม้าดีมีทั้งโรงนอกและโรงในลูกรถเสนไปเลือกได้ตามใจชอบได้เลยนะลูก แค
นั้นเองรีเดี๋ยวพ่อจะให้เสนาจัดหามาให้
- รถเสน - แต่ม้าต้นทั้งโรงนอกและโรงในได้เห็นมาหมดแล้ว ไม่มีม้าตัวใดถูกใจลูกเลย
พะยะค่ะ
- สันธิ - (พูดใส่จรีต) อู้ย ม้าต้นมีออกมากมาย เจ้าช่างพิโยกพิเกนเหลือเกิน ทูลกระหม่อม
เพคะ หม่อมฉันคิดว่า อาจจะเป็นกลอุบาย จะไม่ยอมไปเสียมากกว่า โอ้ยย ปวดอีก
แล้ว ทูลกระหม่อมแก้ว เมียคงตายแน่แล้ว ช่วยด้วยเพคะ

- รถเสน - มิได้พะย่ะค่ะ อันม้าต้นทั้งปวงล้วนรูปงามเหมาะแก่การขับขี่ในพระนคร แต่ข้าพระพุทธเจ้า เคยเห็นม้าดีอยู่นอกดลเมือง ถ้าทรงโปรด ข้าพระพุทธเจ้าก็จะขอไปจับม้าตัวนั้นมาเป็นพาหนะ พระเจ้าค่ะ
- รถสีห์ - อย่างนั้นหรือพี่ พอรรถเสน พ่อนุญาติ ไปจับเอาเถอะ อ้อ น้องสนธิจัดแจงเขียนสาส์นเสียขึ้นน้อง
- สนธิ - เขียนเสร็จแล้วพะยะ ขอบใจมากนะพอรรถเสนลูกรักของแม่ ถ้าเจ้าไปเจ้าจะต้องนำสาส์นนี้ไปให้กับนางเมรินางจะได้รู้เรื่องที่ข้าต้องการมะม่วงหาวมะนาวโห่
- รถเสน - พะยะค่ะ (คลานเข้าไปรับสาส์นกับสนธิ)

ร้องเพลงต้นเพลงฉิ่งขึ้นเดียว

- | | |
|-------------------------|------------------------|
| เมื่อนั้น | รถเสนแกลัวล้าปรึกษาหาญ |
| น้อมเกล้ากราบลาพระภูบาล | พระกุมารตรงไปท้ายธานี |
| - ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด - | |
| - รถเสนเข้าโรงปิดม่าน | |

จบฉากที่ 2

ฉากที่ 3 รถเสนจับม้า

- ปี่พาทย์ทำเพลงระบำม้า -
- ระบำม้าออก -
- รถเสนออกมารำเลือกม้า -
- ปี่พาทย์ทำเพลงเร็ว -

ร้องเพลงบรรเลง

- | | |
|--------------------------|-----------------------|
| เมื่อนั้น | รถเสนเพราเพริศเฉิดฉาย |
| จับได้พระยาพาชี | แสนยินดีควบไปในพนาลัย |
| - ปี่พาทย์ทำเพลงม้าโยก - | |
| - ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด - | |

จบฉากที่ 3

4.2.2 เพลงบรรเลงและเพลงขับร้อง

เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงละคร เรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ มีการใช้ทั้งเพลงร้องและเพลงหน้าพาทย์ประกอบการแสดง ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษาตามลำดับการแสดงต่อไปนี้

1. เพลงวา เป็นเพลงหน้าพาทย์ใช้บรรเลงก่อนการแสดงโขน ละคร เรียกว่า “วาลงโรง” ในสมัยรัชกาลที่ 2 ใช้เพลงวาลงโรงเป็นเพลงสุดท้ายของเพลงโหมโรงเถา ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเพลงโหมโรงเสภาใหม่โดยเฉพาะเพลงวา จะใช้ทำนองตอนท้ายก่อนจบมาบรรเลงต่อจากเพลงอัตราจังหวะสามชั้น

2. เพลงแปดบท สันนิษฐานว่าเพลงแปดบทเถาเดิมเรียกว่าเพลงยิกินแปดบทหรือลิเกแปดบทปรากฏตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาต่อมาจึงเรียกสั้นๆว่า เพลงแปดบท เพลงนี้สันนิษฐานว่าครูเพลงซึ่งอยู่ในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้เป็นผู้นำเพลงแปดบทนี้มาประพันธ์ใหม่ขยายขึ้นจากเพลงอัตราสองชั้นเป็นเพลงอัตราสามชั้นและต่อมาได้มีครูดนตรีนำมาดัดลงเป็นชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถาจึงเรียกว่าเพลงแปดบทเถา

3. เพลงร่ายนอก เป็นเพลงร่ายทำนองหนึ่ง ใช้ประกอบการแสดงละครนอก ใช้บรรยายเรื่องในช่วงต่อระหว่างการร้องพรรณนาอารมณ์ของตัวละคร

4. เพลงฝรั่งควง เป็นเพลงที่มีท่วงทำนองที่กระชับ ให้อารมณ์คึกคัก หัวเราะสนุกสนาน แสดงถึงความกล้าหาญ ไม่หวั่นต่อศัตรู

5. เพลงระบำชนไก่ เป็นการละเล่นที่อยู่กับคนไทยมาช้านานตั้งแต่สมัยโบราณเป็นการละเล่นที่มีความสนุกสนานหรือบางที่อาจจะมีการเดิมพันแพ้ ชนะ จึงเป็นแรงบันดาลใจให้คณะครูอาจารย์ภาควิชานาฏศิลป์ไทยวิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมาและวิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุงได้คิดประดิษฐ์ “ระบำชนไก่” ขึ้นมาโดยนำการเล่น ตีไก่ หรือชนไก่ มาจัดทำเป็นการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์ไทย โดยเพิ่มความสนุกสนานโดยมีการเชียร์เพื่อให้ได้อารมณ์มากขึ้น

6. เพลงชาตรีตลุง เป็นเพลงประเภทหน้าทับพิเศษ ใช้โทนชาตรีกำกับหน้าทับจังหวะตามแบบของวงปี่พาทย์ชาตรี เพลงนี้ใช้สำหรับละครชาตรีและละครประเภทอื่นๆ

7. เพลงร่ายชาตรี เป็นเพลงที่ถูกประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาใหม่เพื่อใช้ในละครเรื่องรถเสนของกรมศิลปกร เป็นเพลงร้องประเภทที่ไม่มีดนตรีรับ มีเพียงหน้าทับโทนชาตรีประกอบ ตรงกับคุณสมบัติของเพลงในกลุ่มเพลงโทนอันเป็นเพลงร้องละครชาตรีแบบดั้งเดิม รูปแบบการดำเนินทำนองร่ายชาตรีแต่ละเพลงจะมีเอกลักษณ์ในตัวเอง

8. เพลงขึ้นพลับพลา เป็นเพลงอัตราจังหวะ 2 ชั้น หน้าทับปรบไก่ ใช้เพลงบรรเลงและขับร้องประกอบการแสดงโขน ละคร

9. เพลงอนงค์สัซาดา โบราณเรียกว่าเพลงจันทน์โหล่งหรือเพลงจันทน์สัซาดาอัครา สองชั้นของเกาประเภทหน้าทับ สองไม้ มีสองท่อน มีมาแต่สมัยอยุธยานิยมใช้บรรเลงในการแสดง โขนละคร และยังมีอีกชื่อเพลงนี้เรียกว่าอนงค์สัซาดาตัด

10. เพลงจระเข้ขวางคลอง เป็นเพลงอัครา 2 ชั้น แสดงความรู้สึกเหงา ไม่สมหวัง วังเวงใจ

11. เพลงเขมรกำปอ เป็นเพลงที่ใช้ดำเนินเรื่องสำหรับนางตลาดในอารมณ์เยาะเย้ย

12. เพลงแขกอะหวัง เดิมเป็นเพลงอัคราชั้นเดียวหน้าทับปรบไก่มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะใช้บรรเลงและขับร้องประกอบการแสดงต่อมาक्रमุนตรี ตราโมทได้แต่งขยายเป็น 2 ชั้นและ 3 ชั้น จนครบเป็นเพลงเถาเมื่อปี 2475

13. เพลงหนีเสือ เป็นเพลงที่ใช้สอนเรื่องสุขภาพ

14. เพลงเขมรทุบมะพร้าว หรือสาวสุดสวย เป็นเพลงไทยเดิมประเภทเพลงเถา (อัคราจังหวะ 3 ชั้น 2 ชั้น และชั้นเดียว บรรเลงตามลำดับ) ครูสุวิทย์ บวรวัฒนาเป็นผู้แต่ง โดยแต่งขยาย (เป็น 3 ชั้น) และย่อ (เหลือชั้นเดียว) จากเพลงไทยเดิมเก่าสำเนียงเขมร ชื่อเพลง "เขมรทุบมะพร้าว" อัคราจังหวะ 2 ชั้น (จังหวะปานกลาง)

15. เพลงกระบอกเงิน เพลงกระบอกเงิน ให้ความหมาย คือ ว่องไว รวดเร็ว กระซิบ อวยพร สดุดี

16. เพลงต้นเพลงฉิ่ง เป็นอัคราสองชั้นของเดิมใช้บรรเลงเป็นเพลงแรกในเพลงฉิ่ง เรื่องพระฉันทเข้า จึงมีชื่อเรียกว่าต้นเพลงฉิ่งนอกจากนี้ยังใช้ขับร้องประกอบโขนละครและยังใช้เป็น เพลงฝึกหัดขับร้องอีกด้วยภายหลังจึงมีผู้ขยายขึ้นเป็นอัคราจังหวะสามชั้น

17. เพลงเชิด เป็นเพลงหน้าพาทย์ใช้ในการแสดงโขน ละคร ประกอบการเดินทาง อย่างรวดเร็วและไม่เป็นพิธีการของทุกตัวละคร

18. เพลง ระเบ้าม้า เป็นกล่าวถึง รถเสนญกนางยักษ์แปลงแกล้งใช้ให้ถือสารไปยัง คชบุรีเมืองยักษ์ ก่อนออกเดินทางรถเสนไปคัดเลือกจับม้าที่ดีที่สุด เพื่อใช้เป็นพาหนะในการเดินทาง

19. เพลงเร็ว เป็นเพลงหน้าพาทย์ประกอบกิริยา ไป-มา ของตัวละคร เรียก “เพลง เร็ว” มีอัคราจังหวะชั้นเดียว นอกจากใช้ประกอบการแสดงโขน ละคร แล้วยังนิยมไปบรรเลงต่อทำรำ หรือระบำมักเรียกว่า เพลงช้า เพลงเร็ว ในทางนาฏศิลป์ใช้เพลงเร็วนี้เป็นเพลงประกอบทำรำ ที่เริ่ม ฝึกหัดหน้าทับกำกับจังหวะว่า “ตึบ ทิง ทิง...ตึบ ทิง ทิง”

20. เพลงบรรทัด เป็นเพลงทำนองสั้นๆมีสองท่อน ท่อนละสองจังหวะหน้าทับปรบไก่ สมมุติฐานเดิมของเพลงบรรทัดนั้นเป็นเพลงประเภทเพลงสองไม้เพลงเร็วเป็นเพลงประเภทสองไม้แต่ ถ้าจะนับจังหวะด้วยหน้าทับปรบไก่ก็ได้มักจะทำคู่กับเพลงต้นบรรทัด ดังนั้นเพลงบรรทัดจึงเป็นบท เพลงที่มีโอกาสในการใช้ต่างกรรมต่างวาระคือหนึ่งใช้หน้าทับปรบไก่บรรเลงประกอบก็จะเป็นลักษณะ

บรรเลงในรูปแบบเพลงเถาซึ่งนิยมใช้กันสองใช้หน้าทับสองไม้เพลงช้าบรรเลงประกอบก็จะเป็นลักษณะใช้สำหรับประกอบการขับร้องในการแสดงโขนละครและประกอบการขับร้องในการอำนวยการอวยพร สามใช้หน้าทับสองไม้เพลงเร็วประกอบก็จะเป็นลักษณะในการใช้ประกอบทำรำเพลงเร็วสำหรับประกอบการแสดงระบำรำฟ้อนต่างๆรวมทั้งบรรเลงอยู่ในเพลงเรื่องทั้งเพลงประเภทช้าและประเภทเพลงเรื่องนางหงส์

21. เพลงม้ายอก ปี พ.ศ. 2500 กรมศิลปากรได้จัดการแสดงละครเรื่องรถเสน ให้ประชาชนชม จึงได้ปรับปรุงทำรำและทำนองเพลงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมอบให้นายมนตรี ตราโมท ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยของกรมศิลปากรเป็นผู้ปรับปรุงทำนองเพลง

4.2.3 เครื่องดนตรีประกอบการแสดง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วงดนตรีปี่พาทย์เครื่องห้า และปี่พาทย์ชาตรี มาบรรเลงประกอบการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ซึ่งการเลือกใช้วงดนตรีประกอบในแต่ละโอกาสนั้นจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานที่ สถานการณ์ และบุคลากร



ภาพที่ 28 วงปี่พาทย์เครื่องห้า

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

วงปี่พาทย์เครื่องห้า ประกอบไปด้วย ระนาดเอก ระนาดทุ้ม กลองทัด กลองแขก ตะโพน ข้องวงใหญ่ ขลุ่ยเพียงออ ซออู้ และฉิ่ง ดังต่อไปนี้

1.ระนาดเอก

ระนาดเอก เป็นเครื่องตีที่วิวัฒนาการมาจากกรับ โดยประดิษฐ์ไม้กรับให้มีขนาดลดหลั่นกันเจาะรูร้อยเชือกแล้วนำไปแขวนบนรางไม้ เพื่อช่วยอุ้มเสียงให้เกิดความไพเราะ ระนาดรางหนึ่งจะมี 21 ลูก คำว่า “ระนาด” เป็นคำไทย แผลงมาจากคำว่า “ราด” หมายถึง การวางเรียงแผ่ออกไปนับเป็น เครื่องดนตรีที่สำคัญของวงปี่พาทย์ไทย ระนาด (สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์, 2537 :29)

ระนาดเอกทำหน้าที่แปลถูกฆ้องให้เป็นทำนองเต็ม มีกลเม็ดสลับซับซ้อน เช่น เก็บ สะบัด ขยี้ ฯลฯ ผู้เล่นจะต้องมีความสามารถ มีความชำนาญ เพราะระนาดเอกมีเสียงเด่น และเป็นเสียงนำในวงปี่พาทย์



ภาพที่ 29 ระนาดเอก

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

2. ระนาดทุ้ม

ระนาดทุ้ม เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเลียนแบบระนาดเอก แต่ให้มีเสียงที่ทุ้มต่ำและประดิษฐ์วิธีการบรรเลงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากระนาดเอก คือ ให้มีลีลาโลดโผน สนุกสนาน สอดคล้อง หยอกล้อ กับระนาดเอก



ภาพที่ 30 ระนาดทุ้ม

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

3. กลองทัด

กลองทัด เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบจังหวะ ทุ้มด้วยหนังทั้งสองหน้า ส่วนที่เป็นรูปทรงของกลองที่เรียกว่า “หุ่น” ส่วนที่ใช้เป็นที่สำหรับเร่งเสียงให้ดังเรียกว่า “หมุด” หมุดจะ

ทำด้วยไม้หรือกระดุก กลองทัดที่ใช้ในบรรเลงร่วมในวงดนตรีไทยมีอยู่เพียงใบเดียว ต่อมาได้มีการนำกลองทัดมาเพิ่มในการบรรเลงร่วมวงจากใบเดียวเป็น 2 ใบ โดยมีชื่อเรียกต่างกันว่า “ตัวผู้” และ “ตัวเมีย” ตัวผู้จะมีเสียงสูง เมื่อตีจะมีเสียงดัง “ตูม” และตัวเมียจะมีเสียงต่ำเสียงดัง “ด้อม” เวลาบรรเลงนักดนตรีจะต้องติด “ขี้กลอง” เพื่อที่จะให้เสียงกลองมีความนุ่มนวลน่าฟังยิ่งขึ้น ตัวกลองจะตั้งตะแคง ขอบที่หมอน และมีขาหยั่งสอดติดเป็นตัวยึดกับทุกกลองที่อยู่ติดกับหุ่นตรงกลาง โดยให้หน้ากลองอีกข้างหนึ่งตะแคงมาทางผู้ตี ไม่ตีจะมี 2 อัน (สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์, 2537 : 41)



ภาพที่ 31 กลองทัด

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

4. กลองแขก

เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีที่มีรูปร่างยาวเป็นรูปทรงกระบอก ขึ้นหนังสองข้างด้วยหนังลูกวัวหรือหนังแพะ. หน้าใหญ่ กว้างประมาณ 20 ซม. เรียกว่า หน้ารุ่มหรือ “หน้ามัด” ส่วนหน้าเล็กกว้างประมาณ 15 ซม. เรียกว่า หน้าต่านหรือ “หน้าตาด” ตัวกลองหรือหุ่นกลองด้วยหนังเส้นเล็ก



ภาพที่ 32 กลองแขก

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

5. ตะโพน

ตะโพน เป็นกลองสองหน้า หน้าหนึ่งใหญ่ และอีกหน้าหนึ่งเล็ก หน้าใหญ่เรียกว่า หน้า “เท่ง” หน้าเล็กเรียกว่า “หน้ามัด” ใช้ตีกำกับจังหวะหน้าทับต่างๆ ของเพลงไทยในวงปี่พาทย์ ตะโพนสามารถตีได้ถึง 12 เสียง เช่น เท่ง เทิด เกอะ ะ พึง ปะ เพร้ง ตู้บ ตึง ติด ผรีด และเพร็ด ตะโพนด้วยบริเวณที่เป็นป่องส่วนกลางของหุ่นตะโพนจะใช้หนังร้อยเป็นรูปลายต่างๆ ตามความชำนาญของผู้ขึ้นกลองซึ่งเรียกว่า “รืดอก” (สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์, 2537 : 41)



ภาพที่ 33 ตะโพน

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

6. ฆ้องวงใหญ่

เป็นเครื่องดนตรีที่มีวิวัฒนาการมาจาก ฆ้องเดี่ยว ฆ้องคู่ และฆ้องราว ฆ้องชนิดนี้มีลักษณะเป็นวง เปิดช่องว่างทางด้านหลังเล็กน้อยสำหรับเป็นทางออกของคนตี ผูกผูกฆ้องเรียงลำดับจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง จำนวน 16 เสียง ฆ้องวงใหญ่นี้ (สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์, 2537 : 35) ฆ้องวงใหญ่ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักอันเป็นทำนองเพลงที่แท้จริงของวงดุริยางค์ไทย เรียกว่า “ลูกพ้อง” หมายถึงทำนองพื้นฐานซึ่งเครื่องตีชนิดอื่นจะแปลทำนองลูกพ้องไปตามแนวทาง ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด



ภาพที่ 34 ช้องวงใหญ่

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

7. ขลุ่ยเพียงออ

เป็นเครื่องดนตรีที่ไม่มีลิ้น ทำจากไม้รวกปล้องยาว ๆ ด้านหน้าเจาะรูเรียงกัน สำหรับปิดเปิดเพื่อเปลี่ยนเสียง ตรงที่เป่าไม่มีลิ้นแต่มีดาก ซึ่งทำด้วยไม้อุตเหลาเป็นท่อนกลมๆยาวประมาณ 2 นิ้วสอดลงไปอุดที่ปากของขลุ่ยแล้วบากด้านหนึ่งของดากเป็นช่องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ เราเรียกว่า ปากนกแก้วเพื่อให้ลมส่วนหนึ่ง ผ่านเข้าออกทำให้เกิดเสียงขลุ่ยลมอีกส่วนจะวิ่งเข้าไปปลายขลุ่ย ประกอบกับ นิ้วที่ปิดเปิดบังคับเสียงเกิดเป็นเสียงสูงต่ำตามต้องการไต่ปากนกแก้วลงมา เจาะ 1 รู เรียกว่ารูนิ้วค้ำ เวลาเป่าต้องใช้หัวแม่มือค้ำปิดเปิดที่รูนี้ บาง เลาด้านขวาเจาะเป็นรูเยื่อปลายเลา ขลุ่ยมีรู 4 รู เจาะตรงกันข้ามแต่เหลื่อมกันเล็กน้อย ใช้สำหรับร้อยเชือกแขวนเก็บหรือคล้องมือจึงเรียกว่า ร้อยเชือกกรวมขลุ่ยเลาหนึ่ง มี 14 รูด้วยกัน



ภาพที่ 35 ขลุ่ยเพียงออ

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

8. ซอฮู้

ซอฮู้เป็นซอประเภทเครื่องสี่ มี 2 สายเช่นเดียวกับซอด้วง วิธีการบรรเลงโดยทั่วไปก็เป็นแบบเดียวกับซอด้วง คือ ทำนอง ทำจับซอ ทำจับคันชัก การใช้นิ้ว การไกวคันชัก คันชักออก คันชักเข้า คันชักสะบัด คันชักหนึ่ง สอง สี แปร ฯลฯ เป็นแบบเดียวกับซอด้วงทั้งสิ้น แต่ต้องนำมาเขียนแยกออก จากกันก็เพราะถึงวิธีการโดยทั่วไปจะละม้ายคล้ายคลึงกันก็ตาม แต่หลักการโดยเฉพาะของมันย่อมแตกต่างกันไม่ใช่น้อย ทั้งนี้เพราะซอฮู้เป็นซอเสียงทุ้ม มีหน้าที่บรรเลงชุด ล้อ ต่อ เหลื่อม ล้อ หลอกหน่วง ล้ำหน้า ฯลฯ คลุกเคล้าไปกับซอด้วง พุดง่าย ๆ ก็ว่าซอด้วงเป็นซอเย็นหรือเป็นพระเอก ประจำวงแต่ซอฮู้นี้เท่ากับเป็นตัวตลกคลุกคลีไปกับซอด้วงทำให้การบรรเลงสนุกสนานน่าฟัง (อุทิศ นาคสวัสดิ์, 2525 : 1)



ภาพที่ 36 ซอฮู้

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

9. ฉิ่ง

ฉิ่ง ทำด้วยโลหะหล่อหนา รูปร่างคล้ายถ้วยชาไม่มีขอบกั้น สำหรับหนึ่งจะมี 2 ฝา เจาะรูสำหรับร้อยเชือกเป็นเครื่องกำกับจังหวะเพลงไทย รวมทั้งเพลงร้องและเพลงบรรเลงของวงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย และวงมโหรี เวลาตีเสียงดัง ฉิ่ง ฉับ (สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์, 2537 : 31)



ภาพที่ 37 ฉิ่ง

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

10. ปีนอก

ปีนอกเป็นปี่ที่มีเสียงสูงสุดในบรรดาเครื่องเป่าตระกูลปี่ใน ลักษณะมีขนาดเล็กและเสียงแหลม มีความยาวประมาณ 31 เซนติเมตร มีความกว้างประมาณ 3.5 เซนติเมตร มีลักษณะบานหัวบานท้าย เช่นเดียวกับปี่ใน บริเวณเลาปี่ที่ป่องเจาะรู 6 รู ปีนอกใช้เล่นในวงปี่พาทย์ไม้แข็งและวงปี่พาทย์ชาตรี



ภาพที่ 38 ปีนอก

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

11. โทนชาตรี

ตัวโทนทำด้วยไม้ขนุน ไม้สัก หรือ ไม้กะท้อนมีขนาดปากกว้าง 17 ซม ยาวประมาณ 34 ซม มีสายโยงแรงเสียงใช้หนังเรียด ตีด้วยมือข้างหนึ่ง ส่วนอีกมือหนึ่งคอยปิดเปิด ปลายหางที่เป็นปาก ลำโพง ช่วยให้เกิดเสียงต่างๆ ใช้สำหรับ บรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรี และหนังตะลุง และตีประกอบจังหวะในวงปี่พาทย์ หรือวงเครื่องสาย หรือวงมโหรีที่เล่นเพลงภาษาเขมร หรือ ตะลุง



ภาพที่ 39 โทนชาตรี

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

12. กลองชาตรี

กลองชาตรี เป็นกลองสองหน้า มีรูปร่างเหมือนกลองทัดทุกอย่างแต่ขนาดย่อส่วนเปรียบเหมือนแม่กับลูก กลองชาตรีเป็นลูก มีเส้นผ่านศูนย์กลางยาวประมาณ 20 ซม. และสูง 24 ซม. ใช้เป็นคู่เช่นเดียวกัน ใช้ทำหน้าที่ปัดในวงปี่พาทย์เครื่องห้า หรือวงปี่พาทย์ชาตรี ประกอบการแสดงละครโนรา ใช้เล่นคู่กับโทนชาตรี



ภาพที่ 40 กลองชาตรี

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

13. ฆ้องคู่

เป็นฆ้องที่มี 2 ใบมีขนาดเล็ก เสียงต่ำใบหนึ่ง เสียงสูงใบหนึ่ง ใช้ตีกำกับจังหวะ ชุดหนึ่งมีสองลูก ลูกใหญ่ให้เสียงต่ำ ลูกเล็กให้เสียงสูง ไม้ตีทำด้วย แผ่นหนังวัว หรือ ใบหนังควายตัดเป็นวงกลม เจาะรูตรงกลางใส่ก้านไม้ ใช้บรรเลงในการเซ็ดหนังตะลุงและละครโนราชาตรี ชุดหนึ่งมี 2 ลูก ที่ได้เรียกว่า โหม่ง



ภาพที่ 41 ฆ้องคู่

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

14.กรับ

กรับเป็นเครื่องดนตรีประเภทตี (เคาะ) ทำหน้าที่กำกับจังหวะ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียง ควบคุมความซ้ำเร็วของท่วงทำนอง โดยตีพร้อมกับจังหวะ "ฉับ" ของฉิ่ง



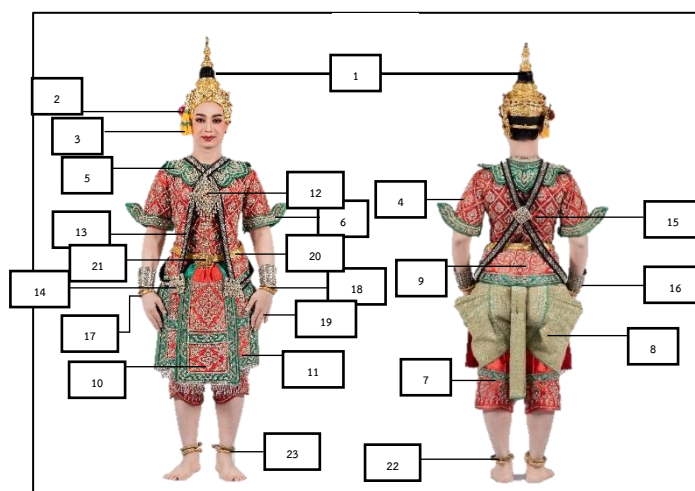
ภาพที่ 42 กรับ

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

4.2.4 เครื่องแต่งกาย

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเครื่องแต่งกายของตัวละคร ประกอบการแสดงละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ได้พบว่าเครื่องแต่งกายตัวละคร มีดังนี้ รถสิทธิ์ รถเสน สนธิ อัมพิกา นางกำนัล การแต่งกายแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ศิราภรณ์ พัสตราภรณ์ และถนิมพิมพาภรณ์ โดยคณะผู้วิจัยสามารถจำแนกส่วนต่าง ๆ ของเครื่องแต่งกายได้ดังนี้

1. รถมเสน

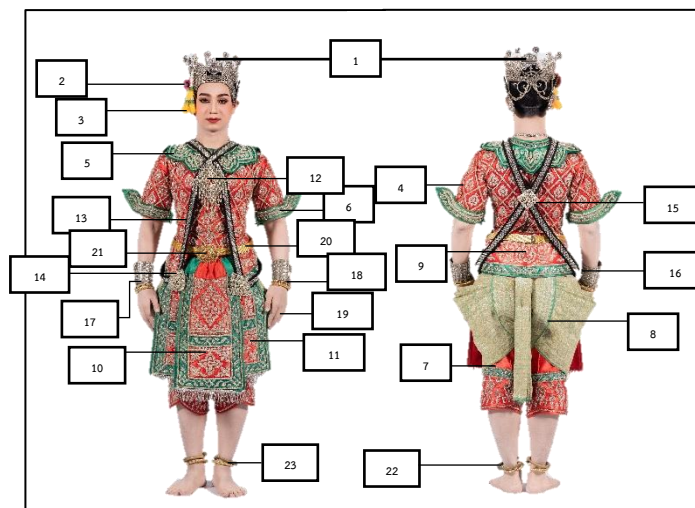


ภาพที่ 43 การแต่งกายรถเสน (ฉากจับม้า)

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

- | | | |
|-------------------------|----------------------------|--------------------|
| 1. เทริดพระ | 9. รัตสะเวยสีแดงขลิบเขียว | 17. แหวนรอบ |
| 2. อุบะ | 10. ห้อยหน้าสีแดงขลิบเขียว | 18. ปะวะหล่ำ |
| 3. ดอกไม้ทัด | 11. ห้อยข้างสีแดงขลิบเขียว | 19. อัมรงค์ |
| 4. ฉลององค์แขนสั้นสีแดง | 12. ทับทรวง | 20. ปั้นเหน่ง |
| 5. กรองคอสีเขียว | 13. สังวาล | 21. เข็มขัด |
| 6. พาหุรัดสีเขียว | 14. ตาบทิศ | 22. กำไลเท้า |
| 7. สนับเพลาสีแดง | 15. ตาบหลัง | 23. แหวนรอบข้อเท้า |
| 8. ผ้านุ่งสีเขียว | 16. กำไลแขน | |

2. รถมเสน

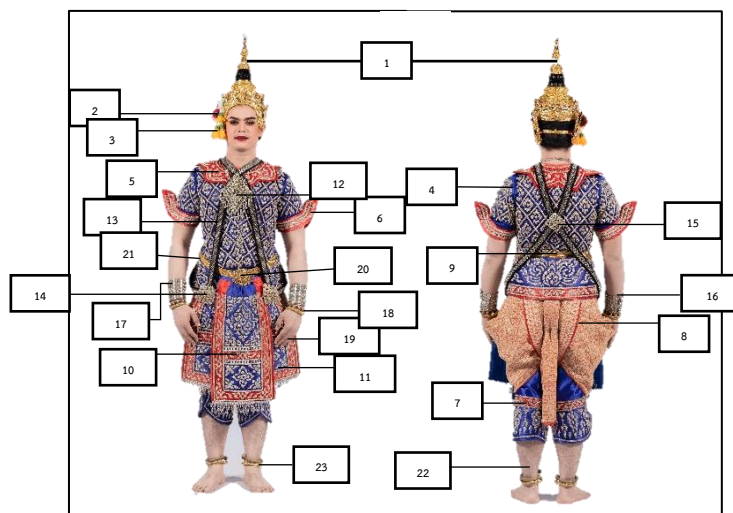


ภาพที่ 44 การแต่งกายรถเสน (ฉากสนามชนไก่ - อุปายนางสันธิ)

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

- | | | |
|-------------------------|----------------------------|--------------------|
| 1. เทริดพระ | 9. รัตสะเวยสีแดงขลิบเขียว | 17. แหวนรอบ |
| 2. อุบะ | 10. ห้อยหน้าสีแดงขลิบเขียว | 18. ปะวะหล่ำ |
| 3. ดอกไม้ทัด | 11. ห้อยข้างสีแดงขลิบเขียว | 19. อัมรงค์ |
| 4. ฉลององค์แขนสั้นสีแดง | 12. ทับทรวง | 20. ปั้นเหน่ง |
| 5. กรองคอสีเขียว | 13. สังวาล | 21. เข็มขัด |
| 6. พาหุรัดสีเขียว | 14. ตาบทิศ | 22. กำไลเท้า |
| 7. สนับเพลาสีแดง | 15. ตาบหลัง | 23. แหวนรอบข้อเท้า |
| 8. ผ้านุ่งสีเขียว | 16. กำไลแขน | |

3. รถมลิต

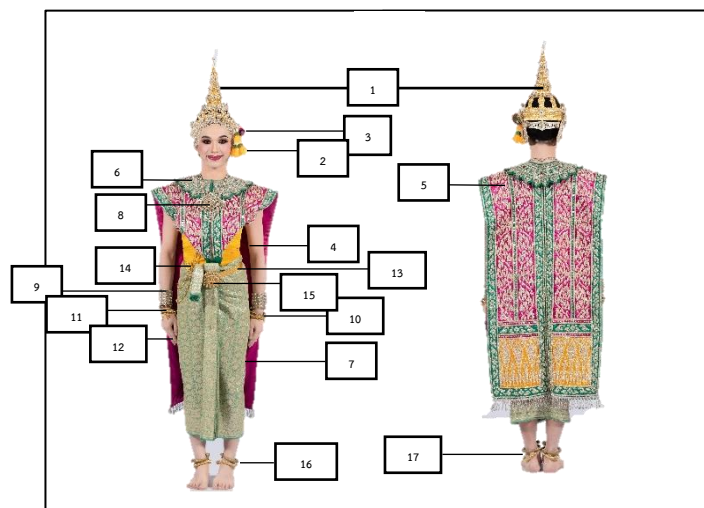


ภาพที่ 45 การแต่งกายรถมลิต

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

- | | | |
|-----------------------------|--------------------------------|--------------------|
| 1. เทร็ดพระ | 9. รัตสะเอนสีน้ำเงินขลิบแดง | 17. แหวนรอบ |
| 2. อุปะ | 10. ห้อยหน้าสีน้ำเงินขลิบแดง | 18. ปะวะหล่ำ |
| 3. ดอกไม้ทัด | 11. ห้อยข้างสีสีน้ำเงินขลิบแดง | 19. อัมรงค์ |
| 4. ฉลององค์แขนสั้นสีน้ำเงิน | 12. ทับทรวง | 20. ปั้นเหน่ง |
| 5. กรองคอสีแดง | 13. สังวาล | 21. เข็มขัด |
| 6. พาหุรัดสีแดง | 14. ตาบทิศ | 22. กำไลเท้า |
| 7. สนับเพลาสีน้ำเงิน | 15. ตาบหลัง | 23. แหวนรอบข้อเท้า |
| 8. ผ้าถุงสีแดง | 16. กำไลแขน | |

4. สันธิ

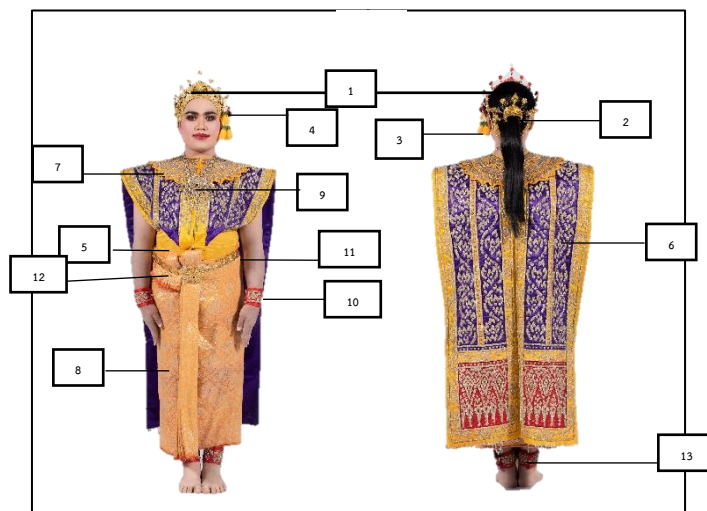


ภาพที่ 46 การแต่งกายสันธิ

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

- | | |
|-----------------------------|--------------------|
| 1. เทริดนาง | 10. ปะวะหล่ำ |
| 2. อุบะ | 11. แหวนรอบ |
| 3. ดอกไม้ทัด | 12. ชำมรงค์ |
| 4. เสื้อในนาง | 13. เข็มขัด |
| 5. ห่มนางสีบานเย็นขลิบเขียว | 14. สะอั้ง |
| 6. นวมนางสีเขียว | 15. ปั้นเหน่ง |
| 7. ผ้านุ่งสีเขียว | 16. กำไลเท้า |
| 8. จั๊นาง | 17. แหวนรอบข้อเท้า |
| 9. กำไลแผง | |

5. อัมพิกา (ค่อม)

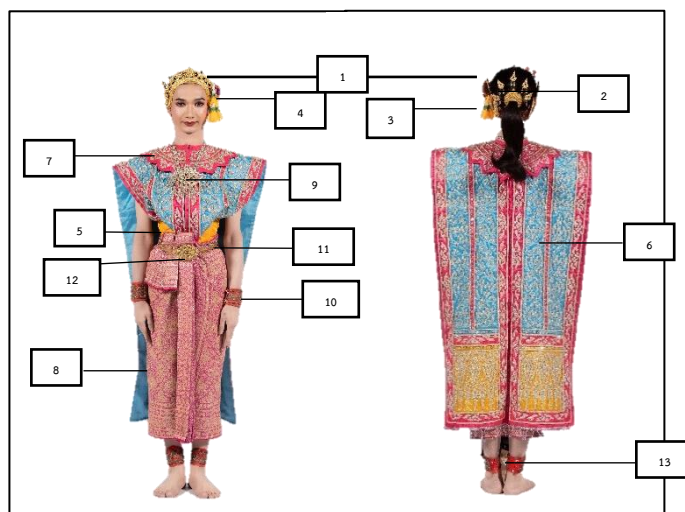


ภาพที่ 47 การแต่งกายอัมพิกา

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

- | | |
|---------------------------|-----------------|
| 1. กระบังหน้า | 10. ข้อมือผ้า |
| 2. ท้ายซ่อง | 11. เข็มขัด |
| 3. อุปะ | 12. ปิ่นหนึ่ง |
| 4. ดอกไม้ทัด | 13. ข้อมเท้าผ้า |
| 5. เสื้อในนาง | |
| 6. ห่มนางสีม่วงขลิบเหลือง | |
| 7. นวมนางสีเหลือง | |
| 8. ผ้าถุงสีเหลือง | |
| 9. จี๋นาง | |

6. นางกำนัล

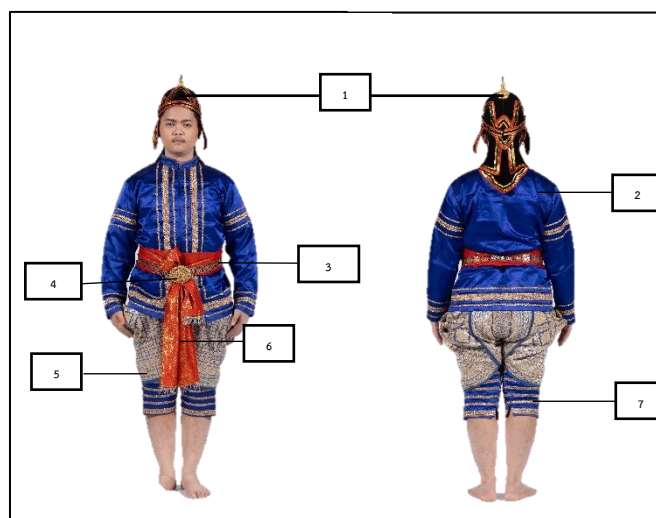


ภาพที่ 48 การแต่งกายนางกำนัล

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

- | | |
|------------------------|-----------------|
| 1. กระบังหน้า | 10. ข้อมือผ้า |
| 2. ท้ายซ่อง | 11. เข็มขัด |
| 3. อูบะ | 12. ปิ่นเหน่ง |
| 4. ดอกไม้ทัด | 13. ข้อมเท้าผ้า |
| 5. เสื่อในนาง | |
| 6. ห่มนางสีฟ้าขลิบชมพู | |
| 7. นวมนางสีชมพู | |
| 8. ผ้านุ่งสีชมพู | |
| 9. จี๋นาง | |

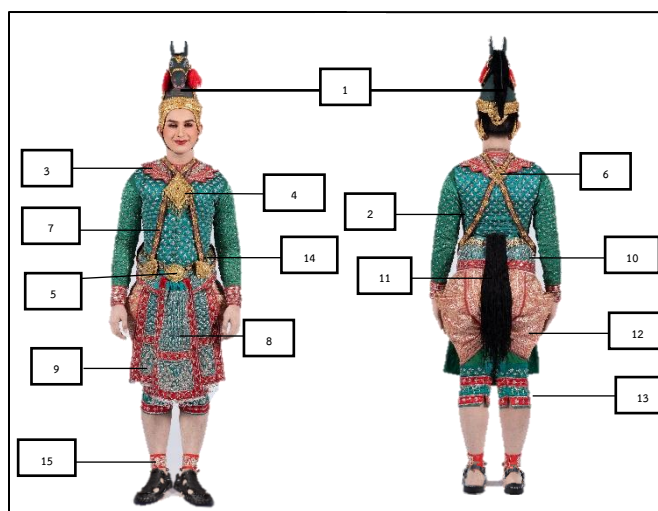
7. อำมาตย์



ภาพที่ 49 การแต่งกายอำมาตย์
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

1. หมวก
2. เส้นผมยาว
3. เข็มขัด
4. หัวเข็มขัด
5. สายน้ำเงิน
6. ผ้าคาดเอว
7. สนับเพลาสายน้ำเงิน

8. ม้าเอก (ม้าสีเกลียว)



ภาพที่ 50 การแต่งกายม้าเอก (ม้าสีเกลียว)

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

- | | |
|-----------------------------|-----------------------------|
| 1. ศีรษะม้า (สีเกลียว) | 9. ห้อยข้างสีเขียวยลิบแดง |
| 2. ฉลององค์แขนสั้นสีน้ำเงิน | 10. รัตสะเอาจสีเขียวยลิบแดง |
| 3. กรองคอสีแดง | 11. หางม้า |
| 4. ทับทรวง | 12. ผ้าถุงสีแดง |
| 5. ปั้นเหน่ง | 13. สนับเพลาสีเขียว |
| 6. ตาบหลัง | 14. เข็มขัด |
| 7. ตาบทิศ | 15. ข้อเท้าผ้า |
| 8. ห้อยหน้าสีเขียวยลิบแดง | |

9. ม้า (ระบำม้า)

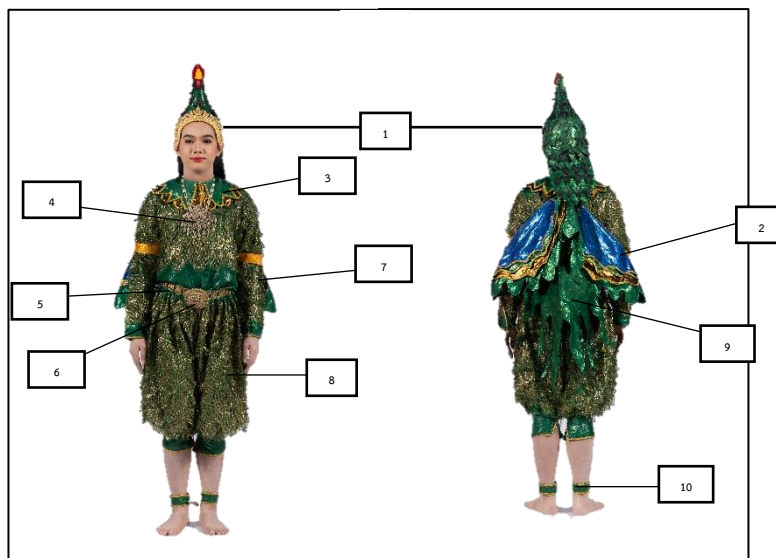


ภาพที่ 51 การแต่งกายม้า (ระบำม้า)

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

1. ศีรษะม้า
2. กรองคอ
3. เสื้อแขนยาวสีน้ำตาล
4. ทับทรวง
5. หัวเข็มขัด
6. เข็มขัด
7. ผ้ารัดเอว
8. รัดสะเอวสีน้ำตาล
9. หางม้า
10. กางเกงยาวสีน้ำตาล

10. ไก่ (ระบำชนไก่)

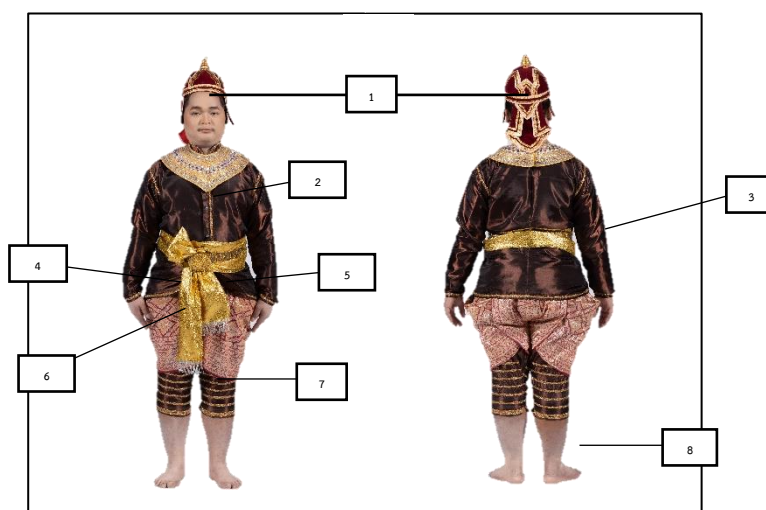


ภาพที่ 52 การแต่งกายไก่ (ระบำชนไก่)

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

1. ศีรษะไก่
2. ปีกไก่
3. กรองคอเขียว
4. ทับทรวง
5. เข็มขัด
6. หัวเข็มขัด
7. เสื้อแขนยาวสีเขียว
8. กางเกงสีเขียว
9. หางไก่
10. ข้อเท้าผ้ามีเดือย

11. เสนา



ภาพที่ 53 การแต่งกายเสนา

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

1. หมวก
2. กรองคอ
3. เสื้อแขนยาวสีน้ำตาล
4. หัวเข็มขัด
5. เข็มขัด
6. ผ้ารัดเอว
7. ผ้าถุงสีแดง
8. สนับเพลาสีน้ำตาล

12. ชาวบ้าน (ชาย)



ภาพที่ 54 การแต่งกายชาวบ้าน (ชาย)

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

1. เสื้อผ้าพื้นเมือง
2. กางเกงพื้นเมือง
3. ผ้าพาดไหล่

13. ชาวบ้าน (หญิง)

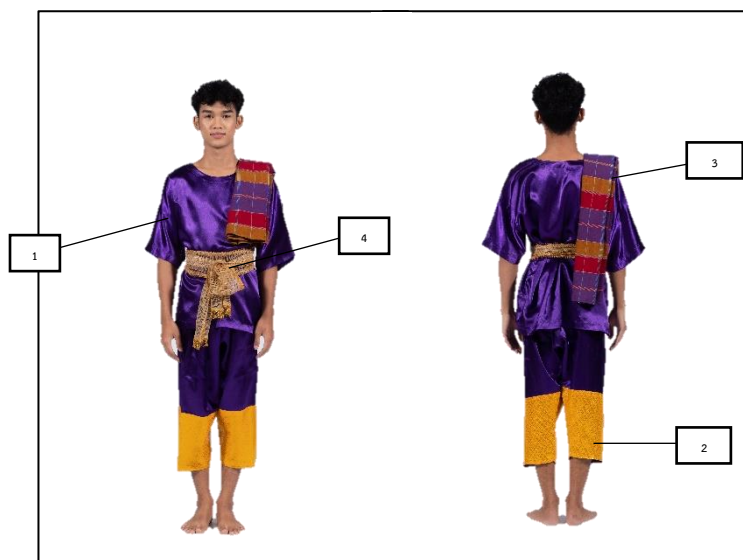


ภาพที่ 55 การแต่งกายชาวบ้าน (หญิง)

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

1. เสื้อแขนกระบอก
2. ผ้าถุง
3. ดอกไม้ทัดหู

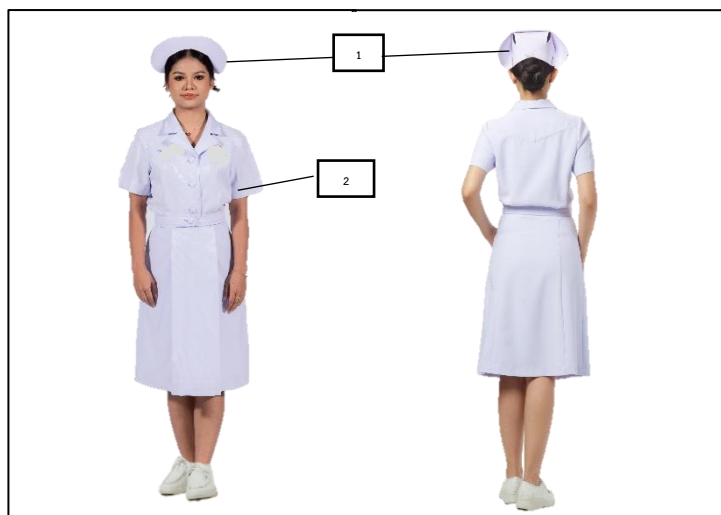
14. กรรมกร



ภาพที่ 56 การแต่งกายกรรมกร
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

1. เสื้อ
2. กางเกง
3. ผ้าพาดไหล่
4. ผ้ารัดเอว

15. หมอ



ภาพที่ 57 การแต่งกายกรรมการ
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

1. หมวกพยาบาล
2. ชุดพยาบาล

4.2.5 อุปกรณ์ประกอบการแสดง



ภาพที่ 58 เตียงทอง

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เตียงทอง มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทาพื้นด้วยสีแดงและแกะสลัก เป็นลวดลาย จากนั้นจึงทาสีทองทับลายที่แกะสลักอีกครั้ง ในการแสดงละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ จะใช้เตียงทอง เตียงใหญ่ จะประกอบไปด้วย รถลัทธิ และ สันธิ



ภาพที่ 59 ลับแล

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

ลับแล มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทาสีด้วยสีน้ำตาลวาดลวดลายด้วยสีทองสามารถพับได้นำมาทำเป็นฉากหลังประกอบฉากดำเนินนางสนธิ



ภาพที่ 60 แเซ่

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เป็นอาวุธที่รุดเส้นใช้สำหรับจับม้า



ภาพที่ 61 สาร์น

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

สาร์น สำหรับใช้ประกอบฉากอุบายนางสนธิ ที่จะเขียนสารถึงนางเมรีผู้ครองเมืองชลบุรี



ภาพที่ 62 หมอนสามเหลี่ยม (หมอนขวาง)
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)
ใช้วางประกอบบนเตียง



ภาพที่ 63 เครื่องราชูปโภค
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)
สำหรับวางประกอบฉากอุบายนางสนธิ์

4.2.6.การคัดเลือกผู้แสดง

1. บทบาทรถเสน

รถเสนเป็นตัวละครฝ่ายพระ คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างสูงโปร่ง ใบหน้าได้สัดส่วน มีความสง่างาม ร่างกายสมส่วน มีไหวพริบ มีบุคลิกเข้ากับบทบาท และเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านแสดงและการตีบท

2. บทบาทรถสิทธิ์

รถสิทธิ์เป็นตัวละครฝ่ายพระ คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างสูงโปร่ง ใบหน้าได้สัดส่วน มีความสง่างาม ร่างกายสมส่วน มีไหวพริบ มีบุคลิกเข้ากับบทบาท มี และเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านแสดงและการตีบท

3. บทบาทสนธิ

สนธิเป็นตัวละครฝ่ายนาง คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างเล็ก ใบหน้าได้สัดส่วน ร่างกายสมส่วน มีไหวพริบ มีบุคลิกเข้ากับบทบาทเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดงและการตีบท

4. บทบาทอัมพิกา

อัมพิกาเป็นตัวละครฝ่ายนาง คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างเล็ก ใบหน้าได้สัดส่วน มีความสง่างาม ร่างกายสมส่วน มีไหวพริบ มีบุคลิกเข้ากับบทบาท มีลักษณะสอรู้สอเห็น ขี้ฟ้อง ประจบประแจง อยากรู้อยากเห็น และเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดงและการตีบท

5. บทบาทนางกำนัล

นางกำนัลเป็นตัวละครฝ่ายนาง คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างเล็ก ใบหน้าได้สัดส่วน มีความสง่างาม ร่างกายสมส่วน มีไหวพริบ มีบุคลิกเข้ากับบทบาท มีลักษณะคล่องแคล่วว่องไว สอรู้สอเห็น และเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดง

6. บทบาทราชทูต

ราชทูตเป็นตัวละครฝ่ายพระ คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างสูงโปร่ง กำยำ ร่างกายสมส่วน มีบุคลิกเข้ากับบทบาทมีลักษณะท่าทางทะมัดทะแมง แข็งแรง และเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดงและการตีบท

7. บทบาทอำมาตย์

อำมาตย์เป็นตัวละครฝ่ายพระ คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างสูงโปร่ง กำยำ ร่างกายสมส่วน แข็งแรง มีบุคลิกเข้ากับบทบาทเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดง

8. บทบาทเสนา

เสนาเป็นตัวละครฝ่ายพระ คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างสูงโปร่ง กำยำ ร่างกายสมส่วน แข็งแรง มีบุคลิกเข้ากับบทบาทเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดง

9. บทบาทม้าสีกะเลียว (ม้าเอก)

คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างสูงโปร่ง มีความสง่างาม ร่างกายแข็งแรง คล่องแคล่วว่องไว มีบุคลิกเข้ากับบทบาทเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดง

10. บทบาทม้า (ระบำม้า)

คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างสูงโปร่ง ใบหน้าได้สัดส่วน มีความสง่างาม ร่างกายสมส่วน มีไหวพริบ คล่องแคล่วว่องไว มีบุคลิกเข้ากับบทบาทเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดง

11. บทบาทไก่ (ระบำชนไก่)

คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมี ใบหน้าได้สัดส่วน ร่างกายสมส่วน มีไหวพริบ คล่องแคล่วว่องไว มีบุคลิกเข้ากับบทบาทเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดงและการตีบท

12. บทบาทชาวบ้าน

คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างเล็ก ร่างกายสมส่วน มีบุคลิกเข้ากับบทบาทมีลักษณะคล่องแคล่วว่องไว กระฉับกระเฉง และเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดงและการตีบท

13. บทบาทหมอ

คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างเล็กกะทัดรัด ร่างกายแข็งแรง มีไหวพริบ มีความกล้าแสดงออก ตลกขบขัน มีบุคลิกเข้ากับบทบาทเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดงและการตีบท

14.บทบาทกรรมการ

คณะผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดง โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างสูงโปร่ง กายาร่างกายสมส่วน มีไหวพริบ มีความน่าเชื่อถือ มีบุคลิกเข้ากับบทบาทเป็นผู้ที่มีทักษะในการแสดง และการตีบท

ซึ่งการคัดเลือกผู้แสดงในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการให้นักแสดงที่ได้ออกไป มาทดลองแสดงบทบาทแต่ละบทบาท ดูบุคลิก ทักษะในการแสดง การตีบท การแสดงอารมณ์ตามบทและความเหมาะสม และในการแสดงครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกนักแสดงต่างคณะมาร่วมแสดงด้วย

4.2.7 ฉากที่ใช้ประกอบการแสดง

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาฉากที่ใช้ประกอบการแสดงพบว่า การแสดงละครเรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ประกอบด้วย 2 ฉาก ได้แก่

ฉากที่ 1 สนามชนไก่

ฉากที่ 2 ท่าหนักนางสนธิ

คณะผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบในฉากการแสดงละครเรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ ดังนี้

สัญลักษณ์อุปกรณ์



หมายถึง

เตียงทองใหญ่



หมายถึง

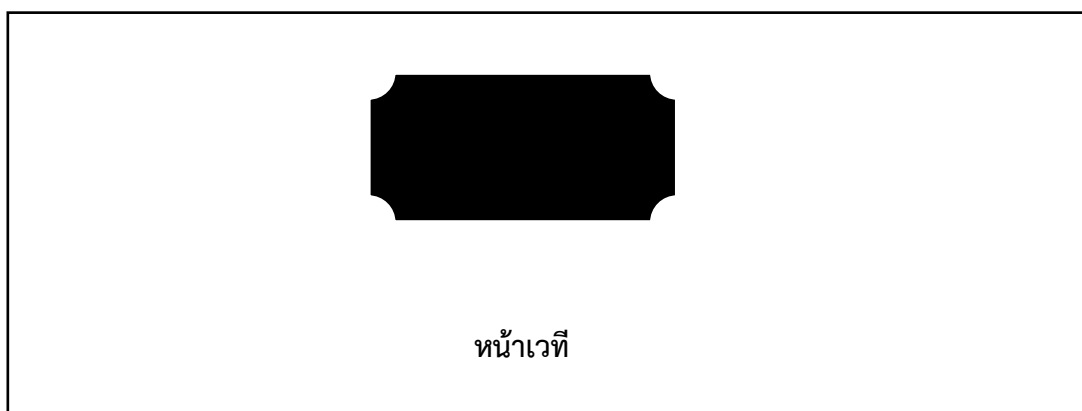
ลับแล



หมายถึง

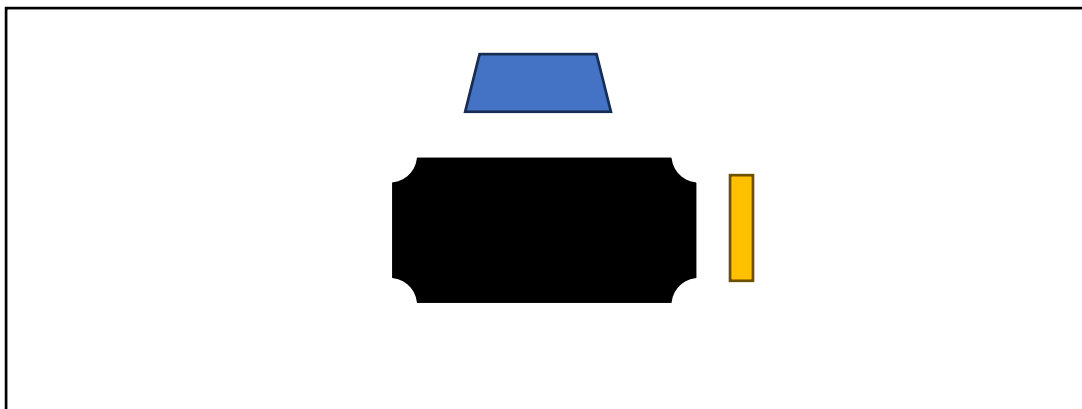
โต๊ะวางเครื่องราชูปโภค

สามารถเขียนแผนภูมิได้ดังนี้



แผนภูมิที่ 4.1 ฉากสนามชนไก่

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดี และคณะ (2566)



แผนภูมิที่ 4.2 ฉากดำเนินนางสนธิ
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดี และคณะ (2566)

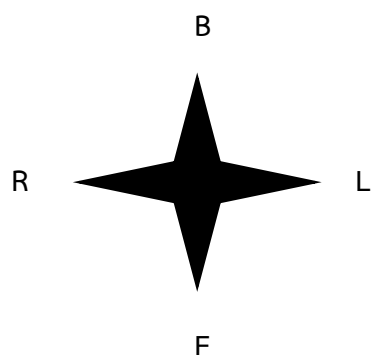
4.2.8 กระบวนท่ารำที่ใช้ในการแสดงละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษากระบวนท่ารำที่ใช้ในการแสดงละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ พบว่ากระบวนท่ารำของตัวละครแต่ละตัวนั้นเป็นการรำติดบทไปตามบทละคร และ แสดงอารมณ์ออกมาชัดเจนอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อสื่อให้ผู้ชมเข้าใจในบทละคร

สัญลักษณ์ของตัวละคร

	หมายถึง	รถสิทธิ
	หมายถึง	สนธิ
	หมายถึง	รถเสน
	หมายถึง	อัมพิการ
	หมายถึง	ราชทูต
	หมายถึง	อำมาตย์
	หมายถึง	นางกำนัล
	หมายถึง	ไก่
	หมายถึง	ม้าเอก

สัญลักษณ์ทิศ



F หมายถึง ผู้แสดงหันทิศหน้าตรงของเวที

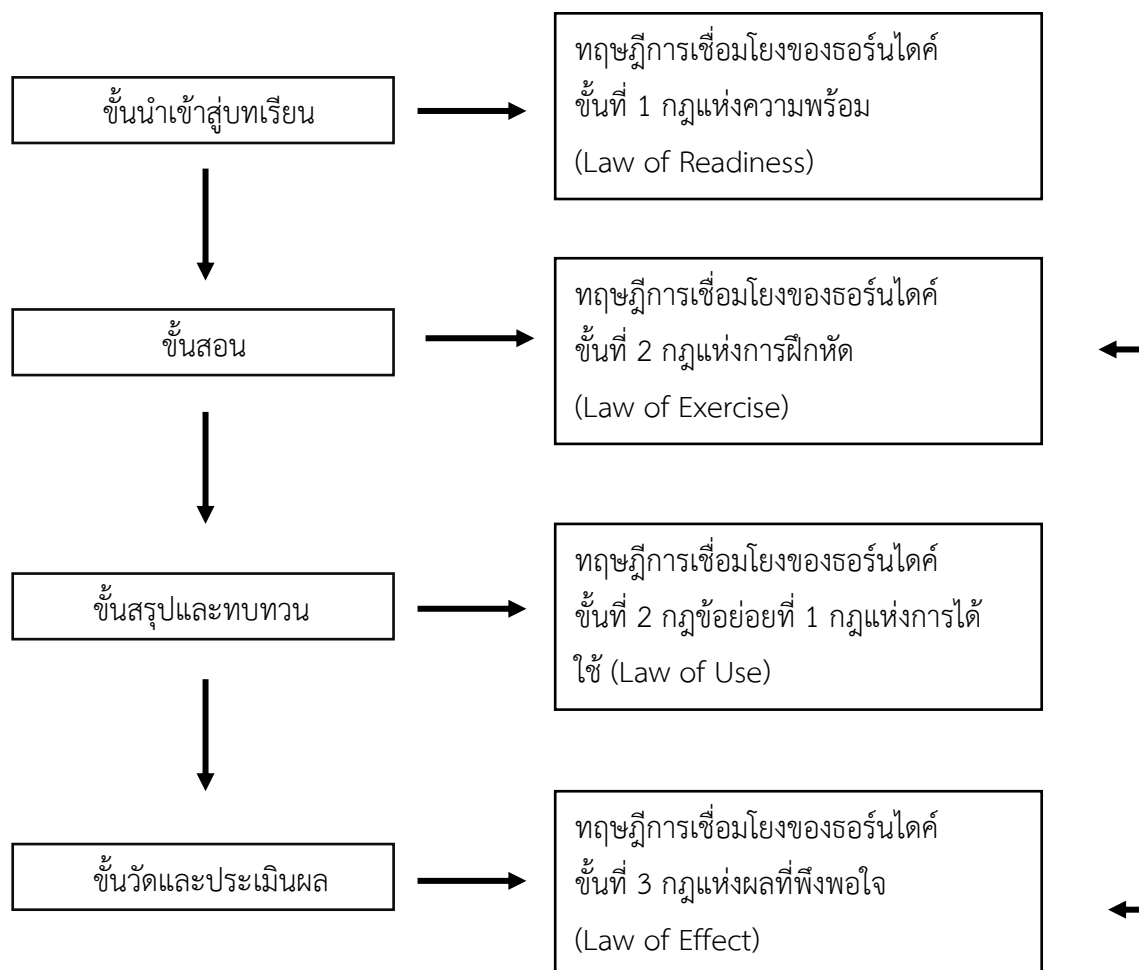
R หมายถึง ผู้แสดงหันทิศขวาของเวที

L หมายถึง ผู้แสดงหันทิศซ้ายของเวที

B หมายถึง ผู้แสดงหันทิศหลังของเวที

4.3 เพื่อถ่ายทอดและนำเสนอการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ

พบว่ากระบวนการถ่ายทอดทำร้ายแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้



แผนผังที่ 2 รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดการแสดง

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดี และคณะ (2566)

จากแผนผังที่ 2 รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดการแสดง คณะผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดการแสดง ดังนี้

ทฤษฎีการถ่ายทอดการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ

ในการถ่ายทอดการแสดงในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus - S) กับการตอบสนอง (Response - R) ผสมกับทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ทางศิลปสู่

ความเป็นพลเมืองโลกถ่ายทอดให้กับนักศึกษาชั้นปีที่1-3 สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชา-
นาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ซึ่งทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus - S) กับการตอบสนอง (Response - R) โดยมีหลักเบื้องต้นว่า “การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง โดยที่การตอบสนองมักจะออกมาเป็นรูปแบบต่างๆ หลายรูปแบบ จนกว่าจะพบรูปแบบที่ดีหรือเหมาะสมที่สุด เราเรียกการตอบสนองเช่นนี้ว่า การลองถูกลองผิด (Trial and error) (ทิตนา แคมมณี 2545 : 51) และ ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะสู่ความเป็นพลเมืองโลก การสอนลักษณะนี้ผู้สอนต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียน ต้องทำให้ผู้เรียนเกิดความร่าเริง และมีคุณค่า ตลอดจนความพร้อมของผู้เรียน การเรียนต้องเป็นไปอย่างธรรมชาติไม่เคร่งเครียดคำนึงถึงจุดสนใจของผู้เรียน และทำให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ครูผู้สอนต้องรู้จักโน้มน้าวให้ผู้เรียนเกิดความคล้อยตาม (รจนา สุนทรานนท์และ คำรณ สุนทรานนท์, 2559 : 50-52)

โดยมีกระบวนการถ่ายทอด ดังนี้

ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์และ ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะสู่ความเป็นพลเมืองโลก

ขั้นที่ 1 กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ กฎแห่งความพร้อม ผูกกับ ขั้นรับรู้ (Recognize) การสร้างความรู้ความเข้าใจความพร้อมในการเรียนรู้แบบปฏิบัติ และ ขั้นเรียนรู้ (Learn) การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ทฤษฎีการปฏิบัติทางด้านนาฏศิลป์ โดยครูเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดให้กับผู้เรียนด้วยการเลียนแบบ

การนำขั้นสู่บทเรียน ในการขั้นนำเข้าสู่บทเรียนนี้ ผู้ถ่ายทอด ใช้กฎแห่งความพร้อมมาเตรียมความพร้อมให้กับผู้รับถ่ายทอด โดยตั้งกลุ่ม Facebook เพื่อเป็นช่องทางในการติดต่อกันด้นหมายจากนั้นอธิบายเนื้อละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ ลักษณะละครรูปแบบการแสดงบทบาทของตัวละคร และส่งวีดิทัศน์การแสดงละคร(<https://shorturl.asia/l1HKT>) ส่งบทละครให้แก่ผู้แสดงได้อ่านทำความเข้าใจบทละครและจดจำบทของตนเอง แล้วเปิดโอกาสให้ซักถามเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม และทำให้ผู้รับการถ่ายทอดมีความพึงพอใจก่อนเริ่มการถ่ายทอดทำรำ

ขั้นสอน คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ และ ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะสู่ความเป็นพลเมืองโลก

ขั้นที่ 2 กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้กระทำซ้ำบ่อย ๆ และ ขั้นทบทวน (Repeat) การสนับสนุนให้ผู้เรียน ฝึกฝนปฏิบัติทักษะทำรำด้วยตนเอง

ผู้ถ่ายทอดอธิบายและสาธิตการปฏิบัติท่ารำตามลักษณะและรูปแบบการแสดงโดยให้ผู้ถ่ายทอดแต่ละบทบาทปฏิบัติท่ารำ ทำให้ผู้รับการถ่ายทอดปฏิบัติตามแต่ละช่วง โดยให้กระบวนท่ารำเชื่อมต่อกันตั้งแต่ต้นจนจบแล้วให้ปฏิบัติซ้ำ ๆ เมื่อถ่ายทอดท่ารำให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดนั้นให้ผู้รับการถ่ายทอดในแต่ละบทบาททำให้ดูพร้อมกับบอกสิ่งที่ไม่ถูกต้องและแนะนำสิ่งที่ถูกต้องให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดได้ปรับแก้ไขกระบวนท่ารำในบทบาทของตนเอง

ขั้นสรุปและทบทวน คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคค์และ ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ฐานศิลปะสู่ความเป็นพลเมืองโลก

ขั้นที่ 2 กฎข้อย่อยที่ 1 กฎแห่งการได้ใช้ (Law of Use) มีใจความว่าพันธะหรือตัวเชื่อมระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองจะเข้มแข็งขึ้นเมื่อได้ทำบ่อย ๆ ผนวกกับ ขั้นทบทวน (Repeat) การสนับสนุนให้ผู้เรียน ฝึกฝนปฏิบัติทักษะท่ารำด้วยตนเอง และ ขั้นชำนาญ (Skillful) การส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกฝนด้วยตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสมตามบุคลิกภาพของตนเอง

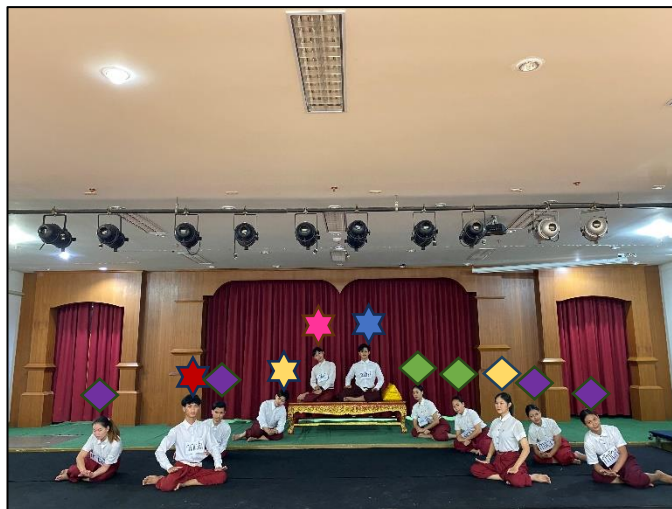
ผู้ถ่ายทอดให้ผู้รับการถ่ายทอดทบทวนท่ารำตามรูปแบบการแสดงที่ฝึกปฏิบัติท่ารำในบทบาทของตนเองซ้ำ ๆ เช่น ให้ผู้รับการถ่ายทอดการฝึกปฏิบัติท่ารำในการตีบท ฝึกท่องบทในบทบาทของตนเอง จนเกิดความชำนาญในบทบาทที่ได้รับด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนจบ

ขั้นวัดและประเมินผล คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคค์ และ ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ฐานศิลปะสู่ความเป็นพลเมืองโลก

ขั้นที่ 3 กฎแห่งผลที่พึงพอใจ (Law of Effect) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจ จะไม่อยากจะเรียนรู้ ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจกฎข้อนี้ นับว่าเป็นกฎที่สำคัญและได้รับความสนใจจากธอร์นไคค์มากที่สุด กฎนี้มีใจความว่า พันธะหรือตัวเชื่อมระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองจะเข้มแข็งหรืออ่อนกำลัง ย่อมขึ้นอยู่กับผลต่อเนื่อง หลังจากที่ได้ตอบสนองไปแล้วรางวัล จะมีผลให้พันธะสิ่งเร้าและการตอบสนองเข้มแข็งขึ้น ส่วนการทำโทษนั้น จะไม่มีผลใด ๆ ต่อความเข้มแข็งหรือการอ่อนกำลังของพันธะระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง ผนวกกับขั้นพัฒนา (Development) การสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการวิเคราะห์และพัฒนาโดยสามารถปฏิบัติท่ารำได้เหมาะสม และ ถูกต้องตามรูปแบบการปฏิบัติท่ารำ สามารถปรับปรุงแก้ไข หรือ พัฒนาการรำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ในขั้นวัดและประเมินผล ผู้รับการถ่ายทอดท่ารำได้ปฏิบัติท่ารำด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนจบผู้ถ่ายทอดท่ารำบันทึก VDO ให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เห็นผลงานของตนเองโดยอัปโหลดไฟล์คลิปวิดีโอในการซ้อมการแสดงละครแต่ละครั้งใน Google classroom พร้อมทั้งให้คำแนะนำเพื่อนำไปปรับปรุงและให้คำชมเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้และพัฒนาเพิ่มมากยิ่งขึ้น

หากผู้รับการถ่ายทอดปฏิบัติได้ดีจึงเกิดความพอใจ แต่ถ้าหากยังปฏิบัติบกพร่องอยู่ผู้ถ่ายทอดก็จะให้คำแนะนำเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดปรับปรุงแก้ไขกระทั่งผู้รับการถ่ายทอดปฏิบัติได้ดีจนเกิดความพอใจ



ภาพที่ 64 ท่าที่ 1

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแปดบท “เมื่อนั้น”

รทลลลล

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างม้วนจับแล้ววางที่หน้าขาเอียงซ้ายกลับเอียงขวาพร้อมกระทบจังหวะ

ลันธิ

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งหันตัวทางซ้ายเขาหารทลลลล เอียงขวา ทำนั่งพับเพียบตัวนาง มือทั้งสองวางที่หน้า ขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศิระ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

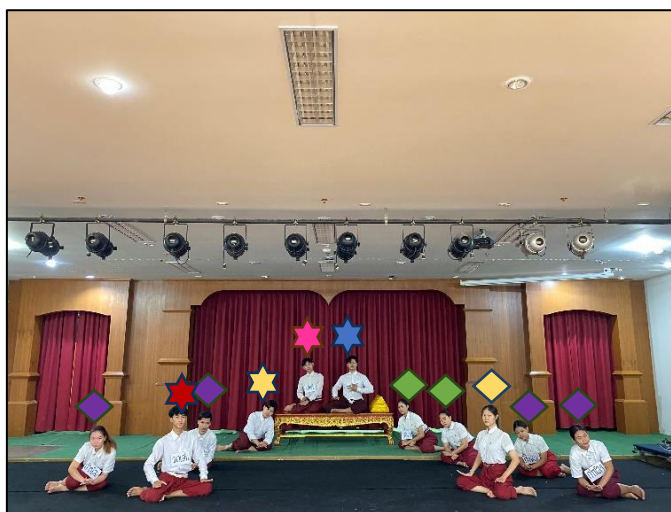
ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขาหน้าตรง



ภาพที่ 65 ทำที่ 2

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแปดบท “ท่านเท้ารลลิต”

รลลิต

ทศ : ทศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายตั้งวงข้างหน้าระดับอกเอียงซ้าย จากนั้นม้วนมือซ้ายจับ เข้าที่
อก เอียงซ้าย พร้อมกระทบจังหวะ

ลันธิ

ทศ : ทศ L

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งหันตัวทางซ้ายเขาหารลลิต เอียงขวา เท้านั่งพับเพียบตัวนาง มือทั้งสองวางที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศิระ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 66 ท่าที่ 3

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแปดบท “รังสรรค์”

รลสิทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายบัวชูฝึก มือขวาดั้งวงแขนตั้งระดับไหล่

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับคว่ำ มือขวาดั้งวงหงาย เอียงซ้าย แล้วม้วนมือเป็นมือซ้ายบัวชูฝึก มือขวาดั้งวงแขนตั้งระดับไหล่ เอียงขวา (ท่าสอดสูง) พร้อมกระทบจังหวะ

สนธิ

ทิศ : ทิศ L

ศิระษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งหันตัวทางซ้ายเขาหารลสิทธิ เอียงขวา เท้านั่งพับเพียบตัวนาง มือทั้งสองวางที่หน้า ขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศิระ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 67 ท่าที่ 4

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแปดบท “พรั่งพร้อมมเหสี”

รทสลิทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศีรชะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขา มือขวาแตะที่หลังนางสนธิ

เทา : นั่งตั้งเข่า

วิธีปฏิบัติ

เฉียงตัวเข้าหานางสนธิเล็กน้อย มือซ้ายวางที่หน้าขา มือขวาแตะที่หลังนางสนธิ เอียงซ้าย

สนธิ

ทิศ : ทิศ L

ศีรชะ : เอียงขวา

มือ : ประนมมือ

เทา : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งหันตัวทางซ้ายเข้าหารทสลิทธิ เอียงขวา เท้านั่งพับเพียบตัวนาง มือทั้งสองประนมมือไว้ระดับอก ก้มศีรชะลงเล็กน้อย

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศิระ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 68 ท่าที่ 5

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแปดบท “ก้านัล เสนามาตย์เรียงราย”

รทลลลล

ทศ : ทศ F

ศิระษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายขึ้นนิ้ว มือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งตั่งเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายขึ้นนิ้วม้วนมือวาดออกกระดบอก เอียงขวา จากนั้นลากมือทั้งสองข้างมาวางที่หน้าขา พร้อมกระทบจังหวะ

ลันธิ

ทศ : ทศ L

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งหันตัวทางซ้ายเขาหารทลลลล เอียงขวา เท้านั่งพับเพียบตัวนาง มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศิระ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 69 ทำที่ 6

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแปดบท “ทั้งซ้ายขวา”

รทสัทธ

ทศ : ทศ F

ศิระษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายขึ้นนิ้ว มือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งตั่งเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือวางที่หน้าขามือซ้ายผายมือไปข้างๆเอียงซ้าย จากนั้นสลับผายมือขวาเอียงขวา

สันธิ

ทศ : ทศ L

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายวางบนเตียงทอง มือขวาที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งหันตัวทางซ้ายเข้าหารทสัทธ เอียงขวา เท้านั่งพับเพียบตัวนาง

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 70 ท่าที่ 7

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “จิ้งเอื่อนอรรถรสสั่ง”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายตั้งวง

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายม้วนจับเป็นตั้งวงข้างลำตัวระดับไหล่ เอียงซ้าย

สนธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประนมไว้ระดับอก

เท้า : นั่งเทพบุตรท่า

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

เท้า : นั่งเทพบุตรท่า

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 71 ท่าที่ 8

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “ทั้งสองข้าง”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายตั้งวง

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาทำท่าเรียก จากนั้นสลับท่าทำเรียกมือซ้าย มือขวาวางที่หน้าขา
เอียงมองมือเรียก

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประนมไว้ระดับอก

เท้า : นั่งเทพบุตรท่า

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

เท้า : นั่งเทพบุตรท่า

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 72 ท่าที่ 9

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “จงเริ่มวางไถ่เทียบ”

รทสัทธ

ทศ : ทศ F

ศรชะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างจับตะแคงดันเข้าหากัน

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างทำท่าวาง จากนั้นมือทั้งสองข้างจับตะแคงดันเข้าหากัน

สัทธ

ทศ : ทศ F

ศรชะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประนมไว้ระดับอก

เท้า : นั่งเทพบุตรท่า

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

เท้า : นั่งเทพบุตรท่า

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายหญิงหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 73 ท่าที่ 10

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “เปรียบเกิดน้ำ”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : รวบมือทั้งสองข้าง

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างคว่ำมือแล้วลากเข้าหากัน เอียงซ้าย

สัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประนมไว้ระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศัรยะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 74 ท่าที่ 11

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “ของใครดีดูกันให้ทันตา”

รณสิทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายชี้นิ้ว

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายชี้นิ้วลากไปข้างลำตัว เอียงขวา จากนั้นมือซ้ายวางที่หน้าขา

มือขวาชี้ที่ตาเอียงซ้าย

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประนมไว้ระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศัรยะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 75 ท่าที่ 12

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “อย่ารอราริบเร่งดำเนินการ”

รลสิทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรชะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายตั้งวง

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายตั้งวงส่ายมือเอียงขวา จากนั้นทำท่าเรียกมือขวาแล้วตามด้วยมือ

ซ้าย

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรชะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : นั่งท่าเทพบุตร มือทั้งสองข้างประนมมือไว้ระดับอก หน้าตรง

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 76 ท่าที่ 13

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “เมื่อนั้น”

รทสัทธิต

ทศ : ทศ F

ศรชะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สัทธิต

ทศ : ทศ F

ศรชะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ เอียงขวา

มือ กรายมือทั้งสองในท่านั่ง มือทั้งสองวางระดับหน้าขา

เท้า นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าเทพบุตร กรายมือทั้งสองในท่านั่ง มือทั้งสองวางระดับหน้าขา เอียงขวา

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 77 ท่าที่ 14

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “รถเสน”

รถสิทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศรัษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับเข้าลำตัวระดับอก มือขวาวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับเข้าลำตัวระดับอก มือขวาวางไว้ที่หน้าขา นั่งท่าเทพบุตร

อัมภิกา

ทิศ : ทิศ L

ศรัษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศรัษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศรัษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศรัษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เทา : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 78 ท่าที่ 15

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “ศักดา”

รทสัทธิต

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รทเสน

ทิศ : ทิศ F

ศรียะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายตั้งวงทำบัวชูฝึก ขวาทตั้งวงระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายตั้งวงทำบัวชูฝึก ขวาทตั้งวงระดับอก สะดุ้งตัวตามจังหวะ

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศรียะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศรียะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศรียะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศรียะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เทา : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 79 ท่าที่ 16

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “กล้าหาญ”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สนธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายตั้งวงระดับแ่งศัรณะ มือขวาทากระดับหน้าขา

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายตั้งวงระดับแ่งศัรณะ มือขวาทากระดับหน้า จากท่าเทพบุตร ยกตัวขึ้น

อัมพิกา

วิธีปฏิบัติ

นั่งทาพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งทาพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งทาพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งทาพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 80 ท่าที่ 17

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “น้อมเศียรประณตบทมาลย์”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา กลับเอียงซ้าย

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายขึ้นระดับแ่งศัรณะแล้วร่ายลงระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

เอียงขวา กลับเอียงซ้าย พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายขึ้นระดับแ่งศัรณะแล้วร่ายลงระดับอก

คลานเข้าเข้า 1 ครั้ง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 81 ท่าที่ 18

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “ขึ้นบานสมหมาย”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรชะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สนธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรชะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายจับทำยี่มระดับปาก มือขวาวางระดับหน้าขา

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

เอียงซ้าย มือซ้ายจับทำยี่มระดับปาก มือขวาวางระดับหน้าขา

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายหญิงหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 82 ท่าที่ 19

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “ในอารมณ์”

รทสัทธิต

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สัณธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับเข้าหาลำตัวระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

เอียงขวา มือซ้ายจับเข้าหาลำตัวระดับอก มือขวาวางระดับหน้าขา

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 83 ท่าที่ 20
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “พระจึงเสียดยอธิดาฐานัน”

รทสัทธิ

ทศ : ทศ F

ศิริษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สนธิ

ทศ : ทศ F

ศิริษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัริษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งยกตัว ตั้งขาซ้าย

วิธีปฏิบัติ

เอียงขวา พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายขึ้นระดับแง่ศัริษะแล้วร่ายลงระดับอกจากนั้น
นั่งยกตัวขึ้น ตั้งขาซ้าย กระทบจังหวะ

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ R

ศัริษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัริษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัริษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 84 ท่าที่ 21

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “ด้วยบุญญาธิการ”

รทสัทธิต

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สัทธิต

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาบัวชูฝึก ซ้ายตั้งวงระดับอก

เท้า : นั่งยกตัว ตั้งขาซ้าย

วิธีปฏิบัติ

เอียงขวา มือขวาทำท่าบัวชูฝึก มือซ้ายตั้งวงระดับอก นั่งยกตัวขึ้น ตั้งขาซ้าย

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝั่งซ้ายหันทิศ R นางกำนัลฝั่งขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 85 ท่าที่ 22

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “เคยสร้างสม”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สนธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองโกยมือขึ้น

เท้า : นั่งยกตัว ตั้งขาซ้าย

วิธีปฏิบัติ

เอียงขวา มือขวาทำท่าบัวชูฝึก มือซ้ายตั้งวงระดับอก นั่งยกตัวขึ้น ตั้งขาซ้าย

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 86 ท่าที่ 23

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “จงดลให้ไ้เก้ข้า”

รทสทท

ทศ : ทศ F

ศรช : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

ส้น

ทศ : ทศ F

ศรช : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : ไข่มือกซ้ายระดับเอว มือขวาวางระดับหน้าขา

เท้า : นั่งยกตัว ตั้งขาซ้าย

วิธีปฏิบัติ

เอียงซ้าย มือซ้ายระดับเอว มือขวาวางระดับหน้าขา จากนั้นมือซ้ายวางระดับหน้าขา มือขวา
ขึ้นนิ้วเดาะข้อมือ นั่งยกตัวขึ้น ตั้งขาซ้าย

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายหญิงหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 87 ท่าที่ 24

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “น่านิยม”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักคอสาย

มือ : มือซ้ายแบมือ ยกมือดูระดับอก มือขวาวางระดับหน้าขา

เท้า : นั่งยกตัว ตั้งขาซ้าย

วิธีปฏิบัติ

เอียงซ้าย มือซ้ายระดับเอว มือขวาวางระดับหน้าขา จากนั้นมือซ้ายวางระดับหน้าขา มือขวาขึ้นนิ้วแตะข้อมือ นั่งยกตัวขึ้น ตั้งขาซ้าย

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายหญิงหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 88 ท่าที่ 25

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “ได้ชื่นชม”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายจับท้ายมีระดับปาก มือขวาวางระดับหน้าขา

เท้า : นั่งยกตัว ตั้งขาซ้าย

วิธีปฏิบัติ

เอียงซ้าย มือซ้ายจับท้ายมีระดับปาก มือขวาวางระดับหน้าขา นั่งยกตัว ตั้งขาซ้าย

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 89 ท่าที่ 26
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “โชคชัย”

รทสัทธ

ทศ : ทศ F

ศรช : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สันธิ

ทศ : ทศ F

ศรช : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาทิ้งวงทำบัวชูฝึก ซ้ายทิ้งวงระดับอก

เท้า : นั่งยกตัว ตั้งขาซ้าย

วิธีปฏิบัติ

เอียงขวามือขวาทิ้งวงทำบัวชูฝึก ซ้ายทิ้งวงระดับอกนั่งยกตัว ตั้งขาซ้าย สะดุ้งตัวตามจังหวะ

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝั่งชายหันทิศ R นางกำนัลฝั่งขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 90 ท่าที่ 27

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงฝรั่งควง “ในครานี้”

รhythm

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายขึ้นนิ้วกดมือไปด้านหน้า มือขวาทำวสะเอว

เท้า : นั่งยกตัว ตั้งขาซ้าย

วิธีปฏิบัติ

เอียงขวา มือซ้ายขึ้นนิ้วกดมือไปด้านหน้า มือขวาทำวสะเอว นั่งยกตัว ตั้งขาซ้าย

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 91 ท่าที่ 28

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “แล้วอุ้มไก่อตัวดีที่แกลั่วกล้า วางลงตรงหน้าพลับพลาศรี”

รณสีทิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศรียะ : หน้าตรง

มือ : จับไก่อ

เท้า : ยืน

วิธีปฏิบัติ

หน้าตรง มือทั้งสองข้างจับไก่อมาวางหน้าสังเวียน

ราชทูต

ทิศ : ทิศ F

ศรียะ : หน้าตรง

มือ : จับไก่อ

เท้า : ยืน

วิธีปฏิบัติ

หน้าตรง มือทั้งสองข้างจับไก่อมาวางหน้าสังเวียน



ภาพที่ 92 ท่าที่ 29

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “เชิญทูตผู้ทำ”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สัณธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ R

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายตั้งวง

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

เอียงขวา มองราชทูต มือขวาขวาเท้าสะเอว มือซ้ายตั้งวงและกรวดมือ (ท่าเรียก)



ภาพที่ 93 ท่าที่ 30

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “พนันตี”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สนธิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ R

ศรัษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองจับตะแคงเข้าหากัน

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

เอียงซ้าย มือทั้งสองจับตะแคงเข้าหากัน ยืนท่าพระ จมูกเท่าขวาแต่



ภาพที่ 94 ท่าที่ 31

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “นำไถ้เข้ามา”

รทสัทธ

ทศ : ทศ F

ศรช : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สัทธ

ทศ : ทศ F

ศรช : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ R

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายและมือขวาดึงวงมือเรียงกัน ระดับอก

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

เอียงขวา มองราขทูต มือซ้ายและมือขวาดึงวงมือเรียงกันแล้วปาดมือมาทางขวา
ระดับอก แล้วรวบมือเก็บ ถอนเท้าขวา ตะเท้าซ้าย



ภาพที่ 95 ท่าที่ 32

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “อย่าช้าไย”

รทสัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สัทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศรีษะ : หน้าตรง

มือ : มือซ้ายตั้งวงแขนตั้ง มือขวาตั้งวงระดับชายพก

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

หน้าตรง มองราชทูต มือซ้ายตั้งวงแขนตั้งส่ายมือเล็กน้อย (ท่าปฐิเสธ) มือขวาตั้งวงระดับชายพก ถอนเท้าซ้าย แตะเท้าขวา หันหน้าทางขวา



ภาพที่ 96 ท่าที่ 33
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำชนไก่

ไก่ 1

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างทาบทับที่สะโพก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

เอาหน้าใช้ที่หัวไหล่ทั้งสองข้าง สลับกัน

ไก่ 2

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ก้มหน้า

มือ : มือทั้งสองข้างตั้งวงกลาง

เท้า : ยืนตรงเท้าชิด

วิธีปฏิบัติ

ยืนตรงเท้าชิด มือทั้งสองข้างจับเข้าที่สะโพก แล้ววาดมือออกตั้งวงกลาง โนมตัวลงแล้วค่อยๆ
เงยหน้าขึ้น แล้วเปล่งเสียงขัน

* ปฏิบัติสลับกันกับไก่ 1 *



ภาพที่ 97 ท่าที่ 34

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำชนไก่

ไก่ 1 และ ไก่ 2

ทิศ : ทิศ R / L

ศีรษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างต้งวง

เท้า : เท้าชิด ย่อเข้า

วิธีปฏิบัติ

ยืนตรงเท้าชิด ย่อเข่าลง มือทั้งสองข้างจิบเข้าที่สะโพก แล้ววาดมือออกต้งวงกลาง โนมตัวลง แล้วค่อยๆเงยหน้าขึ้น หันหน้าเจอกัน



ภาพที่ 98 ท่าที่ 35
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำชนไก่

ไก่ 1 และ ไก่ 2

ทิศ : ทิศ R / L

ศีรษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างทาบทะโพก

เท้า : เท้าชิด ย่อเข้า

วิธีปฏิบัติ

ยืนตรงเท้าชิด ย่อเข้าลง มือทั้งสองข้างทาบทะโพก จ้องหน้ากัน พร้อมกับโยกตัวไปทางเดียวกัน ซ้าย กลาง ขวา กลับมาหน้าตรง



ภาพที่ 99 ท่าที่ 36

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำชนไก่

ไก่ 1 และ ไก่ 2

ทิศ : ทิศ R / L

ศีรษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างทาบสะโพก

เท้า : เท้าชิด ย่อเข้า

วิธีปฏิบัติ

ยืนตรงเท้าชิด ย่อเข่าลง มือทั้งสองข้างทาบที่สะโพก จ้องหน้ากัน พร้อมกับเดินวนเป็นวงกลม ลักษณะเท้าดีดออกตรงไปข้างหน้า แล้วก้าวลง (วนกลับมาที่ตัวเอง)



ภาพที่ 100 ทำที่ 37

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำชนไก่

ไก่ 1 และ ไก่ 2

ทิศ : ทิศ R / L

ศีรษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างต้งวง

เท้า : คัดเท้าเข้าหากัน

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวาดออกต้งวง (คัดขึ้นตามจังหวะ) หันหน้าเข้าหากัน กระโดดขึ้น นำฝ่าเท้าคัดเข้าหากัน จนครบจังหวะ



ภาพที่ 101 ท่าที่ 38

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำชนไก่

ไก่ 1 และ ไก่ 2

ทิศ : ทิศ R / L

ศีรษะ : ก้มหน้า

มือ : มือขวาแขนตึง มือซ้ายเท้าสะเอว

เท้า : ยืนตรงเท้าชิด ย่อเข่าลง

วิธีปฏิบัติ

ยืนตรงเท้าชิด ย่อเข่าลง มือขวาแขนตึงวางพาดบนไหล่ของอีกฝั่ง ก้มหน้าลงเล็กน้อย ไก่ 1
เริ่มซอยเท้าไปด้านหน้า ไก่ 2 ซอยเท้าถอยหลัง ทำสลับกันจนครบห้องจังหวะ



ภาพที่ 102 ท่าที่ 39

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำชนไก่

ไก่ 1

ทิศ : ทิศ F

ศิรณะ : ก้มหน้า

มือ : มือทั้งสองข้างทาบทที่สะโพก

เท้า : ยืนตรงเท้าชิด ย่อเข่าลง

วิธีปฏิบัติ

ยืนตรงเท้าชิด ย่อเข่าลง มือทั้งสองข้างทาบทที่สะโพก ก้มหน้าลงเล็กน้อย แล้วทำท่าจิกที่คอ ด้านข้างอีกฝ่ายพร้อมกับขยับตัวไปทางขวาและกลับมาทางซ้าย

ไก่ 2

ทิศ : ทิศ F

ศิรณะ : ก้มหน้า

มือ : มือทั้งสองข้างทาบทที่สะโพก

เท้า : ย่อเข่าลง

วิธีปฏิบัติ

ย่อเข่าลง มือทั้งสองข้างทาบทที่สะโพก ก้มหน้าลงเล็กน้อย แล้วหันหน้าหลบอีกฝ่าย พร้อมกับขยับตัวไปทางขวาและกลับมาทางซ้าย.

* ปฏิบัติสลับกันกับไก่ 1 *



ภาพที่ 103 ท่าที่ 40

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงชาตรีตลุง (เมื่อนั้น)

สันธิ

ทศ : ทศ F

ศิริษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยเท้า

วิธีปฏิบัติ

เอียงซ้าย จีบคว่ำแล้วกลายมือออก วางที่หน้าขาขวา เปลี่ยนเอียงขวา นั่งห้อยเท้า ตัวตรง



ภาพที่ 104 ท่าที่ 41

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงชาตรีตลุง (เมื่อนั้น)

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยเท้า

วิธีปฏิบัติ

เอียงซ้าย จีบคว่ำแล้วกลายมือออก วางที่หน้าขาขวา เปลี่ยนเอียงขวา นั่งห้อยเท้า ตัวตรง



ภาพที่ 105 ท่าที่ 42

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงชาตรีตลุง (นวลนางสนธิ ศรีใส)

สนธิ

ทศ : ทศ F

ศรชะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาตั้งวง

เทา : นั่งห้อยเท้า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาคลายมือออกเป็นตั้งวง เอียงขวา มือซ้ายเดินมือแล้วเปลี่ยนเป็นจับ
ส่งหลัง กลับเอียงซ้าย



ภาพที่ 106 ท่าที่ 43
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงชาตรีตลุง (เห็นไก่เป็นต๋อก็พอใจ)

สันธิ

ทศ : ทศ F

ศัรชะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายทำท่าป้องหน้า มือขวาดั้งวงเท้าสะเอว

เท้า : ยืนผสมเหลื่อมเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายทำท่าป้องหน้า มือขวาดั้งวงเท้าสะเอว (ทำท่ารำเรื่องมอง) แล้วลุกขึ้นยืน จากนั้นยืน
มือสองข้างออกมาระดับปาก พร้อมทำท่าปรบมือ



ภาพที่ 107 ทำที่ 44

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงชาตรีตลุง (นางทรมวยลูกชะเง้อแลมอง)

สันธิ

ทศ : ทศ F

ศรชะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายทำท่าป้องหน้า มือขวาดั้งวงเท้าสะเอว

เทา : ตั้งเข่า แล้วยกตัวขึ้น

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายทำท่าป้องหน้า มือขวาดั้งวงเท้าสะเอว (ทำท่าชำเรืองมอง) แล้วยกตัวขึ้น



ภาพที่ 108 ท่าที่ 45

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงชาตรีตลุง (ตบเพลงพาทีตีชีฟ่อ)

สันธิ

ทศ : ทศ F

ศัรชะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายทั้งข้างจับตะแคงเข้าหากัน

เท้า : ก้าวหน้าเท้าซ้าย เปิดส้นเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ลุกขึ้นยืน มือทั้งสองข้างตบที่หน้าขา แล้วทำท่าชนไก่ มือทั้งสองข้างจับตะแคงเข้าหากัน อยู่ระดับสะเอว เดินมือจับเข้าหากัน



ภาพที่ 109 ท่าที่ 46

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงชาตรีตลุง (อย่ามัวรอให้มันถึงอันสอง เห็นไก่โตดขยับด้วยช่วยลำพอง)

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างกำมือหลวมๆ

เท้า : ก้าวหน้าเท้าขวา เปิดส้นเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

ลุกขึ้นยืน มือทั้งสองข้างกำไว้ที่อกพร้อมทำเป็นท่ากระพือปีก เอียงซ้าย แล้วย่อเท้าขวา กระทัย เปิดส้นเท้าซ้าย



ภาพที่ 110 ทำที่ 47

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงชาตรีตลุง (พอคนจ้องเข้าหนักหลบตาแล)

สันธิ

ทศ : ทศ F

ศิระษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาเท้าพื้น มือซ้ายตั้งวงตะไวกี้ที่แก้ม

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งลงห้อยขา มือซ้ายตั้งวงตะไวกี้ที่แก้มซ้าย(ท่าอายุ) มือขวาเท้าพื้นแขนตึง เอียงซ้าย



ภาพที่ 111 ทำที่ 48
ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงรำชาตรี (พอดิโก่พระกุมารทะยานติ)

โก่ 1 และ โก่ 2

ทิศ : ทิศ R / L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างตั้งวง

เท้า : คืบเท้าเข้าหากัน

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวาดออกตั้งวง โก่ 1 เดินท่าโก่ ก้าวยาวปลายเท้าหักลง มือทั้งสองข้างแตะที่สะโพกของข้อศอกเป็นปีกวิ่งเข้าหาโก่ 2 กระโดดขึ้น นำฝ่าเท้าคืบเข้าหากัน จนหมดเนื้อร้อง

รณสิทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือซ้ายชี้ขึ้น มือขวาเท้าสะเอว

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

ยืนท่าพระ มือซ้ายชี้ขึ้น มือขวาเท้าสะเอว หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างผายมือออก

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

ยืนท่าพระ มือขวาชี้ขึ้น มือซ้ายเท้าสะเอว หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งทาพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งทาพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย

ชาวบ้าน

วิธีปฏิบัติ

แบ่งยืนคู่ไก่อสองฝั่ง



ภาพที่ 112 ทำที่ 49

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงรำชาติรี (ขยิกขยี่ขาวซ้ายเป็นหลายแผล)

ไก่อ่ 1 และ ไก่อ่ 2

ทิศ : ทิศ R / L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างตั้งวง

เทา : คึดเท้าเข้าหากัน

วิธีปฏิบัติ

ไก่อ่ 1 จิก ไก่อ่ 2 โดย ไก่อ่ 2 นั่งคุกเข่าและะขยับหนี ส่วนไก่อ่ 1 จิกที่หัวของไก่อ่ 2 โดยมือทั้งสองข้างทาบทที่สะโพกแล้วจิกตามจังหวะเพลง

รณสิทธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือซ้ายชี้ขึ้น มือขวาเท้าสะเอว

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

ยืนท่าพระ มือซ้ายชี้ขึ้น มือขวาเท้าสะเอว หน้าตรง

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างผายมือออก

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

ยืนท่าพระ มือขวาชี้ขึ้น มือซ้ายเท้าสะเอว หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย

ชาวบ้าน

วิธีปฏิบัติ

แบ่งยืนคู่ไก่อสองฝั่ง พร้อมทำท่าเซียร์



ภาพที่ 113 ท่าที่ 50

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงรายชาติรี (ไก่ต่างแดนเล่นกลาทำท้อแท้)

ไก่ 1 และ ไก่ 2

วิธีปฏิบัติ

ไก่ 2 วิ่งหนี โดยมือทั้งสองข้างกางออกตั้งวง ทำท่าบินวิ่งหนีไก่ 1

รหัสสีทึบ

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย มือขวาเท้าสะเอว

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย มือขวาเท้าสะเอว ยืนท่าพระ

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย มือขวาเท้าสะเอว

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

ยืนท่าพระ มือขวาขึ้นนิ้ว มือซ้ายเท้าสะเอว หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย

ชาวบ้าน

วิธีปฏิบัติ

แบ่งยืนคู่ไก่อสองฝั่ง



ภาพที่ 114 ทำที่ 51

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายชาติรี (ล้มลงแผ่ชักดินแทบสิ้นปราณ พวกชาวเมืองสรวลเสเฮสนั่น)

ไก่อ่ 1 และ ไก่อ่ 2

วิธีปฏิบัติ

ไก่อ่ 2 ล้มลงและชักหมดแรง จากนั้นไก่อ่ 1 กระโดดยกขาตีไก่อ่ 2 ฝั่งราชทูตจรล้มลงไปชักดิน

รทสัทธ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาและมือซ้ายวางที่หน้าขา นั่งตัวตรง ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง เอียงขวา นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย มือขวาเท้าสะเอว

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย มือขวาเท้าสะเอว ยืนท่าพระ

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย มือขวาเท้าสะเอว

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

ยืนท่าพระ มือขวาชี้ นิ้ว มือซ้ายเท้าสะเอว หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายหญิงหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย

ชาวบ้าน

วิธีปฏิบัติ

ชาวบ้านที่มาดู ยกมือเฮฮา ต่างพากันดีใจ เมื่อไก่อ่ 1 ดีชนะแล้ว เดินเข้า



ภาพที่ 115 ท่าที่ 52

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงรายชาติรี (พระทรงธรรมตบหัตถ์อยู่ฉาดฉาน)

รณสีทิ

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองปรบมือข้างศิระษะ

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างปรบมือตามจังหวะระดับศิระษะ จากนั้นม้วนจับมือขวาเป็นตั้งวงมือซ้ายจับซ้ายพก และสลับม้วนจับมือซ้ายเป็นตั้งวงมือขวาจับซ้ายพก จากนั้นลากมือขวาม้วนจับเป็นตั้งวงบนมือซ้ายจับส่งหลัง

สันธิ

ทิศ : ทิศ R

ศิระษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง หน้าตรง นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย มือขวาเท้าสะเอว

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย มือขวาเท้าสะเอว ยืนท่าพระ

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทศ : ทศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 116 ทำที่ 53

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงรำชาติรี (เสด็จเข้าสวมสอดกอดกุมาร พระภูบาลอนว่าด้วยอาทร)

รลสิทอิ

ทิส : ทิส F

ศิระะ : หน้าตรง

มือ : แตะที่ตัวรถเสน

เทา : นั่งต้งเข้า

วิธีปฏิบัติ

ลูกเดินเข้าหารรถเสนทำท่าสวมกอด จากนั้นนั่งลงต้งเข้า แล้วทำบทพากย์เจรจา

สันธิ

ทิส : ทิส R

ศิระะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เทา : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

นั่งตัวตรง หน้าตรง นั่งห้อยขา มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

รถเสน

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย มือขวาเท้าสะเอว

เท้า : ยืนท่าพระ

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขาซ้าย มือขวาเท้าสะเอว ยืนท่าพระ

อัมพิกา

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบทางขวา

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

ราชทูต

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขาขวา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางเก็บมือไว้ที่หน้าขา หน้าตรง

นางกำนัล

ทิศ : นางกำนัลฝ่ายชายหันทิศ R นางกำนัลฝ่ายขวาหันทิศ L

ศัรณะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบ มือทั้งสองข้างประกบกันแล้ววางเก็บมือไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าเล็กน้อย

เสนา

ทิศ : ทิศ R

ศิระ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

นั่งท่าพับเพียบทางขวา มือทั้งสองข้างประสานกันวางไว้ที่หน้าขา ก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 117 ท่าที่ 54

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงขับพลับพลา “เมื่อนั้น องค์เท้าวรณสิทธิ์อติศร”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองวางบนหน้าขา

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรงท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา มือซ้ายจับเข้าหาลำตัวระดับอก มือขวาทำวสะเอน มือทั้งสองจับคว่ำระดับอก มือซ้ายตั้งวางระดับแ่งศรีษะ มือขวาดั้งวางกลางแขนตั้ง

เท้า : ยืนผสมเท้า ก้าวข้างเท้าซ้ายผสมเท้าขวา ก้าวหน้าเท้าขวายกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

เอียงซ้าย เอียงขวา มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา ยืนผสมเท้า มือซ้ายจับเข้าหาลำตัวระดับอก มือขวาทำวสะเอว ก้าวข้างเท้าซ้ายผสมเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงระดับง่าศรีษะ มือขวาตั้งวงกลางแขนตั้ง ก้าวหน้าเท้าขวายกเท้าซ้าย

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถลธิธิ

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถลธิธินั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายทำวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายทำวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อามาศย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายทำวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายทำวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางก้านล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายทำวແຂນທີ່ພື້ນ

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายทำวແຂນທີ່ພື້ນ เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 118 ท่าที่ 55

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงขึ้นพลับพลา “ขึ้นประทับแท่นสุวรรณอันบรร”

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : สอดสร้อยมาลามือขวาตั้งวง มือซ้ายจับชายพก มือขวาตั้งวงมือซ้ายจับส่งหลัง

เท้า : ถอนเท้าขวาก้าวเท้าซ้ายยึดยุบวิ่งลงไปเฉียงและนั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

สอดสร้อยมาลาวิ่งไปที่เฉียงเพื่อนั่งลง

สันธิ รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองวางบนหน้าขา

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร คลานเข้า1-2 ครั้ง

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาและกรายมือคลานเข้าเข้าไปหารทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรทสิทธิ์

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสีที่นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 119 ท่าที่ 56

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงขึ้นพลับพลา “พระภูธรจึงมาพระวาทา”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาประกบทับมือซ้าย

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

นั่งพับเพียบประกบมือ

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายม้วนจีบเป็นตั้งวงข้างลำตัวระดับไหล่เอียงซ้าย จากนั้นมือ

ซ้ายวางที่หน้าขามือขวาก็จีบลากเข้าที่ปาก

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายม้วนจีบเป็นตั้งวงข้างลำตัวระดับไหล่เอียงซ้าย จากนั้นมือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาก็จีบลากเข้าที่ปาก และนั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรัษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรัษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรัษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรัษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 120 ท่าที่ 57

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

พูดกลอน “นี่แหละพ่อหนุ่มน้อยหน้าคมสัน”

รุดเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : ทั้งสองพนมมือระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือนั่งหน้าเทพบุตร

รุดสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขา มือขวาไว้มือระดับไหล่

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายม้วนจับเป็นตั้งวางลำตัวระดับไหล่เอียงซ้าย จากนั้นมือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาลากเข้าที่ปาก และนั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถลึทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถลึทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อามาศย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางก้านัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 121 ท่าที่ 58

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

พูดกลอน “เป็นเผ่าพันธุ์ผู้ใดที่ไหนหนา”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : ทั้งสองพนมมือระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือนั่งหน้าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : มือซ้ายม้วนมือล่อแก้วมือขวาวางที่หน้าขา จากนั้นมือขวาชี้นิ้วผายไปข้างลำตัวมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายม้วนจับเป็นตั้งข้างลำตัวระดับไหล่เอียงซ้าย จากนั้นมือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาก็จับลากเข้าที่ปาก และนั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธิ์

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถสิทธิ์นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 122 ท่าที่ 59

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

พุดกลอน “เอื้ออำนวยช่วยชูภูฟ้า”

รถเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : ทั้งสองพนมมือระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือนั่งท่าเทพบุตร

รถสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : มือขวาโกยมือขึ้นมือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายทำบัวชูฝัก

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาโกยมือขึ้นมือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายทำบัวชูฝัก นั่งห้อย

ขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 123 ท่าที่ 60

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

ชุดกลอน “รอดเชิญไม่เป็นข้าพวกไพร่”

รุดเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : ทั้งสองพนมมือระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือนั่งท่าเทพบุตร

รุดสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างท่าทำท่าทำลาย จากนั้นมือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายขึ้นระดับไหล่

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาโกยมือขึ้นมือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายทำบัวชูฝึก

นั่งห้อยขา

สนธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 124 ท่าที่ 61

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

พุดกลอน “เราชอบใจเจ้านักจกทดแทน”

รุดเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : ทั้งสองพนมมือระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือนั่งท่าเทพบุตร

รุดสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา มือขวาชี้นิ้วไปที่รุดเสนมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา จากนั้นมือขวาชี้นิ้วไปที่รุดเสนมือซ้ายวางที่หน้าขานั่ง

ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 125 ท่าที่ 62

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

พุดกลอน “ทั้งแก้วแหวนแพรพรรณอันสดสี”

รถเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : ทั้งสองพนมมือระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือนั่งท่าเทพบุตร

รถสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : มือซ้ายล่อแก้วยกขึ้นระดับศรีษะมือขวาวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาจับวาดมือ

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายล่อแก้วยกขึ้นระดับศรีษะมือขวาวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาจับวาดมือนั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธิ์

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธิ์นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 126 ท่าที่ 63

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

พุดกลอน “อีกเงินทองเสื่อผ้าบรรดามี”

รุดเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : ทั้งสองพนมมือระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือนั่งท่าเทพบุตร

รุดสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : ให้สมที่ทำคุณอุตุนเรา

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่ง

ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถลิตี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถลิตีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 127 ทำที่ 64

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

พูดกลอน “ให้สมที่ทำคุณอุดหนุนเรา”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : ทั้งสองพนมมือระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือนั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : ให้สมที่ทำคุณอุดหนุนเรา

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถลิตี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถลิตินั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 128 ท่าที่ 65

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงอนงค์สุมดาตัด “เมื่อนั้น รถมสนประนมกัมเกล้า”

รถมสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : กรายมือทั้งสองในท่านั่ง มือทั้งสองวางระดับหน้าขา พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายขึ้นระดับแ่งศรีษะแล้วร่ายลงระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

กรายมือทั้งสองในท่านั่ง มือทั้งสองวางระดับหน้าขา พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายขึ้นระดับแ่งศรีษะแล้วร่ายลงระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

รถสิทธี

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่ง
ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศีรษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 129 ท่าที่ 66

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงอนงค์สุชาดาตัด “ทูลแกลงแจ้งความตามสำเนา”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : ซ้ายชูนิ้วชี้ทำพุดที่ระดับปาก ขวาวางระดับหน้าขา ไข่มือกขวา ซ้ายวางระดับหน้าขา

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายชูนิ้วชี้ทำพุดที่ระดับปาก มือขวาวางระดับหน้าขา ไข่มือกขวา ซ้ายวางระดับหน้าขานั่ง
ท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไข่มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้า
ขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไข่มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่ง
ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 130 ท่าที่ 67

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงอนงค์สุชาดาตัด “แม่นางเกานางคราญเป็นมารดา”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองไว้มือด้านขวา ทั้งสองล่อแก้ว ม้วนข้อมือ ซ้ายระดับชายพก ขวายื่นแขน
ออกด้านข้างเล็กน้อย ซ้ายวางระดับหน้าขา ขวาทำท่าไว้มือ ย้ำจังหวะ 2 ครั้ง

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองไว้มือด้านขวา ทั้งสองล่อแก้ว ม้วนข้อมือ ซ้ายระดับชายพก ขวายื่นแขนออก
ด้านข้างเล็กน้อย ซ้ายวางระดับหน้าขา ขวาทำท่าไว้มือ ย้ำจังหวะ 2 ครั้ง นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้า
ขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่ง
ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรตลิตี

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารตลิตีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายเท้าแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายเท้าแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายเท้าแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายเท้าแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายเท้าแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายเท้าแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 131 ท่าที่ 68

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงอนงค์สุชาดาตัด “แม่มีพี่สาวสิบเอ็ดคน”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : คว่ำมือวาดมาทบกันระดับหน้าชายพก มือทั้งสองประกบกันด้านหน้า มือซ้ายชูนิ้วชี้เลข 1 หันมือเข้าหาตัว ขวาวางระดับหน้าขา

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

คว่ำมือวาดมาทบกันระดับหน้าชายพก มือทั้งสองประกบกันด้านหน้า มือซ้ายชูนิ้วชี้เลข 1 หันมือเข้าหาตัว ขวาวางระดับหน้าขา นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่ มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่ง
ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 132 ท่าที่ 69

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงอนงค์สุชาดาตัด “ต้องติดคุทุกซนทั้งแม่ป้า”

รทเสน

ทิศ : F

ศรียะ : ตั้งตรง

มือ : ทั้งสองเรียงนิ้วชิด ตั้งมือระดับไม่เกินอก ทั้งสองไขว้กันระดับหน้าขา ช้ายวางระดับหน้าขา ขวาท่าทำไว้มือ ย้ำจังหวะ 2 ครั้ง

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

ทั้งสองเรียงนิ้วชิด ตั้งมือระดับไม่เกินอก ทั้งสองไขว้กันระดับหน้าขา ช้ายวางระดับหน้าขา ขวาท่าทำไว้มือ ย้ำจังหวะ 2 ครั้ง นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรียะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรลสิทธิ

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารลสิทธินั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 133 ท่าที่ 70

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงอนงค์สุชาดาตัด “ตาบอดมิดมนทนเวทนา”

รทเสน

ทิศ : F

ศรียะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายทำท่าปิดตา ขวาวางระดับหน้าขา มือขวาทำท่าปิดตา ซ้ายวางระดับหน้าขา

มือทั้งสองไขว้กันระดับหน้าขา

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายทำท่าปิดตา ขวาวางระดับหน้าขา มือขวาทำท่าปิดตา ซ้ายวางระดับหน้าขา

มือทั้งสองไขว้กันระดับหน้าขา นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรียะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 134 ท่าที่ 71

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงอนงค์สุชาดาตัด “จะหันหน้าพึ่งใครก็ไม่มี”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : ขวาทิ้งวางระดับแ่งศรีษะ ซ้ายตั้งระดับไหล่แขนตึง จากนั้นซ้ายตั้งทำท่าปฏีเสธ ขวาวางระดับหน้าขา

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

ขวาทิ้งวางระดับแ่งศรีษะ ซ้ายตั้งระดับไหล่แขนตึง จากนั้นซ้ายตั้งทำท่าปฏีเสธ ขวาวางระดับหน้าขา นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธี

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่งห้อยขา

สนธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถลิตี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถลิตีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายเท้าแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายเท้าแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายเท้าแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายเท้าแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายเท้าแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายเท้าแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 135 ท่าที่ 72

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “พอเดบโตแม่ข้าได้อาศัย”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : มือซ้ายวางทาบหน้าขา มือขวา คว่ำมือชูขึ้นระดับสายตา มือทั้งสองลากมาประสมกัน
ด้านหน้าซ้ายพัก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางทาบหน้าขา มือขวา คว่ำมือชูขึ้นระดับสายตา มือทั้งสองลากมาประสมกันด้านหน้า
ซ้ายพัก นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้า
ขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่ง
ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 136 ท่าที่ 73

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “ลูกตี่ไก่เลี้ยงท้องหม่นหมองศรี”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองจับด้านหน้าระดับชายพกดันมือใส่กัน จากนั้นมือทั้งสองทำท่าลูบท้องลง จากนั้นรวมมือทั้งสองไขว้กันที่หน้าขา

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองจับด้านหน้าระดับชายพกดันมือใส่กัน จากนั้นมือทั้งสองทำท่าลูบท้องลง จากนั้นรวมมือทั้งสองไขว้กันที่หน้าขา นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 137 ท่าที่ 74

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “ซึ่งจะทรงเมตตาโปรดปรานี”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : หน้าตรง ก้มศรีษะเล็กน้อย

มือ : พนมมือทั้งสอง ร่ายมือขึ้นระดับแ่งศรีษะแล้วร่ายลงระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสอง ร่ายมือขึ้นระดับแ่งศรีษะแล้วร่ายลงระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมภิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 138 ท่าที่ 75

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “ขอเพียงมีข้าวปลาพระราชทาน”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายท้าวสะเอว มือขวาทำท่าห่อข้าว จากนั้นมือทั้งสองตั้งวงหน้าเบนไปทางซ้าย

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายท้าวสะเอว มือขวาทำท่าห่อข้าว จากนั้นมือทั้งสองตั้งวงหน้าเบนไปทางซ้าย

นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้า
ขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่ง
ห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถลึทึ

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถลึทึนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 139 ท่าที่ 76

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “สืบสองห่อพอเลี้ยงป่ากับแม่”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองประกบกันด้านหน้า จากนั้นมือซ้ายชูเลข 2 มือขวาวางทาบที่หน้าขา จากนั้น ไขว้มือขวา ย่ำจังหวะ 2 ครั้ง

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองประกบกันด้านหน้า จากนั้นมือซ้ายชูเลข 2 มือขวาวางทาบที่หน้าขา จากนั้น ไขว้มือขวา ย่ำจังหวะ 2 ครั้ง นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไขว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไขว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถลึทรี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถลึทรีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 140 ท่าที่ 77

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “เพียงได้แก้หิวหายไม่อาสัญ”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : นำมือซ้ายลูบคอเลื่อนลงเล็กน้อย มือขวาวางทาบที่หน้าขา จากนั้นมือทั้งสองผายออก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

นำมือซ้ายลูบคอเลื่อนลงเล็กน้อย มือขวาวางทาบที่หน้าขา จากนั้นมือทั้งสองไขว้กันที่หน้าขา
นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้า
ขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่ง
ห้อยขา

สนธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 141 ท่าที่ 78

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “ปานฉะนี้มารดากับปานนั้น”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : ไข่มือกขวา ย้ำจังหวะ 2 ครั้ง มือซ้ายทาบที่หน้าขา

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

ไข่มือกขวา ย้ำจังหวะ 2 ครั้ง มือซ้ายทาบที่หน้าขา นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไข่มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไข่มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถลึทึ

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถลึทึนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

\



ภาพที่ 142 ท่าที่ 79

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “คงพากันโหยหาไม่ปราณี”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : มือซ้ายทาบที่หน้าขา มือขวาดั้งวงกลาง จากนั้นมือซ้ายทำท่าปฏีเสธ มือขวาทาบหน้าขา

เท้า : นั่งตั้งขาขวาจากนั้นนั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายทาบที่หน้าขา มือขวาดั้งวงกลาง จากนั้นมือซ้ายทำท่าปฏีเสธ มือขวาทาบหน้าขา

นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาไว้มือระดับไหล่มือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้นมือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาวางที่หน้าขานั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 143 ท่าที่ 80

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงรายชาตรี “จิงตรัสสั่งอำมาตย์เร่งจัดการ”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้ายเล็กน้อย

มือ : ทั้งสองวางทาบที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางทาบที่หน้าขา นั่งพับเพียบ

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาม้วนจับเป็นตั้งวงข้างลำตัวระดับไหล่เอียงขวา จากนั้นมือขวา

วางที่หน้าขามือซ้ายจับลากเข้าที่ปาก

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาม้วนจับเป็นตั้งวงข้างลำตัวระดับไหล่เอียงขวา จากนั้นมือขวาวางที่

หน้าขามือซ้ายจับลากเข้าที่ปาก นั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 144 ท่าที่ 81

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงรำชาติรี “ห่ออาหารโดยด่วนให้ถ่วนถึ”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้ายเล็กน้อย

มือ : ทั้งสองวางทาบที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

ทั้งสองวางทาบที่หน้าขา นั่งพับเพียบ

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขา มือขวาหงายมือตั้งนิ้วขึ้นเป็นห่อ เอียงซ้าย จากนั้นมือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายชี้นิ้วและเดาะมือ และจากนั้นม้วนจับมือขวาเป็นตั้งวงมือซ้ายจับชายพก และสลับม้วนจับมือซ้ายเป็นตั้งวงมือขวาจับชายพก จากนั้นลากมือขวาม้วนจับเป็นตั้งวงบนมือซ้ายจับส่งหลัง

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขา มือขวาหงายมือตั้งนิ้วขึ้นเป็นห่อ เอียงซ้าย จากนั้นมือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายชี้นิ้วและเดาะมือ และจากนั้นม้วนจับมือขวาเป็นตั้งวงมือซ้ายจับชายพก และสลับม้วนจับ

มือซ้ายเป็นตั้งวงมือขวาจับชายพก จากนั้นลากมือขวาม้วนจับเป็นตั้งวงบนมือซ้ายจับส่งหลัง
นั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถสิทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางก้านัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 145 ท่าที่ 82

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายชาตรี “แต่ละห่อทั้งสิบสองล้วนของดี”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้ายเล็กน้อย

มือ : ทั้งสองวางทาบทที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

ทั้งสองวางทาบทที่หน้าขา นั่งพับเพียบ

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขา มือขวาหงายมือตั้งนิ้วขึ้นเป็นห่อ เอียงซ้าย มือทั้งข้างแตะกันที่ปลายนิ้ว แล้วมือวางที่หน้าขามือซ้ายชู2นิ้วเอียงขวา จากนั้นมือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาผายมือไปข้างลำตัวเอียงซ้าย

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขา มือขวาหงายมือตั้งนิ้วขึ้นเป็นห่อ เอียงซ้าย มือทั้งข้างแตะกันที่ปลายนิ้ว แล้วมือวางที่หน้าขามือซ้ายชู2นิ้วเอียงขวา จากนั้นมือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาผายมือไปข้างลำตัวเอียงซ้าย นั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถลึทึ

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองรถลึทึนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 146 ท่าที่ 83

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงรายชาตรี “มอบให้กุมารนี้รับไปพลัน”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง ก้มศรีษะเล็กน้อย

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างตั้งวงโยมือจากนั้นมือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาไว้มีระดับไหล่

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างตั้งวงโยมือจากนั้นมือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาไว้มีระดับไหล่ นั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสอง

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองท่าทำสวดมนต์รายคาถา นั่งท่าเทพบุตร

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

อามาศย์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 147 ท่าที่ 84

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายชาตรี “สั่งเสร็จพระเสด็จลงจากอาสน์”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : ก้าวหน้าเท้าขวามือขวาดั้งวงบนมือซ้ายจับส่งหลัง

เท้า : ซอยเท้าขึ้นไปข้างหน้า

วิธีปฏิบัติ

มือก้าวหน้าเท้าขวามือขวาดั้งวงบนมือซ้ายจับส่งหลัง ซอยเท้าขึ้นไปข้างหน้า

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งห้อยขา

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร



ภาพที่ 148 ท่าที่ 85

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายชาตรี “บุรยาตรเยื้องกรายผายพัน”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : มือขวาดั้งวางบน มือซ้ายจีบหงายระดับไหล่เอียงขวายกเท้าขวา จากนั้นก้าวเท้าขวาลงมือซ้ายตั้งวางบนมือขวาจีบส่งหลังเอียงซ้าย

เท้า : ประเท้าซ้าย ก้าวหน้าเท้าซ้าย ผสมเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาดั้งวางบน มือซ้ายจีบหงายระดับไหล่เอียงขวายกเท้าขวา จากนั้นก้าวเท้าขวาลงมือซ้ายตั้งวางบนมือขวาจีบส่งหลังเอียงซ้าย ประเท้าซ้าย ก้าวหน้าเท้าซ้าย ผสมเท้าขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาดึงวงกลาง มือซ้ายจับส่งหลัง

เท้า : ยืนขึ้น ก้าวหน้าเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือขวาดึงวงกลาง มือซ้ายจับส่งหลัง ยืนขึ้น ก้าวหน้าเท้าซ้าย

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร



ภาพที่ 149 ท่าที่ 86

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงรายชาตรี “จุงกรสันธิคู่ชีวัน”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : มือขวาจับที่ข้อมือนางสันธิมือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้น มือขวาโอบนางสันธิซ้ายหงายรับมือนางสันธิ

เท้า : ยืนแตะเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาจับที่ข้อมือนางสันธิมือซ้ายวางที่หน้าขา จากนั้น มือขวาโอบนางสันธิซ้ายหงายรับมือนางสันธิ ยืนแตะเท้าขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาจับหางชายพก มือซ้ายทิ้งแขนให้รลสิทธิจับ จากนั้นพนมมือทั้งสองรายขึ้นไหว้

เท้า : เท้าขวาไขว้หน้า

วิธีปฏิบัติ

มือขวาจับหางชายพก มือซ้ายทิ้งแขนให้รลสิทธิจับ จากนั้นพนมมือทั้งสองรายขึ้นไหว้เท้าขวาไขว้หน้า

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร



ภาพที่ 150 ท่าที่ 87

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงรำยาตรา “ฝูงก้านกล้วยหน้าคลาไคล”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายมือขึ้นไหว้

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายมือขึ้นไหว้ นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : ก้าวหน้าเท้าขวามือขวาดั้งวงบนมือซ้ายตั้งวงล่างยันเท้าไปทางซ้าย จากนั้นลากมือขวาม้วน

จับเป็นตั้งวงบนมือซ้ายจับส่งหลัง เอียงซ้าย

เท้า : แตะส้นเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

ก้าวหน้าเท้าขวามือขวาดั้งวงบนมือซ้ายตั้งวงล่างยันเท้าไปทางซ้าย จากนั้นลากมือขวาม้วนจับเป็นตั้งวงบนมือซ้ายจับส่งหลัง เอียงซ้าย แตะส้นเท้าซ้าย

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา

มือ : จับแล้วปล่อยซ้ายขวา ทำเดิน

เท้า : เดินก้าวเท้าซ้ายและขวา

วิธีปฏิบัติ

จับแล้วปล่อยซ้ายขวา ทำเดิน เดินก้าวเท้าซ้ายและขวา

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายมือขึ้นไหว้

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายมือขึ้นไหว้ นั่งท่าเทพบุตร

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายมือขึ้นไหว้

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายมือขึ้นไหว้ นั่งท่าเทพบุตร

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายมือขึ้นไหว้

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก ร่ายมือขึ้นไหว้ นั่งท่าเทพบุตร



ภาพที่ 151 ท่าที่ 88

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเข้ม่าน

รทเสน

ทิศ : F

ศัริษะ : ตั้งตรง

มือ : พนมมือทั้งสองระดับอก

เท้า : นั่งท่าเทพบุตร

วิธีปฏิบัติ

พนมมือทั้งสองระดับอก นั่งท่าเทพบุตร

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศัริษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย

มือ : ก้าวหน้าเท้าขวามือขวาดั้งวางลงมือซ้ายตั้งวางหงายระดับเอวเอียงขวา หมุนตัวไปด้านหลังก้าวเท้าซ้ายแทงมือซ้ายเป็นตั้งวางบนมือขวาดั้งวางลง หมุนตัวมาด้านหน้าก้าวเท้าขวามือขวาดั้งวางบนมือซ้ายจับหงายแขนตั้ง

เท้า : ย่ำเท้าตามจังหวะพร้อมม้วนมือซ้ายไปด้วย

วิธีปฏิบัติ

ก้าวหน้าเท้าขวามือขวาดั้งวางลงมือซ้ายตั้งวางหงายระดับเอวเอียงขวา หมุนตัวไปด้านหลังก้าวเท้าซ้ายแทงมือซ้ายเป็นตั้งวางบนมือขวาดั้งวางลง หมุนตัวมาด้านหน้าก้าวเท้าขวามือขวาดั้งวางบนมือซ้ายจับหงายแขนตั้ง ย่ำเท้าตามจังหวะพร้อมม้วนมือซ้ายไปด้วย

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาตั้งวง มือซ้ายจับยาวแขนตั้ง

เท้า : ย่ำเท้าตามจังหวะพร้อมม้วนมือซ้ายไปด้วย

วิธีปฏิบัติ

มือขวาตั้งวง มือซ้ายจับยาวแขนตั้ง ย่ำเท้าตามจังหวะพร้อมม้วนมือซ้ายไปด้วย

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาตั้งวงระดับแ่งศรีษะ มือซ้ายจับหางชายพก

เท้า : ซอยเท้า เข้าม่าน

วิธีปฏิบัติ

มือขวาตั้งวงระดับแ่งศรีษะ มือซ้ายจับหางชายพก ซอยเท้า เข้าม่าน

อำมาตย์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาตั้งวงระดับแ่งศรีษะ มือซ้ายจับหางชายพก

เท้า : ซอยเท้า เข้าม่าน

วิธีปฏิบัติ

มือขวาตั้งวงระดับแ่งศรีษะ มือซ้ายจับหางชายพก ซอยเท้า เข้าม่าน

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาตั้งวงระดับแ่งศรีษะ มือซ้ายจับหางชายพก

เท้า : ซอยเท้า เข้าม่าน

วิธีปฏิบัติ

มือขวาตั้งวงระดับแ่งศรีษะ มือซ้ายจับหางชายพก ซอยเท้า เข้าม่าน



ภาพที่ 152 ท่าที่ 89

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองวางไขว้กันไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งขาขวาไขว้ขาซ้าย

วิธีปฏิบัติ

นางกำนัล

ทิศ : R

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายจับหางขายพก มือขวาดั้งวงระดับศรีษะ

เท้า : สืบเท้า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับหางขายพก มือขวาดั้งวงระดับศรีษะ เอียงซ้าย เดินสืบเท้าออกมา



ภาพที่ 153 ท่าที่ 90

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง

นางกำนัล

ทิศ : R

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายตั้งวงด้านหน้าระดับอก มือขวาจับคว่ำข้างกัน

เท้า : ยกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

ตั้งมือซ้ายมาตั้งวงด้านหน้าระดับอก มือขวาจับคว่ำข้างกัน ประเท้าซ้ายแล้วยก



ภาพที่ 154 ท่าที่ 91

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง

นางกำนัล

ทิศ : R

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับส่นหลัง มือขวาดั้งวงระดับศรีษะ

เท้า : นั่งต้งเข้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับส่นหลัง มือขวาดั้งวงระดับศรีษะ เอียงขวา ก้าวหน้าขาซ้ายไปเป็นนั่งต้งเข้าขวา



ภาพที่ 155 ท่าที่ 92

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 156 ท่าที่ 93

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “เมื่อนั้น”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองวางหน้าขาขวา

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

จับปลายมือออก มือวางที่หน้าขาขวา เอียงขวา

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 157 ท่าที่ 94

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “นวลนางสนธิ์”

สนธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาจับส่งหลัง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

จับกลายมือออก มือวางที่หน้าขาขวา เอียงขวา

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆ มาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 158 ท่าที่ 95

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “ศรีไส่”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : ทำท่าเรียงหมอน โดยมือทั้งสองข้างจับเข้าที่อกแล้วเดินมือออก

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

ทำท่าเรียงหมอน โดยมือทั้งสองข้างจับเข้าที่อกแล้วเดินมือออก เอียงขวา

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 159 ท่าที่ 96

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “เฝ้าแต่เคืองขุน”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : ใช้นิ้วมือข้างซ้ายอุ้งที่กำนคอใต้ใบหู มือขวาวางที่หน้าตักใช้มือขวานิ้วเรียงชิดติดกัน บริเวณหน้าอกอุ้งไปมา แล้วกระชากมือเบาๆ

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

ใช้นิ้วมือข้างซ้ายอุ้งที่กำนคอใต้ใบหูไปมาแล้วกระชากลงเบาๆ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆ มาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 160 ท่าที่ 97

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “วุ่นใจ”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันซ้าย

มือ : ใช้มือขวานิ้วเรียงชิดติดกันบริเวณหน้าอกถูไปมาแล้วกระซอกมือเบาๆ

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

ใช้มือขวานิ้วเรียงชิดติดกันบริเวณหน้าอกถูไปมาแล้วกระซอกมือเบาๆ หันซ้าย

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 161 ท่าที่ 98

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “ทราชม้วยเร้าร้อน”

ลั่นธ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : จับหมอนมากระแทก

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

จับหมอนมากระแทกที่ข้างขวาและกลับไปวางที่เดิม

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 162 ท่าที่ 99

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “ดั่งเพลิงกลัปป์”

ลัทธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หน้าตรง

มือ : มือทั้งสองจับเข้าหาตัว

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างจับห้อยคู่กันแล้วเดินมือขึ้นระดับศรีษะแล้วหักข้อมือให้ปลายจับหันเข้าตัวแล้ว
กระทบตัว

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 163 ท่าที่ 100

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “ด้วยหมกมุ่นครุ่นคิด”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : กล่อมหน้า

มือ : มือทั้งสองข้างที่หมอนอิง

เท้า : นั่งขาขวาไขว้ซ้าย

วิธีปฏิบัติ

วางมือทั้งสองข้างที่หมอนอิง กล่อมหน้าไปมา นั่งขาขวาไขว้ซ้าย

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 164 ท่าที่ 101

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “ริษยา”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายวางที่หมอน มือขวาจับข้างลำตัว

เท้า : นั่งขาขวาไขว้ซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือขวาจับหางปลายจับเดินมือไปทางซ้าย เอียงขวา นั่งขาขวาไขว้ซ้าย

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆ มาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 165 ท่าที่ 102

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “จะใคร่ฆ่า”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาดั้งวงด้านหน้า

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

ท่าทำซอกแป้งผัดหน้าโดยมือซ้ายจับปรกข้างมือขวาดั้งวงด้านหน้า เอียงซ้าย นั่งขาชิด

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 166 ท่าที่ 103

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “รถเสน”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายวางหน้าขา มือขวาขึ้นนิ้วกดข้อมือ

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

ใช้มือขวาชี้เอียงไปทางขวามือซ้ายวางที่หน้าตัก เอียงขวา

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆ มาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 167 ท่าที่ 104

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “ให้อาสน์”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือทั้งสองแบมือเหยียดตรง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบมือหงายผายออกแขนเหยียดตั้ง

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 168 ท่าที่ 105

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “ต้องหาช่อง”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : แขนทั้งสองข้างนิ้วเรียงชิดติดกันมาคู่กัน มือขนานระดับสะเอว

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

แขนทั้งสองข้างนิ้วเรียงชิดติดกันมาคู่กัน มือขนานระดับสะเอว เอียงขวา

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 169 ท่าที่ 106

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “หาทาง”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายวางหน้าขา มือขวากรวดมือ

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางหน้าขา ใช้นิ้วชี้มือขวากรวดมือไปทางขวา ระดับสะเอว เอียงซ้าย

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆ มาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 170 ท่าที่ 107

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “สังหารมัน”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายตั้งวงด้านหน้า มือขวาจับปรกข้าง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

ท่าทำซีกแบ่งปัดหน้าโดยมือซ้ายตั้งวง มือขวาจับปรกข้าง เอียงซ้าย

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 171 ท่าที่ 108

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “เลือกสรรอุบาย”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายกรวดมือ มือขวาวางหน้าขา

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

ใช้นิ้วชี้มือซ้ายกรวดมือไปทางซ้ายระดับสะเอว มือขวาวางหน้าขา เอียงขวา

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆ มาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 172 ท่าที่ 109

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงจรเข้ขวางคลอง “ให้แยบยล”

ลั่นธ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างประสานข้างหน้า

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างประสานข้างหน้า แล้วสลับมือขึ้นลงเล็กน้อย เอียงขวา

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 173 ท่าที่ 110

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “ตริพลางทางเรียกอัมพิกา”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือซ้ายวางหน้าขา มือขวากรวดมือ

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับปรกข้างแล้วม้วนจับออกเป็นตั้งวง มือขวากรวดมือเข้าหาตัวเอง เป็นท่าเรียก

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 174 ท่าที่ 111

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “เจรจาทักความ”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายชี้ที่ปาก มือขวาวางมือไว้หน้าขา

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

นิ้วชี้ข้างซ้ายชี้เข้าหาปาก มือขวาวางหน้าขา เอียงซ้าย

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 175 ท่าที่ 112

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “ตามนุสนธิ์”

ลั่นธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายวางหน้าขา มือขวาไว้มีระดับศรีษะ

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางหน้าขา มือขวาลากมาไว้มีข้างลำตัวระดับศรีษะ เอียงซ้าย

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 176 ท่าที่ 113

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “เราเรื่องขุนซ่อง”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายทำท่าตัวเรา มือขวาวางหน้าขา

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายม้วนจับเข้าที่อกทำท่าตัวเรา มือขวาวางหน้าขา เอียงซ้าย

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 177 ท่าที่ 114

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “หมองมกล”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายทาบอก มือขวาวางหน้าขา

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายม้วนจีบแบออกมาทาบที่อก มือขวาวางหน้าขา เอียงซ้าย

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆ มาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 178 ท่าที่ 115

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “อับจนเดือดร้อนทุกข์”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายทำท่าตัวเรา มือขวาวางหน้าขามือทั้งสองตบที่หน้าขา

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายม้วนจับเข้าที่อกทำท่าตัวเรา มือขวาวางหน้าขา มือทั้งสองข้างตบที่หน้าขาสองครั้ง
เอียงซ้าย

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 179 ท่าที่ 116

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “ทำฉโนเราจะได้สังหาร”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาดั้งวงด้านหน้าระดับอก

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างตบที่หน้าขาจากนั้นทำท่าซึกแป้ง มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาดั้งวงด้านหน้าระดับอก เอียงขวา

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 180 ท่าที่ 117

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “รถเสนกุมารให้ตักษัย”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองแบออก แขนตึง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายชี้ข้างลำตัว มือขวาวางหน้าขา จากนั้นมือทั้งสองข้างผายออกจากตัวแบมือ แขนตึง เอียงขวา

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

ปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 181 ท่าที่ 118

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “บัดนั้น”

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองแบออก วางหน้าขาขวา

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองจับคว่ำแล้วร่ายมือออกมาวางหน้าขาขวา เอียงขวา นั่งคุกเข่า

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่ตึง แขนตึง ตึง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบบออกวางที่เตียงขนตึง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 182 ท่าที่ 119

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “อัมพิกา”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับเข้าที่อก มือขวาเท้าเอว

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับที่อก เป็นท่าตัวเรา มือขวาเท้าเอว เอียงขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่ตึง แขนตึง ตึง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่ตึงแขนตึง หวังขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 183 ท่าที่ 120

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “บังคมกัมเกศิ”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองพนมมือไว้ที่อก

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองพนมมือไว้ที่อกแล้วยกไปจรดศรีษะ จากนั้นดึงลงมาไว้ที่อก

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่ตึง แขนตึง ตึง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่ตึงแขนตึง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 184 ท่าที่ 121

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “กระซิบทูลอุบายเทวี”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาป้องที่ปาก

เท้า : นั่งตั่งเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือขวาป้องที่ปากทำท่ากระซิบ นั่งตั่งเข่า

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายป้องที่หู

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายป้องที่หูทำท่าฟัง



ภาพที่ 185 ท่าที่ 122

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “ตามที่จะประหาร”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาดั้งวงด้านหน้าระดับอก

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างตบที่หน้าขาจากนั้นทำท่าซัดแบ่ง มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาดั้งวงด้านหน้าระดับอก เอียงขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่ตัก แขนตั้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบบออกวางที่เตียงขนตึง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 186 ท่าที่ 123

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “ให้บรรลีย์”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองแบออก แขนตั้ง

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

อทั้งสองแบออกหงายขึ้น แล้วลากลงแขนตั้ง ทิ้งน้ำหนักไปข้างหลัง พร้อมเอียงขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่ตัก แขนตั้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่ตัก แขนตั้ง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 187 ท่าที่ 124

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “พระแม่จงเสสสร้าง”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : ลักคอ

มือ : มือซ้ายจับหงาย มือขวาดึงวงข้างกัน

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับปลายออก มือขวาดึงวงคว่ำลงเป็นจีบ ระดับชายพก 2 ครั้ง พร้อมลักคอ

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่เตี๋ยง แขนตั้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่เตี๋ยงแขนตั้ง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 188 ท่าที่ 125

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “แกลิ่งประจวร”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองวางไขว้กันไว้ที่หน้าขา

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองประสานกันหน้าขา โดยมือซ้ายทับมือขวา พร้อมเอียงขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่ตัก แขนตั้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่ตัก แขนตั้ง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 189 ท่าที่ 126

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “แกลิ่งประจวร”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองแบมือนาวนที่ท้อง

เท้า : เดินเข้าไปมา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบมือนาวนอยู่ที่ท้อง เดินเข้าไปมา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่เตียง แขนตึง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบบออกวางที่เตียงขนตึง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 190 ท่าที่ 127

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “มิทนได้”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองตั้งวง

เท้า : นั่งต้งเข้า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองตั้งวงส่ายมือเล็กน้อย นั่งต้งเข้า

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่เตี๋ยง แขนต้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่เตี๋ยงแขนต้ง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 191 ท่าที่ 128

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “วอนขอต่อพระภูวนัย”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองพนมมือไว้ที่อก

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายตั้งหน้าขา มือขวาทำท่าไหว้มือ เอียงซ้ายมองมือขวา จากนั้นมือทั้งสองทำท่าไหว้ ลากมือไปที่ศรีษะด้านขวา พร้อมเอียงขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่ตัก แขนตั้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบบออกวางที่เตียงขนตึง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 192 ท่าที่ 129

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “สั่งให้รลเสน”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายวางหน้าขา มือขวาขึ้นนิ้วชี้ข้างลำตัว

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายชี้ที่ปาก มือขวาวางหน้าขา จากนั้นมือขวาขึ้นนิ้วออกพร้อมลากออก เอียงซ้าย

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่เตียง แขนตั้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่เตียงแขนตั้ง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 193 ท่าที่ 130

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “ไปหาญา”

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายจับสังหลัง มือขวาดังวง

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายตั้งวง พร้อมลากลงเป็นจับสังหลัง มือขวาจับกลายออกเป็นตั้งวงกลาง พร้อมเอียงขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่เตียง แขนตั้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่เตียงแขนตั้ง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 194 ท่าที่ 131

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “แล้วจึงอุบาย”

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายวางหน้าขา มือขวาล่อแก้ว

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางหน้าขา มือขวาจับล่อแก้วม้วนข้อมือออก

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่เตี๋ยง แขนตั้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่เตี๋ยงแขนตั้ง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 195 ท่าที่ 132

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “ลอบพิฆาต”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาดั้งวงด้านหน้าระดับอก

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาดั้งวงด้านหน้าระดับอก ท่าชักแป้ง เอียงขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่เตี๋ยง แขนตั้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่เตี๋ยงแขนตั้ง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 196 ท่าที่ 133

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “คงสมดังมาตปรารธนา”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองวางประสานกันไว้ด้านหน้า

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางประสานกันไว้ด้านหน้า มือซ้ายทับมือขวา ทำรวมมือ 2 ครั้ง

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่ตึง แขนตึง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่ตึงแขนตึง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 197 ท่าที่ 134

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “เมื่อลูกศัตรมรณา”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองแบมือแขนตั้ง

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองตบที่หน้าตักจากนั้นมือขวาขึ้นนิ้วออกแล้วมือทั้งสองแบมือหงายขึ้นแล้วลากลง ทิ้งน้ำหนักไปข้างหลัง พร้อมเอียงขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่ตัก แขนตั้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบบออกวางที่เตียงขนตึง หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 198 ท่าที่ 135

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “ความทุกข์ในวิญญาน”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองไขว้กันวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองไขว้กันไว้ที่หน้าขา 2 ครั้ง

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่ตัก แขนตั้ง

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่ตัก แขนตั้ง หวังขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 199 ท่าที่ 136

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเขมรกำปอ “ก็สิ้นไป”

อัมพิกา

ทิศ : L

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับส่งหลัง มือขวาดั้งวาง

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายดัดวาง ลากลงเป็นจับส่งหลัง มือขวาจีบกลายออกเป็นดัดวางกลาง เอียงขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : หันขวา

มือ : มือทั้งสองแบออกวางที่เตี้ยๆ แขนดัด

เท้า : นั่งขาชิด

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองแบออกวางที่เตี้ยๆ แขนดัด หัวขวามองอัมพิกา



ภาพที่ 200 ท่าที่ 137

ที่มา:เสาวนีย์ ท่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก “ว่าพลางนางเขียนสาส์นศรี ถึงเจ้าเมรีโฉมฉาย เสร็จสิ้นส่งความตามอุบาย”
สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวาสลับซ้าย

มือ : มือขวาจับที่เขียนมือซ้ายถือสาส์น

เท้า : นั่งไขว่ขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาจับที่เขียนมือซ้ายถือสาส์นนั่งไขว่ขาทำท่าเขียนพร้อมหันคุยกับนางอัมพิกาด้วย

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวาสลับซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างประนมมือ

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างประนมมือนั่งคุกเข่าพร้อมคุยกับนางสันธิด้วย



ภาพที่ 201 ท่าที่ 138

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงร่ายนอก“สมหมายซ่อนไว้ใต้พื้นนอน”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างจับสาสน์

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองจับที่สาสน์เอาสาสน์ซ่อนไว้ใต้หมอนทอง

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างจับที่ขานางสันธิ

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างจับที่ขานางสันธินั่งคุกเข่ายึดตัวขึ้น



ภาพที่ 202 ท่าที่ 139

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแขกอะหัง“บัดนั้น”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตียงทอง

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตียงทองศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองม้วนจับแล้ววางที่หน้าเอียงขวานั่งคุกเข่า



ภาพที่ 203 ทำที่ 140

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแขกอะหวัง“อัมพิกา”

สันธิ

ทศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตียงทอง

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตียงทองศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

อัมพิกา

ทศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับเข้าที่อกมือขวาทำวสะเอว

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายม้วนจับเข้าที่อกมือขวาทำวสะเอวเอียงขวานั่งคุกเข่า



ภาพที่ 204 ท่าที่ 141

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแขกอะหวัง“รู้ความความตามอักษร”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตียงทอง

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตียงทองศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายแบมือปลายนิ้วตรงมือขวาจับคว่ำ

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแบมือมือขวาจับคว่ำวางบนมือซ้ายเอียงซ้ายนั่งคุกเข่า



ภาพที่ 205 ท่าที่ 142

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแขกอะหวัง“แจ้งในจำนงองค์บังอร”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตี๋ยทอง

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตี๋ยทองศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างประนมมือ

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างประนมมือถวายบังคมนั่งคุกเข่า



ภาพที่ 206 ท่าที่ 143

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแขกอะหวัง“บทจรไปตาม”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตียงทอง

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตียงทองศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวาสลับซ้าย

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าขานั่งคุกเข่าแล้วถอยเดินเข้าออก



ภาพที่ 207 ท่าที่ 144

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงแขกอะหวัง“พระเสาวนีย์”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตียงทอง

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาวางที่เตียงทองศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาจีบชายพกมือซ้ายตั้งวงบน

เท้า : นั่งตั่งเข่าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาจีบชายพกมือซ้ายตั้งวงบนเอียงขวานั่งตั่งเข่าซ้ายจากนั้นลุกขึ้นแล้วขอยเท้าเข้าโรง



ภาพที่ 208 ท่าที่ 145

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงหนีเสือ“เมื่อนั้น”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างม้วนจับแล้ววางที่หน้าขาเอียงขวานั่งห้อยขา



ภาพที่ 209 ท่าที่ 146

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงหนังสือ“นางแปลงปลื้มเปรมเกษมศรี”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาทำที่เตียงทองมือซ้ายจับที่ปาก

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาทำที่เตียงทองมือซ้ายจับเข้าที่ปากทำยิ้มเอียงขวานั่งห้อยขา



ภาพที่ 210 ท่าที่ 147

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงหนีเสือ“คิดอุบายสมถวิล”

สันธิ

ทศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างกำมือวางไขว้กัน

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างกำมือแล้ววางไขว้กันท้าวหมอนทองเอียงขวานั่งห้อยขา



ภาพที่ 211 ท่าที่ 148

ที่มา:เสาวนีย์ ท่อดีและคณะ (2566)

เพลงหนี่เลื้อ“ยินดี”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายจับที่ปากมือขวาวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งไขว่ขา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับเข้าที่ปากมือขวาวางที่หน้าขาเอียงซ้ายนั่งไขว่ขา



ภาพที่ 212 ท่าที่ 149

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงหนี่เลื้อ“เอนองค์ลงบนที่ไสยา”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายทำวหมอนทองมือขวาวางที่ขา

เท้า : นอน

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายทำวหมอนทองมือขวาวางที่ขาเอียงซ้ายเอนตัวลงนอน



ภาพที่ 213 ท่าที่ 150

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงหนี่เสือ“แสร์ร้องโอดดอยโหยไห้”

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างจับที่ท้อง

เท้า : นอน

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างจับที่ท้องเอนตัวลงนอนพร้อมร้องโอดโอยและด้นตัว



ภาพที่ 214 ท่าที่ 151

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงหนีเสือ“สาวใช้ต่างออกมาพร้อมหน้า ตรงเข้านวดพันกัลยา ไม่ทราบว่าเป็นกลขอเทวี”
สนธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างจับที่ท้อง

เท้า : นอน

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างจับที่ท้องเอนตัวลงนอนพร้อมร้องโอดโอยและด้นตัวดันนางกำนัลมองหารถ

สิทธิ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือจับที่ตัวนางสนธิ

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

ขอยเท้าเข้ามาหานางสนธิแล้วนั่งคุกเข่ามือทั้งสองข้างจับที่ตัวนางสนธิบีบนิ้วด้วยท่าที่เป็น

ห่วง



ภาพที่ 215 ท่าที่ 152

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงทุบมะพร้าว “เมื่อนั้น”

รทสท

ทศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาทำวสะเอวมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : ยืนเหลื่อมเท้า

วิธีปฏิบัติ

ก้าวเท้าขวามือทั้งสองข้างม้วนจับแล้ววางที่หน้าขาเอียงซ้ายกลับเอียงขวาแลกเท้าซ้ายมายืนเหลื่อมเท้าพร้อมกระทบจังหวะ

สนธิ

ทศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรทสท

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารทสทนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาป้องที่ปาก มือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาป้องที่ปากมือซ้ายวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรง นั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 216 ท่าที่ 153

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงทุบมะพร้าว “ท่านท้าวรลสิทธ์”

รลสิทธ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาทำวสะเแวมือซ้ายจับเข้าที่อก

เท้า : ยืนเหลื่อมเท้า

วิธีปฏิบัติ

ก้าวเท้าซ้ายไปข้างลำตัว มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายตั้งวงข้างหน้าระดับอกเอียงซ้าย จากนั้นลากเท้าขวามายืนเหลื่อมเท้าขวามือซ้ายจับเข้าที่อก เอียงขวา พร้อมกระทบจังหวะ

สนธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรลสิทธ์

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารลสิทธ์นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือขวาป้องที่ปาก มือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาป้องที่ปาก มือซ้ายวางที่หน้าขา ศรีษะตั้งตรง นั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 217 ท่าที่ 154

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงทุบมะพร้าว “เรื่องศรี”

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาทำวสะเอวมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : ก้าวหน้าเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวางที่หน้าขามือขวาทำวสะเอวก้าวหน้าเท้าซ้ายยึดตัวขึ้น เอียงขวา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรทสิทธิ์

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารทสิทธิ์นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองจับที่นางสนธิ์

เท้า : นั่งพับส้น

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างจับที่นางสนธิ์เอียงขวานั่งพับส้น

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 218 ท่าที่ 155

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงทุบมะพร้าว “ได้ข่าวความไข้”

รทสทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาทำวสะเอวมือซ้ายชี้นิ้วที่ศรีษะ

เท้า : ยืนแตะเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายชี้นิ้วที่ศรีษะมือขวาทำวสะเอวเอียงซ้าย แตะเท้าขวา

ส่นธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรทสทธิ์

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารทสทธิ์นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองจับที่นางสนธิ์

เท้า : นั่งทับส้น

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างจับที่นางสนธิ์เอียงขวานั่งทับส้น

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 219 ท่าที่ 156
ที่มา:เสาวนีย์ ท่อดีและคณะ (2566)

เพลงทุบมะพร้าว “นางสนธิ์”

รลสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างล่อแก้ว

เท้า : ก้าวหน้าเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ก้าวข้างเท้าขวามือทั้งสองข้างล่อแก้วมือขวาระดับวงบนมือซ้ายระดับวงล่างเอียงขวา

สนธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรลสิทธิ์

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารลสิทธิ์นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองจับที่นางสนธิ์

เท้า : นั่งทับส้น

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างจับที่นางสนธิ์เอียงขวานั่งทับส้น

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย
นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 220 ท่าที่ 157

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงทุบมะพร้าว “ภูมิธิบเสด็จมาพลัน”

รลสิทธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาดั้งรวงบนมือซ้ายจับชายพก

เท้า : เท้าซ้ายก้าวหน้า

วิธีปฏิบัติ

ถอนเท้าขวาก้าวหน้าเท้าซ้าย มือขวาดั้งรวงบน มือซ้ายจับชายพก ยึดยุบ ซอยเท้ากลับไปนั่งที่
เตี้ยทอง

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรลสิทธิ

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารลสิทธิ นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองจับที่นางสนธิ์

เท้า : นั่งทับส้น

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างจับที่นางสนธิ์เอียงขวานั่งทับส้น

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือทั้งสองประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองค่อยๆมาประกบกัน กรีดนิ้วเหยียดตรง วางศอกไว้ที่หน้าขาซ้าย ก้มหน้าเล็กน้อย

นั่งพับเพียบ



ภาพที่ 221 ท่าที่ 158

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงกระบอกเงิน “เมื่อนั้น”

รุดเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาทำวสะเอวมือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : ยืนเหลื่อมเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือขวาทำวสะเอวมือซ้ายวางที่หน้าขายืนเหลื่อมเท้าซ้ายพร้อมกระทบจังหวะ

รุดสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

สนธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรุดสิทธิ์

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธิ์นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 222 ท่าที่ 159

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงกระบอกเงิน “รถเสนกุมาร”

รถเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาทำวสะเอวมือซ้ายจับเข้าที่อก

เท้า : ยืนเหลื่อมเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาทำวสะเอวมือซ้ายจับเข้าที่อกเอียงขวายืนเหลื่อมเท้าขวาพร้อมกระทบจังหวะ

รถสิทธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

สนธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธิ

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสีที่นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 223 ท่าที่ 160

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงกระบอกเงิน “หาญกล้า”

รุดเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายตั้งวงบน

เท้า : ก้าวหน้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายตั้งวงบนเอียงซ้ายก้าวหน้าเท้าขวาพร้อมยืดตัวขึ้น

รุดสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรุดสิทธิ์

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสีที่นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 224 ท่าที่ 161

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงกระบอกเงิน “มาถึงตำหนักรัตนนา”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาตั้งวงบนมือซ้ายจับส่งหลัง

เท้า : ยืนแตะเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือขวาจับคว้ามือซ้ายตั้งวงระดับอกเอียงขวาจากนั้นม้วนมือขวาเป็นตั้งวงบนมือซ้ายจับส่งหลังยืนแตะเท้าซ้ายเอียงซ้าย

รทสิทธี

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรทสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสีที่นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 225 ท่าที่ 162

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงกระบอกเงิน “ลีลาขึ้นเฝ้าบิตุรงค์”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาดั้งบนมือซ้ายจับชายพก

เท้า : ก้าวหน้าเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือขวาดั้งบนมือซ้ายจับส่งหลังเอียงซ้ายก้าวหน้าเท้าซ้ายยึดยุบซอยเท้าเข้าเฝ้า

รทสิทธี

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

สนธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรทสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธิ์นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 226 ท่าที่ 163

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงต้นเพลงฉิ่งชั้นเดียว “เมื่อนั้น”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างม้วนจับแล้ววางที่หน้าขาเอียงขวาพร้อมกระทบจังหวะนั่งคุกเข่า

รทสิทธี

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

สนธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรทสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธิ์นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 227 ท่าที่ 164

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงต้นเพลงฉิ่งชั้นเดียว “รถเสน”

รถเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายจับที่อก

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายจับเข้าที่อกเอียงขวาพร้อมกระแทกจังหวะนั่งคุกเข่า

รถสิทธี

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

สนธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถสิทธี

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสีที่นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 228 ท่าที่ 165

ที่มา:เสาวนีย์ ท่อดีและคณะ (2566)

เพลงต้นเพลงฉิ่งชั้นเดียว “แกลั่วกล้า”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาดั้งหน้าระดับไหล่มือซ้ายตั้งงบบัวชูฝึก

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือขวาดั้งหน้าระดับไหล่มือซ้ายตั้งงบบัวชูฝึกเอียงซ้ายพร้อมกระทบจังหวะนั่งคุกเข่า

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถลึทธี

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถลึทธีนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 229 ท่าที่ 166

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงต้นเพลงฉิ่งชั้นเดียว “ปริชาหาญ”

รทเสน

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายตั่งวงบน

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายตั่งวงบนเอียงซ้ายนั่งคุกเข่าแล้วยึดตัวขึ้น

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั่งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั่งตรงนั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรทสิทธิ์

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสีที่นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 230 ท่าที่ 167

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงต้นเพลงฉิ่งชั้นเดียว “น้อมเกล้ากราบลาพระภูบาล”

รทเสน

ทิศ : F ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือทั้งสองข้างประนมมือ

เท้า : นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างประนมมือแล้วถวายบังคมเอียงขวามองรทสิทธ์นั่งคุกเข่า

รทสิทธ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

ส้นธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรทสิทธ์

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถสิทธิ์นั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขามือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 231 ท่าที่ 168

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงต้นเพลงฉิ่งชั้นเดียว “พระกุมารตรงไปทำยธานี”

รทเส้น

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาตั้งวงบนมือซ้ายจับส่งหลัง

เท้า : ยืนแตะเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือขวาจับคว้ามือซ้ายตั้งวงระดับอกเอียงขวาจากนั้นม้วนมือขวาเป็นตั้งวงบนมือซ้ายจับส่ง

หลังยืนแตะเท้าซ้ายเอียงซ้าย

รทสิทธิ์

ทิศ : F

ศรีษะ : ตั้งตรง

มือ : มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา

เท้า : นั่งห้อยขา

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองข้างวางที่หน้าขาศรีษะตั้งตรงนั่งห้อยขา

สันธิ

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงมองรถลึทึ

มือ : มือทั้งสองข้างว่าที่หน้าท้อง

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือทั้งสองวางที่หน้าท้อง วางศอกไว้ที่หมอนทอง เอียงมองหารถลึทึนั่งพับเพียบ

อัมพิกา

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ

นางกำนัล

ทิศ : F

ศรีษะ : เอียงขวา ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น

เท้า : นั่งพับเพียบ

วิธีปฏิบัติ

มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายท้าวแขนที่พื้น เอียงขวาก้มหน้าเล็กน้อยนั่งพับเพียบ



ภาพที่ 232 ท่าที่ 169

ที่มา:เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเชิด

รถเสน

ทิศ : R

ศรีษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาจับปรกข้างมือซ้ายตั้งวงระดับไหล่

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

หันทิศซ้ายมือซ้ายจับชายพกมือขวาตั้งวงสอดสร้อยมาลาเอียงซ้ายก้าวหน้าเท้าขวาหมุนตัวไปทางทิศขวาจากนั้นถอนเท้าขวามือขวาจับปรกข้างมือซ้ายตั้งวงระดับไหล่เอียงขวาแล้วก้าวข้างเท้าซ้ายยึดยุบเข้าโรง



ภาพที่ 233 ท่าที่ 170

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงขวา / ฝั่งขวาเอียงซ้าย

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่บนระดับศีรษะมือซ้ายอยู่ระดับอก ฝั่งขวามือซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : เท้าซ้ายยืน เท้าขวาเตะข้างๆเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง หักข้อมือ และงอแขนเล็กน้อย ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่บนระดับศีรษะเอียงขวา ฝั่งขวามืออยู่ล่างระดับอกเอียงซ้าย เท้าซ้ายยืน เท้าขวาเตะข้างๆเท้าซ้าย



ภาพที่ 234 ท่าที่ 171

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงขวา ฝั่งขวาเอียงซ้าย

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่บนระดับศีรษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก ฝั่งขวามือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะมือขวาอยู่ล่างระดับอก

เท้า : ฝั่งซ้ายก้าวข้างเท้าขวา ฝั่งขวาก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่บนระดับศีรษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก ก้าวซ้ายยกขวา วางเท้าขวาลงเป็นก้าวข้างเอียงขวา ฝั่งขวามือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะมือขวาอยู่ล่างระดับอก ก้าวขวายกซ้าย วางเท้าซ้ายเป็นก้าวข้างเอียงซ้าย



ภาพที่ 235 ท่าที่ 172

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงซ้าย ฝั่งขวาเอียงขวา

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายก้าวข้างเท้าซ้าย ฝั่งขวาก้าวข้างเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะเอียงซ้ายยกเท้าซ้ายก้าวข้าง ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะเอียงขวายกเท้าขวาก้าวข้าง



ภาพที่ 236 ท่าที่ 173

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงขวา ฝั่งขวาเอียงซ้าย

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายยกเท้าซ้าย ฝั่งขวายกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ระดับอกมือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ กระ跳เท้าขวาเต็มเท้าแล้วยกเท้าซ้ายพร้อมกับเอียงขวา ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ระดับอกมือขวาอยู่ระดับศีรษะ กระ跳เท้าซ้ายเต็มเท้าแล้วยกเท้าขวาพร้อมกับเอียงซ้าย



ภาพที่ 237 ท่าที่ 174

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงขวา ฝั่งขวาเอียงซ้าย

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายยกเท้าซ้าย ฝั่งขวายกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ระดับอกมือซ้ายอยู่ระดับศีรษะยกเท้าซ้าย ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ระดับอกมือขวาอยู่ระดับศีรษะยกเท้าขวา จากนั้นต่างฝั่งต่างหมุนออกเต็มวงแล้วกลับมาทิศเดิม



ภาพที่ 238 ท่าที่ 175

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงซ้าย ฝั่งขวาเอียงขวา

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายก้าวข้างเท้าซ้าย ฝั่งขวาก้าวข้างเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะเอียงซ้ายยกเท้าซ้ายก้าวข้าง ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะเอียงขวายกเท้าขวาก้าวข้าง



ภาพที่ 239 ท่าที่ 176

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงขวา ฝั่งขวาเอียงซ้าย

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายยกเท้าซ้าย ฝั่งขวายกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ระดับอกมือซ้ายอยู่ระดับศีรษะยกเท้าซ้าย ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ระดับอกมือขวาอยู่ระดับศีรษะยกเท้าขวา จากนั้นต่างฝั่งต่างกระโดดเท้าในยกเท้านอก ทำซ้ำสามครั้ง



ภาพที่ 240 ท่าที่ 177

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ R,L

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงซ้าย ฝั่งขวาเอียงขวา

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ระดับอกมือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ระดับอกมือขวาอยู่ระดับศีรษะ

เท้า : ขโยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ระดับอกมือซ้ายอยู่ระดับศีรษะแล้วเอียงซ้าย ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ระดับอกมือขวาอยู่ระดับศีรษะแล้วเอียงขวา จากนั้นขโยกเท้าขวาพร้อมเดินมือเป็นแถวตอนลึกสองแถว



ภาพที่ 241 ท่าที่ 178

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงขวา ฝั่งขวาเอียงซ้าย

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่บนระดับศีรษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก ฝั่งขวามือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะมือขวาอยู่ล่างระดับอก

เท้า : ฝั่งซ้ายก้าวข้างเท้าขวา ฝั่งขวาก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่บนระดับศีรษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก ก้าวซ้ายยกขวา วางเท้าขวาลงเป็นก้าวข้าง เอียงขวา ฝั่งขวามือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะมือขวาอยู่ล่างระดับอกก้าวขวายกซ้าย วางเท้าซ้ายเป็นก้าวข้าง เอียงซ้าย



ภาพที่ 242 ท่าที่ 179

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงซ้าย ฝั่งขวาเอียงขวา

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายก้าวข้างเท้าซ้าย ฝั่งขวาก้าวข้างเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะเอียงซ้ายยกเท้าซ้ายก้าวข้าง ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะเอียงขวายกเท้าขวาก้าวข้าง



ภาพที่ 243 ท่าที่ 180

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงขวา ฝั่งขวาเอียงซ้าย

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายยกเท้าซ้าย ฝั่งขวายกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ระดับอกมือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ กระ跳เท้าขวาเต็มเท้าแล้วยกเท้าซ้ายพร้อมกับเอียงขวา ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ระดับอกมือขวาอยู่ระดับศีรษะ กระ跳เท้าซ้ายเต็มเท้าแล้วยกเท้าขวาพร้อมกับเอียงซ้าย



ภาพที่ 244 ท่าที่ 181

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงขวา ฝั่งขวาเอียงซ้าย

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายยกเท้าซ้าย ฝั่งขวายกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ระดับอกมือซ้ายอยู่ระดับศีรษะยกเท้าซ้าย ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ระดับอกมือขวาอยู่ระดับศีรษะยกเท้าขวา จากนั้นต่างฝั่งต่างหมุนออกเต็มวงแล้วกลับมาทิศเดิม



ภาพที่ 245 ท่าที่ 182

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงซ้าย ฝั่งขวาเอียงขวา

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายก้าวข้างเท้าซ้าย ฝั่งขวาก้าวข้างเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะเอียงซ้ายยกเท้าซ้ายก้าวข้าง ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะเอียงขวายกเท้าขวาก้าวข้าง



ภาพที่ 246 ท่าที่ 183

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงขวา ฝั่งขวาเอียงซ้าย

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายยกเท้าซ้าย ฝั่งขวายกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่ระดับอกมือซ้ายอยู่ระดับศีรษะยกเท้าซ้าย ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ระดับอกมือขวาอยู่ระดับศีรษะยกเท้าขวา จากนั้นต่างฝั่งต่างกระที่บเท้าในยกเท้านอก ทำซ้ำสามครั้ง



ภาพที่ 247 ท่าที่ 184

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F/B

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้าง มือขวาระดับศีรษะ มือซ้ายระดับอก

เท้า : ยืนแตะเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือขวาอยู่บนระดับศีรษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอกเอียงซ้าย โยกเท้าขวาจัดแถวเป็นแถวเฉียง 4 คนหน้าหันทิศหลังเวที 4 คนท้ายหันทิศหน้าเวที



ภาพที่ 248 ท่าที่ 185

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F/B

คีระชะ : ลักคอก ซ้าย/ขวา

มือ : มือซ้ายระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือขวาระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้น

เท้า : ย่ำเท้าขวา/ซ้าย แตะเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือขวาระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้นสลับมือขึ้นลงพร้อมลักคอก ซ้าย/ขวา ตามจังหวะย่ำเท้า ขวา/ซ้าย/แตะเท้าขวา ทำแบบเดิมซ้ำสามครั้ง



ภาพที่ 249 ท่าที่ 186

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำผ้า

ทิศ : ทิศ F/B

คีระษะ : ลักคอก ซ้าย/ขวา

มือ : มือซ้ายระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือขวาระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้น

เท้า : กระทบส้นเท้าขวาตามจังหวะ

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือขวาระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้นสลับขึ้นลง พร้อมลักคอก ซ้าย/ขวา ตามจังหวะกระทบส้นเท้าขวาค่อยๆย่อลงนั่ง



ภาพที่ 250 ท่าที่ 187

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F,B

คีรีชะ : ลักคอก ซ้าย,ขวา

มือ : มือซ้ายระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือขวาระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้น

เท้า : กระทบส้นเท้าขวาตามจังหวะ

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือขวาระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้นสลับขึ้นลง พร้อมลักคอก ซ้าย,ขวา ตามจังหวะกระทบส้นเท้าขวา



ภาพที่ 251 ท่าที่ 188

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F,B

คีระษะ : ลักคอก ซ้าย,ขวา

มือ : มือซ้ายระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือขวาระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้น

เท้า : ย่ำเท้าซ้าย,ขวา แตะเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือขวาระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือซ้ายระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้นสลับมือขึ้นลงพร้อมลักคอก ขวา/ซ้าย ตามจังหวะย่ำเท้า ซ้าย,ขวา,แตะเท้าซ้าย ทำแบบเดิมซ้ำสามครั้ง



ภาพที่ 252 ท่าที่ 189

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำผ้า

ทิศ : ทิศ F,B

คีระ : ลักคอ ซ้าย,ขวา

มือ : มือขวาระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือซ้ายระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้น

เท้า : กระทบส้นเท้าซ้ายตามจังหวะ

วิธีปฏิบัติ

มือระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือซ้ายระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้นสลับขึ้นลง พร้อมลักคอ ซ้าย,ขวา ตามจังหวะ
กระทบส้นเท้าซ้ายค่อยๆย่อลงนั่ง



ภาพที่ 253 ท่าที่ 190

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ทิศ : ทิศ F,B

คีรีชะ : ลักคอก ซ้าย/ขวา

มือ : มือขวาระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือซ้ายระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้น

เท้า : กระบี่สั่นเท้า ซ้ายขวาตามจังหวะ

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือขวาระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้นสลับขึ้นลง พร้อมลักคอก ซ้าย/ขวา ตามจังหวะกระบี่สั่นเท้าขวา



ภาพที่ 254 ท่าที่ 191

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ขวา

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาอยู่ระดับอก

เท้า : ยืนแตะเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะมือขวาอยู่ล่างระดับอก ยืนแตะเท้าขวา เอียงขวา

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับอก มือขวาอยู่ระดับศีรษะ

เท้า : ยืนแตะเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ก้มมือทั้งสองข้างมือขวาอยู่บนระดับศีรษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก ยืนแตะเท้าขวา เอียงซ้าย



ภาพที่ 255 ท่าที่ 192

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาอยู่ระดับศีรษะ มือซ้ายอยู่ระดับอก

เท้า : ก้าวข้างเท้าขวา กระ跳เท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือขวาอยู่บนระดับศีรษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก ก้าวข้างเท้าขวากระ跳เท้าซ้ายพร้อม
เอียงขวา

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L

ศีรษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาอยู่ระดับศีรษะ มือซ้ายอยู่ระดับอก

เท้า : ก้าวข้างเท้าขวากระที่บเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือขวาอยู่บนระดับศีรษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก ก้าวข้างเท้าขวากระที่บเท้าซ้ายพร้อม
เอียงขวา



ภาพที่ 256 ท่าที่ 193

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาอยู่ระดับอก

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย กระ跳เท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะมือขวาอยู่ล่างระดับอก ก้าวข้างเท้าซ้ายกระ跳เท้าขวาพร้อมเอียงซ้าย

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาอยู่ระดับอก

ท่า : ก้าวข้างเท้าซ้ายกระที่บเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะมือขวาอยู่ล่างระดับอก ก้าวข้างเท้าซ้ายกระที่บเท้าขวาพร้อม
เอียงซ้าย



ภาพที่ 257 ท่าที่ 194

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ R

ศัรษะ : ลักคอ ขวา,ซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่ระดับอก มือขวายู่หัวเข็มขัด

เท้า : ก้าวเท้าเดินไปข้างหน้า

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่บนระดับอกมือขวายู่กลางระดับหัวเข็มขัด ก้มหน้าเล็กน้อย ลักคอ ขวา,ซ้าย พร้อมก้าวเท้าเดินไปข้างหน้า ขวา,ซ้าย,ขวา ตามจังหวะ

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L

ศัรษะ : ลักคอ ขวา,ซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่ระดับอก มือขวายู่หัวเข็มขัด

ท่า : ก้าวเท้าเดินไปข้างหน้า

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่บนระดับอกมือขวาอยู่ล่างระดับหัวเข็มขัด ก้มหน้าเล็กน้อย ลักคอ ขวา,ซ้าย พร้อมก้าวเท้าเดินไปข้างหน้า ขวา,ซ้าย,ขวา ตามจังหวะ



ภาพที่ 258 ท่าที่ 195

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ R

ศีรษะ : ลักค่อ ซ้าย,ขวา

มือ : กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่ระดับศีรษะ มือซ้ายอยู่ระดับอก

เท้า : ถอยหลังย่างเท้า ขวา,ซ้าย,ขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ล่าง เดินถอยหลังย่างเท้าขวา,ซ้าย,ขวาตามจังหวะ พร้อมกับ ลักค่อซ้าย,ขวา เงยหน้าขึ้นเล็กน้อย

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L

ศีรษะ : ลักค่อ ซ้าย,ขวา

มือ : กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่ระดับศีรษะ มือซ้ายอยู่ระดับอก

เท้า : ถอยหลังย่อเท้า ขวา,ซ้าย,ขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ล่าง เดินถอยหลังย่อเท้าขวา,ซ้าย,ขวาตามจังหวะ พร้อมกับ
ลักคอกซ้าย,ขวา เงยหน้าขึ้นเล็กน้อย



ภาพที่ 259 ท่าที่ 196

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักคอง ซ้าย,ขวา

มือ : กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่ระดับศัรณะ มือซ้ายอยู่ระดับอก

เท้า : ย่ำเท้า ขวา,ซ้าย,ขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ล่าง ย่ำเท้าขวา,ซ้าย,ขวาตามจังหวะอยู่กับที่ พร้อมกับ ลักคองซ้าย,ขวา

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L,F,B

ศัรณะ : ลักคอง ซ้าย,ขวา

มือ : กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่ระดับศัรณะ มือซ้ายอยู่ระดับอก

เท้า : ถอยหลังย่อเท้า ขวา,ซ้าย,ขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ล่าง เดินย่อเท้าขวา,ซ้าย,ขวาเป็นวงกลมตามจังหวะ พร้อมกับ
ลักค่อซ้าย,ขวา หันหน้าเข้าหาเท้าเอก



ภาพที่ 260 ท่าที่ 197

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักคอก ชาย,ขวา

มือ : มือขวาระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือซ้ายระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้น

เท้า : กระทบส้นเท้าซ้ายตามจังหวะ

วิธีปฏิบัติ

มือระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือซ้ายระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้นสลับขึ้นลง พร้อมลักคอก ชาย,ขวา ตามจังหวะ กระทบส้นเท้าซ้ายค่อยๆย่อลงนั่ง

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L,F,B

ศัรณะ : ลักคอก ขวา,ซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่ระดับอก มือขวายู่หัวเข็มขัด

ท่า : ก้าวเท้าเดินไปข้างหน้า สลับ ย่ำเท้าถอยหลัง

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่บนระดับอกมือขวาอยู่ล่างระดับหัวเข่าชิดเดินมือขวาวนออกไปข้างหน้า ก้มหน้าเล็กน้อย ลักคอ ขวา,ซ้าย พร้อมก้าวเท้าไปข้างหน้า ขวา,ซ้าย,ขวา ตามจังหวะ สลับกับ เดินมือขึ้นลง เหยงหน้าเล็กน้อยพร้อมลักคอ ซ้าย,ขวา พร้อมย่ำถอยหลัง ขวา,ซ้าย,ขวา ตามจังหวะ



ภาพที่ 260 ท่าที่ 197

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักค่อ ซ้าย,ขวา

มือ : กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่ระดับศัรณะ มือซ้ายอยู่ระดับอก

เท้า : ย่ำเท้า ขวา,ซ้าย,ขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ล่าง ย่ำเท้าขวา,ซ้าย,ขวาตามจังหวะอยู่กับที่ พร้อมกับ ลักค่อซ้าย,ขวา

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L,F,B

ศัรณะ : ลักค่อ ซ้าย,ขวา

มือ : กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่ระดับศัรณะ มือซ้ายอยู่ระดับอก

เท้า : ถอยหลังย่อเท้า ขวา,ซ้าย,ขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ล่าง เดินย่อเท้าขวา,ซ้าย,ขวาเดินไปข้างหน้าตามวง พร้อมกับ
ลักค่อซ้าย,ขวา ตามจังหวะ



ภาพที่ 261 ท่าที่ 198

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาอยู่ระดับหัวเข่า

เท้า : ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวายู่ระดับหัวเข่า เอียงขวา ย่ำเท้า ขวา, ซ้าย แล้ว
ยกเท้าขวา

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L,F,B

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับหัวเข่า มือขวายู่ระดับศีรษะ

เท้า : ยกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ มือซ้ายอยู่ล่างระดับหัวเข่าชิด เอียงซ้าย ย่ำเท้า ซ้าย,ขวา แล้ว
ยกเท้าซ้าย



ภาพที่ 262 ท่าที่ 199

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับหัวเข่าชิด มือขวาอยู่ระดับศีรษะ

เท้า : ยกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ มือซ้ายอยู่กลางระดับหัวเข่าชิด เอียงซ้าย ย่ำเท้า ซ้าย,ขวา แล้ว ยกเท้าซ้าย

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L,F,B

ศีรษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาอยู่ระดับหัวเข่าชิด

เท้า : ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ มือขวายู่ล่างระดับหัวเข่าชิด เอียงขวา ย่ำเท้า ขวา,ซ้าย แล้ว
ยกเท้าขวา



ภาพที่ 263 ท่าที่ 200

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับหัวเข่า มือขวาอยู่ระดับศีรษะ

เท้า : กระดกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ มือซ้ายอยู่กลางระดับหัวเข่า เอียงซ้าย ก้าวเท้าขวา แล้ว
กระดกเท้าซ้าย

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L,F,B

ศีรษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาอยู่ระดับหัวเข่า

เท้า : ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ มือขวายู่ล่างระดับหัวเข่าชิด เอียงขวา ก้าวเท้าซ้าย แล้ว
กระดกเท้าขวา



ภาพที่ 264 ท่าที่ 201

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาอยู่ระดับหัวเข็มขัด

เท้า : ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ มือขวาลู่ระดับหัวเข็มขัด เอียงขวา ก้าวเท้าซ้าย แล้ว
กระดกเท้าขวา

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ R,L,F,B

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับหัวเข็มขัด มือขวาอยู่ระดับศีรษะ

เท้า : กระดกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ มือซ้ายอยู่ล่างระดับหัวเข่าชิด เอียงซ้าย ก้าวเท้าขวา แล้ว
กระดกเท้าซ้าย



ภาพที่ 265 ท่าที่ 202

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่ระดับศีรษะ มือซ้ายอยู่ระดับอก

เท้า : โยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่บนระดับศีรษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก เอียงซ้าย โยกเท้าขวาตามจังหวะ

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่ระดับศีรษะ มือซ้ายอยู่ระดับอก

ท่า : โยยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ก้มมือทั้งสองข้าง มือขวาอยู่บนระดับศีรษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก เอียงซ้าย โยยกเท้าขวาตามจังหวะ



ภาพที่ 266 ท่าที่ 203

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักคอก ขวา

มือ : มือซ้ายระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือขวาระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้น

เท้า : กระทบส้นเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือขวาระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้นสลับขึ้นลง พร้อมลักคอก ขวา, ซ้าย ตามจังหวะกระทบส้นเท้าขวาค่อยๆย่อลงนั่ง

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักคอก ขวา, ซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่ระดับอก มือขวาอยู่หัวเข็มขัด

เท้า : ก้าวเท้าเดินไปข้างหน้า สลับ ย่ำเท้าถอยหลัง

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่บนระดับอกมือขวาอยู่ล่างระดับหัวเข่าชิดเดินมือขว่นออกไปข้างหน้า
ก้มหน้าเล็กน้อย ลักคอ ขวา,ซ้าย พร้อมก้าวเท้าไปข้างหน้า ขวา,ซ้าย,ขวา ตามจังหวะ สลับกับ เดินมือขึ้นลง
เงยหน้าเล็กน้อยพร้อมลักคอ ซ้าย,ขวา พร้อมย่ำถอยหลัง ขวา,ซ้าย,ขวา ตามจังหวะ



ภาพที่ 267 ท่าที่ 204

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักคอก ซ้าย

มือ : มือขวาระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือซ้ายระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้น

เท้า : กระทบส้นเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือขวายู่ระดับอกหักข้อมือลงพื้น มือซ้ายอยู่ระดับเข็มขัดตั้งข้อมือขึ้นสลับขึ้นลง พร้อมลักคอก ขวา, ซ้าย ตามจังหวะ ยืนกระทบส้นเท้าขวา

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักคอก ขวา, ซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่ระดับอก มือขวายู่หัวเข็มขัด

ท่า : ก้าวเท้าเดินไปข้างหน้า สลับ ย่ำเท้าถอยหลัง

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างมือซ้ายอยู่บนระดับอกมือขวาอยู่ล่างระดับหัวเข็มขัดเดินมือขว่นออกไปข้างหน้า ก้มหน้าเล็กน้อย ลักคอ ขวา,ซ้าย พร้อมก้าวเท้าไปข้างหน้า ขวา,ซ้าย,ขวา ตามจังหวะ สลับกับ เดินมือขึ้นลง เหย่น้ำเล็กน้อยพร้อมลักคอ ซ้าย,ขวา พร้อมย่ำถอยหลัง ขวา,ซ้าย,ขวา ตามจังหวะ



ภาพที่ 268 ท่าที่ 205

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลง ระเบ้าม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : กำมือคู่กันระดับอก

เท้า : กระทับเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือคู่กันระดับอก เอียงขวา ม้วนมือซ้ายเข้าหาลำตัวพร้อมกับกระทับเท้าซ้าย พร้อมกันตามจังหวะ

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือคู่กันระดับอก

เท้า : กระเทียมเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือคู่กันระดับอก เอียงซ้าย ม้วนมือขวาเข้าหาลำตัวพร้อมกับกระเทียมเท้าขวา พร้อมกันตามจังหวะ



ภาพที่ 269 ท่าที่ 206

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือคู่กันระดับอก

เท้า : กระ跳เท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือคู่กันระดับอก เอียงซ้าย ม้วนมือขวาเข้าหาลำตัวพร้อมกับกระ跳เท้าขวา พร้อมกันตามจังหวะ

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงขวา

มือ : กำมือคู่กันระดับอก

เท้า : กระทีบเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือคู่กันระดับอก เอียงขวา ม้วนมือซ้ายเข้าหาลำตัวพร้อมกับกระทีบเท้าซ้าย พร้อมกันตามจังหวะ



ภาพที่ 270 ท่าที่ 207

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลง ระเบ้าม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักคอส่าย

มือ : มือซ้ายระดับเข็มขัด มือขวาระดับใบหน้า

เท้า : ยืนแตะจุมกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายตั้งข้อมือขึ้นอยู่ระดับเข็มขัด มือขวาหักข้อมือลงอยู่ระดับใบหน้า พร้อมกับยืนแตะจุมกเท้าซ้ายด้านหน้า

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักคอขวา

มือ : มือขวาระดับเข็มขัด มือซ้ายระดับใบหน้า

ท่า : ยืนแตะจมูกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือขวาดึงข้อมือขึ้นอยู่ระดับเขมขัด มือซ้ายหักข้อมือลงอยู่ระดับใบหน้า พร้อมกับยืนแตะจมูกเท้าขวาด้านหน้า



ภาพที่ 271 ท่าที่ 208

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักคอกขวา

มือ : มือขวาระดับเข็มขัด มือซ้ายระดับใบหน้า

เท้า : ยืนแตะจุมกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือขวาดึงข้อมือขึ้นอยู่ระดับเข็มขัด มือซ้ายหักข้อมือลงอยู่ระดับใบหน้า พร้อมกับยืนแตะจุมกเท้าขวาด้านข้าง

ม้ารอง

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ลักคอกซ้าย

มือ : มือซ้ายระดับเข็มขัด มือขวาระดับใบหน้า

ท่า : ยืนแตะจมูกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายตั้งข้อมือขึ้นอยู่ระดับเขมขัด มือขวาหักข้อมือลงอยู่ระดับใบหน้า พร้อมกับยืนแตะจมูกเท้าซ้ายด้านข้าง



ภาพที่ 272 ท่าที่ 209

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

รhythmic

ทิศ : ทิศ F

ศักระ : เอียงซ้าย

มือ : จีบเข้าหาลำตัวระดับปาก ทำยิ้ม

เท้า : ยืนตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

ยืนตัวพระ มือขวาวางมือไว้บนหน้าขา เอียงซ้าย มือซ้ายจีบเข้าหาลำตัวระดับปากทำทำยิ้ม

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศักระ : ลักคอซ้าย

มือ : มือซ้ายระดับเข็มขัด มือขวาระดับใบหน้า

เท้า : ยืนแตะจมูกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายตั้งข้อมือขึ้นอยู่ระดับเขมขัด มือขวาหักข้อมือลงอยู่ระดับใบหน้า พร้อมกับยืนแตะจมูกเท้าซ้ายด้านหน้า

มารอง

ทิศ : ทิศ F

ศิระษะ : ฝั่งซ้ายเอียงขวา ฝั่งขวาเอียงซ้าย

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวายู่บนระดับศิระษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก ฝั่งขวามือซ้ายอยู่บนระดับศิระษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก

เท้า : ฝั่งซ้ายก้าวข้างเท้าขวา ฝั่งขวาก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวายู่บนระดับศิระษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอก ก้าวซ้ายยกขวา วางเท้าขวาลงเป็นก้าวข้าง เอียงขวา ฝั่งขวามือซ้ายอยู่บนระดับศิระษะมือซ้ายอยู่ล่างระดับอกก้าวขวายกซ้าย วางเท้าซ้ายเป็นก้าวข้าง เอียงซ้าย



ภาพที่ 273 ท่าที่ 210

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

รทเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : ตรง

มือ : มือซ้ายสอสูง มือขวา ถือแซ่ข้างลำตัว

เท้า : ยืนตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

ยืนตัวพระมือขวาถือแซ่ข้างลำตัวระดับหัวเข็มขัด มือซ้ายทำท่าสอสูง หน้าตรง

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาอยู่กลางระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศัรณะ

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาระดับอก เอียงซ้ายพร้อมก้าวข้างเท้าซ้าย

มารอง

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงซ้าย ฝั่งขวาเอียงขวา

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่กลางระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่กลางระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายก้าวข้างเท้าซ้าย ฝั่งขวาก้าวข้างเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวาอยู่กลางระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะเอียงซ้ายยกเท้าซ้ายก้าวข้าง ฝั่งขวามือซ้ายอยู่กลางระดับอกมือขวาอยู่บนระดับศีรษะเอียงขวายกเท้าขวาก้าวข้าง



ภาพที่ 274 ท่าที่ 211

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงระบำม้า

รทเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาถือแส้ข้างลำตัว มือซ้ายวางที่หน้าขา

เท้า : ยืนตัวพระ

วิธีปฏิบัติ

ยืนตัวพระ เอียงขวา มือขวาถือแส้ระดับเข็มขัดข้างลำตัว มือซ้ายกรายมือมาวางที่หน้าขา

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับบอ่มือขวาอยู่ระดับศัรณะ

เท้า : ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวายู่บนระดับศีรษะ เอียงซ้าย กระทีบเท้าซ้ายยกเท้าขวา

มารอง

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ฝั่งซ้ายเอียงขวา ฝั่งขวาเอียงซ้าย

มือ : ฝั่งซ้ายมือขวายู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศีรษะ ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ล่างระดับอกมือขวายู่บนระดับศีรษะ

เท้า : ฝั่งซ้ายยกเท้าซ้าย ฝั่งขวายกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

ฝั่งซ้ายมือขวายู่ระดับอกมือซ้ายอยู่ระดับศีรษะยกเท้าซ้าย ฝั่งขวามือซ้ายอยู่ระดับอกมือขวายู่ระดับศีรษะยกเท้าขวา จากนั้นต่างฝั่งต่างกระทีบเท้าในยกเท้านอก



ภาพที่ 275 ท่าที่ 212

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้าโยก

รทเสน

ทิศ : ทิศ R

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายตั้งวงแขนตั้ง มือขวาถือแฮ่ระดับชายพก

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายตั้งวงแขนตั้งมือขวาถือแฮ่ระดับชายพกเอียงซ้าย ก้าวข้างเท้าซ้ายพร้อมซอยเท้าไปทางซ้าย

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ L

ศีรษะ : เอียงขวา

มือ : กำมือทั้งสองข้าง หักข้อมือข้างลำตัวด้านขวา

เท้า : ก้าวข้างเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองหักข้อมือข้างลำตัวด้านขวา เอียงซ้าย ก้าวข้างเท้าขวาพร้อมซอยเท้าไปทางขวา



ภาพที่ 276 ท่าที่ 213

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้าโยก

รทเสน

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายตั้งวงแขนตั้ง มือขวาถือแซ่แขนตั้งข้างลำตัว

เท้า : ก้าวข้างเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายตั้งวงแขนตั้งมือขวาถือแซ่แขนตั้งข้างลำตัว ก้าวข้างเท้าขวาพร้อมซอยเท้าไปทางขวา

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้าง หักข้อมือข้างลำตัวด้านซ้าย

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองหักข้อมือข้างลำตัวด้านซ้าย เอียงซ้าย ก้าวข้างเท้าซ้ายพร้อมซอยเท้าไปทางซ้าย



ภาพที่ 277 ท่าที่ 214

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้ายอยก

รณเสน

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายถือแซ่แขนระดับชายพก มือขวาทำท่าคว่ำ

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือขวาทำท่าคว่ำมือซ้ายถือแซ่ระดับชายพก ก้าวข้างเท้าซ้าย

ม้ายอก

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้าง หักข้อมือข้างลำตัวด้านซ้าย

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองหักข้อมือข้างลำตัวด้านซ้าย เอียงซ้าย ก้าวข้างเท้าซ้าย



ภาพที่ 278 ท่าที่ 215

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้ายอยก

รทเสน

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาถือแซ่แขนระดับชายพก มือซ้ายทำท่าคว่ำ

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายทำท่าคว่ำมือขวาถือแซ่ระดับชายพก ก้าวข้างเท้าซ้าย

ม้ายอก

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้าง หักข้อมือข้างลำตัวด้านซ้าย

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองหักข้อมือข้างลำตัวด้านซ้าย เอียงซ้าย ก้าวข้างเท้าซ้ายพร้อม



ภาพที่ 279 ท่าที่ 216

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้าโยก

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายแตะที่ด้านหลังของม้า มือขวาถือแฮ่ระดับชายพก

เท้า : โยกเท้า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแตะที่ด้านหลังของม้า มือขวาถือแฮ่ระดับชายพก โยกเท้า เอียงซ้าย

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศัรณะ มือขวาอยู่ระดับอก

เท้า : โยกเท้า

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาอยู่ระดับอก โขยงเท้า เอียงซ้าย



ภาพที่ 280 ท่าที่ 217

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเร็ว

รhythmic

ทิศ : ทิศ F

ศักระ : ตรง

มือ : มือซ้ายตั้งวงแขนตั้ง มือขวาถือแฉ่แขนตั้งข้างลำตัว

เท้า : ขึ้นลอยทั้งสองข้าง

วิธีปฏิบัติ

ขึ้นลอยตั้งมือซ้ายตั้งวงแขนตั้ง มือขวาถือแฉ่ตั้งข้างลำตัว

ม้าเอก

ทิศ : F

ศักระ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายตั้งวงแขนตั้ง มือขวาถือแฉ่แขนตั้งข้างลำตัว

เท้า : ขึ้นลอยทั้งสองข้าง



ภาพที่ 281 ท่าที่ 218

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเร็ว

“รถเสน”

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : ตรง

มือ : มือซ้ายตั้งวงแขนตั้งมือขวาถือแซ่แขนตั้งข้างลำตัว

เท้า : ขึ้นลอยทั้งสองข้าง

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายตั้งวงแขนตั้งมือขวาถือแซ่แขนตั้งข้างลำตัวขึ้นลอยทั้งสองข้าง ขึ้นลอยทั้งสองข้าง

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาระดับอก

เท้า : ลงเหลี่ยม

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาระดับอก ก้าวเท้าขวายกเท้าซ้ายลงเหลี่ยม



ภาพที่ 282 ท่าที่ 219

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงประเทศ “เมื่อนั้น”

รทเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : จีบกรายมือออก มือวางที่หน้าขา

เท้า : เท้าขวายืน เท้าซ้ายวางที่น่องของม้าเอก

วิธีปฏิบัติ

จีบกรายมือออก เอียงขวา มือวางที่หน้าขาเท้าขวายืน เท้าซ้ายวางที่น่องของม้าเอก

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาวอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศัรณะ

ท่า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาระดับอก เอียงซ้ายพร้อมก้าวข้างเท้าซ้าย



ภาพที่ 283 ท่าที่ 220

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงбртес “รถเสน”

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

คิริษะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาถือแฮ่ระดับสะเอว

เท้า : เท้าขวายืน เท้าซ้ายวางที่น่องของม้าเอก

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาถือแฮ่ระดับสะเอว เอียงซ้าย เท้าซ้ายวางที่น่องของม้าเอก

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

คิริษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาอยู่ล่างระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับคิริษะ

ท่า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาระดับอก เอียงซ้ายพร้อมก้าวข้างเท้าซ้าย



ภาพที่ 284 ท่าที่ 221

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงประเทศ “เพราเพริศ”

“รถเสน”

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับคว่ำเดินมือออกเป็นวงบัวบานมือขวาตั้งวงแขนตึงระดับไหล่

เท้า : ยืนพระ เท้าซ้ายแตะที่น่องของม้าเอก

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับคว่ำเดินมือออกเป็นวงบัวบานมือขวาตั้งวงแขนตึงระดับไหล่ เท้าขวายืนพระ เท้าซ้ายแตะที่น่องของม้าเอก

“ม้าเอก”

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาอยู่กลางระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศัรณะ

ท่า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาระดับอก เอียงซ้ายพร้อมก้าวข้างเท้าซ้าย



ภาพที่ 285 ท่าที่ 222

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงประเทศ “ฉิดฉิว”

“รถเสน”

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือขวาจับคว่ำเดินมือออกเป็นวงบัวบาน มือซ้ายตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่

เท้า : ยืนพระ เท้าซ้ายแตะที่น่องของม้าเอก

วิธีปฏิบัติ

ยืนพระ เท้าซ้ายแตะที่น่องของม้าเอกมือขวาจับคว่ำเดินมือออกเป็นวงบัวบาน เอียงซ้าย มือซ้ายตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่

“ม้าเอก”

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาอยู่กลางระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศัรณะ

ท่า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาระดับอก เอียงซ้ายพร้อมก้าวข้างเท้าซ้าย



ภาพที่ 286 ท่าที่ 223

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงбртес “จับได้พระยาพาศิ”

รทเสน

ทิส : ทิส F

ศิระะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายจับคว่ำเดินมือตั้งวงบัวบาน มือขวาถือแซ่ระดับชะเอว

เท้า : ยืนพระ เท้าซ้ายแตะที่น่องของม้าเอก

วิธีปฏิบัติ

ยืนพระ เท้าซ้ายแตะที่น่องของม้าเอก เอียงขวา มือซ้ายจับคว่ำเดินมือตั้งวงบัวบาน มือขวาถือแซ่ระดับชะเอว

ม้าเอก

ทิส : ทิส F

ศิระะ : เอียงขวา

มือ : มือขวายู่ล่งระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศิระะ

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาระดับอก เอียงซ้ายพร้อมก้าวข้างเท้าซ้าย



ภาพที่ 287 ท่าที่ 224

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงประเทศ “แสนยินดี”

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : ทำท่ายิ้ม

เท้า : ยืนพระ เท้าซ้ายแตะที่น่องของม้าเอก

วิธีปฏิบัติ

ยืนพระ เท้าซ้ายแตะที่น่องของม้าเอก มือทำท่ายิ้ม โดยมือซ้ายจีบระดับปาก

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาอยู่กลางระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศัรณะ

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาระดับอก เอียงซ้ายพร้อมก้าวข้างเท่าซ้าย



ภาพที่ 288 ท่าที่ 225

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงбрเทศ “ควบไปโนพนานต์”

ทิศ : ทิศ F

ศัรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายแตะที่ม้า มือทำท่าควบม้า

เท้า : ยืนพระ เท้าซ้ายแตะที่น่องของม้าเอก

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแตะที่ม้า มือทำท่าควบม้า เอียงซ้ายเท้าซ้ายแตะที่น่องของม้าเอก

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรษะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาอยู่ล่ำระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศัรษะ

เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาระดับอก เอียงซ้ายพร้อมก้าวข้างเท่าซ้าย



ภาพที่ 289 ท่าที่ 226

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงเพลงม้าโยก

รทเสน

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแฮ่ระดับสะเอว

เท้า : โขยกเท้า

วิธีปฏิบัติ

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือขวาอยู่กลางระดับอกมือซ้ายอยู่บนระดับศัรณะ

เท้า : โขยกเท้า

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ระดับศีรษะ มือขวาระดับอก เอียงซ้ายพร้อมโยกเท้า



ภาพที่ 290 ท่าที่ 227

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้าโยยก

รhythmic

ทิศ : ทิศ R

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแซ่ควบม้าข้างซ้าย

เท้า : ยกเท้าข้างซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแซ่ควบม้าข้างซ้าย ยกเท้าข้างซ้าย (ย่อเท้าตามจังหวะ 3 ครั้ง ครั้งที่ 4 ยกเท้าพร้อมกับกระโดดเล็กน้อย)

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ R

ศีรษะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านซ้าย เป็นท่าม้า

เท้า : ยกเท้าข้างซ้าย

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านซ้าย เป็นท่าม้า เอียงซ้าย ยกเท้าข้างซ้าย (ย่อเท้าตามจังหวะ 3 ครั้ง ครั้งที่ 4 ยกเท้าพร้อมกับกระโดดเล็กน้อย)



ภาพที่ 291 ท่าที่ 228

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้าโยยก

รhythms

ทิศ : ทิศ R

ศักระ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแฮ่ควบม้าข้างขวา

เท้า : ยกเท้าข้างขวา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแฮ่ควบม้าข้างขวา เอียงขวา ยกเท้าข้างขวา (ย่อเท้าตามจังหวะ 3 ครั้ง ครั้งที่ 4 ยกเท้าพร้อมกับกระโดดเล็กน้อย)

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ R

ศักระ : เอียงขวา

มือ : กำมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านขวา เป็นท่าม้า

เท้า : ยกเท้าข้างขวา

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านขวา เป็นท่าม้า เอียงขวา ยกเท้าข้างขวา (ย่อเท้าตามจังหวะ 3 ครั้ง ครั้งที่ 4 ยกเท้าพร้อมกับกระโดดเล็กน้อย)



ภาพที่ 292 ท่าที่ 229

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้ายอก

รทเสน

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแฮ้ควบม้าข้างขวา

เท้า : กระดกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแฮ้ควบม้าข้างขวา เอียงซ้าย กระดกเท้าซ้าย (ก้าวเท้า 1 ครั้ง สลับขวา/ซ้าย พร้อมกับกระโดดเล็กน้อย)

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านขวา เป็นท่าม้า

เท้า : กระดกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแฮ้ควบม้าข้างขวา เอียงซ้าย กระดกเท้าซ้าย (ก้าวเท้า 1 ครั้ง สลับขวา/ซ้าย พร้อมกับกระโดดเล็กน้อย)



ภาพที่ 293 ท่าที่ 230

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้าโยก

รhythmic

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแซ่ควบม้าข้างขวา

เท้า : กระดกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแซ่ควบม้าข้างขวา เอียงขวา กระดกเท้าขวา (ก้าวเท้า 1 ครั้ง สลับขวา/ซ้าย พร้อมกับกระโดดเล็กน้อย)

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : กำมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านซ้าย เป็นท่าม้า

เท้า : กระดกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแฮ่ควบม้าข้างขวา เอียงขวา กระดกเท้าขวา (ก้าวเท้า 1 ครั้ง สลับขวา/ซ้าย พร้อมกับกระโดดเล็กน้อย)



ภาพที่ 294 ท่าที่ 231

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้าโยก

รhythmic

ทิศ : ทิศ L

ศีรษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแฮ่ควบม้าข้างขวา

เท้า : ย่ำเท้าเดินหน้า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแฮ่ควบม้าข้างขวา ย่ำเท้าเดินหน้าสลับกัน ซ้าย/ขวา ตามจังหวะพร้อมกับก้มหน้าลงเล็กน้อย

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ L

ศีรษะ : ก้มหน้าเล็กน้อย

มือ : กำมือทั้งสองข้างหน้าลำตัว

เท้า : ย่ำเท้าเดินหน้า

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างหน้าลำตัวพร้อมสลับแขน ขึ้น/ลง ตามจังหวะ ย่ำเท้าเดินหน้าสลับกัน ซ้าย/ขวา ตามจังหวะพร้อมกับก้มหน้าลงเล็กน้อย



ภาพที่ 295 ท่าที่ 232

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้าโยก

รhythmic

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เหยหน้าเล็กน้อย

มือ : มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแซ่ควบม้าข้างขวา

เท้า : ย่ำเท้าถอยหลัง

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแซ่ควบม้าข้างขวา ย่ำเท้าถอยหลัง ซ้าย/ขวา ตามจังหวะพร้อมกับ
เหยหน้าขึ้นเล็กน้อย

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ L

ศัรณะ : เหยหน้าเล็กน้อย

มือ : กำมือทั้งสองข้างหน้าลำตัว

ท่า : ย่ำเท้าถอยหลัง

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างหน้าลำตัวพร้อมสลับแขน ขึ้น/ลง ตามจังหวะ ย่ำเท้าถอยหลัง ซ้าย/ขวา ตามจังหวะ พร้อมกับเงยหน้าขึ้นเล็กน้อย



ภาพที่ 296 ท่าที่ 233

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้าโยก

รถเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงขวา

มือ : มือซ้ายวงบัวบาน มือขวาถือแสระดับชายพก

เท้า : เท้าซ้ายวางที่ขาของม้าเอก เท้าขวาเหยียดตรง

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายวงบัวบาน มือขวาถือแสระดับชายพก เอียงขวา เท้าซ้ายวางที่ขาของม้าเอก เป็นท่าขึ้นม้า เท้าขวาเหยียดตรง

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านซ้าย

เท้า : ลงเหลื่อมเต็มเท้า

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านซ้าย เอียงซ้าย ลงเหลื่อมเต็มเท้า



ภาพที่ 297 ท่าที่ 234

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้าโยก

รทเสน

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายจับเข้าที่ปาก มือขวาถือแฮ่ระดับชายพก

เท้า : เท้าซ้ายวางที่ขาของม้าเอก เท้าขวาเหยียดตรง

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายจับเข้าที่ปาก มือขวาถือแฮ่ระดับชายพก เอียงซ้าย เท้าซ้ายวางที่ขาของม้าเอก เป็นท่าขึ้นม้า
เท้าขวาเหยียดตรง

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ F

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านซ้าย

เท้า : ลงเหลื่อมเต็มเท้า

วิธีปฏิบัติ

กำมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านซ้าย เอียงซ้าย ลงเหลื่อมเต็มเท้า



ภาพที่ 298 ท่าที่ 235

ที่มา : เสาวนีย์ ห่อดีและคณะ (2566)

เพลงม้าโยก

รhythmn

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแฮ่ควมม้าข้างขวา

เท้า : โยกเท้า

วิธีปฏิบัติ

มือซ้ายแตะที่หลังม้าเอก มือขวาถือแฮ่ควมม้าข้างขวา เอียงซ้าย พร้อมกับโยกเท้า

ม้าเอก

ทิศ : ทิศ R

ศัรณะ : เอียงซ้าย

มือ : กำมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านซ้าย

เท้า : โขยกเท้า

วิธีปฏิบัติ

ก้มมือทั้งสองข้างพร้อมทั้งหักข้อมือข้างตัวด้านซ้าย เอียงซ้าย พร้อมกับโยยกเท้า

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยขอสรุปและอภิปรายผลการวิจัยเรียงตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

5.1.1 เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของละคร เรื่องรถเสน ฉากสนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ พบว่ากรมศิลปากรจัดการแสดง ละครเรื่องรถเสนซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ต้นฉบับที่เหลืออยู่ไม่อาจยืนยันได้แน่นอนว่ากล่าวถึงสมัยนั้นจริง เรื่องพระรถเมรี เป็นบทที่ใช้เล่นละครชาตรีและละครนอก ซึ่งนิยมอย่างแพร่หลาย แต่ไม่ปรากฏว่ามีการแต่งเป็นบทละครของหลวงจนถึงยุคกรมศิลปากรสมัย นายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นอธิบดีจึงได้จัดทำบทละครเรื่องนี้ขึ้นใหม่ให้ชื่อว่าเรื่อง รถเสน มีหลักฐานการเล่นละครเรื่องรถเสนว่าเล่นเป็นละครชาตรีซึ่งขณะนั้นยังเป็นละครชาตรีแบบดั้งเดิมจนถึงพ.ศ. 2500 กรมศิลปากรได้จัดทำบทละครเรื่องรถเสนขึ้นใหม่

จากการวิเคราะห์ คณะผู้วิจัยพบว่าวิวัฒนาการของละคร เรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ มีวิวัฒนาการที่เกิดการพัฒนาสามารถสรุปได้ว่ามีทั้งสิ้น 2 ยุค ดังนี้

ยุคที่ 1 คือ บทของเก่าที่เป็นฉบับสมุดไทย มีชื่อเรียกว่า พระรถเมรี เป็นบทที่ใช้เล่นละครชาตรีหรือละครนอก ในระยะแรกนิยมเล่นคู่กับเรื่องมโนห์รา ซึ่งมาจาก ปัญญาสชาติก ด้วยมีเนื้อเรื่องทำนองนิทาน มีคติชวนอ่าน บางเรื่องก็มีผู้นำเค้าโครงมาประพันธ์เป็นโคลงฉันท และบทละครกลายเป็นวรรณคดีที่แพร่หลายไปหลายเรื่อง หนึ่งในนั้นคือ เรื่อง พระรถเสน

ยุคที่ 2 คือ ยุคกรมศิลปากรสมัย นายธนิต อยู่โพธิ์ ได้จัดทำบทละครเรื่องนี้ขึ้นใหม่ให้ชื่อว่าเรื่อง รถเสน เป็นบทละครรูปแบบละครชาตรีเครื่องใหญ่ซึ่งเป็นละครทางหลวง ประพันธ์กลอนและบรรจุเพลงใหม่ จัดแบ่งฉาก แทรกกระบวนท่าต่างๆ ทำให้มีกระบวนการทางนาฏศิลป์ต่างไปจากเดิม

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ์ เรียบเรียงบทโดยโดย ดร.ชวลิต สุนทรานนท์ โดยแสดงตั้งแต่ ฉาก สนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ์ ซึ่งมีเนื้อเรื่องที่สอดแทรกข้อคิดต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น ความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม การเสียสละ และมีรูปแบบการดำเนินเรื่อง โดยมีฉากประกอบการแสดง การเจรจา ครอบงำประกอบในการแสดง

5.1.2 เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบในการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ์ ตามรูปแบบของกรมศิลปากร เพื่อประยุกต์ใช้ในการแสดง

1. บทละคร เรื่อง รถเสน

จากการศึกษาบทละครเรื่อง รถเสน ลักษณะบทประกอบด้วยกลอนบทละคร เพลงร้อง เพลงหน้าพาทย์ ตามแบบบทละครร่ำทั่วไป มีบทเจรจาไว้อย่างละเอียด นอกจากการปรับปรุงบทแล้วกรมศิลปากร ยังระบุไว้ในคำนำว่า “ปรับปรุงวิธีเล่นวิธีแสดงขึ้นใหม่ตามขนานนาฏกรรม” เมื่อพิจารณาตัวบทจะเห็นว่าสอดคล้องกับวิธีเล่น กล่าวคือเป็นการแสดงที่เรียกว่า ละครชาตรีเครื่องใหญ่หรือละครชาตรีแบบหลวง ดนตรีและเพลงร้องจะใช้ทั้งแบบละครนอกและละครชาตรี เช่น การร้องรำ ใช้ทั้งรำนอกและรำชาตรี โดยบทละครนายชนิด อยู่โพธิ์ได้ปรับปรุงเมื่อ พ.ศ.2500 โดยได้นำมาเรียบเรียงและบรรจุเพลงตามแนวคิดการสร้างบทละคร การดำเนินเรื่องตามรถเสนชาดกในปัญญาสชาดกเป็นหลักและนำเรื่องราวบางตอนในกลอนอ่านตามนิทานพื้นบ้านส่วนข้อบทละครคงตามชาดกเรื่องรถเสนและให้ผู้เชี่ยวชาญหลายคนช่วยกันแต่งบทคนละฉาก

2. เพลงบรรเลงและเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง

จากการศึกษาเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงพบว่า มีเนื้อร้องทำนองเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงละครเรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ์ มีการใช้ทั้งเพลงร้องและเพลงหน้าพาทย์ประกอบการแสดงซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษาตามลำดับการแสดงต่อไปนี้ เพลงวา เพลงแปดบท เพลงรำนอก เพลงฝรั่งควง เพลงระบำไก่ชน เพลงชาตรีตลุง เพลงรำชาตรี เพลงขึ้นพลับพลา เพลงอนงค์สุชาดาตัด เพลงจระเข้ขวางคลอง เพลงเขมรกำปอ เพลงแขกอะหวัง เพลงหนีเสือ เพลงเขมรทุบมะพร้าว เพลงกระบอกเงิน เพลงต้นเพลงฉิ่งชั้นเดียว เพลงเชิด เพลงระบำม้า เพลงเร็ว เพลงบรรเลง เพลงม้าโยก ส่วนวงดนตรีที่ใช้บรรเลง ใช้วงดนตรี ปี่พาทย์เครื่องห้า ซึ่งประกอบไปด้วย ระนาดเอก ระนาดทุ้ม กลองทัด กลองแขก ตะโพน ฆ้องวงใหญ่ ขลุ่ยเพียงออ ซออู้ และฉิ่ง มาบรรเลงประกอบการแสดงละครเรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ์ ในรูปแบบกรมศิลปากร ซึ่งการเลือกวงดนตรีบรรเลงประกอบในแต่ละโอกาสนั้นจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานที่ สถานการณ์ และบุคลากร แต่ส่วนมากมักนิยมใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้าเป็นหลัก ซึ่งประกอบไปด้วย ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ กลองทัด ตะโพน ขลุ่ย และฉิ่ง อาจเป็นเพราะว่าหลักการเลือกดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงเลือกใช้ตามความเหมาะสมของสถานที่ สถานการณ์ และโอกาสที่ใช้ แต่จะต้องบรรเลงด้วยไม้นวม เพื่อให้มี

เสียงที่นุ่มนวล เหมาะแก่การ ดำเนินร้องที่มีบทร้องและบทเจรจา สอดคล้องกับ อาจารย์บุญสืบ เรืองนนท์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีไทย ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กล่าวว่า การเลือกใช้วงดนตรีบรรเลง ประกอบการแสดงนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม เช่น สถานที่ สถานการณ์ บุคลากร เป็นต้น และบรรเลง ด้วยไม้นวมเพื่อให้เหมาะกับการแสดงละครนอก

3. เครื่องแต่งกาย

จากการศึกษาเครื่องแต่งกายพบว่า เครื่องแต่งกายประกอบการแสดงละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ์ เครื่องแต่งกายตัวละครนั้น ใช้รูปแบบการแต่งกายยืนเครื่อง พระนางเหตุผลเพราะละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ์ เป็นการแสดงในรูปแบบ ละครนอกประสมกับรูปแบบละครชาตรี โดยใช้ผู้ชายและผู้หญิงแสดง การแต่งกายของตัวละครต่างๆ มีดังนี้ รถมสิทธ์ รถมเสน สนธิ์ อัมพิกา นางกำนัล การแต่งกายแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ศิราภรณ์ พัสตราภรณ์ และถนิมพิมพาภรณ์ ที่แตกต่างกันตามลักษณะของตัวละครซึ่งบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ เฉพาะรวมไปถึงยศถาบรรดาศักดิ์ของตัวละคร เช่น รถมสิทธ์ แต่งกายยืนเครื่องตัวพระฉลององค์แขน สั้น กรองคอสีแดงพาดหุรีสีแดง สนับเพลาสีน้ำเงิน ผ่านงูสีแดง รัตตะเอวสีน้ำเงินขลิบแดง ห้อยหน้า สีน้ำเงินขลิบแดง ห้อยข้างสีน้ำเงินขลิบแดง เทริด อุบะ ดอกไม้ทัด

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

จากการศึกษาอุปกรณ์ประกอบการแสดงพบว่า อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ์ จะมีอยู่ด้วยกัน 6 ชิ้น คือ เตียงทอง ลับแล แซ่ สารัน หมอนสามเหลี่ยม ต้นไม้ และเครื่องราชูปโภค ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการแสดงชุดนี้สอดคล้องกับ บทละครเรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ์ ทำให้การดำเนินเรื่องดำเนินไปตามบท ประพันธ์และให้เกิดสุนทรียะทางด้านการแสดงอย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

5. การคัดเลือกผู้แสดง

คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้แสดง ดังนี้ บทบาทของรถเสนเป็นตัวละครฝ่ายพระ คัดเลือกโดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างสูงโปร่ง ใบหน้าได้สัดส่วน มีความสง่างาม ร่างกายสมส่วน มีไหวพริบ มีบุคลิกเข้ากับบทบาท และเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านแสดงและการตีบทการแสดงและบทบาทของนางสนธิ์เป็นตัวละครฝ่ายนางบทบาทสนธิ์โดยผู้แสดงต้องมีรูปร่างเล็ก ใบหน้าได้สัดส่วน ความสง่างาม ร่างกายสมส่วน มีไหวพริบ มีบุคลิกเข้ากับบทบาทเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการแสดงและการตีบท สอดคล้องกับ ประวิทย์ ฤทธิบุญย์ ที่กล่าวว่า ฝ่ายพระ คัดเลือกจากเด็กที่มีใบหน้าเรียว จมูกโด่งเป็นสันสวยงาม

ลำคอสูงโปร่ง มือเท้าเรียวยาว ลำคอระหง เอวเล็ก ช่วงขาและแขนยาวสมส่วน ฝ่ามือข้าง คัดเลือกจาก เด็กผู้หญิงที่มีใบหน้ากลม จมูกโด่งเป็นสันสวยงาม มือเท้า เรียวยาว รูปร่างเล็ก เอวเล็ก ช่วงขาและ แขนยาวสมส่วน (ประวิทย์ ฤทธิบุญ, 2562 : 174)

6. กระบวนท่ารำที่ใช้ในการแสดง

จากการศึกษากระบวนท่ารำที่ใช้ในการแสดงพบว่า กระบวนท่ารำที่ใช้ในการแสดงละคร เรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ์ ตามรูปแบบของกรมศิลปากร นอกจากนี้ในบทบาทของ ตัวพระมีกระบวนท่ารำรถเสนจับม้าและกระบวนท่ารำระบำม้า โดยตอนรถเสนจับม้ามามีลักษณะเฉพาะ คือการขึ้นลอยระหว่างรถเสนกับม้าตัวเอกในเพลงเร็ว และในบทบาทของตัวนางมีกระบวนท่ารำของ นางสนธิ์ ที่แสดงอารมณ์ครุ่นคิดนึกอุบายระหว่างนางสนธิ์และนางอัมพิกาที่จะกำจัดรถเสนในเพลง จระเข้ขวางคลอง เพลงร่ายนอก เพลงกำปอ เพลงยวนขึ้นเขา ซึ่งต้องแสดงอารมณ์ สีหน้า ท่าทาง ของ ตัวละครให้ได้อรชรส เพื่อส่งอารมณ์ให้ผู้ชมรับรู้ มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาการ จัดฉากและพัฒนาารูปแบบการชนไก่ โดยใช้คนแสดง สวมบทบาทในการเป็นไก่ แทนการใช้ไก่จริง เหมือนในอดีต สอดคล้องกับ ดร.รัชนี พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช 2554 สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย -ละคร) กล่าวว่า เป็นการลำดับไปตามอารมณ์ เทคนิคการ แสดงละคร คือ การสื่ออารมณ์ผ่านสีหน้าและสายตาของผู้แสดง ส่งออกไปให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงอารมณ์ ของตัวละคร เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจมากยิ่งขึ้น (รัชนี พวงประยงค์, สัมภาษณ์ 18 กันยายน 2566)

5.1.3 เพื่อถ่ายทอดและนำเสนอการแสดงละคร เรื่อง รถมเสน ฉาก สนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ์ ตามรูปแบบของกรมศิลปากร

จากการศึกษาพบว่ากระบวนท่ารำถ่ายทอดท่ารำแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้ รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคค์ผนวกกับทฤษฎีการจัดการ เรียนรู้ฐานศิลปะสู่ความเป็นพลเมืองโลก ดังนี้

ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคค์และ ทฤษฎี การจัดการเรียนรู้ฐานศิลปะสู่ความเป็นพลเมืองโลก

ขั้นที่ 1 กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้า ผู้เรียน มีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ กฎแห่งความพร้อม ผนวกกับ ขั้นรับรู้ (Recognize) การสร้างความรู้ความเข้าใจความพร้อมในการเรียนรู้แบบปฏิบัติ และ ขั้นเรียนรู้ (Learn) การส่งเสริม

ทักษะการเรียนรู้ทฤษฎีการปฏิบัติทางด้านนาฏศิลป์ โดยครูเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดให้กับผู้เรียน ด้วยการเลียนแบบ

การนำขั้นสู่บทเรียน ในการชั้นนำเข้าสู่บทเรียนนี้ ผู้ถ่ายทอด ใช้กฎแห่งความพร้อมมาเตรียมความพร้อมให้กับผู้รับถ่ายทอด โดยตั้งกลุ่ม Facebook เพื่อเป็นช่องทางในการติดต่อด้านหมายจากนั้น อธิบายเนื้อละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ์ ลักษณะละครรูปแบบการแสดง บทบาทของตัวละคร และส่งวีดิทัศน์การแสดงละครแสดงละคร(<https://shorturl.asia/11HKT>) ส่งบทละครให้แก่ผู้แสดงได้อ่านทำความเข้าใจบทละครและจดจำบทของตนเอง แล้วเปิดโอกาสให้ซักถามเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม และทำให้ผู้รับถ่ายทอดมีความพึงพอใจก่อนเริ่มการถ่ายทอดทำรำ

ขั้นสอน คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคค์ และ ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์สู่ความเป็นพลเมืองโลก

ขั้นที่ 2 กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้กระทำซ้ำบ่อย ๆ และ ขั้นทบทวน (Repeat) การสนับสนุนให้ผู้เรียน ฝึกฝนปฏิบัติทักษะทำรำด้วยตนเอง

ผู้ถ่ายทอดอธิบายและสาธิตการปฏิบัติทำรำตามลักษณะและรูปแบบการแสดงโดยให้ผู้ถ่ายทอดแต่ละบทบาทปฏิบัติทำรำ นำให้ผู้รับถ่ายทอดปฏิบัติตามแต่ละช่วง โดยให้กระบวนทำรำเชื่อมต่อกันตั้งแต่ต้นจนจบแล้วให้ปฏิบัติซ้ำ ๆ เมื่อถ่ายทอดทำรำให้แก่ผู้รับถ่ายทอดนั้นให้ผู้รับถ่ายทอดในแต่ละบทบาททำรำให้ดูพร้อมกับบอกสิ่งที่ไม่ถูกต้องและแนะนำสิ่งที่ถูกต้องให้แก่ผู้รับถ่ายทอดได้ปรับแก้ไขกระบวนทำรำในบทบาทของตนเอง

ขั้นสรุปและทบทวน คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคค์และ ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์สู่ความเป็นพลเมืองโลก

ขั้นที่ 2 กฎข้อย่อยที่ 1 กฎแห่งการใช้ (Law of Use) มีใจความว่าพันธะหรือตัวเชื่อมระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองจะเข้มแข็งขึ้นเมื่อได้ทำบ่อย ๆ ผสมกับ ขั้นทบทวน (Repeat) การสนับสนุนให้ผู้เรียน ฝึกฝนปฏิบัติทักษะทำรำด้วยตนเอง และ ขั้นชำนาญ (Skillful) การส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกฝนด้วยตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสมตามบุคลิกภาพของตนเอง

ผู้ถ่ายทอดให้ผู้รับการถ่ายทอดทบทวนทำซ้ำตามรูปแบบการแสดงที่ฝึกปฏิบัติทำซ้ำในบทบาทของตนเองซ้ำ ๆ เช่น ให้ผู้รับการถ่ายทอดการฝึกปฏิบัติทำซ้ำในการตีบท ฝึกท่องบทในบทบาทของตนเอง จนเกิดความชำนาญในบทบาทที่ได้รับด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนจบ

ขั้นวัดและประเมินผล คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ และ ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะสู่ความเป็นพลเมืองโลก

ขั้นที่ 3 กฎแห่งผลที่พึงพอใจ (Law of Effect) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยากจะทำซ้ำต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจ จะไม่ยอมเรียนรู้ ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจกฎข้อนี้ นับว่าเป็นกฎที่สำคัญและได้รับความสนใจจากธอร์นไดค์มากที่สุด กฎนี้มีใจความว่า พันธะหรือตัวเชื่อมระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองจะเข้มแข็งหรืออ่อนกำลัง ย่อมขึ้นอยู่กับผลต่อเนื่อง หลังจากที่ได้ตอบสนองไปแล้วรางวัล จะมีผลให้พันธะสิ่งเร้าและการตอบสนองเข้มแข็งขึ้น ส่วนการทำโทษนั้น จะไม่มีผลใด ๆ ต่อความเข้มแข็งหรือการอ่อนกำลังของพันธะระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง ผนวกกับขั้นพัฒนา (Development) การสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการวิเคราะห์และพัฒนาโดยสามารถปฏิบัติทำซ้ำได้เหมาะสม และ ถูกต้องตามรูปแบบการปฏิบัติทำซ้ำ สามารถปรับปรุงแก้ไข หรือ พัฒนาการทำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ในขั้นวัดและประเมินผล ผู้รับการถ่ายทอดทำซ้ำได้ปฏิบัติทำซ้ำด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนจบผู้ถ่ายทอดทำซ้ำบันทึก VDO ให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เห็นผลงานของตนเองโดยอัปโหลดไฟล์คลิปวิดีโอในการซ้อมการแสดงละครแต่ละครั้งใน Google classroom พร้อมทั้งให้คำแนะนำเพื่อนำไปปรับปรุง และให้คำชมเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้และพัฒนาเพิ่มมากยิ่งขึ้น

หากผู้รับการถ่ายทอดปฏิบัติได้ดีจึงเกิดความพอใจ แต่ถ้าหากยังปฏิบัติบกพร่องอยู่ผู้ถ่ายทอดก็จะให้คำแนะนำเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดปรับปรุงแก้ไขกระทั่งผู้รับการถ่ายทอดปฏิบัติได้ดีจนเกิดความพอใจ

5.2 ข้อเสนอแนะ

ควรอนุรักษ์รูปแบบการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ์ในรูปแบบของการถ่ายทอดการแสดงและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้ที่มีความสนใจเพื่อเป็นการสืบทอดการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ – อุบายนางสนธิ์ให้คงอยู่สืบไป

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร./(2500)./บทละครเรื่องรถเสน./พระนคร:/ศิwapr.
- กรมศิลปากร./(2500)./สุวัตรละครเรื่องรถเสน./พระนคร:/ศิwapr.
- จาดรงค์ มนตรีศาสตร์./(2527)./นาฏศิลป์ศึกษา (ฉบับปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติม)./
กรุงเทพมหานคร:/[ม.ป.พ.].
- เฉลิม เสวตนันท์./(2529)./ตำนานการละคร./กรุงเทพมหานคร:/เจริญวิทย์การพิมพ์.
- บุญเดือน ศรีวรพจน์./(2560)./นางสิบสองพระรถเมรีศึกษา./กรุงเทพมหานคร:/สายธุรกิจโรงพิมพ์
บริษัทอมรินทร์พริ้งติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- พรเทพ บุญจันทร์เพ็ชร./(2558)./ประวัตินาฏศิลป์ไทย:ภาคกลาง./กรุงเทพมหานคร:/โอ.เอส.พริ้งติ้ง
เฮ้าส์.
- มนตรี มีเนียม./(2560)./วรรณกรรมการแสดง./กรุงเทพมหานคร:/จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิมลศรี อุรุมัย./(2553)./นาฏกรรมและการละคร./กรุงเทพมหานคร:/สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- วิภา วิสเพ็ญ./(2548)./วรรณคดีการละคร (พิมพ์ครั้งที่ 2)./มหาสารคาม:/อภิชาติการพิมพ์.
- สดี ไพนธ์โกมล./(2517)./สยามพากย์ (ฉบับเดือนกันยายน)./กรุงเทพมหานคร:/โรงพิมพ์ธนศว
การพิมพ์.
- สุกัญญา ณ ตะกั่วทุ่ง./(2562)./นาฏศิลป์ 5./กรุงเทพมหานคร:/เอ็มพันธ์.
- สุนนมาลย์ นิ่มเนติพันธ์./(2543)./การละครไทย (พิมพ์ครั้งที่ 5)./กรุงเทพมหานคร:/โรงพิมพ์ไทย
วัฒนาพานิช.
- สัจด์ ภูเขาทอง./(2539)./การละครไทย (พิมพ์ครั้งที่ 5)./กรุงเทพมหานคร:/โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- เสาวณิต วิงวอน./(2558)./นาฏยวรรณคดีสโมสร./กรุงเทพมหานคร:/สายธุรกิจโรงพิมพ์ บริษัท
อมรินทร์พริ้งติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- เสาวณิต วิงวอน./(2560)./นางสิบสองพระรถเมรีศึกษา./กรุงเทพมหานคร:/สายธุรกิจโรงพิมพ์
บริษัทอมรินทร์พริ้งติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- อารดา กิระนันท์./(2523)./เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 14 เรื่องการละครของไทย./
นนทบุรี:/มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

การสัมภาษณ์

ชวลิต สุนทรานนท์. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2566.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกการสัมภาษณ์

ละคร เรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่ - อูบายนางสนธิ์ ตามรูปแบบของกรมศิลปากร

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการศึกษาเพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงโดยการสัมภาษณ์ประวัติความเป็นมา และวิวัฒนาการของการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่ - อูบายนางสนธิ์ ตามรูปแบบของกรมศิลปากรและกระบวนการทำซ้ำของตัวละครแต่ละตัวในการแสดงละคร

แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์
2. แบบสัมภาษณ์

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้

คณะผู้วิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-นามสกุล.....

ที่อยู่.....

.....

เบอร์โทรศัพท์.....

2. ระดับการศึกษา

.....

.....

.....

3. ประสบการณ์ (ในวิชาชีพที่ทำ กี่ปี)

.....

.....

.....

4. ลูกศิษย์ที่ได้รับกระบวนการถ่ายทอดทำรำ ละคร เรื่อง รถมเสน ฉากสนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ
ตามรูปแบบของกรมศิลปากร

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2

แบบบันทึกการสัมภาษณ์

ละคร เรื่อง รถเสน ฉากสนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ์ ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร

ชื่อ-สกุลผู้ให้สัมภาษณ์ : อายุ :

ตำแหน่ง : โทรศัพท์ :

เวลา : สถานที่ :

คำถามในการสัมภาษณ์

ประวัติความเป็นมาของ ละคร เรื่อง รถเสน ตามรูปแบบของกรรมศิลปากร

.....

.....

.....

รูปแบบการแสดงละคร เรื่อง รถเสน ตามรูปแบบของกรรมศิลปากรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

องค์ประกอบในการจัดแสดง ละครเรื่องรถเสน มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
หนังสือราชการ

ภาคผนวก ค
ภาคสนาม

สืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับ ละครเรื่องรถเสน จากสนามชนไก่-อุบายนางสนธิ
จากเอกสารและตำราต่างๆ
ณ ห้องสมุด อาคารวิทยบริการ ในวันที่ 18 พฤษภาคม 2566



สัมภาษณ์ข้อมูลเครื่องดนตรีและทำนองเพลงที่ใช้ในการแสดง ละครเรื่องรถเสน จากสนามชนไก่ -
อุบายนางสนธิ กับ อาจารย์บุญสืบ เรืองนนท์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา
ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ในวันที่ 26 กรกฎาคม 2566



สัมภาษณ์ข้อมูลความหมาย ประวัติความเป็นมาและรูปแบบการแสดงละครเรื่องรถเสน
ฉากสนามชนไก่ – อูบายนางสันธิ์ กับ ดร.รัชนี พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ
ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ ศาลายา ในวันที่ 18 กันยายน 2566



สัมภาษณ์ข้อมูลบทละคร องค์ประกอบของการแสดง และดำเนินการปรับบท
สำหรับการแสดง กับ ดร.ชวลิต สุนทรานนท์ (นักวิชาการละครและดนตรีทรงคุณวุฒิ)
ณ ตึกภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ในวันที่ 18 กันยายน 2566



รับการถ่ายทอดกระบวนการทำรำในบทบาทสันธิ์และอัมพิกา
กับ ดร.รจนา พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ
ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ ศาลายา ในวันที่ 18 กันยายน 2566



รับการถ่ายทอดกระบวนการทำรำในบทบาทธลสิทธิ์และรณเสน กับ ดร.ชวลิต สุนทรานนท์
(นักวิชาการละครและดนตรีทรงคุณวุฒิ) ณ ตึกภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ในวันที่ ในวันที่ 18 กันยายน 2566



ภาคผนวก ง

ภาพกิจกรรม

การสอบโครงร่างศิลปนิพนธ์ สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ในวันที่ 25 สิงหาคม 2566



การสอบป้องกันศิลปนิพนธ์ สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ในวันที่ 5 ตุลาคม 2566



การคัดเลือกนักแสดงและการฝึกซ้อมศิลปนิพนธ์
ละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ
ณ ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี



การฝึกซ้อมศิลปนิพนธ์ ละคร เรื่อง รถเสน ฉาก สนามชนไก่ - อุบายนางสนธิ
ณ ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี



ประวัติผู้วิจัย



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวกัญญาภัทร บุญเพ็ง
วัน เดือน ปีเกิด 15 ธันวาคม พ.ศ.2544
ภูมิลำเนา 993 หมู่ 1 ตำบลวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว 27210
โทรศัพท์ 0803594514 อีเมล pin.shsw@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนวังน้ำเย็นวิทยาคม
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนวังน้ำเย็นวิทยาคม
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนสุภาวิทย์



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นายจिरายุ โพธิ์ทอง
วัน เดือน ปีเกิด 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2544
ภูมิลำเนา 94 หมู่ 6 ตำบลไทรทอง อำเภอลองหาด จังหวัดสระแก้ว 27260
โทรศัพท์ 0644286022 อีเมล jirayuflim8375@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนคลองหาดพิทยาคม
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนคลองหาดพิทยาคม
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนบ้านหินกอง



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวจิฬาภา จันทะคัต

วัน เดือน ปีเกิด 10 สิงหาคม พ.ศ 2544

ภูมิลำเนา 2116 แยก 40 ซอยลาดพร้าว101 ถนนลาดพร้าว แขวงคลองจั่น
เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240

โทรศัพท์ 0991472927 อีเมล Jirapa1027@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลาง
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลาง
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนวัดบึงทองหลาง



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวชลลดา ผอบทอง
วัน เดือน ปีเกิด 11 เมษายน พ.ศ 2545
ภูมิลำเนา 99 หมู่ 3 ตำบลคลองหาด อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว 27260
โทรศัพท์ 0616317274 อีเมลล์ Cholladaphaobthong@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนคลองหาดพิทยาคม
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนคลองหาดพิทยาคม
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนอนุบาลคลองหาด สาขาบ้านใหม่ไทยเจริญ



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นาย ชาคริทธิ์ เหลืองทอง
วัน เดือน ปีเกิด 18 กรกฎาคม พ.ศ.2544
ภูมิลำเนา 29/3 หมู่ 7 ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร 86210
โทรศัพท์ 0612325387 อีเมล chacritzii29@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนมาบอำมฤตวิทยา
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนมาบอำมฤตวิทยา
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนบ้านถ้ำธง



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวตะวันฉาย วงษ์สุวรรณ
วัน เดือน ปีเกิด	9 กันยายน พ.ศ. 2544
ภูมิลำเนา	127/144 ถนนสุขุมวิท44 ตำบล มาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง 21150
โทรศัพท์	0963201044 อีเมล tawanchaywongsuwan@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนวุดินันท์



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวปานนิปัทม์ ผิวผ่อง
วัน เดือน ปีเกิด 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544
ภูมิลำเนา 157/85 หมู่บ้านราชพฤกษ์ หมู่ 9 ตำบลขุนโขลน อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 18120
โทรศัพท์ 0997452427 อีเมล Pattttt985@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนเทพศิรินทร์ พุแค จังหวัดสระบุรี
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนอนุบาลวัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวศิริมล ใจหาญ
วัน เดือน ปีเกิด 13 กันยายน พ.ศ. 2544
ภูมิลำเนา 264/54 ตำบลบางพูน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 12000
โทรศัพท์ 0658288261 อีเมล Kam130944@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนวัดบางพูน
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนวัดบางพูน



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวสุภาวดี กันตะบุตร
วัน เดือน ปีเกิด 28 เมษายน พ.ศ.2545
ภูมิลำเนา 46/8 หมู่ 20 หมู่บ้านทองนิมิตร ถนนนิมิตรใหม่ ตำบลลำลูกกา
 อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150
โทรศัพท์ 0954451046 อีเมล aumthaidanc2545@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการปทุมธานี
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการปทุมธานี
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนวัดลำกะดาน



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นายสุเจตน์ สติดยกุล
วัน เดือน ปีเกิด 13 กรกฎาคม พ.ศ.2544
ภูมิลำเนา 17 หมู่ 1 ตำบลพ้อแดง อำเภอลี้สงวน จังหวัดชุมพร 86110
โทรศัพท์ 0613714035 อีเมล satidkul21033@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนสวนศรีวิทยา
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนสวนศรีวิทยา
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนชุมชนวัดขันเงิน



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวเสาวนีย์ ห่อดี
วัน เดือน ปีเกิด 09 มิถุนายน พ.ศ.2544
ภูมิลำเนา 232/1 หมู่ 13 ตำบลคลองหินปูน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว 27210
โทรศัพท์ 0845664453 อีเมล sawanee_1144@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนเทศบาลมิตรสัมพันธ์วิทยา
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนเทศบาลมิตรสัมพันธ์วิทยา



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวเสาวลักษณ์ เนื่องอุทัย

วัน เดือน ปีเกิด 2 พฤศจิกายน พ.ศ 2544

ภูมิลำเนา 33/1 หมู่ 1 ตำบลบางไทร อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13190

โทรศัพท์ 0969092534 อีเมล saoawlak2544@gmail.com

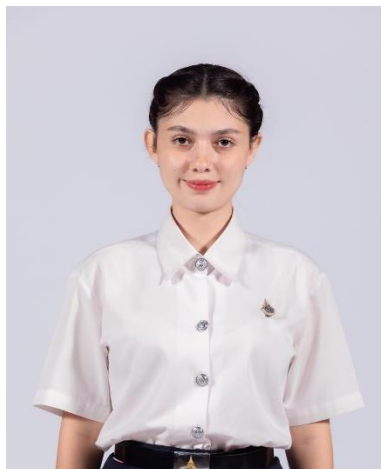
ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนบางไทรวิทยา
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนบางไทรวิทยา
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนศรีบางไทร



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวอภิญญา พุ่มเจริญ
วัน เดือน ปีเกิด	4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544
ภูมิลำเนา	750/358 หมู่ 9. ซอยแบะรัง 62/24 ตำบลสำโรงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ 10270
โทรศัพท์	0638410879 อีเมล Apinaytang123@gmail.com
ประวัติการศึกษา	
ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนบางแก้วประชาสรรค์
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนคลองกระทุ่มราษฎร์อุทิศ
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนคลองกระทุ่มราษฎร์อุทิศ



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวแอนนิต้า คัมปินี
วัน เดือน ปีเกิด 27 มกราคม พ.ศ.2545
ภูมิลำเนา 278/52 หมู่ 1 ตำบลบางละมุง อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี 20150
โทรศัพท์ 0847276220 อีเมล Anita270145@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนบางละมุง
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนบางละมุง
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนตันตราภรณ์